جەمیل رەنجبەر

ئەو شاعیرەی رۆژێ بێ تێکۆشان نەژیا !

جەمیل رەنجبەر

ئەو شاعیرەی رۆژێ بێ تێکۆشان نەژیا!

عەبدوڵا سلێمان
(مەشخەڵ)

٢٠١٨

ناو نیشان: جەمیل رەنجبەر
ئەو شاعیرەی رۆژێ بێ تێکۆشان نەژیا
رەگەزی کتێب: لێکۆلێنەوە
نووسەر: عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)
دیزاین: رؤى للطباعة والنشر
چاپ: رؤى للطباعة والنشر/ العراق
ساڵی چاپ: ٢٠١٨
ژمارەی چاپ: ٢٠٠ دانە
مافی چاپ کردنەوە بۆ نووسەر پارێزراوە

پێشکەشە بە

ورەی بەرز و توورەیی پیرۆز و ئومێدی درەوشاوە و بەرگریی
ئینسانانەی کاك جەمیل رەنجبەر کە هەموو ژیانی کردە قوربانی ئەو
مەسەلە گرنگەی کە بڕوای پێبوو، مەسەلەی ئازادی و رزگاری کرێکار و
خەڵکی هەژار و زەحمەتکێشی کوردستان لە ژێر ستەم و بێمافی و
چەوسانەوەی بورژوازی.

بۆچی جەمیل ڕەنجبەر..؟

لە کۆتایی حەفتاکانی سەدەی رابردوو، کە دەستم بە خوێندنەوە کرد و ئاشنایەتیم لەگەڵ گۆڤار و کتێبەکانی دەرەوەی قوتابخانە پەیدا کرد. خوێندنەوەشم وەك دەم پێوەنانی تینوویەك وا بوو بە شەربەیەك ئاوەوە، هەرچیم دەست بکەوتایە دەمخوێندەوە. بەڵام لە یادم نییە لە هیچ رۆژنامە و گۆڤارێك شیعری جەمیل رەنجبەرم خوێندبێتەوە یان کۆ شیعرێکیم کەوتبێتە بەرچاو. لە سەرەتای هەشتاکانی سەدەی رابردوو، ئەوکات ئەندامێکی کارای کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بووم، لە رێگەی کاسێتێکی دەنگیی کاك فەرهاد سەنگاوییەوە گوێبیستی کۆمەڵێ شیعری بەرگری و خەباتکارانە بووم کە هەندێ لەو شیعرانە شیعری شەهید جەمیل رەنجبەر بوون. ئەمە سەرەتای ناسینی من بوو بۆ رەنجبەری شاعیر. لە روانگەی شیعرەکانی نێو ئەو کاسێتە دەنگییەوە من هەڵوەدای شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر بووم. بەڵام هەرگیز دەرفەتێکم بۆ نەلوا کە شیعرەکانی رەنجبەر ببینم و تاوتوێیان بکەم و بخوێنمەوە، چونکە رەنجبەر لە یەکەمین جاردا بە چەند شیعرێکی جوان و سەرنجڕاکێش بووە میوانی زەین و بیرم، بەتایبەتی شیعری (زەنگی شۆڕشی کرێکاران) کە ئیتر رەنجبەر دەگاتە چڵەپۆپە و ئەوجی شیعرییەت و ئینتمای چینایەتی. لە کۆتایی دەیەی هەشتاکانی سەدەی رابردوو ئەو کاتەی سەرگەرمی کار و چالاکی بووم لە (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست)دا، گەلێ جار هیوای ئەوەم خواستووە کە سەرجەم شیعرەکانی جەمیل رەنجبەرم لەبەردەستدا بێت و لای لێبکەمەوە و شتێکیان لەبارەوە بنووسم. بەڵام ئەو هیوایە نەهاتە دی. تەنانەت کاتێکیش دیوانی جەمیل رەنجبەر بۆ یەکەمجار لە شاری هەولێر لە ساڵی ١٩٩٦دا چاپ دەبێت، من لە کوردستان نەمابووم و لە کەنەدا بووم. تا جارێك بە رێکەوت لای هاوڕێیەکم لە کەنەدا چاپی یەکەمی دیوانی جەمیل رەنجبەرم دیت و

شاگەشکە بووم لە خۆشیانا..خوێندمەوە. بەڵام دەرفەتی ئەوەم نەبوو هیچی لە بارەوە بنووسم. تا لەم ماوانە دەرفەتی ئەوەم بۆ رەخسا بگەڕێمەوە سەر رەنجبەر و سایتی شەهید جەمیل رەنجبەرم لە تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبووك بینی و پەیوەندیم پێوە کردن و هەریارخانی کچی شەهید رەنجبەر زەحمەتی کێشا و دیوانی جەمیل رەنجبەری هەر لە رێگەی فەیسبووکەوە بۆ ناردم. سەرەتا ویستم تەنها ئاواتە لە مێژینەکەم بێنمە دی، بەڵام دوایی بینیم رەنگە ئەگەر وتارەکە بکرێتە پرۆژەیەکی رەخنەیی، کارێکی بەسوود بێت. بۆ ئەم مەبەستەش پەیوەندیم بە چەند بەڕێزێکەوە کرد تا پرسیاریان ئاڕاستە بکەم و لەسەر شیعرەکانی رەنجبەر بدوێن، بەڵام چونکە رەنجبەر لە مێژە لە ١٨ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٨٠ گەیشتبووە ریزی ئازادیخوازان، بۆیە هەندێك لەو بەڕێزانە ئاگادارییەکی ئەوتۆی شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر نەبوون و داوای بەخشینیان کرد. من پرۆژەکەم دەست پێکرد و بابەتگەلی " وتاری جەمیل رەنجبەر، شاعیرێك لێوانلێو لە تووڕەیی و لە ئومێد و وتاری دەلاقەیەکی بچکۆلە بە رووی خوێندنەوەیەکی تر رەنجبەری سیاسی و رەنجبەری شاعیر، و چەند سەرنجێك لەسەر دیوانی جەمیل رەنجبەر "م نووسی و لەملاشەوە پەیوەندیم هەر بە هەریار خانەوە هەبوو، هەریارخان و سایتی شەهید جەمیل رەنجبەریش بەوپەڕی سوپاسەوە ئازادیان کردم لەوەی بیرەوەرییەکانی ناو سایتەکە و وێنەکانی جەمیل رەنجبەر بۆ ئەم پرۆژەیە بەکار بهێنم. هاوکات هەر لە رێگەی فەیسبووکەوە پرسیارێکم ورووژاند بەناوی(پرسیارێك بۆ خوێنەرانی شیعری جەمیل رەنجبەر) و لەوێدا ئەم پرسیارەم رووبەڕووی خوێنەران کردبۆوە " جەمیل رەنجبەر شاعیرێکی شۆڕشگێڕ و بە هەڵوێست لە زۆربەی هەرە زۆری شیعرەکانیدا جیهەتگیریی کرێکار و خەڵکی زەحمەتکێشی کوردستان هەست پێدەکرێت..لەناو جەرگەی خەڵکی هەژار هەڵقوڵا و هەر بۆ ئەوانیش خەباتی کرد. ئایا دەتوانین جەمیل رەنجبەر بە شاعیری کرێکاران و خەڵکی زەحمەتکێشی

کوردستان دابنـێین؟ یـان جـەمیل ڕەنجبـەر شـاعیرێکی کـورد پـەروەر و هـەر بـۆ کوردایتی ژیا و مرد؟ بـەڵام هـیچ ڕەنجبەرناسـێك وشـەیەکی نەنووسـی. هـەروەها جگە لەوەی باسم کرد، شایانی ئاماژە پێدانـە کـە بـەڕێزان کـاك گـۆران عەبـدوڵای شاعیر و ڕۆژنامەنووس و بەڕێوەبـەری سـایتی دەنگـەکان و کـاك جـەمال کۆشـشی ڕەخنەگر و کاك ڕزگار عومەری شـاعیر و نووسـەر و کـاك فەریـد زامـداری شـاعیر و هونەرمەنـد و کـاك ڕێـبین ئەحمـەد خـدری شـاعیر و ڕۆمـاننووس و کـاك بایەزیـد کاوێس و خۆم بە وەڵامدانەوەی چەند پرسیارێك سەبارەت بـە ڕەنجبـەری شـاعیر بەشـداری پڕۆژەکـەمان کـرد. سـەرباری ئەمـەش دوو لێکۆڵینـەوەی دکتـۆر مـارف خەزنەدار کە تاڕادەیـەك چـوون یـەکن و دوو لێکۆڵینـەوەی تـری بـەڕێزان یوسـف ئەحمـەد دەرگەڵـەیی و کـەریم شـارەزا بۆشـاییەکی گـەورەیان لـە کتێبەکـەم پـڕ کردەوە.

کتێبەکە دابەش بووە بەسـەر حـەوت بـەش و پێـشەکی و ناسـاندنی جـەمیل و دوا وتە دەربارەی جەمیل ڕەنجبەر. بەشەکانی کتێبەکە بریتین لە :

بەشـی یەکـــەم : پێـنج لێکۆڵینـــەوە و هەڵـــسەنگاندنی ڕەخنـەیی ســەبارەت بـــە شیعرەکانی شاعیر.

بەشـی دووەم : یادەوەرییـەکان کـە یـادەوەری هـاوڕێ و کەسـوکارە نزیکـەکانی شاعیرن.

بەشی سێیەم : ئەو دەقانەی (شیعر و پەخشان) بۆ جەمیل ڕەنجبەر نووسراون.

بەشی چوارەم : پرسیار و وەڵام سەبارەت بە شیعرییەت و هەڵوێستی چینایەتی جەمیل ڕەنجبەر.

بەشی پێنجەم : چەند شیعرێکی جەمیل ڕەنجبەر لە خۆ دەگرێ.

بەشـی شەشـەم : ئـەو نووسـین و وتـار و نامانـە لـە خـۆ دەگـرێ کـە بەشـێکی لەجیانـــەهاتووی ئـــەم کتێبـــەن و وەك زەرورەت خۆیـــان بەســـەر کتێبەکـــەدا سەپاندووە.

بەشی حەوتەم : ئەلبومێك پڕاوپڕ لە ژیان کە چەند وێنەیەکی دانسقەی شاعیر لە خۆ دەگرێ.

نابێ ئەوەش لەیاد بکەین کە جەمیل ڕەنجبەر سەرباری شاعیربوونی، خاوەن دید و تێڕوانینی ئەدەبیی خۆی بووە و لەماوەی ژیانیدا چەندین بابەتی لێکۆڵینەوە و رەخنەی ئەدەبیی سەبارەت بە شیعر و ئەدەب و کردەی ئیلتزام لە ئەدەب و هەروەها دەربارەی کۆمەڵێ گرفتی کۆمەلایەتی لەوانە کێشەی ژنان لە کۆمەڵگە نووسیوە و لە گۆڤار و رۆژنامەکانی دەیەی حەفتاکانی سەدەی بیستەم لە باشووری کوردستان بڵاوی کردوونەتەوە. بەلام مەخابن هیچ کام لەو نووسینانەم دەست نەکەوت تا لەم کتێبەدا دایان بنێمەوە و بیان خەمەوە بەر دیدەی خوێنەران و شەیدایانی نووسینی جەمیل رەنجبەر. بۆیە لە هەوڵدان ناکەوم و لە داهاتوودا هەر نووسێنێکی ئەم شاعیرەم دەست بکەوێ، بەدڵنیاییەوە لە چاپی دووەمی ئەم کتێبەدا دادەنرێت.

دواجار پڕۆژەکەم (جەمیل رەنجبەر ئەو شاعیرەی رۆژێ بێ تێکۆشان نەژیا!) کە بەری هەوڵ و ماندووبوونی زیاتر لە ساڵێکە، ئەم کتێبەیە کە لەبەردەستدان دایە. هیوادارم لە رێگەی ئەم کتێبەوە توانیبێتم جەمیل رەنجبەری شاعیرم لەژێر کاتیگۆری راستەقینەی خۆی دانابێتەوە.

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ) کەنەدا ئەیلوولی ٢٠١٦

دەلاقەیەکی بچکۆلە بەرووی خوێندنەوەیەکی تر

ڕەنجبەری سیاسی و ڕەنجبەری شاعیر

نووسینی : عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)

جەمیل ڕەنجبەر لە بڕگەیەکی مێژوویی دێتە ناو دونیای نووسین و سەرهەڵدەدات، کە نە بزووتنەوەی روانگە لە ئارادا بووە و نە شیعری کوردیی توانیبووی خۆی نوێ بکاتەوە و هەناسەی تازەبوونەوە هەڵمژێت. لە ناوەڕاستی دەیەی شەستەکانی سەدەی رابردوو، بەتایبەتیش لە ساڵی ١٩٦٥ەوە، جەمیل ڕەنجبەری لاو وەك شاعیرێك توانی لەسەر پێی خۆی بوەستێت و شوناسی شاعیر بوون بە هەوڵە شیعرییەکانی ببەخشێت.. ئەو قۆناغە لە رووی پۆلینبەندی شیعرییەوە بە قۆناغی دوای گۆران ناو زەد دەکرێت. ناوەڕۆکی شیعرەکانی ئەو سەردەمەی جەمیل خولانەوەیە لە بازنەی تێڕوانینە سیاسییە باوەکان. باوترین جیهانبینی سیاسیی لەو سەردەمە بریتیبوون لە کوردایەتی و شیوعی بوون. ئەوە ڕۆشنە کە ڕەنجبەر شیوعی نەبووە، واتە ئەندامی حیزبی شیوعی عێراقی نەبووە، بەڵکو زیاتر هەستێکی نەتەوەیی و نیشتمانپەروەری سێبەری خستبووە سەر جیهانبینی و تێڕوانینی سیاسی ئەوکاتی ئەو. واتە ئینتمای جەمیل، ئینتمای تاکێکی کورد بووە بۆ کۆمەڵگەی کوردستان. جەمیل ڕەنجبەر دیارە لەپاڵ شاعیربوونەکەی، چالاکوانێکی سیاسیش بوو. بۆ ئەوەی لە ڕەنجبەر بگەین دەبێ لەلایەکەوە شیعر و نووسینەکانی بخوێنینەوە (١) و لەلایەکی تریشەوە ئەگەر بە خێراییش بێت لەو سەردەم و بارودۆخە سیاسییەی باشووری کوردستان ورد بینەوە کە ڕەنجبەری تێدا سەر هەڵدا و بەرهەمەکانی بڵاو دەکاتەوە. جەمیل ڕەنجبەر لە سەردەمێکدا سەرگەرمی نووسینی شیعر بوو،

کە بزووتنەوەی سیاسی کوردایەتی – چەکداری دووچاری لێکترازان بوو. لە نیسانی ساڵی ١٩٦٦ باڵی مەکتەبی سیاسی لە پارتی دیموکراتی کوردستان جیا دەبێتەوە و رەنجبەریش وەك گەنجێکی هەواداری سیاسی، لایەنگری باڵی مەکتەبی سیاسی دەکات. جەمیل لە پەیوەندییەکی نزیکدا دەبێ لەگەڵ ئەم باڵە تا لایەنگیریی و پەیوەندییەکەی درێژە دەکێشێت بۆ کۆمەڵەی مارکسی – لینینی، کە دواتر ناوەکەی دەگۆڕدرێت بە کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان و ئینجا یەکێتیی نیشتمانی کوردستان و دواجاریش بە خەباتی چەکداری(پێشمەرگایەتی) و تا بە گیان بەختکردن کۆتایی پێ دێت. جەمیل رەنجبەر وەك هەڵسوڕاوێکی سیاسی شەو و رۆژ لێك گرێ دەدات، بۆ ئەوەی بە ئامانجەکانی بگات. رەنجبەر خۆ رۆشنبیرکردن بە ئەرکی هەر تاکێك دەزانی. بۆیە سەرباری خۆ رۆشنبیرکردن بە فەلسەفەی مارکسیزم و پێداگری لەسەر هەقانییەتی رێبازی مارکسیزم – لینینیزم، لەهەمان کاتیشدا هەوڵ دەدات خەڵك وشیار بکاتە و رێکیان بخات بۆ تێکۆشان لەپێناو ئازادی و سەرفرازی. رەنجبەر ئەم تێکۆشانەی هەروا بێ سەرئێشە بۆ نەچۆتە سەر، چونکە ژیان و گوزەران لە سێبەر دەسەڵاتێکی نەگریسی وەکو بەعس ئاسان نەبووە و حیزبی بەعس هەمیشە چاودێری ئەو کەسانەی کردووە کە چالاکی سیاسی دژی رژێمیان هەبووە. بێگومان رەنجبەریش چاودێری کراوە و لە ئەنجامی ئەو چاودێریکردنەش دەست بەسەر کراوە و زیندانیکراوە. جەمیل رەنجبەر دوو جار زیندانی دەکرێت. جاری دووەم لە نیسانی ساڵی ١٩٧٧ دەگیرێت و تەنها چوار دینار و نیوی لە گیرفاندا دەبێت و لە مانگی ئابی ١٩٧٩ ئازاد دەکرێت.

جەمیل رەنجبەری شاعیر تا لە ژیاندا بوو بۆ ساتیکێش هەدای نەدا و بەردەوام و بێپسانەوە بەرگری لە کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان کرد. رەنجبەر

شیعرەکانی کردە مەشخەڵی ڕووناککردنەوەی ڕێگای تاریکی..تێکۆشا تا بە ئامانجە چینایەتییەکانی بگات. جەمیل شیعری وەك هۆکارێك بەکار دەهێنا بۆ هۆشیارکردنەوەی خەڵکی ستەمدیدەی کوردستان. ئەمەش وابەستەیی ڕەنجبەر دەردەخات بە ڕێبازی ئەدەبی ریالیزمی سۆشیالیستی.(٢) جەمیل وەفادار بووە بە خۆی و فێڵی لە خۆی نەکردووە. ئەوەی باوەڕی پێبووە هەر ئەوەی کردووە. ڕەنجبەر بە هیچ شێوەیەك دەمامکی نەبووە، ئەو بە ڕوون و ئاشکرا بۆچوون و دیدگای سیاسی خۆی چ لە ئاخاوتنەکانی ڕۆژانەی و چ لە شیعرەکانیدا، دەربڕیوە. ڕەنجبەر دیسانەوە ڕاستگۆیانە ژیاوە. ڕاستگۆ لەگەڵ خۆی و باوەڕەکەی، ڕاستگۆ لەگەڵ خەڵك و ئەدەبەکەی. ئەم ڕاستگۆییەش بێگومان لە باوەڕە پتەوەکەیەوە سەرچاوەی گرتووە. ئەم ڕاستگۆییەیە ڕەنجبەر دەگەێنێتە تێکۆشان لە ڕیزی هێزەکانی پێشمەرگە و قوربانیدان بە بەنرخترین شت کە ژیانییەتی لەپێناو ئامانجەکانی. خەسڵەتێکی تر لە خەسڵەتەکانی جەمیل ڕەنجبەر، سیفەتی ڕێبەری بوونە. وەك لە بیرەوەری هەندێ بەڕێزدا بەرچاوم کەوت کە لەم کتێبەدا چاپ کراون، ڕەنجبەر چ لە ژیانی ئاسایی و چ لە زیندان و چ لە پێشمەرگایەتیدا ڕۆڵی ڕێکخەر و پێشەوا و سەرکردەی بینیوە. ئەم ڕێبەرایەتیی کردنە خۆڕسك نییە و لە خۆڕا سەرچاوەی نەگرتووە، بەڵکو بەرئەنجامی ڕۆشنبیریی فراوان و ئەزموونی قووڵە کە ڕەنجبەر لێی بەهرەمەند بووە. واتە دەتوانین لێرەدا ئاوا پێناسەی جەمیل ڕەنجبەر بکەین و بڵێین : ڕەنجبەر شاعیرێك و ڕێبەرێکی بە وەفا و ڕاستگۆی ئەو ڕێباز و جیهانبینییە بوو کە لە پێناویدا گەورەترین قوربانیدا. بە بڕوای من جەمیلی سیاسی و ڕەنجبەری شاعیر لێکهەڵپێکراون و جودا ناکرێنەوە لە یەکدی. جوداکردنەوەی ئەم دووانە و کاڵکردنەوەی یەکێکیان لەسەر حیسابی ئەویتریان، چەشنی وێناکردنی ڕەنجبەرە

وەك باڵندەی تاك باڵ. رەنجبەر لە یەككاتدا هەم سیاسی و هەم شاعیر بووە، هەم رێبەر بووە و هەم خەمی زمانی كوردی هەبووە. هەم خەڵكی هەژار و دەستەنگی رێكخستووە و هەم گۆرانی رزگاری بۆیان وتووە. جەمیل رەنجبەر چەند لە سیاسەت و باوەڕی سیاسی خۆی قاڵ بۆتەوە، ئەوەندە و بگرە زیاتریش لە شیعر و ئەدەب قاڵ بۆتەوە و هەمیشە ویستویەتی دەست و پەنجە لەگەڵ هونەردا نەرم بكات.

جەمیلی سیاسی زانیویەتی كە هەڵسوڕانی سیاسی بێ قوربانیدان نابێت، بۆ ئەم مەبەستەش خۆی بۆ هەر جۆرە ئەگەرێك ئامادە كردووە. جەمیل رەنجبەر لەسەر هەڵسوڕانی سیاسی خۆی دووچاری سزا بۆتەوە. سزا دانەكەش لە دوو ئاستدا بووە. ئاستی خۆماڵی كوردی و ئاستی دەرەكی بەعس. لە ئاستی خۆماڵی كوردیدا جەمیل رەنجبەر رووبەڕووی رەتكردنەوە بووەوە، وەكو رێگە نەدان بە بەشداریكردن لە میهرەجانی یەكەمی شیعری كوردیی لە كەركووك لە ساڵی ١٩٧٢ ، هەروەها بە بۆنەی رۆژی شەهیدانی ساڵی ١٩٧٣ كە شیعری (با كوردستان شەهید نەبێ) دەخوێنێتەوە، پارتی دیموكراتی كوردستان بەیاننامەیەك لە دژی جەمیل رەنجبەر دەردەكات و بە دژی رێبازی (پ د ك) ی دەداتە قەڵەم و لە دەزگا رۆشنبیرییەكان دەری دەكەن. بەڵام لە ئاستی سزای دەرەكی بەعس رەنجبەر رووبەڕووی چاودێری كردن و هەڕەشە و گوڕەشەی دەزگا سەركوتگەرەكانی بەعس و دوو جار زیندانی كردن و دواجاریش كوشتن دەبێتەوە.

شیعرەكانی رەنجبەری شاعیر مۆركێكی سیاسی چینایەتیان پێوەیە. جەمیل خۆی لە بەرەیەكدا دەبێنییەوە كە بەرەی بەشمەینەتانی كوردستان بوو. رەنجبەر هانی خەڵكی هەژاری دەدا راپەڕن و شۆڕش بەرپا بكەن و بورژوازی و

سەرمایەداری لەنێو بەرن و دونیایەکی یەکسان و خۆش گوزەران بنیاد بنێن.
جەمیل مرۆڤێکی پێشکەوتووخواز بوو، سەرتاپای ژیانی وەك دەردەکەوێت دژایەتیکردنی کۆنەپەرستی و دواکەوتوویی بوو. جەمیل دەیویست کلتووری باو تێك بشکێنێ و نەریتە کۆن و داڕزیوەکان لەناو ببات. پەیوەندییە خێڵایەتییەکانی کۆمەڵی کوردەواری بە تایبەت لە بواری هەڵسوکەوت لەگەڵ ژنان کاڵ بکاتەوە و باشترین بەڵگەش بۆ ئەم قسانە خودی بیرەوەرییەکانی(قسەکانی) نەجیبە خان و مامۆستا سەعادەتن کە لەم کتێبەدا چاپ بووە.
ڕەنجبەر بۆ سەردەمی خۆی بە تایبەتی دەیەی حەفتاکانی سەدەی رابردوو، بەشداری چەندین کۆڕی شیعریی دەکات و شیعرەکانی لەو کۆڕانە دەخوێنێتەوە و لە هەمان کاتیشدا لە ژمارەیەك گۆڤار و رۆژنامەی ئەو سەردەمە چالاکانە بەرهەمەکانی بڵاو دەکاتەوە وەکو (گۆڤاری دەنگی مۆسیقا، گۆڤاری هەولێر، گۆڤاری قوتابخانەی باتاس، رۆژنامەی هاوکاری، رۆژنامەی بیری نوێ، گۆڤاری نووسەری نوێ، رۆژنامەی ژین). هەروەها رەنجبەر نەك هەر شیعر، بەڵکو بە وتار و نووسینیش دیدگا و جیهانبینی خۆی لە بارەی کێشەکانی سەردەم و ئەدەب و هونەر بڵاو دەکاتەوە. (٣)
ماڵ و قوتابخانە و زیندان و پاشانیش پێشمەرگایەتی شوێنی چالاکی ئەدەبی و سیاسی رەنجبەرن. رەنجبەر لە ماڵەوە ئیش لەسەر تێکشکاندنی کلتوور، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، و سەرجەم نەریتە پیاوسالارییەکانی کۆمەڵگە دەکات. پەیوەندییەکی ئینسانانە لەگەڵ هاوسەر و خوشك و دایك دادەنێ و بەهای مرۆڤبوونیان بەرز رادەگرێ. دەبێتە هاوڕێ و جێمتمانەی خێزان و بنەماڵە. لە قوتابخانەش وەك مامۆستایەکی رووناکبیر و تێگەیشتوو و وشیار

قوتابییەکانی بە بیر و هزری کراوە و پێشکەوتونخوازانە پەروەردە دەکات و زەین و بیری قوتابییەکانی روو بە زانست وەردەچەرخێنێت. لە زیندانیش رەنجبەر دەبێتە مایەی بەرزکردنەوەی ورەی هاورێکانی و رێنیشاندەریان بۆ بەرگری و نەدرکاندنی نهێنییەکان و ئومێد بوون بە ئازادی و رزگاربوون لەو دۆزەخی زیندانە. لە پێشمەرگایەتیش (٤)جەمیل رەنجبەر رۆڵی رابەرێك دەبینی بۆ جەنگێك لە کوردستانی کارگەران لەپێناو دونیایەکی یەکسان و ئازاد.

دواجار جەمیل رەنجبەری سیاسی و شاعیر، ئەو رەنجبەرەی کە بە خوێنی خۆی خەباتی دژی ستەم و بێمافی هەژاران و چەوساوەکان نەخشاند، پەیامی ئینسانانەی خۆی بە گوێی هەموماندا دا. بەوپەڕی جورئەتەوە لەناو تاریکی و رۆژە رەشەکانی ژیانی کرێکاران و زەحمەتکێشانی کوردستان رۆژەکانی ژیان خۆی و جوانی تەمەنی خۆی کرد بە چرای رۆشنکەرەوەی خەبات لە پێناو ئازادی و سەرفرازی و یەکسانی کۆمەڵایەتی و دادپەروەری، لەپێناو دونیایەکی بێ چین و ستەم، لەپێناو جیهانێکی خاڵی لە هەرچەشنە هەڵاواردنێك، لەپێناو گەیشتن بە خەونە گەش و گەورەکەی خۆی کە سۆشیالیزم بوو.(٥) . ئەگەر عەرەب بەگشتی و فەلەستینییەکان بە تایبەتی سەمیح قاسم بە ئەستێرەی شیعری بەرگریی فەلەستینی بزانن، ئەوا کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان جەمیل رەنجبەر بە هەتاوێکی گەش دەزانن کە بەستەڵەکی ستەم و چەوسانەوەی بۆ دەتواندنەوە. ئەستێرەی هیوای لە شەوەزەنگی تاریکی کوردستانا بۆ دادەگرتنە خوارێ تا دواجار بە خوێنی سوور و گەشی خۆی داری خەونی خەباتی چینایەتی کرێکارانی ئاودا و خۆی بوو بە ئەستێرەیەکی پرشنگداری هەمیشە درەوشاوەی خەبات لە پێناو دادوەری و یەکسانی کۆمەڵایەتی.

٢٠١٥ کەنەدا

پەراوێزەکان :

(١) شیعرەکانی رەنجبەر لەبەردەستدان، بەڵام نووسینەکانی کە لە گۆڤار و رۆژنامەکان بڵاو کراونەتەوە، بەداخەوە کۆ نەکراونەتەوە و لەبەردەستدا نین. بۆیە بەداخەوە لێرە ناتوانین هیچیان لەبارەوە بڵێین.

(٢)ڕیالیزمی سۆشیالیستی بەو تەوژم و رێبازە ئەدەبیی و هونەرییە دەوترێ کە لەدوای شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە وڵاتی یەکێتیی سۆڤییەتی جاران هاتە ئاراوە و گەشەی کرد و بوو بە بزووتنەوەیەکی ئەدەبی ئەنتەرناسیونالی مەزن. گەشەی ریالیزمی سۆشیالیستی هەر تەنها یەکێتیی سۆڤیەتی نەگرتەوە، بەڵکو ئەو دەوڵەتانەشی گرتەوە کە بە دەوڵەتانی سۆشیالیست یان بلۆکی رۆژهەڵات دەناسران. ئەم رێبازە لە نووسین و ستایلّ لە بنچینەدا لەسەر کلتووری پرۆلیتاریاوە سەری هەڵداوە. کلتووری پرۆلیتاریاش لە هونەر و ئەدەب پێداگیری ئەدەبە لەسەر خەباتی چینایەتی و بەرژەوەندی کرێکاران دژ بە بورژوازی و سەرمایەداران. ئامانجی ئەم ئەدەبە هەوڵدانە بۆ وێناکردنی ژیان و خەباتی ئەو چینە لە پێناو رزگاری یەکجارەکی لە کۆت و بەندی کۆیلەتی بورژوازی. رێبازی سۆشیالیستی لە ئەدەب لە دەیەی بیستەکانی سەدەی رابردوو لە وڵاتانی ئەڵمانیا و فەرەنسا و جیکسلۆڤاکیا و پۆڵەندە دامەزرا. ئەو نووسەرانەش کە رۆڵیان هەبوو لە بەرەوپێشبردنی ئەم رێبازە ئەدەبییە لە وڵاتانی خۆرئاوا بریتبوون لە لویس ئاراگۆن و جۆهانس بێچەرو پابلۆ نیرۆدا.ساڵی ١٩٣٤ ئەم شێوازە ئەدەبییە لە یەکەمین گۆنگرەی نووسەرانی سۆڤییەت کاتێ نوێنەری جۆزێف ستالین، ئەندریە زدانۆڤ، وتارێکی پێشکەش کرد و بە توندی جەختی لەوە کردەوە کە ریالیزمی سۆشیالیستی بە فەرمی بوو بە رێنمایی نیشتمانی

کلتووری یەکێتیی سۆڤییەت. بەدەستەوەگرتنی ئەم ڕێبازە ئەدەبییە بە کردەوە بووە هۆی پشتکردن لە ڕێبازە باوەکانی جیهان لە چەشنی ئیرۆتیک، ئایین، تەجریدگەرایی، سوریالیزم و گوزارشتخوازی.

(٣) جەمیل ڕەنجبەر لە بواری ڕەخنەی ئەدەبیشدا لێهاتوو بووە، ئەو هەوڵیداوە لە روانگەی میتۆدی بیرکردنەوەی خۆیەوە ڕەخنە بگرێت. لێرەدا جێی خۆیەتی ئاماژە بە وتارێکی کاك سەلام محەمەد بکەم دەربارەی شیعر بە ناوی (شیعر شەقشەقەیە) کە لە گۆڤاری ڕۆشنبیری نوێ بڵاوی دەکاتەوە. جەمیل ڕەنجبەر لە وتارێکی ڕەخنەییدا، ڕەخنە لە ناواخنی ئەو وتارە دەگرێت و وەك کاك سەلام پێی ڕاگەیاندم کە کاك جەمیل ڕەنجبەر لە روانگەی ریالیزمی شۆشیالیستییەوە ڕەخنەی گرتبوو و بۆ بەهێز کردنی بۆچوونەکانی، چەندین قسەی مارکس و ئەنجلسی هێنابۆوە. ، دیارە کاك سەلامیش وەڵامی کاك ڕەنجبەری داوەتەوە. ئەمەش ئاماژەیە بۆ وابەستەبوونی ڕەنجبەر بەو دیدگا و تێڕوانینە ئەدەبییەوە.

(٤) چەپی کوردستان لە دەیەی حەفتاکانی سەدەی بیستەم چ ئەوانەی لە ناو کۆمەڵەی مارکسی –لینینی دەبن و چ ئەوانەی ئەو کۆمەڵەیەیان قەبووڵ نییە و دەچنە دەرەوەی ئەو ریکخراوە و ریکخراوی تر دروست دەکەن بەتایبەتی ریکخراوی (کارگەران)، پێیان وابوو دەکرێ (ی ن ك) وەك سەنگەری چەکداری لە دژی بەعس و حکومەتی عێراق چاو لێبکەن. بۆیە بێهۆ نەبوو چەپەکانی ئەو سەردەمە زۆربەی هەرە زۆریان دەبوونە پێشمەرگەی کۆمەڵەی مارکسی – لینینی. ئەو چەپانە چەندین قوربانیشیاندا. لەم روانگەیەوە وای دەبینم کە چونکە جەمیل ڕەنجبەر خۆی کادریکی دیار و بەرزی کۆمەڵە بوو، کۆمەڵەشی بە تاکە ئەلتەرناتیڤ دەزانی بۆ خەباتی چەکداری.

(٥) سۆشـیالیزم وەك دوا ئامـانجی خـەباتی کرێکـاران لـە دژی سـەرمایەداران، فرماسـیۆنێکی کۆمەڵایـەتی – ئابوورییـە و لەوێـدا چـینەکان بـەرەو لـەناو چـوون دەچن و یەکسانی و دادپـەروەری کۆمەڵایـەتی بەرقـەرار دەبـێ. لـەناو ریزەکـانی کۆمەڵەی مارکسی – لینینی تا ناوەڕاستی دەیـەی هەشـتاکانی سـەدەی رابـردوو، مەسەلەی مارکسیزم و سۆشیالیزم و خوێندنەوەی کتێبـەکانی مـارکس و ئـەنگڵس و لینین برەوی هەبوو. بەڵام لەو مێژووە بـەدواوە ئـیتر لـەناو ریزەکـانی یـەکێتیی نیشتمانی کوردستان ئەو جۆرە بایەخدانە بە خوێندنـەوەی کلاسـیکی مارکـسیزم بە تەواوەتی کاڵ دەبێتەوە و بەرەو نەمان دەچێت.

بەشی یەکەم

چەند لێکۆڵینەوەیەکی رەخنەیی دەربارەی شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر

ئەم نووسین و لێکۆڵینەوە رەخنەییانەی لەم بەشەدان بریتین لە پێنج بابەت. گرنگی ئەم بابەتانە لەوەدایە کە لێکدانەوە و هەڵسەنگاندنی شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر لە خۆ دەگرن (دیارە بە میتۆدی جیاجیاوە) . واتە چەند جیهانبینییەکی جیاواز (مارکسیزم – ماویزم– ناسیونالیزم) خوێندنەوەی جیاجیایان بۆ دنیای شیعری رەنجبەر کردووە و لایەنی شیعرییەتی ئەو شاعیرەیان هەڵسەنگاندووە. ئەوەی جێی ئاماژەیە ئەوەیە کە جگە لە لێکۆڵینەوەکەی عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)، ئەوانی تر هەر هەموویان دەڕژێنە نێو جۆگەلەی ناسیونالیزمەوە. واتە جەمیل رەنجبەر لە دیدی ئەو بەڕێزانەوە (مارف خەزنەدار، کەریم شارەزا، یوسف ئەحمەد دەرگەڵەیی) شاعیرێکی

نەتەوەیی کوردە و خەباتی بۆ مەسەلە نەتەوایەتییەکان کردووە و لەهەمان کاتیشدا تێکۆشانی چینایەتی کردووە، ئەمەش کاڵکردنەوە و بێڕەنگکردنی خەباتی مارکسیستانەی جەمیل رەنجبەرە لەسەر حیسابی بەهێزکردنی ناسیونالیزم. بە وشەیەکی تر، ئەم بەڕێزانە نەیانتوانیوە هەڵسەنگاندنێکی بابەتییانەی دروست ئەنجام بدەن و جەمیل رەنجبەر لە جێگەی شیاوی خۆی دابنێن. لەهەمان کاتیشدا دەبێ دان بەو راستییەشدا بنێین کە خودی جەمیل رەنجبەریش تا لە ژیان بوو نەیتوانی بە تەواوەتی گەرد و تۆزی ناسیونالیزم لەخۆی داتەکێنێ و دواتریش مەرگ ئەو چانسەی لێ سەندەوە.

بە وردبوونەوە لەو چوار بابەتەی بەڕێزان دکتۆر مارف خەزنەدار و کەریم شارەزا و یوسف ئەحمەد دەرگەڵەیی دەگەینە ئەو رایەی کە

یەك : لە دیدگایەکی ناسیونالیستانەوە هەڵسەنگاندنەکانیان ئەنجامداوە و لەو دیدەشەوە شوناسیان بەخشیوەتە مەغزا و ماهیەتی چینایەتی شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر.

دوو : کەمکردنەوە و بێبایەخ نیشاندانی ئەدەبی چینایەتی کرێکاران و خۆ پاراستنی لەبەکارهێنانی دەستەواژە (ئەدەبی مارکسیستی) وەك ئەدەبی بەرگری لەپێناو داهاتوویەکی گەش و بێ چەوسانەوە.

سێ : خوێندنەوە و هەڵسەنگاندن بۆ لایەنی هونەریی بەشێك لە شیعرەکانی رەنجبەر.

لەم ئاستانەیەوە پێمان وایە کە خوێندنەوەی جیاواز بۆ جیهانی شیعری جەمیل رەنجبەر لە دیدی جیاوازەوە، دەتوانێ رۆشنی زیاتر بە خوێنەر ببەخشێ لە دۆزینەوەی کاتیگۆری راستەقینە لە شیاوی جەمیل رەنجبەر بێت.

جەمیل ڕەنجبەر
١٩٤٨ – ١٩٨٠

نووسینی : دکتۆر مارف خەزنەدار

ژیانی

جەمیل کوڕی ساڵح گۆران لە ساڵی ١٩٤٨ لە هەولێر لە دایك بووە. قوتابخانەی سەرەتایی و ناوەندی لە هەولێر تەواو کردووە. لەدوای ئەمە لە خانەی مامۆستایانی سەرەتایی خوێندوویەتی و لە ساڵی ١٩٦٧ بڕوانامەی ئەو ئامۆژگایەی وەرگرتووە و بووە بە مامۆستای قوتابخانەی مێرگەسوور. لە پاشانا گوێزراوەتەوە قوتابخانەی سەرەتایی هەریر. لە ساڵی ١٩٧٤ کە نێوانی شۆڕشی کورد و دەسەڵاتی بەغدا تێکچوو، جەمیل وەکو خەڵکێکی زۆر رووی کردە ناو شۆڕش، لەوێ زۆر نەمایەوە. لە بەهاری ١٩٧٥ لە دوای هەرەس هێنانی شۆڕش یەکێك بوو لەوانەی کە چوونە ئێران و گەڕانەوە وڵات و دەستی کردەوە بە خەباتی نهێنی تا ساڵی ١٩٧٧ لەلایەن دەسەڵاتەوە گیرا و لە دادگا فەرمانی بەندکردنی هەتاهەتایەی بۆ دەرچوو. لە دوای ماوەیێك دەسەڵاتی بەغدا لێبووردنێکی گشتی دەرکرد بۆ بەندە سیاسییەکانی مەسەلەی کورد. جەمیل بەر ئەم لێبووردنە کەوت و لە بەندیخانە ئازاد بوو. ئیتر ئەم ماوەیەی بە هەلێکی لەبار زانی و یەکسەر رووی کردەوە ناو شۆڕش و چووە رێزی چەکدارانەوە. لەو کاتەوە جەمیل هەستی بە شاعیرییەتی خۆی کردووە ناوی (ڕەنجبەر)ی هەڵبژاردووە وەك نازناو بۆ شیعری و ناسینی لەناو خەڵکدا.

ئەم ماوەیە دوا قۆناغی ژیانی جەمیل بوو. چەك بە شانەوە لە خەباتدا بووتا پاشنیوەڕۆی ڕۆژی ١٨ ی تشرینی دووەمی ١٩٨٠ بوو، دوو هەلیکۆپتەری بچووك بە دۆشكە كۆمەڵێك جەنگاوەری كوردییان گوللەباران كرد، لە ئەنجامدا هەشت كەس شەهید كران، یەكێكیان جەمیل ڕەنجبەر بوو. تەرمی هێنرایەوە هەولێر و لە گۆڕستانی سەید مەعروف بە خاك سپێررا.

شیعری

جەمیل لە ساڵی ١٩٦٦ دەستی بە شیعر وتن كردووە. واتە لە تەمەنی هەژدە ساڵیدا. سەرەتا بە شیعری میللی كێشی سێلایی و جووت قافیە (مەسنەوی) دەستی پێ كردووە. یەكێكە لەو شاعیرانەی نەوەی تازە بە تاقیكردنەوەی شیعری بەحری عەرووزی تێنەپەڕیون و یەكسەر لەسەر دەستووری بزووتنەوەی (شیعری نوێ) ڕۆیشتوون. بەرهەمی تاقیكردنەوەی جەمیل لە كێشی شیعری خۆماڵیدا بەزۆری لە ساڵانی ١٩٦٦ – ١٩٦٨ بەرچاو دەكەون. ئەمەش ئەوە ناگەیێنێ لە پێشانا ئەم جۆرە شیعرەی وتووە، لە پاشانا هاتۆتە سەر ئەو شیعرەی دەچێتە خانەی (شیعری نوێ) وە. واتە ئەو شیعرەی لە قەسیدەیەكدا زیاتر لە كێشێك و زیاتر لە قافیەیێك بەكار دێنن. شاعیر لە سەرەتای شیعر وتنەوە تا كۆچی دوایی لە دانانی شیعر دوا نەكەوتووە.

شاعیر هەموو كێشە سێلاییە خۆماڵییەكانی لە شیعردا بەكار هێناوە، بەڵام ئەوەی سەرنج رادەكێشێ هەشت برگەیی زۆر بەكار دێنی. لە شیعرێكدا هەشت برگەیی دەكا بە دوو كەرت. یەكێكیان درێژ ٨ بڕگە، یەكێكیان كورت ٤ بڕگە. هەندێ جاری دیكەش لە شیعرێكدا سێ جۆرە دێرە شیعر بەرچاو دەكەون ٤ بڕگە ، ٨ بڕگە، ١٢ بڕگە. جگە لەوەی كێشەكانی دیكەی ٧ بڕگەیی و ١٠ بڕگەیی لەگەڵ ئەو كێشانەی ناویان هێنرا لە شیعرێكدا هەموویان بەكار دێنێ. قافیەی شیعری جەمیل یا مەسنەویی، یا ڕەنگاوڕەنگە. مەسنەوییەكە لە شیعری ١٠

بڕگەیی بەرچاو دەکەوێ، رەنگاوڕەنگەکە لە شیعرە نوێیەکە بەکار دێنێ کە چەند کێشێکی خۆماڵی بەکار هێناوە لە هۆنینەوەیدا. شیعری جەمیل رەنجبەر لە رووی روخسارەوە هەمووی دەچێتە ناو لیرك، ئێستا ئەم جۆرە هونەرە کە لە بنجدا رەنگدانەوەی لیرکی رۆمانتیکی ئەوروپای سەدەی نۆزدەمەوە بووە بە عالەمی. لەگەڵ ئەوەشدا چوارینی روخساری شیعری کلاسیکی کوردی هەیە. بەڵام ئاسۆییێکی میللی کوردی داوەتێ بەوەی لەسەر کێشی ١٠ بڕگەیی و جووت قافیە (مەسنەوی) هۆنیویەتییەوە. چەند چوارینێکیشی هەیە لەسەر قافیە کلاسیکییەکە (یٚ یٚ ب یٚ) رێکی خستووە.

شاعیر ناوەڕۆکی بیری کوردایەتی شەستەکان و حەفتاکانی سەدەی بیستەم تێکەڵ بە سۆزی مرۆڤایەتی کردووە، دڵداری جەوهەرێکی گرنگە لە بەرهەمی شیعریدا. لە پیشاندانی نموونەی شیعری هەندێ لایەنی شاعیرییەتی روون دەبێتەوە.

-١-

جەمیل رەنجبەر وەکو شاعیرێك هەستی بەوە کردووە شیعری بۆ دێ، کە خستوویەتییە سەر کاغەز بەدڵی بووە، لەمەدا لە بەشێکی زۆر شیعرەکانیدا بەهەڵە نەچووە، بەڵگەی باوەڕ بەخۆکردن یا تێگەیشتن لەو بەرهەمەی بەوێنەی دانپیانانێك دەیداتە خوێنەران لەدوا کۆپلەی قەسیدەی (شیعر بە بووك دەبەن) دا بەدی دەکرێ :

ئەمڕۆ هەندێ وشەم خۆشویست
شیعرێکی شۆخم لێچنی
پیتەکانم هەڵگیرساند و
ئاواتێکم نایە بنی..

ئەو وشانەی شاعیر خۆشی ویستوون ئەوانەن مانای تـازەی تیایانـدا دۆزیوەتـەوە، ئەگینا ئەگەر بۆ مانای ئەو وشانە لەفەرهەنگدا بگەڕێ مانـایێکی دەسـت دەکـەوێ بەکەڵکی شیعر نایە.

-٢-

ڕیتم لای شاعیر لەنگەری سووکی ئاوازی شـیعری میللـی (فۆلکلـۆر)ی پاراسـتووە. چـونکە بناغــەی وشــە و رســتە و تــەعبیر بــەپێی دەســتلەملانێی دەنگــەکان (هارمۆنیا) بەڕێوە دەچێ، کێش رەوان و قافیە سوارە، لەشیعری (پێکـەنینێك لـە باوەشی گریانا) دەڵێ :

چاوێکی تیژ، لەژێر چاویلکەی بەردە سێڵ
بیر بە نینۆك هەڵدەکەنێ
بە قاندرمەی قەڵاتی کورد هەڵدەگەڕێ
لەڕاپۆرتی ئارەق ریژێکا نووسرابوو
هەرچی بڵێم تەمی هەوا دەیقۆستەوە
تەرازووی شەو بە دوامەوە
خۆی دەکێشێ.

قەڵاتی کورد دروشمی (ئازادی کورد)ە، لەبەر ئەوەی کورد ئازادی نەدیوە، دەبـێ بە خەیاڵ ئەو قەڵاتە دروست بکا. لە قەڵاتەکـەدا چـی نهێنییـەك هەیـە؟ نـایزانێ. خۆ دەبێ بیر لەوەش بکەینـەوە، هیـچی تێدا نییـە. کـەوابێ ئەگـەر بگاتـە نـاوی پێویـست بەکەلوپـەلی ناومـاڵی وەشـاوە بیرازێنێتـەوە. لـەو رۆژگـارەدا لـە سـاڵی ١٩٧٣ شاعیر لەڕەشـبینیدا دەتلایـەوە، چـونکە سـاڵی ١٩٧٠ (١١ی ئـازار) خـۆی نەکرد بە ساڵی گەیشتن بۆ سەر (قەڵاتی کورد) بۆیە جوونە نـاو قـەڵات بێئـەنجام بوو. لەپاش ساڵیکیتر یا دوو ساڵ (١٩٧٥) قەڵاتەکە تاڵان کرایەوە.

-٣-

ئەگەر سەرێك لە شیعری (مردن لە گۆڕی سەرشۆڕی دەژیت) ی جەمیل رەنجبەر بدەین، هەندێ راستیمان دەست دەکەوێ لەبارەی شاعیرەوە. لەم قەسیدەیەدا لایەنگری ئەو باوەڕەیە (مردن لەپێناو ژیان) واتە کۆمەڵێك خەڵك گیانیان دەبەخشن لەپێناوی ئەوەی کۆمەڵێکیتر یان نەوەی داهاتوو سەربەرز و بەختیار بژین. ئەمە لەخۆبووردن و قوربانی تێدایە، مرۆڤ جارێك دەمرێ، گەل نەمرە، شاعیر لەگەڵ ئەوەیە بۆ ئەم مەبەستە (تاك) پێویستە گیانی ببەخشێ چونکە سیفەتی مردن و لەناوچوونی تێدایە، لەپێناوی گەل، ئەوەی نەمری و هەمیشە زیندووی تێدایە. ئەمەیە ئەستووری بیروباوەڕی جەمیل رەنجبەر. رێکەوتێکی سەیر بوو، رۆژگار ئەم تێیۆرییەی خستە پراکتیکەوە لەژیانی شاعیر خۆیدا، لە کاتێکدا ژیانی لەدەستدا کە تفەنگ بە شانییەوە بوو، لەئازادی دەگەڕا بۆ میللەتەکەی، گەلی ژێر دەست بۆ ئازادی دەگەڕێ، گەلی برسیش بۆ نان، دەبێ (تاك) قوربانی بۆ ئازادی و نان بدا.

شاعیر وێڵی ئازادییە، بەشوێنیدا دەگەڕێ، کۆڵ نادا، ئەوەتا لەشیعری (کێ لە سەربەزری بەتەمەنترە)دا دەڵێ :

گوڵی خۆزگە
چۆن بۆ چڵی داری ژیان دەگەڕێ
یان چۆن سەعات قورمیشی خۆی لێ ون بووە
ئارەقەی دواکەوتن دەسڕێ
گیانە منیش وێڵی چاوتم
سەد ئەوەندە لێت دەگەڕێم..

لەدوایشدا دەڵێ :

ئەرێ گیانە
ئیتر نامەم بۆ مەنێرە
پوولی پۆستە نامەکانم دەپشکنێ

سندووری سوور
گۆڕی مردن، بۆ وشەی جوان هەڵدەکەنێ
ئیتر نامەم بۆ مەنێرە
بەڕێگەی کۆن بۆم مەنێرە
تا دێمە لات، یان تۆ بە خۆت دێیە ئێرە.

شاعیر دۆش داماوە، سەری لێشیواوە (ئازادی) لێبووە بە ئەفسانە! هەموو جۆرە بەرنامە و پیلانێکی بەکارهێناوە بۆ ئەوەی بگاتە ئەو (ئازادی)یە. وەکو بڵێی رێگە و پیلانیتر نەماوە بۆ ئەم ئامانجە بەکار بهێنرێ، مەبەستی شاعیر جۆر و شێوەی دیبلۆماسییەت و پۆلیتیکێکی کلاسیکییە کە تا ٢ ی ئاغستۆسی ١٩٧٣ رۆژی دانانی شیعرەکە بەکارهێنراوە بۆ گەیشتن بە (ئازادی). ئەمەی لە دێڕی (بەڕێگەی کۆن بۆم مەنێرە) دەربڕیوە. لە پاش ئەوە دیسانەوە سەری لێشیواوە، چونکە نازانی خۆی دەگاتە ئەم ئازادییە! یان ئازادی دێتە لای. رەنگە ئەمە نموونەی دوارۆژبینی بێ لای شاعیر. ئەوەتا ئێستا هەموو بەڵگەیەك ئەوە دەگەیێنێ ئێمە بۆمان نەکرا بگەینە ئازادی بەلام لەوە دڵنیاین پۆلۆتیکی ئەنتەرناسیونالیزمی دەستەی نەتەوە یەکگرتووەکان دەورێکی بالای دەبێ لەدوا رۆژدا لە هێنانی ئازادی بۆ خاکی ئێمەش.

-٤-

شاعیر لە ئازادی بەولاوە شتیتر نابێنێ، یاخود بەلای ئەوەوە لەهەموو شتێکیتر گرنگترە، لە شیعری (پیرێکی بەندکراو) دا، مامەپیرە، مامە سوارەیە، بەڵگەی (کوڕی ئازا)ی کوردە. هەرچەندە کوڕی ئازا ناگیرێ، بەند ناکرێ، ئەگەر بەڕێکەوت بەدیل بگیرێ. زوو کۆت دەشکێنێ و پێوەند دەپچڕێنێ و خۆی ئازاد دەکا. ئەویش وێڵی ئازادییە، لەپشت چیای قاف، لەنزیك ئەشکەوتی کانیاوی

ناوی ژیانیش بێ، دەبێ (ئازادی) بدۆزێتەوە. شاعیر ئـازادی لـە گـوارەی نـازانین و نیگار و شۆڕە کچاندا دەبینێ :

مامە سوارە

منالەکان، چاوەڕێتن، لەو بنارە

ڕۆڕۆیانە، دەگریەن بۆ جووتێ گوارە

بۆ دەستگیرانی دێرینیش، کوانی گوارە

مامە سوارە، کوانی گوارە

کوانی گوارە

بێنە گوارە

جارێ گوارە نییە بەڵام جوانان بەبێ گوارەش دەژین.

-٥-

دوورکەوتنەوەی قوتابیان لە مامۆستا کارەساتێکی جەرگ بـڕ و تـەپینی دەروونـە بۆی، یەکێ لە شیعرە پڕ سۆز و گیانییـەکانی شـاعیر (برووسـکەیەك لـە دڵـەوە) یە.

شاعیر مامۆستا بووە، زوو زوو دەبوو بەمیوانی گرتووخانـە و بەندیخانـە و نـاو ئـەو شـاخانەی نەدەکەوتنـە بەرچـاوی نـەیار. لـە قوتابیـان دوور دەکەوتـەوە، دوورکەوتنەوە پچڕانی رەگ و دەمـاری ژیانـە بـۆ ئـەو مامۆسـتایەی قوتـابی خـۆی خۆشبوێ و بەبێ ئەو هەڵنەکا.

جەمیل رەنجبەر هەست و نەستی ناسکی دەڕژێنێتە سەر تـەلی کەمانجـە، ئـاوازی نـەمری دەخـزێ تـا هـەموو (بـوون) دەگرێتـەوە. بـەڵێ شـاعیر بـە لـەش لـە شاگردەکانی دوورە، بەڵام بە گیان لەگەڵیاندایە کـە بـەم جـۆرە قـسەیان لەگەڵدا دەکات:

لەگەڵتانم

شاگردەکان دوور نیم لێتان

نزیکتانم
توخمی شیلەی گوڵەگەنمی فەریکتانم
لەناو جانتای کتێبتانا
دەرسی شیکاری شەوتانم
نزیکتانم، کاوەی نەورۆزی خەوتانم
لەگەڵتانم، لەهاتوچۆی قوتابخانە
دڵم لەناو دڵتانایە
پەپوولەی زیندانی تەمەن
لەناو باخی گوڵتانایە.
-٦-
دەبێ هەستی شاعیر چۆن گۆڕانێکی بەسەردا هاتبێ، لەوکاتەی کۆتایی بە ژیانی شەهاب و جەعفەر و ئەنوەری بەرگوێ کەوتووە؟ رەنگە ئەگەر شاعیرانە بۆی بچم، دەبێ بڵێم جەمیل رەنجبەر لەو کاتەدا خۆزگەی کردووە ئەویش یەکێك بوایە لەوان، چونکە لەگەڵیاندا هەوپیشە بوو لە گۆڕەپانی وشە و خەباتی کوردایەتیدا. بەڵام لە شیعری (بەیادی تاڤگە سوورەکە) لە سوچێکی ترەوە تەماشای دیمەنەکە دەکا. ئەم شیعرەی شاعیر لەپاش لەسێدارەدانی قارەمانەکان نەنووسراوەتەوە، بەڵکو دوای تێپەڕبوونی ساڵێك واتە یۆبیلی پیرۆزی ساڵێکی شایی و زەماوەندی خوێن، تاقیکردنەوەی هەستی شاعیر ساڵێکی خایاندووە، ماوەی ساڵێکی تەواو لە کەلێنێکی شاراوەی دڵ و مێشکی شاعیردا وێنەی سێ قارەمانەکە ئاوا نەبووە. تاقیکردنەوەکە شیعرێکی پڕ سۆزی داهێناوە، لەدوا کۆپلەیدا دەڵێ:
ئەی چاوەکان
ساڵێ رۆیی و تیشکەکانتان ئاگر دەگرن
داڵی خنکان بە تۆوی لاشەتان دەمرن

زۆر چاویتر، بۆ بارەگای ئێوە دێن و
بڕیاری سەربەرزی دەدەن.
لە خاکی گڕ تێبەربوا
بەرماڵی شۆڕش رادەخەن
زۆر گیانیتر
تەرمەکانتان ماچ دەکەن و
دەبنە پردی بەرەو بەیان
لافاوی رووناکی زۆر چاو
میوانی ماڵی هەژارە، بۆ خواستنی یەك دەسگیران..

-٧-

شاعیر داهێنانی لە مانا و ناوەڕۆکدا زۆرە، لەبەرئەوە لەناو ئەم کۆمەڵە شیعرەدا شیعری جوان دەکەوێتە بەرچاو. ناوی شیعر، هەموو شیعرێك رەنگە زوو لەبیر بکرێ، یان پشت گوێ بخرێ، بەڵام هەندێ لە ناوەکانی ئەم شیعرانە خۆیان دێرە شیعرن، یاخود پارچە شیعرێکی سەربەخۆن، لێرەدا من نامەوێ ناوی شیعری (ئەو کتێبەی وشەی بەخەنجەر نووسراوە) بکەم بە بەڵگە بۆ ئەم مەبەستە، بەڵکو ناوەڕۆکی شیعرەکە خۆی گرنگە بەلامەوە. لەسەرەتای شیعرەکەدا دەڵێ :

ڕێزە چیاکان
وەکو تەونی بەرەبەیان، راچەندرابوون
برۆی رووناکی چاوی خۆر
وەکو ریسی مافووری دەستی قەیرە کچ
بەگوڵاڵەی باڵا لاوی رایەڵ کرابوو.

مەبەستی دروستکردنی ئەبستراکتێکە(تجرید) خاك لەناو سروشتدا لە قاڵب دەدا. ئەو خاکە بووە بە مایەی ئازار و ئەندێشە، بەڵام ناشرین نەبووە، لەبەر ئەوە هەر جوانە و خۆشەویستە، لەپاش گەشتێك لەگێتیی وردەکاری و وشە و رستە و

تەعبیر و مانا، ناشرینی لەخاك دووردە دەخاتەوە، جوانی دەكا بە ئەدگاری هەمیشەیی ژیان كە دەڵێ :

هاتم هاتم

ناویان لێ نام بزمار كوتە

چەكوشێ بووم

ئەو دارتاشەی، ئەسكەملی ئەنجومەنی

كۆشكی سپی دروست دەكرد

ئاسنگەری كەشیشبەندی

بەندیخانەی كۆشكی (باستیل)ی خەستدەكرد

هێزی منی پێنەكرا

كەوی كێوی باوەڕی پێ هەڵنەفرا.

لێرەدا شاعیر ئاماژەی زیرەكانەی هەیە كە دەڵێ كوردستان لە ئازادی دەگەڕێ، لەبەر ئەوە خراوەتە ناو بەندیخانەوە. ئینجا باستیلی پاریسی كردووە بە رەمزی ئەو بەندیخانەیە. كۆشكی سپیی ئەمریكاش دەوری ئەمپریالیستی گرنگی هەبوو لە شێواندنی كێشەی كورد لە شەستەكان و حەفتاكانی سەدەی بیستەمدا. بەراووردی جوانی شاعیرانەی جەمیل رەنجبەر لەوەدایە، ئەو دارتاشەی كورسی و مێزی كۆشكی سپی دروست كردووە لەگەڵ ئەو ئاسنگەرەی شیشی بەندیخانەی باستیلی بەستووە، واتە دوژمنانی كورد، ئەمانە ناتوانن بەسەر هیزی رزگاری کورددا زاڵ بن.

جەمیل رەنجبەر، شاعیرێكی ناسك و هێمن و لەسەرخۆ بوو، لەمەیدانی وشەی جوانی كوردیدا ورد لەگۆڕەپانی خەباتی چەكداری كوردایەتیدا درشت بوو، لەگێتیی جوانكاریدا هونەروەر بوو. زمانی كوردی باش دەزانی، لەپەروەردە شارەزا و لە وانە وتنەوە سەركەوتوو بوو، لە كۆڕی خەبات و جەنگدا خوێن گەرم و بزێو و چالاك بووە. بە هەموو جۆرێ جەمیل رەنجبەر لەهەردوو باردا، وشەی

جوان و خەباتی چەکداری راستگۆ بووە لەگەڵ خۆی، بیروباوەڕە ناسیونالی و مرۆڤایەتییەکانی کردووە بە بەرنامەی ژیانی. نە تەنیا بە قسە، بەڵکو بە کردەوە هەموو تێرییەکانی گواستۆتەوە مەیدانی پراکتیك.

جەمیل رەنجبەر سی و سێ ساڵ لەتەمەنی بە قەوارە کورت و کەم، بە ناوەڕۆك درێژ و زۆر لەسەر تەختەی قوتابخانە و گۆڕەپانی جەنگاوەری و بەندیخانە بردۆتە سەر، یاد و بیرەوەرییەکی زۆری بەجێهێشتووە، بەڵام بە نرخترین میراتی ئەم کۆمەڵە شیعرەیە.

سەرچاوە :

مێژووی ئەدەبی کوردی دکتۆر مارف خەزنەدار بەرگی حەوتەم ١٩٤٥ – ١٩٧٥ بەشی پەنجایەم لاپەڕە ٦٧٩– ٦٨٧

جوانکاریی و داهێنان لە شیعری نوێی کوردیدا
جەمیل رەنجبەر وەک نموونە

نووسینی : کەریم شارەزا

پێشەکی

جەمیل رەنجبەر (١٩٤٨ – ١٩٨٠) شاعیرێکی ریالیستی رەخنەگری شۆڕشگێڕی کورد و رووناکبیرێکی پێشکەوتخوازی داهێنەری نوێکار بوو. لەناوەڕاستی شەستەکانی سەدەی رابردووەوە چۆتە مەیدانی ئەدەب و خەباتی کوردایەتی و لە ساڵی (١٩٧٠)وەش بەرهەمەکانی لە شیعر و لەپەخشان لە رۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکاندا پەیتا پەیتا بڵاو کردۆتەوە و بە هۆنراوە نوێیە پڕ سۆزەکانی سەرنجی شیعرناس و رەخنەگرانی ئەدەبی کوردی راکێشاوە و دانیان بەوە داهێناوە کە ئەم شاعیرە شیعر درەوشاوەیە دوا رۆژێکی گەشی لە مەیدانی شیعری نوێی کوردیدا دەبێ.

شاعیری هۆشیارمان شان بە شانی چوونە پێشەوەی لە مەیدانی ئەدەبی نوێدا، لە کاروانی خەباتی سیاسیشدا لە پێناوی مافە نەتەوەییەکانی کورد پتر چووەتە پێشەوە و لە دوای دامەزراندنی یەکێتیی نووسەرانی کورد لە (١٩٧٠/٢/١٠) و کردنەوەی لقی هەولێر لە (١٩٧١/١/١٥) دا بووەتە ئەندامێکی کارای ئەم رێکخراوە ئەدەبییە و لە کۆنفرانسی دووەمی لقەکەدا کە لە رۆژی (١٩٧١/١٠/٣٠) دا بەسترا، نە ئەندامی دەستەی بەڕێوەبەر هەڵبژێردرا و لەهەمان کاتیشدا بووە ئەندامی دەستەی نووسەرانی یەکەمین ژمارەی گۆڤاری (نووسەری

نوێ)ی زمانحاڵی لقی هەولێر و ئەو زاتە خزمەتێکی زۆری کاروانی ئەدەب و ڕۆشنبیری کاردی کرد.

لەسەرەتای حەفتاکانی سەدەی رابردوو خوێندنی خانەی مامۆستایانی سەرەتایی تەواو کرد و لە ساڵی (١٩٧٢)دا بووە مامۆستا لە(مێرگەسوور) و شوێنی دیکە و لەدوای نسکۆی شۆڕشی ئەیلول، لەسەر چالاکی سیاسی و خەباتی کوردایەتی گیرا و خرایە بەندیخانەوە. کە بەریش بوو چووە پاڵ شۆڕشگێڕانی کورد و خەباتی چەکداریی کرد و شیعری شۆڕشگێڕی پڕ لە داهێنانی نوێی دانا و دوا قۆناغی خەباتی شۆڕشگێڕی و قارەمانییەتی لە گوندی (جەلکان) ی بناری کێوەڕەش لەناوچەی (سەنگەسەر) تا لە ڕۆژی (١٩٨٠/١١/١٨) دا بە گوللەی دۆشکەی دوو هیلیۆکۆپتەری جەنگی سوپای رژێمی بەعسی فاشی هەشت پێشمەرگەی جەنگاوەری خۆبەختکەر شەهیدکران، یەك لەوان شەهید (جەمیل رەنجبەر) بوو. بەم جۆرە لاپەڕەی ژیانی شاعیرێکی شۆڕشگێڕی کورد پێچرایەوە و گیانی پاکی بە نەمری ئاوێزانی گیانی شەهیدانی کورد و کوردستان بوو.

دیوانی جەمیل رەنجبەر و هەڵوەستەیەك

شاعیری نوێکار، هەرچەندە نۆبەرەی شیعرەکانی لە دیوانێکی بچکۆڵەی بەناوی (ڕاز و سکاڵا) لە چاپخانەی سلێمانی بە (٦٤) لاپەڕەی قەبارە ناوەنجی لە ساڵی (١٩٦٨) دا بە چاپ گەیاند و سەرنجی شیعرناس و رەخنەگرانی ئەدەبی کوردی راکێشا، بەڵام بەچاکی نەناسرا تا بەرهەمەکانی لەڕۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکاندا بڵاو نەکردەوە و هێشتاش بە تەواوی مافی رەوای شاعیرییەتی خۆی پێنەدرا تا لە دوای (١٦) ساڵ رەتبوون بەسەر شەهیدبوونی ناوادەی. سەرجەم هۆنراوەکانی

لـەدوو تـوێی دیـوانێکی رازاوە لـە سـاڵی (١٩٩٦) دا بـە نـاوی (دیـوانی جـەمیل رەنجبەر) بە پێشەکی (دکتۆر مارف خەزنەدار). لە شـاری هـەولێر، لـە چـاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین لە چاپدرا و دەکەوێتە(٣٢٤) لاپەڕەی قەبارە گەورە و حـەوت نامیلکەی شیعریی لە خۆ گرتووە :

١- لکە زەیتوون لە گێژاوی خوێنا ١٧ هۆنراوەیە.

٢- کێ لە سەربەرزیی بە تەمەنترە ٩ هۆنراوە

٣- کەوش چەکوشی لا تاوانبارە ١٣ هۆنراوە

٤- کاتێ هەژار قەڤی سنوورەکان دەبڕێ ٣٠ هۆنراوە

٥- منداڵی سەردەمی ژان و خەم ٩ هۆنراوە

٦- راز و سکاڵا ٢٤ هۆنراوە

٧- رووبارێکی خوێناوی ٢٩ هۆنراوە

لـە خوێندنـەوەی سـەرجەم هۆنراوەکانیـدا بۆمـان روون دەبێتـەوە شـاعیرێکی ریالیـستی رەخنـەگری شۆڕشـگێڕە، لـە ناوەڕاسـتی شەسـتەکانی سـەدەی رابردووەوە هاتۆتە نێو مەیدانی شـیعری تـازەی کـوردی و تـەکنیکێکی نـوێی لـە هۆنراوە پتەوەکانیدا بەکار هێناوە.

جوانکاری و داهێنان لە شیعری نوێی کوردیدا

کاتێك کە بە چاوی هەڵسەنگاندنەوە ئـەم دیوانـەی شـاعیر دەخوێنینـەوە، بۆمـان دەردەکـەوێ کـە ئـەم شـاعیرە داهێنـەرە لـە رووی مۆسـیقا و ئیقـاعی شـیعرەوە سوودی لە ئەزموون و کەلتووری کـورد وەرگرتـووە و ئیقـاعی تایبـەت بـە خۆشـی بـەکار هێنـاوە. لـەڕووی ناوەڕۆکیـشەوە جوانکارییـەکی تـەواوی خـستۆتە نێـو چـەمکی هۆنراوەکانییـەوە. لـەبارەی کاتیـشەوە رووداوەکـانی نێـو شـیعرەکانی

هەموویان لەو سەردەمە دروستبوون کە شاعیر تێیدا ژیاوە و بەرهەمەکانی تێدا خولقاندووە. با لەمەودوا دەست لەسەر ئەو شوێنانەی شیعرەکانی دابنێین کە جوانکاریی و ئەفراندن لەناودا دروستکردوون.

شاعیر لە ساڵی (١٩٧١) ەوە ئەدگاری نوێکاری و وێنەی جوانکاری لە بنیادی شیعرەکانیدا بە روونی دەرکەوتوون. لە هۆنراوەیەکی سەرکەوتوویدا بە ناوی (لکە زەیتوون لە گێژاوی خوێنا) بە دەیان وێنەی شیعریی یەك لە دوای یەکی بۆ خولڤاندووین و تەنانەت ناونیشانی هۆنراوەکەیشی خۆی لە خۆیدا وێنەیەکی جوانی شیعرییە. چونکە (لکە زەیتوون) هێمای ئاشتییە کەچی کەوتۆتە (گێژاوی خوێن) کە ئەنجامی شەڕ و کوشتارە.

لە بەشی سێیەمی ئەم هۆنراوەیەدا، لە دەربڕینی (هەڵدانەوەی پەردەی چانۆی زامی چاو) هونەری میتافۆر و روونبێژی پێکەوە ناوە لە دەربڕینی (هەڵڕژانی قژی خۆی) کە تیشکەکەیەتی بۆ سەر سینگی یارە خۆشەویستەکەی، هونەرێکی تری میتافۆرەی بۆ پێکەوە ناوین و ئەو دوو وێنەشیعرییەی خولڤاندووە (١) :

بەتووڕەیی..
پەردەی شانۆی زامی چاوم، هەڵدایەوە
قژی خۆریش..
بە هێمنی بۆ سەر سینگی خۆشەویستم، رژایەوە.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٣٨)

هەردوو وێنەکەش لە جۆری جووڵاون و بە هەستی بینین وەردەگیرێن.

لەبەشی چوارەمی هۆنراوەکەیدا، لە (گرێدانی پەتی مێژووی دوێنێ و ئـەمڕۆی بـە دەسـتی خـەمی پێـشڕەوی نێـو گڕکـانی خـوێن) هونـەرێکی نایـابی میتـافۆرەی روونبێژیمان بۆ پێکەوە دەنـێ و لەمەشـەوە نایـابترین وێنـەی شـیعریی لـە جـۆری چەسپاو دەخوڵقێنی کە بە هەستی بینین وەردەگیرێ :

دەستی خەمی..
پێشڕەوی ناو بورکانی خوێن..بەتووڕەیی
پەتی مێژووی دوێنێ و ئەمڕۆی توند گرێدا
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٣٨)

دوا بەدوای ئەمەش وێنەیەکی دیکەمان بـۆ دەخاتـە پـاڵ وێنـەکانی پێـشووی و لـە رێگـەی پێکـەوەنانی هونـەری میتـافۆرە لـە دەربـڕینی (گـڕی ئاسـۆ بـۆ پێکـانی شەوی شۆڕش وا لـە رێـدا) بـەم دەربڕینـە مەجازییـەش وێنـە چـاوەڕوانکراوەکەی دەخوڵقێنێ :

گڕی ئاسۆ
بۆ پێکانی شەوی شۆڕش وا لەڕێدا.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٣٨)

وێنەکەش لە جۆری جووڵاوە و بە هەستی بینین وەردەگیرێ. شاعیر ئـەوەمان بـۆ روونـدەکاتـەوە کـە ئـەو رووداوانـە بۆچـی دەخـوڵقێن. هـەر خـۆی وەڵامـی پرسـیارەکەی خـۆی دەداتـەوە کـە هۆیەکـەیان ئەوەیـە : خەڵکەکـە تـا پـار و

ئەمڕۆکەیشی لەگەڵدابێ لە هەوڵ و خەباتی دا بەسەر (پردی پەیمانی زۆرداری بە راکردن تێپەڕبوون و هیچیان بۆ هەژار و برسییان نەهێناوە) و ئەمەشیان وێنەیەکی گەش و گۆڵی دیکەی شیعرییە :

چونکە تا پار..تا ئەمڕۆکەش
لەپردی پەیمانی چەورا ..هاتین بە غار
هیچمان نەینا..
نە بۆ برسی..نە بۆ هەژار
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٣٨)

وێنەکەش لە جۆری جووڵاوە و بە هەستی بینین وەردەگیرێ. لە بەشی پێنجەم و برگە(ێ)ی هۆنراوەکەیدا لە دەربڕینی (کردنی شیعرەکانی بە خوێن و بەگڕ و بە دایکیکی کۆرپە ون بوو، بۆ پەلاماردانی پەیامێك شیعرەکانی دڕن) جوانترین هونەری میتافۆرەی روونبێژی بۆ خوڵقاندووین و لەمەش وێنەیەکی جوانی شیعریی بەم شێوەیە بۆ خوڵقاندووین .

گوێتان لێ بێ
شیعرەکانم خوێن و گڕن
وەك دایکێکی کۆرپە ونبوون
بۆ پەلاماری پەیامێ..هار و دڕن.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٣٨ – ٣٩)

وێنەکەش لە جۆری چەسپاوە و بە هەستی بینین وەردەگیرێ.
لە برگەی (ب) ی بەشی پێنجەمی هۆنراوەکەیدا، شیعرەکەی خۆی وەك مرۆڤێکی زیندووی خاوەن هەست دادەنێ و بە تەوسەوە بە گوێگر و خوێنەرانی هۆنراوەکەی دەڵێ : (ئەگەر شیعرەکەم قایل بوایە بە دیلی و ژێردەستیی، ئێوە گوێتان لێ رادەگرت.) دوای ئەمەش ئەگەرێکی تر دەخاتە پاڵی و بە خەڵکەکە دەڵێ (ئەگەر شیعرەکەم دانسی ئافرەتێکی شۆخ بوایە، گوێتان لێ رادەگرت.) بەم دەربڕینە مەجازییانە و لە سەردەمی ئێستای شاعیردا وێنەیەکی دیکەی شیعرییمان لەڕێگەی پێکەوەنانی هونەری لێکچوواندنی روونبێژی بۆ دەخولقێنێ.

ئەگەر شیعرم قایل بوایە..بەژێر دەستی
گوێتان دەگرت
ئەگەر شیعرم دانسی شۆخی ئاهەنگ بوایە
گویتان دەگرت.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٣٩)

هەردوو وێنەکەش لە جۆری جووڵاون و بە هەستەکانی بینین و بیستن وەردەگیرێن. چونکە گوێگرتن و جووڵە و ئیقاعی سەمایان تێدایە.
شاعیر لە برگەی (د)ی هەمان بەشی پێنجەمی هۆنراوەکەیدا، بیری نوێ و دابینکردنی پارووی دەمی برسییانی میللەتەکەی دەکاتە ئامانجێکی بالای و هەوڵی پێگەیشتن دەدات و دەیان کاتە گۆرانییەکی خۆش و هەموو دەم دەیچڕێ و لەم چەمکە قووڵ و پتەوەی کە لە رێگەی پێکەوەنانی هونەری لێکچوواندنەوە خولقاندوویەتی، وێنەیەکی پڕ هەستی شیعریمان بۆ دەکێشێ.

شیعرەکان..
گۆرانییەکی بیری نوێیە
پارووی دەمی زگی برسیی کوردی پێیە.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٤٠)

وێنەکەش لە جۆری چەسپاوە و بە هەستی بیستن و چەشتن و بینین وەردەگیرێ و ئەوەی سەرنجی رەخنەگر و شیعر دۆستانی کورد رادەکێشێ ئەوەیە لەو کاتەی کە شۆڕشگێڕێکی نەتەوەیی بووە، لەهەمان کاتیشدا کەسایەتیەکی هەست ناسکی باوەڕ بەدوارۆژێکی پڕ لە داد و یەکسانی کۆمەڵگەی میللەتەکەی بووە و ئاوڕێکی باشی لە شیعری چینایەتی و مافی هەژاران داوەتەوە.
دوا بە دوای ئەم وێنەیەشی، وێنەیەکی تەواوکەری بەدوادا هێناوە و لەڕێگەی پێکەوەنانی هونەری لێکچواندنی رەوانەوە، وێنەکەی بە جوانی کێشاوە.

شیعرەکانم خوێن و گڕن
وەك دایکێکی کۆرپە ونبوو
بۆ پەلاماری پەیامێ هار و دڕن.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٣٩)

وێنەکەش لە جۆری چەسپاوە و بە هەستی بینین وەردەگیرێ و هەموو رووداوەکانی ناو دوو توێی شیعرەکانیشی داواکاریی و هیوا و ئاواتی شاعیرن لە سەردەمەکەی خۆیدا و ئەوەندە ئاوڕێ بۆ سەردەمی رابردوو نەداوەتەوە و

ئەوەنـدەش بـەدوای دواڕۆژێکـی نادیـاردا نەگـەڕاوە. بۆیـە بووەتـە شـاعیرێکی ریالیستی رەخنەگری و هەنگاوی بەرەو جیهانی شیعریی چینایەتی ناوە.

لە هۆنراوەیەکی دیکەیدا بە نـاوی (وتـەی چەوسـاوەیەك) پـتر لـە ئـێش و ئـازاری هەژارە چەوساوەکانی میللەتەکەی دەدوێ و زنجیرە وێنەیەکی شـیعریی لەڕێگـەی پێکـەوەنانی هونـەری میتـافۆرە و وەســفکردنەوە خولّقانـدووە و جـوانی ئـەم وێنەیەشی بالآیی هۆنراوەکەی دەستنیشان کردووە و بەم جـۆرە کـارە هونەرییـە ناسکەکەی ئەنجامداوە.

خۆر بێزار بوو لە بێدەنگی
لە تاریکی و لە درێژیی شەو
سڕ بوو وشەی کەدیّ
لە کەنگێ پرسینی هەواڵی شار
لەپرسینی کۆتایی خەو.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٦٠)

وینەکەش لە جۆری چەسپاوە و بە هەسـتی بیـنین وەردەگـیرێ. دوا بـەدوای ئـەم سەرەتایە سەرکەوتووەی هۆنراوەکـەی، لـە هـەنگاوێکی دیکەیـدا وێنـەی جـوانتر دەکێـشێ تـا تابلۆیـەکی فـرە وێنـەمان دەخاتـە بـەردەم و بـەم جـۆرە کـارە هونەرییەکەی ئەنجام داوە.

لە پەرستگای خەونی وشە
دەممان سووا

سالٚ و ڕۆژمان تەرخان کرد بۆ
بێدەنگی خوا
لووت و دەم و سییەکانمان
لەمژینی بۆنی کەلاکی نەوسنی پەنگدراوە
ویژدانی ڕاست لە ئازاری ژینی ئەمڕۆ
لە سێدارە پەتی دوێنێی لەمل کراوە.
(دیوانی جەمیل ڕەنجبەر لاپەڕە ٦٠ – ٦١)

وێنەکان لە ڕێگەی هونەری ئاوەڵواتا و میتافۆرەوە دروستبوون و لە جۆری چەسپاون بە هەستەکانی بینین و بۆنکردنەوە وەردەگیرێن.
لە هەنگاوێکی تری هۆنراوەکەیدا، نەفرەت لە کار و فرمانی جەندرمەکانی تاریکی و چەوساندنەوە و بەدبین و ترسنۆکە جێگەرمەکان دەکات کە داوای خراپەکاریی بۆ هەژاری چەوساوە دەکەن و لەڕێگەی وەسفێکی هونەریی وردەوە زنجیرە وێنەیەکی گەش و گوڵی شیعریی بۆ خولۆاندووین بەم جۆرە بەدوای یەکدا هێناون :

جەندرمەکانی تاریکی پێیان وتم
لە دیدەنی خۆری ژینا
چاوی گەشم ببەستمەوە
بەدبینەکان پێیان وتم
دڵی زیندووم لە گۆڕێکا
بە هەردوو پێ ببەستمەوە

ترسنۆکە جیَ گەرمەکان پێیان وتم
لە کوشتن و چەوسانەوەش هاوار نەکەم.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٦٠)

بە وێنەکێشانی (چاو بەستنەوە و بێبەش بوونی لە دیدەنی خۆری ژیان) لەلایەك و (ناشتنی دڵی زیندووی هەژار و بەستنەوەی بە بە پێی خۆی) و (هاوار نە کردن لە کاتی چەوسانەوە و کوشتندا) سێ وێنەی نایابی شیعرین و لە هۆنراوەیەکی بە خەباتی چینایەتی ئاودراومان بۆ دەخولقێنیَ. ئەمەش یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی شیعری تازەی شاعیری نوێکار، وەك دکتۆر (ئیحسان عەباس)ی رەخنەگری ناوداری عەرەب دەڵێ (وێنەی شیعریی لەناو هۆنراوەی نویدا بە زنجیرە دێتە خوار و پێوەندییەکی پتەویشیان لە نێواندا هەیە.(٢) وینەکانی شاعیری نوێکاریشمان بە هەستەکانی بینین و بیستن وەردەگیرێن و لە جۆری جووڵاون و شاعیر هەست و سۆزێکی زۆری بە هۆنراوەکەی بەخشیوە و جوانکارییەکی باشی تێدا ئەنجامداوە.
لە هۆنراوەیەکی دیکەیدا بە ناوی (شیعر بە بووك دەبەن) زنجیرە وێنەیەکی شیعریی بۆ داڕشتووین. هەرچەندە وێنەکان بە وشەی سادە کێشراون، بەڵام پڕ هەست و سۆزی بەتین و بە ئەندێشەی قووڵی شاعیرانە دروستبوون، لە بەشێکی هۆنراوەکەیدا شیعرێك لە بیری زامەکەی دەخوازیَ و دەیکاتە دیمەنێك کە هەژاریی و نەرداری بگرێتە خۆ و بەم جۆرە دەیخاتە روو :

دەچم شیعرێك لە بیری زامم دەخوازم
دیمەنیَ بێت

بێ پارەیی و گیرفان لاڵی تێدا نەبێ
پردێ رووخاو
کەژاوەی یاری پێدا بێ.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٦٣)

شاعیری نوێکار چووە لە رێگەی وەسفکردن و هونەری میتافۆرە ئەم تابلۆ شیعرییەی بۆ دارشتووین و هەرچەندە لە روخساردا وێنەی هەستین، بەلام لەناوەرۆکدا هونەرێکی ناسکی ئاوەڵواتاییە.(٣) و لە جۆری جووڵاون و بە هەستی بینین وەردەگیرێن.
دوا بە دوای ئەم تابلۆیە چەند وێنەییەش، وێنەی دیکەی بەدوادا دێنێ کە (کچێکی جوان دەخوازێ) بەلام وای بۆ دەچێ کە شیعرێکی جوان و رازاوەی گواستۆتەوە و کچەکە لە جوانیدا دەکاتە شیعر. واتە شیعری لەلا جوانترە لە بووك و وا لە خۆیشی دەکات کە گیانێکی راست و دروستە، بۆیە دەرگای ئەشکەنجە و ئازاری مرۆڤ دەدۆزێتەوە.

دەزانن من کچێکم خواست
بەلام شیعرێك دەگوێزمەوە
دەزانن من گیانێکم راست
دەرگەی ئاراز دەدۆزمەوە.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە٦٣)

لە رێگەی پێکەوەنانی هونەری لێکچوواندن و وەسفکردنەوە وێنە شیعرییەکانی کێشاوە و لە جۆری جوولاون و بە هەستی بینین وەردەگیرێن.
لە کۆپلەی کۆتایی هۆنراوەکەدا، شاعیر لە خۆشەویستی هەندێ وشەی سۆزداری پڕ ماناوە، شیعرێکی جوان و رازاوەیان لێدادەڕێژێ و کاتێکیش کە پیتەکانی ئەو وشانەی وەك مەشخەڵ دادەگیرسێنێ، ئاواتێکی خۆی دەخاتە ژێر گڕ و کڵپەکەی و بەم جۆرە دەیخاتە روو :

ئەمڕۆ هەندێ وشەم خۆشویست
شیعرێکی خۆشم لێ چنی
پیتەکانم هەڵگیرساند و
ئاواتێکم خستە بنی.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٦٣)

هەستدەکەین شاعیری پڕ هەست و ئەندێشە قووڵمان دوو وێنەی شیعریی لە رێگەی وەسف و میتافۆرە خولقاندووە و لە جۆری چەسپاون و بە هەستی بینین وەردەگیرێن.
شاعیری دوور ئەندێش و بیر قووڵ لە هۆنراوەیەکی دیکەدا بە ناوی (سەری ساڵێکی راپەڕیو) زنجیرەیەکی دوور و درێژی لە وێنەی جوانی شیعری خولقاندووە بە پێی بیروڕای رەخنەگرانی ئەدەبیش لە ئەنجامی شیکردنەوەی وێنە شیعرییە جۆراوجۆرەکانی نێو هۆنراوە، دەتوانرێ بگەینە بەهرە و دەستەڵاتی شاعیر لە خولقاندنی هۆنراوەی سەرکەوتوو(٤). ئێستاش با بزانین پێ بە پێ شاعیر چی کردووە و چۆن ئەو وێنانەی پێشکەش کردووین.

سەری ساڵە مۆمی تەمەن
فوو لە خەوی مردن دەکا و
لەنشێوی تاریکی کێو
دێتە خوارێ
خۆری تەمەن بۆ ئاهەنگی بووك و زاوا
میوانی خەونی سوور دەبێ.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٢٣)

ئەم دەربڕینە ناسکانەی (مۆمی تەمەن لە سەری ساڵدا فوو لە خەوی مردن دەکا) وێنەیەکی شیعریی نایابی لە هونەری میتافۆرەی روونبێژیی خولقاندووە لە جۆری جووڵاوە و بە هەستی بینین وەردەگیرێ و لە دەربڕینی (خۆری تەمەن لە ئاهەنگی بووك و زاوا میوانی خەونی سوور دەبێ) کە رەمزی خۆشی خەباتی شۆڕشگێڕییە و دوای ئەم سەرەتا سەرکەوتووەی هۆنراوەکەشی، شاعیری خەباتگێڕی ئەندێشە قووڵ چەند وێنەیەکی گەش و گۆڵی دیکەی شیعریمان لەم دەربڕینە ناسکانەی خوارەوە بۆ دەکێشێ :

سەری ساڵە
ماچی شۆخی شۆڕش و تاڵە
بولبولی ئاسمانی ئەمڕۆ
لە سەنگەری ژێر کرێوەی ئەم سەردەمە
لەگەڵ کلپەی (کرسمیس)ی ئەشکەوتەکان

دەبنە گرمە و هاژەی بەخوڕی
ئەم چەمە.
(دیوانی جەمیل ڕەنجبەر لاپەڕە ٢٣١)

لە ڕێگەی پێکەوەنانی هونەری میتافۆرە و وەسفێکی ورد چەند وێنەیەکی نایابی شیعریی بۆ خولقاندووین و لە یەکەمیاندا خۆی لە دەربڕینی (ماچی شۆخی شۆڕش تاڵە) و لە دووەمیاندا لە (بولبولی ئاسمان دەبنە گرمە و هاژەی چەم) وێنەکەی تریان خوڵقاندووە و گرمە و دەنگی تریشقە بە چەهچەی بولبولی ئاسمان دەچوێنێ و هەردوو وێنەکەش لە جۆری جووڵاون و بە هەستەکانی بینین و بیستنەوە وەردەگیرێن.
دوا بە دوای ئەم بەشەی هۆنراوە شۆڕشگێڕییەکەی، شاعیر پتر لە سەنگەر و بنکەی پێشمەرگانەی نیشتمانە داگیرکراوەکەیەوە دەدوێ و بنکەی فیداکاریی پێشمەرگەکانی کوردستان پتەوتر دەکات و لەگەڵ کێوە بەرزەکاندا دەیەوێ شایی نەورۆزی قوربانییەکانی بەرخۆردان بکات و بەم جۆرە هەست و سۆزە سەرەڕۆکەی دەردەبڕێ :

سەری ساڵە
وا بڵێسەی چەندین ساڵی
بنکەی سووری پێشمەرگەکان
بەتین دەکەین
لەگەڵ کێوە بەرزەکاندا
چۆپیمانە و بۆ نەورۆزی قوربانیمان

ئەسپی هەژاران زین دەکەین.

(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٢٣١)

لە دەربڕینی (بەتین کردنی بنکەی سووری پێشمەرگەکان) و (شایی کردنی لەگەڵ کێوە بەرزەکانی نیشتمانەکەی(و (ئەسپی هەژاران زین کردن بۆ نەورۆزی قوربانیانی خەباتگێڕان) سێ وێنەی شیعریی جووڵاوی بۆ خوڵقاندووین و بە هەستی بینین و بیستن وەردەگیرێن.

ئینجا لە بەشی دوایی هۆنراوەوکەیدا روو دەکاتە ئەستێرەی ئێشکگرتن و رایدەسپێرێ کە رووی کردەوە شاری کوشتار و سێدارە، با وا لەخۆی نەگات کە فڕۆکەی بۆمباهاوێژ و بوردومانی دوژمنانی دەکات و دوا داخوازیی بۆ لەناوبردنی بەرهەڵستکارانی و لەڕێگەی وەسفکردن و لێکچوواندن و میتافۆرەوە ئەم وێنانەی بۆ کێشاوین و بەم جۆرە پێشکەشمان دەکات.

ئەی ئەستێرەی

یەکەم شەوی ئێشکگرتن

بۆ بەیانی کە چوویتەوە

بۆ شاری سێدارە و کوشتن

ئەی ئەستێرە وا تێنەگەیت

فڕۆکەیت و بۆردومانی دوژمن دەکەیت

لاسای فاشست نەکەیتەوە.

(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٢٣٢)

وێنــەکان لــە واقیعــی خــەبات و بــەرخۆردانی پێــشمەرگەی کوردســتانەوە خوولقاندووە و لە جۆری جووڵان و لەڕێگەی هەستی بینینەوە وەردەگیرێن.

لەو کاتــەی کـە لـە مەتــەرێزی شــەرەف و خۆبەخۆتکردنـەو خــەباتی چـەکداری کـردووە، خۆشەویـستی و وەفـادارن و هۆنراوەیـەکی پــڕ سـۆزی خۆشەویـستی و هەڵوێستی خۆشەویستەکەی لـەیاد نـەکردووە و چـووە هۆنراوەیـەکی پـڕ سـۆزی خۆشەویستی و هەڵوێستی بەرزی نیشتمانی بە نـاوی (چـەپکە گـوڵێ بـۆ یەخـەی هەڵوێستی ژنەکەم) بەڕای مـن و زۆر لـە رەخنـەگرانی ئـەدەبی کـوردیی لووتکـەی شیعری بەرگرییە لە خـاك و بەگژداچـوونەوەی دوژمنـانی کوردسـتان. هۆنراوەکـە سەرتاپای تابلۆیەکی بەرزو فراوانی هونەرییە و بـەدەیان وێنـەی شـیعریی گـەش و رازاوەی پڕلە هونەری جوانکاری گرتۆتـە خـۆ و بووەتـە پانۆرامەیـەکی وێنـەکانی خەباتی شۆڕشگێڕیی و بەرخۆردانی کورد لە مەتـەرێزی مـان و مردنـدا لـە پێنـاوی مـافی نەتــەوەیی و ســەروەریدا و لــە ســەرەتای پانۆڕامـا شـیعرییەکەیدا بـەمجۆرە چووەتە ناو بابەتەکەوە.

وەك خەمێکی باڵداری شار
لەهێلانەی خۆر دەگەڕام
کەتاریکی شەقامەکان پێیان زانی
هاتن دەرگای سبەێنیان لێ کلیل دام.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٢٤٢)

لە سەرەتادا بە هێمنی دەچێتە نـاو بابەتەکـە زیندووەکـەی و خـۆی دەکـات بـە خــەمێکی باڵــداری شــارەکەی و بــەدوای هێلانــەی خــۆردا دەگــەڕێ و بەمــەش

وێنەیەکی گەش و گۆڵێ شیعریمان بۆ لە هونەری میتافۆرەوە دەخولقێنێ. ئینجا وێنەی دووەمی بەدوادا دێنێ کە لە دەربڕینی (تاریکی شەقامەکان بەو کرداره غەمخۆرییەی زانی، هەستا دەرگەی سبەێنێی لەسەر کلیل دا) دا دەردەکەوێ و هەردوو وێنەکەش لە جۆری جووڵاون و بە هەستی بینین وەردەگیرێن.

لە هەنگاوی دووەمی پانۆڕاماکەیدا، هونەرمەندانە باری دوورکەوتنەوەی لە هاوسەرەکەی و کاریگەریی ئەو دوورکەوتنەوەیەی لەسەر هەست و نەستی ئەو خۆشەویستەی بەوردی دەردەبڕێ :

خۆشەویستم
ڕەنگە فرمێسکی غەریبیت
لەکانیاوی تەنیاییا هەڵبقوڵێ
ڕەنگە لاشەی کۆتری گیان
لەزیندانی دەروونی تۆ
وەك مەنجەڵێ چێشت بکوڵێ.
(دیوانی جەمیل ڕەنجبەر لاپەڕە ٢٤٢)

لە دەربڕینی (هەڵقوڵینی فرمێسکی غەریبی لە کانیاوی تەنیایی) و (کوڵانی لاشەی کۆتری گیان لە زیندانی دەروون) دا، دوو وێنەی شیعرین و لە هونەری میتافۆرەوە دروست بوون و هەردووکیان لەجۆری جووڵاون و بە هەستی بینین وەردەگیرێن.

هەر لە بواری غوربەتی و دوورکەوتنەوەی لە هاوسەرەکەی گیانی بە گیانی، هەست و نەستی خۆی بە جۆرێکی پڕ لە سۆزی سەرەڕۆی خۆی و ئەندێشەی

قــووڵی دەردەبــڕێ و جــارێ لــە دیمــەنی سروشــتی وڵاتەکــەی خۆیــەوە دەســت پێدەکات، ئینجا دەیبەستێتەوە بە هەست و هەڵوێستی هاوسەرەکەی خۆی.

ئەری گیانە
کە ڕووبارێ وشك دەبێ
کەنارەکان پەنا دەبەنە بەر پرسە
کە پایز دێ
گریەی ماڵە سووتاوەکان
وەکو لافاو بۆ ڕووبار دێ
بەڵام گیانە
خۆ تۆ خوێناوی ڕووباری
تۆ هەتاوی
لەتەنیایی و تاریکیی زیندان مەترسە.
(دیوانی جەمیل ڕەنجبەر لاپەڕە ٢٤٣)

لەم دەربڕینە ناسکانەی زنجیرەیەك لەوێنــەی شــیعریی لــە ئــەنجامی پێکــەوەنانی هونــەری میتافۆرمــان بــۆ دەکێــشێ کــە هــەموویان لــە جــۆری چەســپاون و بەهەستەکانی بینین و بیستن وەردەگیرێن.
دوای ئــەو هــەنگاوە ســەرەتاییانەی دێتــە ســەر مەبەســتی ســەرەکی لــە داڕشــتنی هــۆنراوە پتەوەکــەی، ئــەویش لــە ئامۆژگــاریی دووربــەدووری بــۆ هاوســەرەکەی دەردەکەوێ کە پیاوانی ڕژێمی فاشی لێیان پرسی هاوسەرەکەت لە کوێیە. ئەم

وته راشكاوه پڕ له هەڵوێستی بەجەرگیان پێبڵێ :

خۆشەویستم
گەر پرسیان كوا هاوسەرت!
بڵێ رۆیی و
نەیویست ببێ بە شۆستەتان
تا پۆستاڵی زوڵمی ئێوەی پیا تێپەڕێ
نەیویست بمرێ
نەیویست ببێ بەڕێ
نەیویست قیر بێ و
لەشەقامی پیاوەكانتانا خۆی هەڵسوێ.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر ل ٢٤٣–١٤٤)

شاعیر دەیەوێ هاوسەرەكەی لە وەڵامی پرسیارەكانی پیاوانی رژێمی فاشی بڵێ (هاوسەرەكەم نەیویست ئێوه قەبووڵ بكات و ببێ بە شۆستەی شەقامی ئێوەی خوێنمژ و ببێ بە قیر و خۆی لە شەقامەكانی ئێوەی فاشیست هەڵسوێ. بەو دەربڕینە پتەوانە و لەڕێگەی هونەری میتافۆره و وەسفكردنێكی ورد و ناسك، چەند وێنەیەكی شیعریی دەخوڵقێنێ و لە جۆری چەسپاون و بە هەستی بینین وەردەگیرێن.
لە بەشێكی دیكەی هۆنراوه شۆڕشگێڕییەكەیدا بەردەوام دەبێ لەسەر ئامۆژگارییە بەنرخەكانی بۆ هاوسەره دڵسۆزەكەی، كە دووژمن لێی پرسی بۆ كوێ چووه. لە وەڵامدا پێیان بڵێ :

ئەریٚ گیانە گەر پرسیان
بلٚیٚ رۆیی و ..چونکە ئێوە دەتانەویست ماشێنیٚ بیٚ و
سەرمایەی ئێوە لێخوڕیٚ
بلٚیٚ رۆیی و
نەیویست نانی دیلی بخوات
نەیویست تفی شۆڤینیتان
ڕووی چەوساوەکان سواغ بدات.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٢٤٤)

سەربەرزیی خۆی بەرامبەر کردەوە چەپەڵەکانی دووژمنی کورد دەردەخات و نایەویٚ ببێت بە ئۆتۆمبێلێك و سەرمایەی داگیرکەر لێخوڕیٚ، یان نانی دیلیی بخوات، بەم وەسفە ناسکانەی و بە هونەری لێکچواندن دوو وێنەی جوولاوی خولٚقاندووە و بە هەستی بینین وەردەگیرێن و بۆمان دەسەلمێنیٚ کە لە هەموو وشەیەك شیعر لەلای شاعیری بەهرەدار دەخولقیٚ و تەنانەت لەوشەی رەق و تەقی وەك (ماشێن) و (تف) و (سواغدان) یش وێنەی شیعری دروست دەبیٚ.
شاعیری باوەڕ بەتین بەخەباتی کوردایەتی و تێکۆشانی چینایەتی لە بەشێکی دیکەی هۆنراوە سیاسییە سەرکەوتووەکەیدا زنجیرەیەکی دیکەمان لە وێنەی شیعریی بۆ دەخولٚقێنیٚ :

خۆشەویستم
گەر پرسیان کوا ئەو گڕە

بلێ ڕۆیی و بەم زستانە لەئاسمانی
هەژارانا دادەگیرسێ
بلێ ڕۆیی و بەم سەرمایە
کێ بزانێ روت و قوتە لەو دەپرسێ
گیانە:، بلێ
ئەو ئاگرە بەردەبێتە رقی ئێوە
ئەو ئاگرە ئاگردانی پێشمەرگەیە و
بابەگوڕگوڕی جوتیارە
تاوی گەرمی کرێکارە.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٢٤٥)

لەدژی دووژمن خۆی بە گڕە ئاگرێك دەچوویێنێ و وەرزی ساردی زستان لە ئاسمانی کلۆڵەکان دادەگیرسێ و ئاگرێك بەر دەبێتە رقی دووژمن و ئاگردانی پێشمەرگە و بابەگورگوڕی جووتیاری چەوساوەیە و هەتاوی گەرمی کارگەران. ئەم لێکچوواندنە ناسکانە و لەو وەسفە جوانانەدا وێنەکانی خولقاندووە و بەهەستی بینین و هەستێکی دەروونی وەردەگیرێن و لە جۆرێ جوولاون.
شاعیری پێشمەرگە لە جەرگەی خەباتی چەکداری لەپێناو کورد و کوردستان هۆنراوەیەکی دیکەی لە مەیدانی ئەدەبی بەرگریی دا دەڕێژێ و بەناوی (وشە گولەکانی پێشمەرگەی شیعر) پێشکێشمان دەکات و بەم سەرەتایە سەرکەوتووەی دەست پێدەکات :

ئێوارەیە چاوی سووری رووناکی خۆر

بوخچەی زامەکانی ئەمڕۆی
لە کۆچێکا پێچایەوە
ئێوارەیە و دیسان شەڕە تەقەی ڕۆژمان
بەڕێ کرد و
ئەو شەوەی کە خۆشمان ناوێ
بۆ باوەشی ئیستراحەتمان ڕژایەوە.
(دیوانی جەمیل ڕەنجبەر لاپەڕە ٢٥٧)

وەسفی ئەو ئێوارەیەی ژیانی پێشمەرگە دەکات کە چاوی خۆر بوخچەی زامەکانی ئەو ڕۆژەی خەباتگێڕان دەپێچێتەوە لە وێنەی دووەمیشدا باسی ئەو ئێوارەیەی کە شەڕە تەقە بەڕێدەکەن و شەوێکی ناخۆشی بەدوادا دێ دەکات کە دەڕژێتە باوەشی حەسانەوەی پێشمەرگەی ماندوو و شەکەتی ژنانی ناو شۆڕشی مان و نەمان لە پێکەوەنانی هونەری میتافۆری ڕوونبێژییەوە چەند وێنەیەکی شیعریمان بۆ دەکێشێ کە بە هەستەکانی بینین و بیستین وەردەگیرێن.
دوا بە دوای ئەم سەرەتایەی هۆنراوەکەی شاعیری پێشمەرگەمان وەسفێکی وردی قاچ و پێڵاوی قوڕاوی دەستە پێشمەرگەیەك دەکات کە ژمارەیان (١٠) پێشمەرگەیە و بەرەو گوندێکی کەساسی وڵاتەکەیان هەنگاو دەنێن بەشەو میوانی مزگەوتی کوندەکە دەبن، تا جووتیارەکان هەندێ گەرمایی بە گیانی سەرما بردوویان ببەخشن و بەمجۆرە چەند وێنەیەکی یەك لەدوای یەکی شیعریمان بۆ دەکێشێ.

قاچی سڕمان

بەپێڵاوێکی قوڕاوی
بۆ ئەم گوندە هەنگاو دەنێ
دە پێشمەرگەین
شەو میوانی خەمی مزگەوتی ئەم گوندەین
تا جووتیاران
بۆ گیانی سەرما بردوومان
هەندێ گەرماییمان بەنێ.
(دیوانی جەمیل رەنجبەر لاپەڕە ٢٥٧)

شاعیری نوێکارمان بە وەسفی ورد و هونەری میتافۆرە ئەم وێنانەی کێشاوە و هەمووشیان لە جۆری جووڵاون و بە هەستی دەروونی و بینین وەردەگیرێن.

ئەنجام

لە هەڵسەنگاندن و شیکردنەوەی هەندێ لە هۆنراوەکانی دیوانی شاعیری سەرکێش و بەتوانا (جەمیل رەنجبەر) دەگەینە ئەم سەرەنجامەی کە بڵێین شاعیرێکی نوێکاری شیعری خەبات و بەرخۆردان و بەرگرییە. بە هەستی ناسکی بە سۆزی سەرەڕۆی و بە ئەندێشەی قووڵی شاعیری جوانکارییەکی تەواوی خستۆتە نێو شیعری نوێی کوردی، هەر لە کێشی خۆماڵی و ناوەڕۆکی پتەوی بە وێنەی شیعری رازاوە تا دەگاتە دەربڕین و گوزارەی تازەی لە وشەی سادە خولقێنراو.

زمانی شیعریشی، زمانی هەست و سۆزێکی راستگۆیانەیە، چونکە زۆربەی هۆنراوەکانی ئەم خەباتگێڕە لە ژیانی سەختی خەباتی پێشمەرگایەتییەوە دەدوێ و شاعیری شۆڕشگێڕمان هەموو دەم ئامادەی خۆبەختکردن و فیداکار

بووه و لـەپێناوی خـاکی نیـشتمانه داگیرکراوەکەیـدا، بۆیـە هۆنراوەکـانی خۆیـان لـەناو قـاڵبی شـیعری ریالیـستی شۆڕشـگێڕیی داپۆشـراو بـە پەردەیـەکی تــەنکی ڕۆمانــسیەت دەدۆزنــەوە. کــە ئەمەشــیان جوانکارییــەکی گــەش و گۆڵیــان بــە شیعرەکانی داوە و بەرەو نـەمرییان بـردووە. مەبەسـتی سـەرەکی شـاعیریش لـە هۆنینەوە و داڕشتنی شیعرەکانی کاریگەرێتی لەسەر هەسـت و سـۆز و ئەندێـشەی خوێنــەر و گــوێگری هۆنراوەکــانی هەیــە و ئــەم دیوانەیــشی گــەواهی ئــەو تایبەتمەندییەی شیعرەکانی شاعیری شەهیدی ڕێگای ڕزگاریی نەتەوەی کوردمـان دەدات.

شاعیری شۆڕشـگێڕمان بـەم هـۆنراوە سیاسـییانەی کـە پـڕ داهێنـان و نوێکـارین، خۆی هێناوەتە ریزی پێشەوەی شـاعیرە هاوچـەرخەکانی کـورد و ئەگـەر مـەرگی ناوادەی بەهۆی شـەهید کردنـەوەی لـە مەتـەریزی شـەرەفی خـەباتی بـەرگری لـە نیشتمان و نەتەوەکەی و ئەمانی بدایە و تەمـەنی کـورتی لـەو (٣٢) ساڵەی ژیـانی درێـژتر بوایـە، بێگومـان دەهاتــە ریـزی هــەرە پێـشەوەی شـاعیرە نوێکارەکـانی میللەتی کورد و ئەفراندنێکی زۆرتری دەخستە پرۆسەی داڕشتنی شیعری تـازەی نەتەوەکەیەوە. ئەو نەتەوە کلۆڵەی کە لە پێناویـدا ژیـا و لـە پێنـاوی دا خـەباتی شۆڕشگێڕیی کرد و لە پێناویشیدا گیانی خۆی بەختکرد.

هەولێر ٢٥/١٠/٢٠٠٤

سەرچاوەکان و پەراویز :

١- دیوانی جەمیل رەنجبەر هەولێر - چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین ١٩٩٥
٢- د. احسان عباس - فن الشعر - بیروت ١٩٥٩ ص ٢٣٢

٣– سـييل دو لـويس – الـصوره الـسعريه – ترجمـه د. احمـد نـصيف الجنـابى و اخرون – بغداد ١٩٨٤. ص ٢٦

٤– د. احسان عباس _ فن الشعر _ ص ٢٣٨.

تێبـینی : سەرچـاوەی ئـەم بابەتـە گۆڤـاری نەوشـەفەق ژمـارە ٢٤ ئـازاری ٢٠٠٥ لاپەڕەکانی ٦٩–٧٧

جەمیل رەنجبەر
شاعیرێك لێوانلێو لە نووڕەیی و لە ئومێد

نووسینی : عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)

سەرەتای مانگی شوباتی ٢٠١٥

کەنەدا

مۆتیڤی ئەم نووسینە

لە گەڕان بەناو گۆشە و کەنارەکانی بزووتنەوەی ئەدەبی کوردیی، گەلێ دەنگی ناوازە، گەلێ ئاوازی جوان. گەلێ وشەی بە ئینساف و بە هەڵوێست دەبینین کە نە ئاوڕیان لێ دراوەتەوە و نە لایان لێکراوەتەوە. ئەم لا لێنەکردنەوەیە چەند هۆکارێك لە پشتییەوە وەستاوە کە یەکێك لە هۆکارەکان دەخرێتە مل رەخنەی ئەدەبی کوردیی و دەڵێن رەخنە لێی بەرپرسیارە. بەڵام لە راستیدا رەخنەی ئەدەبی کوردییش جگە لە رەخنەیەکی کەمڕەنگ و کەمدەست و کەم فیکری ئەدەبیاتی غەیرە شۆڕشگێڕی هیچی تر نییە. بەواتایەکی تر رەخنەی ئەدەبی کوردیی بەهیچ شێوەیەك ئاوڕی لە ئەدەبیاتی شۆڕشگێڕانە نەداوەتەوە و بە ئەرکی خۆی نەزانیوە. ئەمە بۆشاییەکی گەورەیە کەڕەخنەی ئەدەبی کوردیی دووچاری جۆرێك لە شەلەل و سستی و بێڕەونەقی کردووە. بۆیە هەرکاتێ گەشت بەناو ئەو بزووتنەوەیە دەکەم، هەست دەکەم ئەدەبی کوردیی رەخنەی هەر نییە، یان ئەگەر هەشیبێت زۆر لە ئاستێکی نەخوازراوە. رەخنەی ئەدەبی کوردیش وەك بەشێك لە سەرخانی فرماسیۆنی کۆمەڵایەتی – ئابووری

کۆمەڵگـــەی کوردســـــتان ڕەنگدانـــەوەی ئـــەو هەلومەرجـــە دیاریکراوەیـــە. هەلومەرجەکـەش هەلومـەرجی ئـەنتی شۆڕشـگێڕییە. چـونکە سـەرجەم بـەها شۆڕشگێڕییەکانی کۆمەڵگە (بە هونەر و ئەدەبیشەوە) لە سێ دەیەی رابـردوو بـە توندی لەژێر هێرشی هەمەلایەنەی بـورژوازی نـاوخۆیی و جیهـانی دابـووە. ئینجا یەکێ لـەو دەنگـە جوانانـەی کـە تـا ئێـستا کـەمترین خوێندنـەوەی بـۆکراوە و ڕەخنـەی ئـەدەبی کـوردیی بـە ئـەرکی خـۆی نـەزانیوە بـەپێی پێویـست لای لێبکاتەوە،جـەمیل ڕەنجبـەری شـاعیرە. جـەمیل ڕەنجبـەر شـاعیرێکی دەسـت ڕەنگین، خاوەن ستایلی تایبەت بە خۆ، خاوەن میتۆدی بیرکردنەوەی تایبەت بـە خۆ، خاوەن زمانی شیعریی تایبەت بە خۆیەتی. ڕەنجبـەر وەك گـوڵێکی هەمیـشە بۆنخۆش وایە، چـەند بـەناو گـوڵزاری شـیعرەکانیدا بێـی و بـچیت ئەوەنـدە زیـاتر بـۆنی خـۆش دەچـنیتەوە. ڕەنجبـەر دەنگێکـە ئێـستاش سـەدای دەبیـسترێ، قەڵەمێکـە کـۆن نابێـت و کـول نابێـت، تیـژە وەکـو وشـەکانی. جـەمیل ڕەنجبـەر ئەگـەر بـە پێوانـەی نوێکـەرەوەی شـیعری کـوردییش پێوانـە نـەکرێ، ئـەوا وەك شاعیرێکی کارا و پڕ بەرهەم، بەڵام بەرهەمی جـوان لـەڕیزی پێـشەوەی شـاعیرانی بەرگریی و خەبات لە دژی ستەم و چەوسانەوە دێتە ئەژمار. جەمیل ڕەنجبـەر لـەو شـاعیرانەیە کـە تێکۆشـان لـە پێنـاو ئـازادی سـەرتاپای ژیـان و بیرکردنـەوەی دەتەنێتەوە. ڕەنجبەر لەو کەسانەیە کـە گیـان لەسەردەسـت ئامـادەی قوربانییـە لە پێناو ئازادی و نەمانی ستەم و کۆیلەتی. ئەمە ئـەو شوناسـەیە کـە لـە یەکـەمین تێڕاماندا ڕووبـەڕووی دەبینـەوە و دواتـریش لـە میـانی شـیعرەکانییەوە شوناسـی ئەم شاعیرەی چینی چەوساوەکانی کوردستان جوانتر و ڕوونتر دەردەکەوێت.

میتۆدی بیرکردنەوەی جەمیل ڕەنجبەر و ئاسۆی شیعری شۆڕشگێڕانە

جـەمیل رەنجبـەر لـە خیلالـی دیوانـە شـیعرییەکەیەوە(١) نمایـشی هەڵوێـستی سیاسی خۆی کردووە. ئەو بێئەوەی بەدوای دەمامکدا بگەڕێت، بێئەوەی فێڵ لـە خوێنەر بکـات، ئـەوەی بـڕوای پێبـووە خـستویەتییە سـەر کاغـەز. بـەڵام نابێـت لەیادمان بچێت کە میتۆدی بیرکردنەوەی جـەمیل رەنجبـەر میتـۆدێکی راسـتەهێڵ نییە، بـەڵکو ئـاڵوگۆڕی بەسـەردا هـاتووە و بـەرز و نـزم بۆتـەوە. واتـە هۆشـیاری جـەمیل رەنجبـەر هەمیـشە لـە ئاسـتێکەوە بـۆ ئاسـتێکی تـر گـۆڕانی بەسـەردا هاتووە. ئەم گۆڕانـە هزرییـەش کاریگـەری هـەبووە بەسـەر ئـەزموون و هۆشـیاری شـیعریی رەنجبـەر، چـونکە هۆشـیاری " وێـستگەیەکی رۆشـنبیری گەورەیـە و رێنـوێنی راگەیانـدن دەکـات. لـە پانتـایی مێـژوودا یەکـەی بابـەتی بـە مەعریفـە دەبەخشێت. لە بڵندگۆی شاعیر و جیهـانی رۆحـی شـیعریدا، ناسـنامەیە. خـاوەن تێڕوانینێکـی قـووڵ و دیـدێکی سیاسـی بـەرین دەبێـت. هۆشـیاری بـیری قـووڵی فراوانی شاعیرە، لەبەرانبەر هەر چ شتێك تیـۆری بێـدەنگی رەتدەکاتـەوە.".(٢) جـەمیل رەنجبـەر سـەرەتا وەك شـاعیرێکی ناسیونالیـستی بـیری کردۆتـەوە و هەوڵەکانی خـۆی خـستۆتە گـەڕ لـەپێناو گەیـشتن بـە ئامانجـە نەتەوایەتییـەکان. رەنجبەر لە سەرەتای کاروانی نووسینی شیعردا دەکەوێتە ژێـر کاریگـەری رەوتـی شیعریی زاڵ و باوی ئەو سەردەمە. ئەو سـەردەمەش قۆنـاغی دوای گـۆران و پـێش بزووتنەوەی روانگەیە. ئامانجی جەمیل رەنجبەر هەر لە سـەرەتای شـاعیرێتییەوە (ناوەڕاستی دەیەی سەستەکانی سـەدەی رابـردوو)جگـە لـە خۆشەویـستی پـاك و بێگەرد بۆ ژن، خەبات کردن بووە لە پێناو رزگاری کورد و کوردستان.

پەیمان بێ دایە تاکو دوا تۆڵەم
پێشکەشی گەل و ئەو خاك و خۆڵەم
ئامۆژگاری تۆ هەمیشە دایە

بۆمان پەیڕەو و نەخشە و بروایە
تاکو بەخشی کەم گیانی بێگەردم
بە دۆڵ و چیا و نزار و هەردم (٣)

ڕاستیی لای رەنجبەر، راستییەکی بەرجەستەکراوی خەبات و تێکۆشانە، بەرەنگاربوونەوەی ستەمە، بەگژاچوونی کۆت و بەندی کۆیلەتییە. بۆ رەنجبەری شاعیر ئەوە نەشیاوە کە کورد بێت و کوردیش ژێر چەپۆکەی ستەم بێت.

لە بیرکەم هەستی نەتەوایەتیم
بیخەمە ئەولا گشت کوردایەتیم (٤)

رەنجبەر بەرەنگاری ئەم ستەمی میلليی بۆتەوە. گەل لای رەنجبەر سەرچاوەی هەوڵ و تێکۆشانە و هەر گەلیش دەتوانی خۆی رزگار بکات.

با خۆشەویستی..
وەك مەشخەڵ بیٚ بۆ رزگاری وڵات
دەس لەناو دەس بیٚ..
سەرکۆنەم مەکە، ئیتر با بەس بیٚ
شادی و بەختیاری گەل و نیشتمان
با بێتە بەری رەنجی تێکۆشان (٥)

ڕزگارکردنی وڵات لەسەر دەستی گەل بەو تۆخییە تا سەر خۆی لە بالای شیعرەکانی رەنجبەر هەڵناسوێت. ئەگەرچی شاعیر دوای ئالۆگۆڕی رادیکالانە لە زەین و بیرکردنەوەیدا، کەچی جاربەجار سێبەری گەل لە هەندێك شیعریدا دەبینین. بەڵام شاعیر هەستی کردووە ئەم ستایلە لە خەباتی میللی، لەپاڵ ئەم شێوازە لە بەرگریی کوردانە، پێویستی بە جۆرێك لە ئالۆگۆڕ هەیە. ئالۆگۆڕی بنەڕەتی و رادیکاڵ. بۆ ئەم مەبەستەش دێت لە خۆی و هەڵڕشتنی ناخی خۆیەوە

دەست پێدەكات. ڕەنجبەر لە چوار دەوری خۆی دەڕوانێ و ئینجا دەیانخاتە نێو شیعر.

لەخەو هەستن تەكان بدەن

ئەی كرێكاری ڕووی زەمین

تاكەی هێز و ئارەقەی بازووی كڕاوتان

چەكی سەرمایەداران بێ و ..لە وڵاتانی ژێر دەستە

برامان پێ لەناو بەرن

دەی ڕاپەڕن

هاتین هاتین هەموو هاتین

تەكان بدەن، ئێوەش وەرن. (٦)

ئەم ئاڵوگۆڕ و بازدانە چۆنایەتییە لە بیرتەسكی ناسیونالیزمەوە بۆ جیهانبینی سۆشیالیستی و ئەنتەرناسیونالیستی لە خۆڕا نەهاتۆتە بوون، بەڵكو ئەنجامی ڕامان و قووڵبوونەوەی زۆری شاعیر بووە لە دونیا و دەوروبەر، لە یاساكانی ژیان و وەحشیەتی نیزامە چەوسێنەرەكان، لە كار و بەرهەمهێنانی سەرمایەداری، لە كۆیلەتی و ئازادی. ڕەنجبەر جگە لە خوێندنەوە، پرسیاركردنیش بۆتە بەشێك لە ژیانی.. ڕەنجبەر عەودالی ڕاستی بوو. تینووی حەقیقەت بوو. شەیدای زانین بوو. ئەم خەسڵەتی پرسیاركردنەش بۆ ڕەنجبەری لاو شایانی تێڕامانە. (٧)ئەم بەرچاو ڕوونییە وا لە ڕەنجبەر دەكات شیعرەكانی ئاوێتەی ڕێبازی چینایەتی خەباتی كرێكاران بكات لەدژی بورژوازی. ئەمەش جوانییەكی لەڕادەبەدەری بەخشیوە بە شیعرەكان و بە مێژووی نووسینی شیعر لای جەمیل ڕەنجبەر.

كە هاتمەوە..دەبمە بەهاری كەلاوەی

قەڵاتی جاری جاران و ...خۆر بۆ كۆڵانەكان، دێنین

هەرچی منداڵی گەڕەکە، گورز گورزانێ دەکەن و
قەرزی کرێکارانی شار، لە خانوە بەرزەکانی هەولێر دەستێنین
کە دێمەوە.. وەك منارەی چۆڵی بەرز، قیت دەبمەوە
کە دێمەوە.. گیانم تۆپەڵی ئاگرە و
بە چەکوشی چەوساوەکان، دادەگیرسێ
سۆزم لافاوی روبارە و
لە راماڵینی زەلکاوی، کەس ناترسێ.(٨)

ئینسان لە میتۆدی بیرکردنەوەی رەنجبەر شوێنی سێنترالی پێدراوە. رەنجبەر تەقریبەن لە هەموو شیعرەکانیدا گەڕاوەتەوە بۆ ئینسان و بەهای ئینسان. ئینسانی زەحمەتکێش لای جەمیل رەنجبەر هەوێنی شیعرە و تەنانەت ئیلهامی هەموو کارە شیعرییەکانییەتی. جەمیل لەیەك کاتدا هەم خەباتگێڕێکی سیاسی بووە و هەمیش شاعیر. رەنجبەر چ مامۆستا بووبێت یان ژیانێکی نۆرماڵ ژیا بێت یان لە زیندانەکانی بەعس بووبێت، بۆ ساتێکیش ژێردەستەیی خۆی و خەڵکی ستەمدیدە و زەحمەتکێشی کوردی لەیاد نەکردووە. رەنجبەر ئەوەی فەرامۆش نەکردووە کە رێی گەیشتن بە ئازادی رێیەکی دژوار و سەختە، خەباتی دەوێ، تێکۆشانی دەوێ،قوربانی دەوێ. هەروەها دەشیزانی بۆ هەوێنی ئەو خەبات و تێکۆشانە پێویستە بیروباوەڕێکی شۆڕشگێڕانە بێت. مارکسیزم ئەو میتۆدە بووە کە رەنجبەر هەڵوەستەی لەسەر کردووە و بەدەستییەوە گرتووە.

میتۆدی مارکسیستانەی جەمیل رەنجبەر وەك میتۆدێکی سەراپاگیر لەژیان و شیعرەکانیدا رەنگی داوەتەوە. ئینسانی کرێکار لای رەنجبەر سەرچاوەی ئاڵوگۆڕی شۆڕشگێڕانەیە. رەنجبەر نە خۆشخەیاڵە بە وەعد و پەیمانی چینە

داراكان و نه پشتیان پێ دەبەستێت. ئەو تەنها و تـەنها پـشت بـە چـینی كرێكـار دەبەستێت بۆ گەیشتن بە ئازادی و رزگاری،

من دەمەوێ، كرێكاری كارگەی شیعر وتنێ بم
خۆم خاوەنی(كەرەستەی خاو، هێزی بەرهەم هێنان)م بم
هێز و بیر و، وشە و زمان..ڕقی چەوسانەوەی ژیان
لە میهرەجانی برسێتیم
هەر خۆم شیعری تێكۆشانم بخوێنمەوە
هەر خۆم بەفری سەرمایەدار، بتوێنمەوە.(٩)

ئەم جەغدكردنەوەیە(هەر خۆم)، جەغدكردنەوەیە لەسەر بێ متمانەیی بـە چـین و توێژەكانی تری كۆمەڵ. باكگراوندنی چینایەتی رەنجبەری شاعیر كە خۆی كـوڕی هـەژارێكی كوردسـتانە، بەرژەوەندییـە چـینایەتییەكانی خـۆی، فڕێـدانی كـۆت و زنجـیری كۆیلـەتی و گەیـشتن بـە ئـازادی بـە تونـدی بەسـتۆتەوە بـە خـەبات و تێكۆشـانی چـینی كرێكـار و خــەڵكی زەحمەتكێـشی كوردسـتانەوە. رەنجبــەر شەیدای باوەڕەكەی بوو، ئەو پێی وابوو ئەو باوەڕە راسـتە و هـەژارانی كوردسـتان دەگەیێنێتـە ئامـانج. هــەر بۆشــە لـەو ســەردەمە ماركسیـستترین رێكخـراوی ئـەو سەردەمە(ڕیكخراوی ماركسی-لینینی) بە جێكای شیاوی خەباتی خۆی دەزانـی و كاری تێدا دەكات و دەبێتە ئەندام تیایدا.(١٠) چونكە سۆشیالیزمێكی تر لـە هـیچ رێكخراوێكـی تــردا بــەدی ناكــات. سۆشــیالیزم لای جــەمیل رەنجبــەر ئاســۆی كاركردنیەتی. ئیلهامی نووسینەكانی و هێزی دەست راگەیشتنە بە خەونەكانی.

ئێمەی كارگەر چاك دەتوانین

ناڵەی هەژار

خەمی کۆمەڵ لەشەوی توون

بۆ هێلانەی هەتاو بەرین

ئێمەی هەژار چاك دەتوانین

لە کێڵگەی خوێن

لەکانی نەوتی ئاگرین

لەسەنگەرا

دەست لە ملی سۆشیالیست بین

چاك دەتوانین

لە مردنیش یەکسان بژین.(١١)

ئەم باوەڕە بە سۆشیالیزم و یەکسانیخوازییە تا دێت لەگەڵ قالبوونەوەی ڕەنجبەری شاعیردا لە خەبات و مارکسیزم روونتر بەدیار دەکەوێت. بەڵام بە داخەوە ئەم بەرچاو روونییە (کە زۆر زۆر جێگەی داخە) درێژە ناکێشێت و بە گیان بەخت کردنی ڕەنجبەر لە پێناو رزگاری یەکجاری کرێکار و زەحمەتکێشانی کوردستان کۆتایی دێت.

ئەگەر لوتکەی هەژارەکان بەرز نەبێ

ئەی چی بەرزە؟

دیارە چاڵی بۆرژواکان

سەربەرەوژێر، بەرزی تیایە

دیارە کۆشکی سەرمایەدار

ڕەنجی گیانی کرێکارە و

ژانەکانی بەری تیایە.(١٢)

سۆشیالیزم ئیتر گەیشتنە بە دوا ئامانج. دوا خەونی دامالّینی زنجیری کۆیلەتییە لە دەست و پێی کۆمەڵگەیە. بەلاّم ئایا ئەو سۆشیالیزمەی رەنجبەر کە بڕوای پێ هەبوو، هەمان سۆشیالیزمی زانستی کارڵ مارکس بوو؟ ئایا هەمان ئەو تێڕوانینە زانستییەی کۆمۆنیزم بوو کە مارکس لە کتێبی مانیفێستی حیزبی کۆمۆنیستدا دایڕێشتووە؟ بە بۆچوونی من رەنجبەر بڕوای تەواوی بە مارکسیزم هەبوو. زۆربەی شیعرەکانیشی هەڵگری ئەو پەیامەن و دەرخەری ئەو راستییەن. رەنجبەر لە مارکسیزمی کەمتر قەبووڵ نەبووە. بەلاّم بە کردەوە ئەو سۆشیالیزمەی رەنجبەر کاری لەسەر دەکرد شۆشیالیزمە پۆپۆلیستەکەی چین و رێبازی ماو تسی تۆنگ بوو کە گەل (کرێکاران و جووتیاران و سەربازان و توێژەکانی تری کۆمەڵگە)ی وەك کەرەسەی بنەڕەتی شۆڕش چاو لێدەکرد.

هۆ داگیرکەر هۆ چەوسێنەر
ئێمە گڕی چاوی ژانی کارگەرانین
چەکوشێکین..کیوی فاشیزم دەڕمێنین
مافی هەژار...بە تفەنگی گەل دەستێنین. (١٣)

گەڕانەوە بۆ گەل و بالاّدەست بوونی گەل بەسەر چینی شۆڕشگێڕی کۆمەڵگە لە جیهانبینی شاعیر، لەقبوونی ئەو جێ و رێیەیە کە رەنجبەری شاعیر دووچاری دەبێ. شوناسی ئەو جیهانبینییە پۆپۆلیزمەیە کە بە ناوی مارکسی –لینینی و دواتر بە ناوی سۆسیال – دیموکرات بۆیاغی تەواوی هەیکەلەی رێکخراوەکەی رەنجبەری لێ دێتە بوون. ئەمەش تەنها ئەو رەخنەیەیە کە لە رەنجبەری شاعیر و سیاسی دەگیرێت کە سۆشیالیزمی کرێکارییەکەی تەسلیم بە سوشیالیزمێکی

نازانستی و نا کرێکاریی کردووە. بە دەربڕینێکی تر، جەمیل ڕەنجبەر ئەو قووڵبوونەوەیەی کە دەبوایە لە مارکسیزمی مارکس هەیبوایە، بەداخەوە نەیبووە!

پێگەی ژن لە شیعرەکانی جەمیل ڕەنجبەر

ژن لە شیعرەکانی جەمیل ڕەنجبەر پانتاییەکی فراوان داگیر ناکات. بەڵکو لە هەر بۆنە و لە هەر شیعرێك کە ژن دەبێتە کارەکتەر، جیاواز لە زۆربەی هەرەزۆری شاعیرانی هاوسەردەم و هاوتەمەنی خۆی بەرخوردی کردووە. بەرخوردی ڕەنجبەر، بەرخوردێکی سادە نییە، بەڵکو لە پێداویستی خەبات بۆ گۆڕان و ژیانێکی باشترەوە سەرچاوە دەگرێ. ژن بۆ ڕەنجبەر عەشق و خۆشەویستییە. ئیلهامی شیعر و هەوێنی وزە و باوەڕە بۆ بەگژاچوونەوەی ستەم و نایەکسانی. لە دونیابینی ڕەنجبەری عاشق ژن تەنها هۆکاری دامرکاندنەوەی ئارەزووە سێکسییەکانی پیاو نییە، بەڵکو مرۆڤە و هاوڕێی ژیانە.

کیژۆڵەکەی شارستانی

دەستگیرانی منی لادێی کوردستانی

تۆ واز بێنە لە ژیانی بورجوازیت

لە بیرت چوو خۆشتەویستم

لە بیرت چوو وشەی ناخی هەژارخوازیت؟ (١٤)

ژن لە جیهانبینی جەمیل ڕەنجبەر لەبەردەم ئەزموونیکی سەخت دایە. ئەویش ئەزموونی پشت کردنە لە نەریت و کلتووری باو و هاتنە مەیدانە وەك خەباتگێڕێك لە پێناو ڕزگاری و یەکسانی. تێڕوانینی ڕەنجبەر بۆ ژن بریتییە لە تەماشاکردنی

ژن وەك خۆشەویـستی و وەك مرۆڤێكـی ئـازاد و خـاوەن كەسـایەتی و هەسـت و سۆز، وەك هاوڕێی و هاوسەنگەر و هاوخەبات.

ئازیز من لاوم :
جەزرەبە و دواویٚ كەتێی ئالآوم
یان ئەو دەردانەی گەل گیرۆدەی بوون
ئەمانبەن بەرەو گۆڕی لەناوچوون
پێویستی زۆرە ! بە یارمەتی تۆش
لەگەڵما وەرە دڵت بێنە جۆش
نەك بۆ مەبەستی و وشەی (دڵداری)
بۆ رابواردن یا بۆ گریە و زاری
بەڵكو بۆ خەبات. (١٥)

بانگـەوازكردنی ژنـان بـۆ كـۆڕی خـەبات، بـۆ بـەرگری لـە دژی سـتەم و بێمـافی، بانگەوازكردنی شۆڕشە دژ بە هەموو كۆت و پێوەندەكان كە وەك زنجـیر لەدەسـت و پێی مرۆڤەكان ئالآون. رەنجبەر كاتیٚ لە ژن دەدویٚ ئەوەی بە فـەرز وەرگرتـووە كە سەرجەم ژنان خوشكی جەمیلن و بـچووكترین تـەماحی لێیـان نییـە. تەنانـەت ئـەو كـچانەی كـە لـە مامۆسـتایەتی چ لـە هــەولێر یـان لــە شارۆچـكەی باتــاس رەنجبـەریان خۆشویـستووە، رەنجبـەر نـەیتوانیوە لـە هێمـا و ئاماژەكـانی ئـەو خانمانە تێبگات. چیرۆكی ئـەم تـاك لایەنـەی خۆشەویـستی ئـەو خانمانـە لەگـەلٚ رەنجبەر دەتوانین لە شیعرەكانی (دوا ماچی وشە) و (فرمێسكی نـاو لۆچـی ئـالآ) بخوێنینــەوە. لــە فەرهـــەنگی خۆشەویــستی رەنجبـــەردا، جیـــددی بـــوون لـــە

خۆشەویستی هیچ جۆرە گومانێك هەڵناگرێت. بۆیە سەرزەنشتی ئەو ژنانە دەكات كە عیشق دەكەن و دوایی عیشقەكەیان بە پارە و سامان دەگۆڕنەوە.

خۆشەویستم
سەیر نییە ئەگەر بیستم
ئاسمان بەناو عەردا تەپی
تیزابی خوێنی لێ پەقژی
چونكە ئاسمانی چاوی تۆ
لێوی دیناری هەڵمژی. (١٦)

ئەم بێ وەعد و بێ پەیمانییە لە خۆشەویتیدا سەرچاوەكەی هەرچییەك بێت، بۆ ڕەنجبەر و عاشقە جیدییەكان، ئەوانەی خۆشەویستی قوتبی سەرەكی ژیانیانن جێگای سەرزەنشت و ڕەتكردنەوەیە.

با ئافرەتەكان بزانن
زۆر لەمێژە هەناسەی ژینی بێزارم
خۆزگە خوازی هەوای پاكە
زۆر لە مێژە ڕێگەی خۆشەویستیم تاكە. (١٧)

جیاوازی چینایەتی نێوان دوو دڵدار ڕەنگە لەزۆربەی جاران مایەی شكست بووبێ. ڕەنجبەر ئەم جیاوازییە زەق دەكاتەوە. ئەو بە كچە دڵدارەكەی دەڵێ كە دەست لە ویست و ئارەزوو و خەون و خۆزگەكانی هەڵبگرێت و بێت لەگەڵ ڕەنجبەر بەرەو پێشكەوتن تێبكۆشێ.. ڕەنجبەر ئەمە دەكاتە مەرجی پێكەوە بوون، ئەگینا مەحاڵە بگەن بەیەك

بەڵام وەرە فەرمووو رابین

زۆر روونە بۆ یەکتر نابین

چونکە منی ماندووی هەژار

بێوچانم بە کار و زار

لەپێناوی پێشکەوتنا

لە پێناوی سەرکەوتنا

تۆش پەروەردەی باوەشی ناز

پەروەردەی چەند جۆری ئاواز

بۆیە بە دووری ئەبینم

گیانە کە من تۆ بهینم (١٨)

لێرەوە دیارە کە رەنجبەر ئامادە نییە واز لە خەون و ئاواتەکانی بێنێ بۆ ئافرەت، ئەوە رۆشنە کە رەنجبەر خەونە چینایەتییەکانی ناگۆڕێتەوە بە خەونی سووری کچێکی شۆخ. بەڵکو بەپێچەوانەوە کچە شۆخەکە دەبێت بێتە سەر رێگای خەباتی شاعیر. چیرۆکی ژن لای رەنجبەر، هەمان چیرۆکی زانراوی گەنجانی رۆژهەڵاتە، کە کلتوور و نەریتی باو دەکرێنە پێوانەی پەیوەندی نێوان ژن و پیاو. بۆیە جەمیل رەنجبەری مامۆستا و لاو سەرباری تێروانینە شۆڕشگێڕەکانی، بەڵام هێشتا وەك کوڕێکی بە شەرم و حەیا ، بەرپرسیار لە هەڵسوکەوتەکانی، نەیتوانیوە تەجاوزی هێڵە سوورە کۆمەڵایەتییەکان بکات. کاتێکیش هاوسەرگیری دەکات، ئەوکات رەنجبەر عاشقانە گۆرانی بۆ ژیان و خۆشەویستەکەی دەڵێت. کاتێکیش رەنجبەر خۆشەویستییەکی جوان و پاك و بێگەرد پانتایی دڵی داگیر دەکات و دەگات بەو کچەی کە خەونی پێوە دەبینیٚ،

ئەوکات بە هەموو توانایەکەوە ئەو عیشق و خۆشەویستییە لە هونەری شیعر وێنا دەکات. لای رەنجبەر هەموو شتێك لەپێناو ئازادییە. خۆشەویستی ژن مەقامێکی بەرز وبڵندی هەیە. چونکە خۆشەویستی رەنجبەر بۆ ژن خۆشەویتییە بۆ ئینسان.

که هاتمه لات
بازێك بە سەرما نیشتەوە
بوومە سەرکردەی دەوڵەتی خۆشەویستیت
لەسەر تەختی هەردوو مەمکی
کەس نەویستت
لێی دانیشتم
بە ئامانجی گیان گەیشتم(١٩)

ئەم خۆشەویستییە رۆمانسییە ئەگەر پاڵنەرەکەی هەرچییەك بێت، دواجار ئینسانێك دەبینین، شاعیرێك دەبینین خەریکە دڵ و دەروونی خۆیمان نیشان دەدات و خوێنەر دەباتە گەشتی دیوە پەنهانەکانی دەروون و هەست. بەڵام ئەمە ئەو رێڕەوە نییە کە رەنجبەر دەیەوێت بیگرێتە بەر، ئەو خۆشەویستی تێکەڵ سیاسەت و باوەڕ دەکات، ئەو دەستی خۆشەویستەکەی دەگرێت و خەبات دەکات. رەنجبەر دێت ئێمەی خوێنەر لەبەردەم دوو خۆشەویستدا را دەگرێت. ئاوێنەی شیعرەکانیمان دەداتە دەست تا لە خۆشەویستی بڕوانین. ئەو لە رێگەی خۆشەویستی ژنەوە جیهانێکی فراوانتر و ئاڵۆزتر لە خۆشەویستیمان نیشان دەدات.

خۆشەویستم
گەر پرسیان کوا هاوسەرت!
بڵێ ڕۆیی و
نەیویست ببێ بە شۆستەتان
تا پۆستاڵی زوڵمی ئێوەی پیا تێپەڕێ
یان
بەڵام گیانە
خۆ تۆ خوێناوی روباری
تۆ هەتاوی
لە غەریبیی
لە تەنیایی و تاریکیی زیندان مەترسە.(٢٠)

ئەم تێکەڵکردنەی عەشق و خەبات، تێکەڵکردنێکە تەنها لای ڕەنجبەر بوونی نییە و بەڵکو زۆربەی شاعیرانی حەفتاکان و پەیرەوکەرانی ڕێبازی روانگە ئەو ڕێڕەوە شیعرییەیان پەیڕەو کردووە.(٢١) بەڵام هەرچی ڕەنجبەرە لەسەر ئەو ڕێڕەوە نامێنێتەوە و بگرە پێ دەنێتە ئاستێکی بالاتر لە خەبات و تێکۆشان. ئاستی کارکردن لە سەر ئینسان. ئەمە خاڵی جەوهەری شیعرەکانی ڕەنجبەری شاعیرە تا دوا ساتی ژیانی.

ڕەنجبەر و شیعری منداڵان

جەمیل ڕەنجبەر ژمارەیەك هۆنراوە بۆ منداڵان دەنووسێت. لەوانە کۆشیعرێك بەناوی (منداڵی سەردەمی ژان و خەم) و ئۆپەرێتێك بەناوی (بنەگەی شوانکاری)

کە ئۆپەرێکی یاری منداڵانەیە و لە چوار تابلۆی هونەریی پێکهاتووە. ئەم هۆنراوانە زیاتر لە بەندیخانە نووسراون جگە لە ئۆپەرێتەکە. شێوازی نووسینی ئەم شیعرانە جیاوازن بە بەراورد بە شیعرەکانی تری رەنجبەر. خاسیەتی ئەم شیعرانە ئەوەیە کە بەزمانێکی تا بڵێی سادە نووسراون تاکو منداڵان بە ئاسانی تێی بگەن.

بابە بابە

سەهۆڵی خەم لە دڵ لابە

بەسیە دووری

خۆ تۆ ئاگرێکی سووری (٢٢)

جگە لە سادەیی زمان، گەیاندنی پەیام و مەبەست و دەربڕینیان بە روونی ئەرکێکی تری شیعری منداڵانەیە کە رەنجبەر بە جوانی لە نووسینی شیعرەکانیدا پەیڕەوی کردووە.

دایک : – رۆڵە مەگری، ئەمڕۆ جەژنی منداڵانە

پێکەنینی روومەتی خۆر

خەنجەرێکی بێکالانە.

تا دەگاتە :

جا دایە کەی دەگاتە جێ؟

دایک : کە لە فێرگەی برسێتیا

خوێندمانەوە..

بمرێ چەوسانەوەی ئینسان

خوێندمانەوە.. بژی هەژار

سبەی شۆڕش .. دەکا بە نان. (٢٣)

مەبەستی پەروەردەیی لە شیعرەکانی رەنجبەر، ئەوانەی بۆ منداڵان نووسراون، قورسایی هەیە بەسەر شیعرەکاندا. بۆ رەنجبەر ئەوە گرنگە کە لە دوای هەر شیعرێك دڵنیا بێت پەیامەکەی گەیاندووە. چونکە " شیعری پەروەردەیی منداڵان بە لە بەرچاوگرتنی هەلومەرجی کۆمەڵگە و تەمەن و بار و دۆخی ئەندێشەی منداڵ رۆڵی کاریگەر دەگێرێت لە پێگەیاندنی نەوەی نویێ".(٢٤) جەمیل رەنجبەر بە ئاگا بووە لەوەی چی دەنووسێت و بۆ کێی دەنووسێت. بۆیە هە لەخۆڕا شیعری فرێ نەداوەتە دەرەوە، بەڵکو وای دەبینم حیساباتی وردی لەسەر وشە و چۆنیەتی بەکار هێنانی و وێنەی شیعری سادە و زمانی منداڵ کردبێت. تەنانەت لە ئۆپەرێتی (بنەگەی شوانکاری) سوودی لە یارییەکانی کوردەواری وەرگرتووە و شیعرەکەی پێ موتوربە کردووە. ئەمەش بە دڵنیاییەوە خاڵی بەهێزە لە شیعری منداڵان کە رەنجبەر شارەزایی خۆی تیا نیشان داوە.

ئیستاتیکا (جوانیناسی) و زمان لە شیعرەکانی رەنجبەردا

بە خوێندنەوەی شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر، خوێنەر خۆی لە بەردەم شاعیرێکدا دەبینێتەوە کە گرنگییەکی زۆری بە هونەری دەربڕین و ئیستاتیکای شیعریی داوە. رەنجبەر وەك شاعیرێکی هۆشیار و بە ئاگا ئەوەی زانیوە کە " گەوهەری بیرۆکەی جوانی ئەوەیە کە دەبێ بابەتێکی هەست ئامێز بێت، واتە شتێك بێت لەبەردەم هەستەکان، وەکو پەیکەر یاخود تەلار، یان دەنگە موسیقییە جوانەکان، یاخود لانیکەم وێنەگرتنێکی ژیری بێت بۆ بابەتێکی هەست ئامێز وەك چۆن لە شیعردا هەیە" (٢٥) . بایەخی زۆری بە کێش و مۆسیقای شیعر داوە. گرنگییەکی زۆری بە وێنەی شیعریی داوە. رەنجبەر هەوڵی داوە

ریتمی شیعرەکان هاوسەنگ بن و هاوتا بن. نەفەسی دێرەکان تەواوکەری یەکتر بن. بۆ مەسەلەی سەرواش تا بڵێی شارەزا و لێهاتووە. رەنجبەر لەبەر ئەوەی کوردیزانێکی باش بوو، سەروای شیعرەکانی زۆر جوان هۆنیوەتەوە. ساختمانی هەر شیعرێکی دەگریت، دەستی وەستایی رەنجبەری پێوەیە.. وردبوونەوە لەسەروا لای رەنجبەر، شارەزایی و لێهاتوویی و کوردیزانی جەمیلمان بۆ دەردەکەوێت. وشەکانی " نزا –دزا، چیا –جیا، خوێن– بزوێن، تۆپە –زۆپە، ونە– کونە، لەرزە –هەرزە، خۆر –زۆر، مژان –هەژان، پڕیکا –کڕیکا، خەم –چەم، زێڕین– دێرین، تین –ژین، چنی –بنی...تاد" ئەم سەروایانە و زۆری تریش لەداڕشتنی چوارچێوەی مۆسیقای شیعرەکانی رەنجبەر رۆڵیان گێڕاوە و بوونەتە هۆی چێژبەخشین بە خوێنەر. جگە لە سەروا، بۆ ئەوەی مۆسیقای شیعریی لە ئاستێکی بەرزدا بێت، رەنجبەر ئیشی جوانی لەسەر کێشی شیعرەکان کردووە. بۆ ئەمەش کێشی خۆماڵی یان پەنجەی بەکار هێناوە کە بە زۆری کێشەکانی چوار و چەندجارەی چوار، پێنج و چەندجارەی پێنج، لەگەڵ کێشی ١١ بڕگەیی. رەنجبەر جگە لە کێش و سەروا بایەخی زۆری داوە بە لێکچواندن و خوازە و پارادۆکس و ئەلیترەیشنیش داوە. ئەوە روونە کە شاعیر هەموو ئەمانەشی لە پێناو جوانی شیعردا کردووە. بۆیە دەبینین ئیستاتیکا لای رەنجبەر بگرە بە ئەندازەی ناوەڕۆك جێگای بایەخە. ئەگەر ناوەڕۆك مەرجی سەرەکی دەرخستنی روخساری شۆڕشگێڕانەی شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر بێت، ئەوا ئیستاتیکا مەرجی شیعرییەتی شاعیربوونییەتی. هارمۆنیا نەفەسی شیعریی رەنجبەرە بە ئەندازەیەك بۆ ئەوەی لە زۆر دووبارەبوونەوە و داڕشتنی قسەی ئاسایی بەدوور بێت، خۆی زۆر ماندوو کردووە و خوێنەری وردبینیش ئەو خۆ ماندووکردنە بە شیعرەکانەوە دەبینێت. رەنجبەر دروشمی سیاسی بەرز نەکردۆتەوە، بەڵکو

هـاتووه نـاوەڕۆکی سیاسـی لـه قـاڵبی هونـەری بـەرزدا نەخـشاندووه و شـیعری قەشەنگی بۆ خولّقاندووین.
ڕەنجبەر له خولّقاندنی شیعردا هەوڵیداوه ئیستاتیکا و نـاوەڕۆك لێکهـەڵپێکرانێکی ئورگـانیکیی جوانیـان لەنێوانـدا بـێ و ئەمـەش گوزارشـته لـه قـودرەتی شـیعریی ڕەنجبەر. ڕەنجبەر زۆر له خـۆی ناکـات تـا شـیعر بنووسـێت، بـەڵکو بـه کـاوەخۆ بەرهەمەکانی لـه جوانیـدا هەڵدەکێـشی پـێش ئـەوەی بیخـان خاتـه بـەر دەسـتی خوێنەر. بەڵام دووباره بوونـەوەی هەنـدێ وێنـەو دیمـەن لـه شـیعرەکانی جـەمیل ڕەنجبەر له ئەنجامی دووبارەبوونەوەی چەند دەستەواژه و فرەیزێـك لـه چەشـنی (کارگەی شۆڕش، گەرووی هەژار، ئاهەنگی شـار، ئارەقـەی چـاو، تـەبارە، ئـاوازی شـۆڕش، کـۆڵانی دێ، کـاروانی خـۆر، جـۆخین، رووی چـەقۆ، بوخـچە، بلـدۆزەر، کوتەك، ئەسپ. کێڵگەی غەریبی، جۆگە، شخارتە،و تاد) ئەم دووبـاره بوونەوەیـه ئاماژەیـه بـەوەی کـه نـاوەڕۆکی بەرهەمـه شـیعرییەکانی ڕەنجبـەر چـینایەتین.
جەمیل ڕەنجبەر به زمانێك نووسیویەتی تا بلّێی ساده و بـێ گـرێ و گـۆڵ، زمـانی خەڵکی هەژار و دەستەنگی کوردستان. زمانێك که لەگەڵ ناوەڕۆکی شـیعرەکانیدا بێتـەوە. بـەڵام خـودی ئـەم زمانـه زمـانی لادێیـە، زمـانی گونـد و سیـستەمی فیوداڵییە. له زمانی شیعرەکانی ڕەنجبەردا سـەرباری بـەکارهێنانی وشـەگەلێك لـه چەشنی " خەبات، سۆشیالیست،سەربەستی، ئاوات، کرێکار، جووتیـار، شـۆڕش، ئازادی، دیلیەتی، ژان، زام، هەژار، چەکوش، ئارەقـە، کارگـە، هەلۆێـست، هـاوار، رووبـاری خـوێن یـان رووبـاری سـوور، چەوسـێنەر، بـازووی هەڵمـەت، پەپوولـەی ئومێـد، شـۆڤینی، ئیمپریـالیزم،و تـاد" بـەڵام زمـانی جووتیـاری زاڵـه بەسـەر شیعرەکاندا. ئەم وشانە "پەڵە، کێڵکە، تەبارە، جـۆخین، شـۆ، بوخـچە، هـەوێز، خوتورمە، خێوەت، هـەوجاڕ و داس، رەشمـاڵ، گـۆزە، کـارێز، بـاراش، رانەمـەڕ،

پـاوان، كۆريـت، پێجـه و عـه‌با، خه‌نجـه‌ر، زه‌نگـوڵ، رسـتی جـل شـۆڕین، داس، هێڵه‌گ، پـه‌رێز، شـه‌نه‌، خـه‌رمان، قه‌سـه‌ر، پـوش، هه‌سـان، ئه‌سـپ، زیـن و لغـاو، سه‌پان، توره‌كه‌، موفه‌ڕك، جۆگه‌، دانه‌وێڵـه‌، جۆگـه‌، باوه‌شـێن، دروێنـه‌، گاسـن، بیور، بێڵ، سیكارد، راو، قه‌رسیل، له‌وه‌ڕگه‌، كه‌نـداڵ، گۆچـان، مێگـه‌ل، شـه‌وین، بـاره‌دار، جـه‌واڵ، هـه‌وێر، سواق،ده‌سـكه‌جۆنی، زیـوان،..تـاد" كـه‌ قورسـاییان به‌سـه‌ر شـیعره‌كاندا هه‌یـه‌ و به‌شـێكن لـه‌ پێكهینـه‌ره‌كانی وێنـه‌ شـیعرییه‌كان، وشـه‌گه‌ل و ده‌ربڕینكـه‌لێكی زمـانی سیـسته‌می ده‌ره‌به‌گایـه‌تین.. ئـه‌م زمانـه‌ زمانێكی گونجاو نییه‌ بـۆ شـاعیرێكی كرێكـاری. شـیعری كرێكـاریی پێویـستی بـه‌ زمانی نوێ و شارستانیانه‌ هه‌یه‌، شاعیرینماركسیستی یان كرێكـاریی ده‌بـێ زمانـه‌ شیعرییه‌كه‌ی به‌رده‌وام به‌ وشـه‌و فرێـزه‌ چـینایه‌تیه‌یكان ئاوێتـه‌ بكـاو پـاراو بكـا. لێره‌وه‌ هێزێك ببه‌خشێته‌ شیعر و شیعرییه‌ت.

ئه‌نجام

دواجار له‌ ئه‌نجامی خوێندنه‌وه‌ی دیوانی جه‌میل ره‌نجبه‌ر و رۆچـوونه‌ نێـو دونیـای شیعری ره‌نجبه‌ر ده‌گه‌ینه‌ ئه‌وه‌ی كه‌ :

یه‌ك : جه‌میل ره‌نجبه‌ر تا ئێستا به‌پێی پێویـست ئـاوڕی جیـددی لێنه‌دراوه‌تـه‌وه‌، گه‌رچی یه‌كێكه‌ له‌ شاعیره‌ جیددی و شۆڕشگێڕه‌كانی دونیای ئه‌ده‌بی كوردیی.

دوو : ژن وه‌ك ئینـسان مـه‌قامێكی بـه‌رزی لای شـاعیر هه‌یـه‌ و خۆشه‌ویـستی ژن جه‌مسه‌رێكی گرنگی شیعره‌كانییه‌تی.

سێ : گه‌رچی بـه‌ هه‌سـت و بـاوه‌ڕی كوردایه‌تییـه‌وه‌ ده‌سـتی بـه‌ شـیعر نووسـین كردووه‌، به‌ڵام دواتر وه‌ك شـاعیرێكی چـینایه‌تی ئینـسان ده‌كاتـه‌ بناغـه‌ی كـار و به‌رهه‌مه‌ شیعرییه‌كانی.

چوار : ڕەنجبەر گەرچی سۆشیالیزم دەکاتە ئامانج، بەڵام سۆشیالیستەکەی زانستی نییە و تێکەڵییەکە لە مارکس و ماوتسی تۆنگ.

پێنج : ڕەنجبەر لە ڕێگەی هۆنراوەکانییەوە بۆ منداڵان پێمان دەڵێ کە ئەم منداڵانە پیاوی دوارۆژن و دەبێ بە پەروەردەیەکی تەندروست و بیری پێشکەوتووخوازییەوە پەروەردە بکرێن.

شەش : ئیستاتیکا لای ڕەنجبەر جێی بایەخە بۆیە تەکنیکی شیعرەکانی جوان و وێنەشیعرییەکانی سادە و ڕەوانن. بەڵام زمانی شیعریی ڕەنجبەر، زمانێکی لادییە و سەر بە قۆناغی دەرەبەگایەتییە و وەك کەرەستە بۆ شیعری کریکاری لەبار نییە.

دواجار جەمیل ڕەنجبەر شاعیرێکی خەباتگێڕو بەرگریکار و تووڕە، بەڵام دڵ پڕ لە ئومێد، خاوەنی خەون و ئاوات، پێشمەرگە و گیانفیدا لەڕێگەی ئەم نووسینەوە ئومێدەوارم توانیبێتم تەمی بیرچوونەوەی لەسەر لا بدەم و ئاوڕدانەوەکەم شایانی خوێندنەوە بێت.

پەراوێز و سەرچاوەکان :

(١) دیوانی جەمیل ڕەنجبەر بریتییە لە کۆی سەرجەم کۆشیعرەکانی شاعیر کە لە ناوەڕاستی دەیەی شەستەکانەوە دەست پێدەکات تا سەرەتای هەشتاکانی سەدەی رابردوو(١٩٨١) کە تا ئێستا دوو جار چاپ و بڵاو کراوەتەوە. جاری یەکەم لە هەولێر لە ساڵی ١٩٩٦ چاپ کراوە و جاری دووەم لە سلێمانی لەساڵی ٢٠٠٧ هاتۆتە چاپکردن. من لەم نووسینەمدا پشتم بە تازەترین چاپ بەستووە واتە دیوانی شیعر جەمیل ڕەنجبەر لە ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧.

(٢) هۆشـیاری لـه شـێوازی شـیعریدا نووسـینی ئـازاد ئه‌حمـه‌د مـه‌حموود گۆڤـاری ئاینده له بڵاوکراوه‌کانی ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م ژمـاره ٥٣ سـاڵی ٢٠٠٤ لاپه‌ڕه ٣٠.

(٣)دیوانی جه‌میل ره‌نجبـه‌ر ئامـاده‌کردنی جه‌وهـه‌ر کرمـانج ، لـه بڵاوکراوه‌کـانی وه‌زاره‌تی رۆشنبیریی به‌ڕێوه‌به‌رێتی چاپ و بڵاوکردنه‌وه‌ی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپـه‌ڕه ٢٥٣.

(٤)دیوانی جـه‌میل ره‌نجبـه‌ر ئامـاده‌کردنی جه‌وهـه‌ر کرمـانج ، لـه بڵاوکراوه‌کـانی وه‌زاره‌تی رۆشنبیریی به‌ڕێوه‌به‌رێتی چاپ و بڵاوکردنه‌وه‌ی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپـه‌ڕه ٣٥٤.

(٥)دیوانی جه‌میل ره‌نجبـه‌ر ئامـاده‌کردنی جه‌وهـه‌ر کرمـانج ، لـه بڵاوکراوه‌کـانی وه‌زاره‌تی رۆشنبیریی به‌ڕێوه‌به‌رێتی چاپ و بڵاوکردنه‌وه‌ی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپـه‌ڕه ٣٥٦.

(٦)دیوانی جه‌میل ره‌نجبـه‌ر ئامـاده‌کردنی جه‌وهـه‌ر کرمـانج ، لـه بڵاوکراوه‌کـانی وه‌زاره‌تی رۆشنبیریی به‌ڕێوه‌به‌رێتی چاپ و بڵاوکردنه‌وه‌ی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپـه‌ڕه ١٥٥.

(٧)دکتۆر مارف خه‌زنه‌دار له پێشه‌کی کتـێبی دیـوانی ره‌نجبـه‌ر ده‌نووسـێ " لـه هه‌موو گه‌شـتێکی هـه‌ولێرم لـه‌و ماوه‌یـه‌ی جـه‌میل ره‌نجبـه‌ر لـه خانـه‌ی قوتابیـان ده‌یخوێند چاوم پێی ده‌کـه‌وت. زیـاتر ئـاره‌زووی ئـه‌وه‌ی ده‌کـرد باسـی ئـه‌ده‌بی رووسـی بـۆ بکـه‌م. به‌تـه‌نگ ئـه‌وه‌وه بـوو ئایـا خوێنـه‌ری رووسـیا(سـۆڤیه‌تی ئـه‌و سه‌رده‌مه) چێژ له‌و شـیعره ریالیزمیانـه‌ی ده‌ره‌وه‌ی وڵاتـی خۆیـان وه‌رده‌گـرن؟ ئایا ئه‌و شیعره له به‌رزی هونه‌ریدا وه‌کو شـیعری خۆیـان دێتـه به‌رچـاویان؟" ئـه‌م پرسـیارانه‌ی جـه‌میل ره‌نجبـه‌ر ده‌ربـاره‌ی خوێنـه‌ر و شـیعری ریـالیزمی

سۆشیالیستی کە بایەخی سیاسی خۆیان هەیە لەلایەکەوە نیشانەی زیرەکی و زرنگی رەنجبەرن و لەلایەکی تریشەوە دەرخەری ئینتمای ئەو شاعیرەن بۆ ئەو رێبازی سۆشیالیستی. کەچی دکتۆر مارف خەزنەدار جگە لەم سەردە رووکەشییە هیچ ئاورێکی لە میتۆدی بیرکردنەوەی رەنجبەر نەداوەتەوە. ئەمەش خەوشێکی زۆر گەورەیە بەو پێشەکییەوە. کە بە بڕوای من نەك هەر نەیتوانیوە رەنجبەر هەڵسەنگێنێ، بەڵکو بەو پێشەکییە شەرمناوییە زۆر لە پایەی شۆڕشگێڕانەی جەمیل رەنجبەری شاعیری هێناوەتە خوارەوە.

(٨)دیوانی جەمیل رەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ١٤٤.

(٩)دیوانی جەمیل رەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ١٥٤.

(١٠)کۆمەڵەی مارکسی –لینینی رێکخروێکی چەپی مارکسی – ماوی پۆپۆلیستی بوو لە ١٠ ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٧٠ دامەزرا. ئەندامانی سەرکردایەتی کۆمەڵە لە ساڵی ١٩٧٠ بریتیبوون لە شەهابی شێخ نوری وەك سکرتێری کۆمیتەی سەرکردایەتی لە کوردستان و محەمەد سەعید میرزا و جەعفەر عەبدولواحید و ئاوات عەبدولغەفور و فەرەیدون عەبدولقادر. ئەم ئەلتەرناتیڤەی رێکخراوبوونە لەدوای شکستە سیاسی و ریکخراوەییەکانی حیزبی شیوعی عێراقی بووبووە شوێنی ئومێدی هەموو ئەو لاوانەی کە چارەنووسی خۆیان بە مارکسیسزمەوە گرێدابوو. ئەم رێکخراوە دواتر ناوەکەی دەگۆڕدری بە کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان و لە ساڵی ١٩٩٢ بۆ یەکجاری هەڵوەشایەوە.

واته به دەربڕینێکی تر، جەمیل ڕەنجبەر هەڵگری ئایدیۆلۆژی کۆمەڵەی مارکسی – لینینی بوو. دیارە بۆ هەموان ئاشکراشە کە ئەو ڕێکخراوە لەو سەردەمە بە توندی لەژێر بیروبۆچوونی پۆپۆلیستی سەرکردە و ڕێبەری شۆڕشی وڵاتی چین ماو تسی تۆنگ بوو.

(١١)دیوانی جەمیل ڕەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ٣٤٠.

(١٢)دیوانی جەمیل ڕەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ٣٤٢.

(١٣)دیوانی جەمیل ڕەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ٣٣١.

(١٤)دیوانی جەمیل ڕەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ٣٥٨.

(١٥)دیوانی جەمیل ڕەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ٣٥٥.

(١٦)دیوانی جەمیل ڕەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ٤٤.

(١٧)ديوانی جەمیل رەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ١٠٠.

(١٨)ديوانی جەمیل رەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ٤٠٨.

(١٩)ديوانی جەمیل رەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ١٩٥.

(٢٠)ديوانی جەمیل رەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ٣٢٦.

(٢١) بزووتنەوەی روانگە، بزووتنەوەیەکی ئەدەبی بوو لە سەرەتای دەیەی حەفتاکانی سەدەی رابردوو هاتە ئاراوە و توانی تەکانێکی گەورە بە بزووتنەوەی ئەدەبی کوردیی بدات و بیباتە پێشەوە، بزووتنەوەی روانگە بەیاننامەی راگەیاندنی خۆی لە ٢٥ی نیسانی ١٩٧٠ راگەیاند و لە پێشڕەوەکانی ئەو بزووتنەوەیە جەلالی میرزا کەریم، شێرکۆ بێکەس، حوسێن عارف، کاکە مەم بۆتانی و جەمالْ شارباژێڕی بوون و گەلێ نووسەری تر دی دەستیان بەو بزووتنەوەیەوە دیارە لەوانە سەلام محەمەد و سەلاح شوان ..تاد. ئەم بزووتنەوەیە توانی بیری ناسیونالیزم و ئەدەبی کوردی تێکەڵ بکات و بەرەو بە ئەدەبێکی بەرگریی کوردیی بدات وەك وەستانەوەیەك لە بەرامبەر هەلومەرجە

نالەبارەکەی ژیانی گەلی کورد لە باشووری کوردستان لە دەیەکانی حەفتاکانی سەدەی بیستەم.

(٢٢)دیوانی جەمیل رەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ١١٤.

(٢٣)دیوانی جەمیل رەنجبەر ئامادەکردنی جەوهەر کرمانج ، لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیریی بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ٢٠٠٧ لاپەڕە ١٣٠.

(٣٤) شیعری فێرکردن لە ئەدەبی کوردیدا نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەم نووسینی ئەحمەد قەرەنی دەزگای جاپ و بڵاوکردەنوەی ئاراس ساڵی ٢٠٠٨ لاپەڕە ١٨٠.

(٢٥) ئیستاتیکا(جوانیناسی) بەشی دووەم نووسینی ئاسۆ عومەر مستەفا گۆڤاری کاروان وەزارەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان ژمارە ٢٢٠ ساڵی ٢٠٠٧ لاپەڕە ٣٢.

پێشەکی دکتۆر مارف خەزنەدار
بۆ دیوانی جەمیل ڕەنجبەر

-١-

لەو ماوەیەی جەمیل رەنجبەرم ناسی. لەمێژ نەبوو دەستی بە خوێندن کردبوو لە خانەی مامۆستایانی هەولێر، من وەکو دڵخوازێکم هەمیشە لە شاعیر دەگەڕام، ئارەزووی ئەوەم دەکرد شاعیرێکی تازە و گومناو بدۆزمەوە. لەو سەردەمەدا (١٩٦٩ – ١٩٧١) جەمیل رەنجبەر شەش حەوت ساڵ بوو خووی بە شیعر نووسینەوە گرتبوو. رەنگ هەبوو لە هەموو شتێکا قسە لەڕوو بووبێ تەنیا لە شیعر نا، لەم لایەنەوە رووی شەرمی لەلای من دواند. بێگومان مەقامی شیعر ئەوەندە بەرزە بۆ شاعیری گەورەش نەهاتووە چاو لەڕووی شارەزای شیعر زەق بکاتەوە.

لەهەموو گەشتێکی هەولێرم لەو ماوەیەی جەمیل رەنجبەر لە خانەی قوتابیان دەیخوێند چاووم پێی دەکەوت. زیاتر ئارەزووی ئەوەی دەکرد باسی ئەدەبی رووسی بۆ بکەم. بەتەنگ ئەوەوە بوو ئایا خوێنەری رووسیا (سۆڤیەتی ئەو سەردەمە) چێژ لەو شیعرە ریالیزمیانەی دەرەوەی وڵاتی خۆیان وەردەگرن؟ ئایا ئەو شیعرە لەبەرزیی هونەریدا وەکو شیعری خۆیان دێتە بەرچاویان؟ وەکو بڵێی شاعیر ئەگەر لە کۆمەڵی سۆشیالیستیدا نەژی نەتوانێ شیعری هەناسە ریالیزمی بڵێ! من هەر لەو سەردەمە سەرەتاییەی ژیانی شیعری، لەپاش تەواوکردنی خوێندنی خانەی مامۆستایان ئیتر چاوم بە جەمیل نەکەوتەوە. بۆ دواجار یەکتری بینینمان لەساڵی ١٩٧٢ بوو، لەپاشان وتیان لە مێرگەسوور بە مامۆستای خوێندنی سەرەتایی دامەزراوە. تا ئەم دوایەش هەڵوێستم لە قالبدا نەمەیی بوو لەبابەت سەرجەم شیعرەکانی جەمیل رەنجبەرەوە، چونکە بەسەر

یەکەوە شارەزاییم تایاندا پەیدا نەکردبوو، لە کاتی خۆیدا پچڕ پچڕ تاکە تاکە شیعرەکانم خوێندبوونەوە، بەڵام نەگەیشتبوومە رادەیێك بتوانم بڕیار لەسەر جەمیل رەنجبەر بدەم وەکو شاعیرێك.

لەم چەندانەی رابردوودا، ئەو لایەنەی چاپکردنی کۆمەڵە شیعری ئەم شاعیرەی خستۆتە ئەستۆ رووی رێزی لێکردم بۆ ئەوەی چەند وشەیەك بەباڵای شیعرەکاندا ببڕم. بەمجۆرە لە نزیکەوە توانیم ئەنجامێك وەدەست بێنم و لەخۆم راببینم ئەو قسانەی لێرەدا کراوە بیانکەم.

-٢-

گەشت بەناو گوڵزاری ئەم کۆمەڵە شیعرە ساتێکی گیانییە، پیاو خۆی لە بەهەشتدا دەبینێ، بەڵام یادی دۆزەخ دەکاتەوە. لەدواییدا ئەو دۆزەخە دەبێ ون بێ! لە گێتی ئێمەدا بەهەشت بە بێ دۆزەخ چنگ ناکەوێ.

جەمیل رەنجبەر وەکو شاعیرێك هەستی بەوە کردووە شیعری بۆ دێ، کە خستوویەتییە سەر کاغەز بەدڵی بووە، لەمەدا لە بەشێکی زۆر شیعرەکانیدا بەهەڵە نەچووە، بەڵگەی باوەڕ بەخۆکردن یا تێگەیشتن لەو بەرهەمەی بەوێنەی دانپیانانێك دەیداتە خوێنەران لەدوا کۆپلەی قەسیدەی (شیعر بە بووك دەبەن) دا بەدی دەکرێ :

ئەمڕۆ هەندێ وشەم خۆشویست

شیعرێکی شۆخم لێچنی

پیتەکانم هەڵگیرساند و

ئاواتێکم نایە بنی..

ئەو وشانەی شاعیر خۆشی ویستوون ئەوانەن مانای تـازەی تیایانـدا دۆزیوەتـەوە، ئەگینا ئەگەر بۆ مانای ئەو وشانە لەفەرهەنگدا بگەڕێ مانـایێکی دەسـت دەکـەوێ بەکەڵکی شیعر نایە.

ڕیتم لای شاعیر لەنگەری سووکی ئاوازی شـیعری میللـی (فۆلکلـۆر)ی پاراسـتووە. چـونکە بناگـەی وشـە و رسـتە و تـەعبیر بـەپێی دەسـتلەملانێی دەنگـەکان (هارمۆنیا) بەڕێوە دەچێ، کێش ڕەوان و قافیـە سـوارە، لەشـیعری (پێکـەنینێك لە باوەشی گریانا) دەڵێ :

چاوێکی تیژ، لەژێر چاویلکەی بەردە سێڵ
بیر بە نینۆك هەڵدەکەنێ
بە قاندرمەی قەڵاتی کورد هەڵدەگەڕێ
لەڕاپۆرتی ئارەق ڕێژێکا نووسرابوو
هەرچی بڵێم تەمی هەوا دەیقۆستەوە
تەرازووی شەو بە دوامەوە
خۆی دەکێشێ.

قەڵاتی کورد دروشمی (ئازادی کورد)ە، لەبەر ئەوەی کورد ئازادی نەدیوە، دەبـێ بە خەیاڵ ئەو قەڵاتە دروست بکا. لە قەڵاتەکـەدا چـی نهێنییـەك هەیـە؟ نـایزانێ. خۆ دەبێ بیر لەوەش بکەینـەوە، هیـچی تێـدا نییـە. کـەوابێ ئەگـەر بگاتـە نـاوی پێویـست بەکەلوپـەلی ناومـاڵی وەشـاوە بیڕازێنێتـەوە. لـەو ڕۆژگـارەدا لـە سـاڵی ١٩٧٢ شـاعیر لەڕەشـبینیدا دەتلایـەوە، چـونکە سـاڵی ١٩٧٠ (١١ی ئـازار) خـۆی نەکرد بە ساڵی گەیشتن بۆ سەر (قەڵاتی کورد) بۆیە چوونە نـاو قـەڵات بێئـەنجام بوو. لەپاش ساڵێکیتر یا دوو ساڵ (١٩٧٥) قەڵاتەکە تالان کرایەوە.

-٣

ڕەنگە بەئاسانی بتوانین هەندێ لە لاپەڕەکانی ئەم کۆمەڵە شیعرە هەڵدەینەوە بەسووکی بەسەریاندا تێپەڕین، بەڵام ناتوانین وەستانێك لەگەڵ شیعری (مردن لە گۆڕی سەرشۆڕی دەژیت) نەکەین.

لەم شیعرەدا لایەنگری ئەو باوەڕەیە (مردن لەپێناو ژیان) واتە کۆمەڵێك خەڵك گیانیان دەبەخشن لەپێناوی ئەوەی کۆمەڵێکیتر یان نەوەی داهاتوو سەربەرز و بەختیار بژین. ئەمە لەخۆبووردن و قوربانی تێدایە، مرۆڤ جارێك دەمرێ، گەل نەمرە، شاعیر لەگەڵ ئەوەیە بۆ ئەم مەبەستە (تاك) دەبێ گیانی ببەخشێ چونکە سیفەتی مردن و لەناوچوونی تێدایە، لەپێناوی گەل، نەوەی نەمری و هەمیشە زیندووی تێدایە. ئەم تێیۆرییەی خستە پراکتیکەوە لەژیانی شاعیر خۆیدا، لە کاتێکدا ژیانی لەدەستدا کە تفەنگ بە شانییەوە بوو، لەئازادی دەگەڕا بۆ میللەتەکەی، گەلی ژێر دەست بۆ ئازادی دەگەڕێ، گەلی برسیش بۆ نان، دەبێ (تاك) قوربانی بۆ ئازادی و نان بدا.

شاعیر وێڵی ئازادییە، بەشوێنیدا دەگەڕێ، کۆڵ نادا، ئەوەتا لەشێعری (کێ لە سەربەرزی بەتەمەنترە)دا دەڵێ :

گوڵی خۆزگە
چۆن بۆ چڵی داری ژیان دەگەڕێ
یان چۆن سەعات قورمیشی خۆی لێ ون بووە
ئارەقەی دواکەوتن دەسڕێ
گیانە منیش وێڵی چاوتم
سەد ئەوەندە لێت دەگەڕێم..

لەدوایشدا دەڵێ :

ئەریٚ گیانە

ئیتر نامەم بۆ مەنێرە

پوولی پۆستە نامەکانم دەپشکنیٚ

سندووری سوور

گۆڕی مردن، بۆ وشەی جوان هەڵدەکەنیٚ

ئیتر نامەم بۆ مەنێرە

بەڕێگەی کۆن بۆم مەنێرە

تا دێمە لات، یان تۆ بە خۆت دێیە ئێرە.

شاعیر دۆش داماوە، سەری لێشیواوە (ئازادی) لێبووە بە ئەفسانە! هەموو جۆرە بەرنامە و پیلانێکی بەکارهێناوە بۆ ئەوەی بگاتە ئەو (ئازادی)یە. وەکو بڵێی ڕێگە و پیلانیتر نەماوە بۆ ئەم ئامانجە بەکار بهێنریٚ، مەبەستی شاعیر جۆر و شێوەی دیبلۆماسییەت و پۆلیتیکێکی کلاسیکییە کە تا (١٩٧٣/٨/٢) ڕۆژی دانانی شیعرەکە بەکارهێنراوە بۆ گەیشتن بە (ئازادی). ئەوەی لە دێڕی (بەڕیگەی کۆن بۆم مەنێرە) دەربڕیوە. لەپاش ئەوە دیسانەوە سەری لێشیواوە، چونکە نازانی خۆی دەگاتە ئەم ئازادییە! یان ئازادی دێتە لای. ڕەنگە ئەمە نموونەی دوارۆژبینی بیٚ لای شاعیر. ئەوەتا ئێستا هەموو بەڵگەیەك ئەوە دەگەیێنیٚ ئێمە بۆمان نەکرا بگەینە ئازادی بەڵام لەوە دڵنیاین پۆلۆتیکی ئەنتەرناسیونالیزمی (دەستەی نەتەوە یەکگرتووەکان UN) دەورێکی باڵای دەبیٚ لەدوا ڕۆژدا لە هێنانی ئازادی بۆ خاکی ئێمەش.

شاعیر لە ئازادی بەولاوە شتیتر نابێنیٚ، یاخود بەلای ئەوەوە لەهەموو شتێکیتر گرنگترە، لە شیعری (پیرێکی بەندکراو) دا، مامەپیرە، مامە سوارەیە، بەڵگەی (کوڕی ئازا)ی کوردە. هەرچەندە کوڕی ئازا نەگیریٚ، بەند ناکریٚ، ئەگەر

بەرێکەوت بەدیل بگیرێ. زوو کۆت دەشکێنێ و پێوەند دەپـچڕێنێ و خـۆی ئـازاد دەکا. ئەویش وێڵی ئازادییـە، لەپـشت چـیای قـاف، لـەنزیك ئەشـکەوتی کانیـاوی ناوی ژیانیش بێ، دەبێ (ئازادی) بدۆزێتەوە. شاعیر ئـازادی لـە گـوارەی نـازانین و نیگار و شۆڕە کچاندا دەبێنی :

مامە سوارە

منالەکان، چاوەڕێتن، لەو بنارە

ڕۆڕۆیانە، دەگریەن بۆ جووتێ گوارە

بۆ دەستگیرانی دێرینیش، کوانی گوارە

مامە سوارە، کوانی گوارە

کوانی گوارە

بێنە گوارە

جارێ گوارە نییە بەڵام جوانان بەبێ گوارەش دەژین.

-٤-

دوورکەوتنەوەی قوتابیان لە مامۆستا کارەساتێکی جەرگ بـڕ و تـەپینی دەروونـە بۆی، یەکێ لە شیعرە پڕ سۆز و گیانییـەکانی شـاعیر (برووسـکەیێك لـە دڵـەوە) یە.

شاعیر مامۆستا بووە، زوو زوو دەبوو بەمیوانی گرتووخانـە و بەندیخانـە و نـاو ئـەو شـاخانەی نەدەکەوتنـە بەرچـاوی نـەیار. لـە قوتابیـان دوور دەکەوتـەوە، دوورکەوتنەوە پچڕانی ڕەگ و دەمـاری ژیانـە بـۆ ئـەو مامۆسـتایەی قوتـابی خـۆی خۆشبوێ و بەبێ ئەو هەڵنەکا.

جەمیل ڕەنجبەر هەست و نەستی ناسکی دەڕژێنێتە سەر تـەلی کەمانجـە، ئـاوازی نەمری دەخزێ تا هەموو (هەبوون، گەردوون) دەگرێتەوە. بـەڵێ شـاعیر بـە لـەش

لە شاگردەکانی دوورە، بەڵام بە گیان لەگەڵیاندایە کە بەم جۆرە قسەیان لەگەڵدا دەکات:

لەگەڵتانم
شاگردەکان دوور نیم لێتان
نزیکتانم
توخمی شیلەی گوڵەگەنمی فەریکتانم
لەناو جانتای کتێبتانا
دەرسی شیکاری شەوتانم
نزیکتانم، کاوەی نەورۆزی خەوتانم
لەگەڵتانم، لەهاتوچۆی قوتابخانە
دڵم لەناو دلتانایە
پەپوولەی زیندانی تەمەن
لەناو باخی گوڵتانایە.

-٥-

دەبێ هەستی شاعیر چۆن گۆڕانێکی بەسەردا هاتبێ، لەوکاتەی کۆتایی بە ژیانی شەهاب و جەعفەر و ئەنوەری بەرگوێ کەوتووە؟ رەنگە ئەگەر شاعیرانە بۆی بچم، دەبێ بڵێم جەمیل رەنجبەر لەو کاتەدا خۆزگەی کردووە ئەویش یەکێك بوایە لەوان، چونکە لەگەڵیاندا هەوپیشە بوو لە گۆڕەپانی وشە و خەباتی کوردایەتیدا، بەڵام لە شیعری (بەیادی تاڤگە سوورەکە) لە سوچێکی ترەوە تەماشای دیمەنەکە دەکا. ئەم شیعرەی شاعیر لەپاش لەسێدارەدانی قارەمانەکان نەنووسراوەتەوە، بەڵکو دوای تێپەڕبوونی ساڵێك واتە یۆبیلی پیرۆزی ساڵێکی شایی و زەماوەندی خوێن، تاقیکردنەوەی هەستی شاعیر

ساڵێکی خایاندووە، ماوەی ساڵێکی تەواو لە کەلێنێکی شاراوەی دڵ و مێشکی شاعیردا وێنەی سێ قارەمانەکە ئاوا نەبووە. تاقیکردنەوەکە شیعرێکی پڕ سۆزی داهێناوە، لەدوا کۆپلەیدا دەڵێ :

ئەی چاوەکان
ساڵێ ڕۆیی و تیشکەکانتان ئاگر دەگرن
داڵی خنکان بە تۆوی لاشەتان دەمرن
زۆر چاویتر، بۆ بارەگای ئێوە دێن و
بڕیاری سەربەرزی دەدەن.
لە خاکی گڕ تێبەربوا
بەرماڵی شۆڕش رادەخەن
زۆر گیانیتر
تەرنەکانتان ماچ دەکەن و
دەبنە پردی بەرەو بەیان
لافاوی ڕووناکی زۆر چاو
میوانی ماڵی هەژارە، بۆ خواستنی یەك دەسگیران..

-٦-

ڕووداوێکی گەورەی ئەدەبی بەسەر یەکێکی وەکو جەمیل ڕەنجبەر بەئاسانی تێنەپەڕیوە. ڕووداوەکە درێژخایانە. دەردی بێ دەرمانی (یەکێتیی نووسەرانی کورد)ە، نە دەژی سوودی لێوەرگرین، نە دەمرێ رزگاریمان لێی ببێ. بەڵێ ئەم ڕێکخراوە لەپاش هەرەسە پشت شکێنەکەی بەهاری ١٩٧٥وە ، لەپاش ئەو گۆڕانە بنچینەییە سۆسیۆپۆلیتیکییەی بەسەر کوردستانی عێراقدا هات، یەکێتیی نووسەرانی کورد بوو بەمەیدانی دەڵاڵخانە، وشەی کوردی و دواڕۆژی کوردی تیا

مەزاد دەکرا، بێگومان جەمیل رەنجبەر لە شیعری (ئـەو نووسـەرانەی دەروونیـان چاڵی بەفرە) تـەعبیر لـە هەڵوێـستی هـەموو ئـەو نووسـەرە رەسـەنانە دەکـا کـە خۆیـاب دوورەپـەرێز گرتبـوو لـە کـۆنگرەی پێنجـەمی سـاڵی ١٩٧٨ بەشـدارییان نەدەکرد. شاعیر لەدوا کۆپلەی شیعرەکەیدا دەڵێ :

ئەدیبەکان
دوای وشەی کۆنگرەتان
گەر چۆلەکە بۆ شازادەی پاشا نەگرن
ڕەوە کۆتری سەربڕاو
بەدیاری بۆ گیرفان نەبرێ
نابێ .. نابێ..
ئەگەر درۆی هەموو دنیا
بکەی بە بلوێری حیزی بلوێرژەنی
نانی (کانە)تان نادەنێ..

-٧-

شاعیر داهێنانی لە مانا و ناوەڕۆکدا زۆرە، لەبەرئەوە لـەناو ئـەم کۆمەڵـە شـیعرەدا شیعری جوان دەکەوێتە بەرچاو. نـاوی شـیعر، هـەموو شـیعرێك رەنگـە زوو لـەبیر بکرێ، یان پشت گوێ بخرێ، بەڵام هەندێ لە ناوەکانی ئەم شیعرانە خۆیان دێـرە شیعرن، یاخود پارچە شیعرێکی سەربەخۆن، لێـرەدا مـن نامـەوێ نـاوی شـیعری (ئەو کتێبەی وشەی بەخەنجەر نووسراوە) بکەم بە بەڵگە بۆ ئـەم مەبەسـتە، بـەڵکو ناوەڕۆکی شیعرەکە خۆی گرنگە بەلامەوە. لەسەرەتای شیعرەکەدا دەڵێ :

ڕیزە چیاکان
وەکو تەونی بەرەبەیان، راچەندرابوون

برۆی رووناکی چاوی خۆر

وەکو ریسی مافووری دەستی قەیرە کچ

بەگولاڵەی بالا لاوی رایەڵ کرابوو...

مەبەستی دروستکردنی ئەبستراکتێکە(تجرید) خاك لەناو سروشتدا لـە قالـب دەدا. ئەو خاکە بووە بە مایەی ئازار و ئەندێشە، بەلام ناشرین نەبووە، لەبـەر ئـەوە هـەر جوانە و خۆشەویستە، لـەپاش گەشـتێك لـە گێتیـی وردەکاری و وشـە و رسـتە و تـەعبیر و مانـا، ناشـرینی لـەخاك دوور دەخاتـەوە، جـوانی دەکـا بـە ئـەدگاری هەمیشەیی ژیان کە دەڵێ :

هاتم هاتم

ناویان لێ نام بزمار کوتە

چەکوشێ بووم

ئەو دارتاشەی، ئەسکەملی ئەنجومەنی

کۆشکی سپی دروست دەکرد

ئاسنگەری کەشیشبەندی

بەندیخانەی کۆشکی (باستیل)ی خەستدەکرد

هێزی منی پێنەکرا

کەوی کێوی باوەڕی پێ هەڵنەفڕا..

—٨—

جەمیل رەنجبەر، شـاعیرێکی ناسـك و هـێمن و لەسـەرخۆ بـوو، لەمەیـدانی وشـەی جـوانی کوردیـدا ورد لـەگۆڕەپانی خـەباتی چـەکداری کوردایەتیـدا درشـت بـوو، لەگێتیی جوانکاریـدا هونـەروەر بـوو. زمـانی کـوردی بـاش دەزانـی، لەپـەروەردە شارەزا و لە وانە وتنەوە سەرکەوتوو بوو، لە کۆڕی خەبات و جەنگدا خـوێن گـەرم

و بزێو و چالاك بووە. بە هەموو جۆرێ جـەمیل رەنجبـەر لەهـەردوو بـاردا، وشـەی جوان و خەباتی چەكداری راسـتگۆ بـووە لەگـەڵ خـۆی، بیروبـاوەڕە ناسـیونالی و مرۆڤایەتییەكانی كردووە بە بەرنامەی ژیانی. نە تەنیا بە قسە، بەڵكو بە كـردەوە هەموو تێرییەكانی گواستۆتەوە مەیدانی پراكتیك.

جەمیل رەنجبەر سی و سێ ساڵ لەتەمەنی بە قـەوارە كـورت و كـەم، بـە نـاوەڕۆك درێـژ و زۆر لەسـەر تەختـەی قوتابخانـە و گۆڕەپـانی جـەنگاوەری و بەندیخانـە بردۆتە سەر، یاد و بیرەوەرییەكی زۆری بەجێهێشتووە، بەڵام بە نرخترین میراتـی ئەم كۆمەڵە شیعرەیە.

دوا مەڵبەندی ژیانی شاعیر چەك بە شانەوە، لە خەباتدا بوو، لـە گونـدی جـەلكانی پـشدەرە رەقـەی بنـاری كێـوەڕەش لـە ناوچـەی سەنگەسـەر كاتـژمێری سـێیَ پاشـنیوەڕۆی رۆژی ١٨ ی تـشرینی دووەمـی ١٩٨٠ بـوو، دوو هەلیكۆپتـەری پـڕ چەك بە دۆشـكە كۆمـەڵێك جـەنگاوەری كوردییـان گوللـەباران كـرد، لـە ئەنجامـدا هەشت كەس شەهید كران، یەكێكیان جەمیل رەنجبەر بـوو، كۆمـەڵێكیش برینـدار بوون، یەكێكیان ئەبوبەكر خۆشناو بوو.

گیانی شەهیدی رێگای ئازادیی كـورد و كوردسـتان جـەمیل رەنجبـەری شـاعیر بـە باڵەفڕێ خۆی گەیاندە بەهەشتی بـەرین و لەگـەڵ پەپوولـە رەنگینـەكانی كۆمەڵـە شەهیدانی وشەی كوردی و دواڕۆژی كورد جووت بوو. بەتایبـەتی لەگـەڵ وەزیـری نـادری و مـارف بـەرزنجی و هـیتر. لـەوێ، لەدواییـدا، پێـشوازی لـە عەبـدولخالیق مەعروف و شاكیر فەتاح و دڵشاد مەریوانی و هیتر كرد.

ئەمانە هەموویان نەمرن چونکە نامرن. لەبەرئەوەی داهێنـەری بەرهـەمێکن ناویـان لەبیر ناچێتەوە، کۆن نابن، هەموو رۆژگار و نـەوەیێکی کـورد و ئـادەمیزادی تـری سەر رووی زەوی پێویستی پێیان هەیە.

هەولێر مەڵبەندی رووناکی

١٩ ی تشرینی یەکەمی ١٩٩٥

تێبینی مەشخەڵ : ئەم پێـشەکییەی دکتـۆر مـارف خەزنـەدار بـۆ دیـوانی جـەمیل رەنجبەر، تەقریبـەن هـەر هـەمان بابەتـە کـە دکتـۆر مـارف خەزنـەدار لـە کتـێبی مێـژووی ئـەدەبی کـوردی بـەرگی حەوتـەم ١٩٤٥ – ١٩٧٥ لـە بەشـی پـەنجا کـە تایبەتـە بـە ژیـان و شـیعری جـەمیل رەنجبـەر لـە لاپـەڕەکانی ٦٧٩– ٦٨٧ دا تۆماری کردووە، بەڵام بڕێکیش جیاوازیان هەیـە. مـن لێـرەدا هـەردوو بابەتەکـەم داناوە و بە پێویستم زانی خوێنەر ئاگاداری هەردوو بابەتەکە بێت.

دەق و رەخنە

نووسینی : یوسف ئەحمەد دەرگەڵەیی

لکەزەیتوون لە گێژاوی خوێنا

-١-

ئای بۆ وشەی زمانزانی دەروونی رۆژ
چۆن گوللە بۆ سینگی دووژمن ..وا دەتەقێ
ئای بۆ بیری پێشمەرگەی لات
لەقەد پاڵی هەموو کێوێك
لەسەر لاشە و خوێن دەچەقێ
ئای بۆ دایکی گەرووی ئازار
کە بە مەمکی بابەگوڕگوڕ
لەژێر گڕێ سینگی تۆڵە
ڕۆڵەکانی گۆش دەکردن
زامە ساڕێژ نەبووەکانی باپیرانی
بەفرچکی رزگاری (خۆی) گۆش دەکردن

-٢-

بەتووڕەیی..
دەرگەم لە ساڵی حەفتاو یەك بەدڵ داخست
پێچکەی ناڵەی سیمفۆنی ژین
چاوی ساڵی نوێی هەڵێنا..بە زەبری مست

دوێنێ..پێرێ،
کۆمارێکمان لە دایك بوو بەرگتان نەگرت
کە لێیان داین..
لەپێناوی تامی دیلی، دەنگتان نەکرد.

-٣-

بەتووڕەیی..
پەردەی شانۆی زامی چاوم، هەڵدایەوە
قژی خۆریش..
بە هێمنی بۆ سەر سینگی خۆشەویستم، رژایەوە.
چونکە پێرێ..
ئارەقەی دیلیمان نەسڕی
هەر دۆشاومان بۆ بن گونی خۆمان دەکڕی
چونکە دوێنێ..
مافمان خورا..خۆمان کڕ کرد
هەر گیرفانی خۆمان پڕ کرد.

-٤-

دەستی خەمی..
پێشڕەوی ناو بورکانی خوێن..بەتووڕەیی
پەتی مێژووی دوێنێ و ئەمڕۆی توند گرێدا
گڕی ئاسۆ
بۆ پێکانی شەوی شۆڕش وا لەڕێدا

چونکە تا پار..تا ئەمڕۆکەش
لەپردی پەیمانی چەورا ..هاتین بە غار
هیچمان نەینا..
نە بۆ برسی..نە بۆ هەژار

-٥-

ێ

شیعرەکانم خوێن و گڕن
وەك دایکێکی کۆرپە ونبوون
بۆ پەلاماری پەیامێ..هار و دڕن
دە گوێ بگرن..لە هۆنراوە..لە شیعری نوێ
خۆ گەر شیعرم بەرتیل بوایە گوێتان دەگرت
دەمی بیری گیان مردووتان..
وەك پارووپەك قووتی دەدا.
ئەگەر شیعرم تۆی شەڕ بوایە..گوێتان دەگرت
دەستی رەشی زامی دوورتان
لە کێڵگەی برایەتی گەلدا
زوو تۆی دەدا

ب

ئەگەر شیعرم قایل بوایە..بەژێر دەستی
گوێتان دەگرت
خوێن و زامی گرپە دوێنێ

بەبار داخی پێ دەخواردن
ئەگەر شیعرم دانسی شۆخی ئاهەنگ بوایە
گوێتان دەگرت
بلیتی گران بایی..
سەدان دینار، زۆر قوربانی پێ دەژماردن

ج

ئەگەر شیعرم سامان بوایە گوێتان دەگرت
سایلۆی نیازی چاو برسی
خێرا دان و پارە و خوێنیان، هەڵدەمژی
یا گەر شیعرم دیلی زۆرداریتان بوایە
لەپردی زەبری دیوەخان
بۆ بیستنی هەر وشەیەك
چەندین بەندەتان دەکوژی.

د

شیعرەکان..
گۆرانییەکی بیری نوێیە
پارووی دەمی زگی برسیی کوردی پێیە
شیعرەکانم خوێن و گڕن
وەك دایکێکی کۆرپە ونبوو
بۆ پەلاماری پەیامێ هار و دڕن
بۆیە ئەگەر..

بڵێن ئێمه..

بڵێن ئێمه له شیعره‌كانت بێبه‌رین

لێتان ناگرم..

ده‌ره‌به‌گن بۆرجوازین

ترسنۆكن، به‌گشت جۆره ژینێك رازین

دیاره دڵتان چاوتان بیرتان

هێشتا فێری هۆنراوه‌م نین.

١٩٧١/١٢/٢٨

لکە زەیتون لە گێژاوی خوێندا و
چەند سەرنجێکی رەخنەیی

ئـــەدەب بـــە هـــەموو لکەکاکنییـــەوە (شـــیعر، چـــیرۆك، رۆمـــان، شـــانۆنامە، پەخشان..تاد) هەمیشە لەبارەی ژیانی میللەتـەوە دەدوێـن. کـە باسـی شـیعرمان کرد یەکسەر ئەوەمان بەبیردا دێ،کە دەبێت مەبەستێك لەچەند دێرێکی رێکوپێك و خاوەن کێش و سەرواوە دەربڕابێت. ئەم دەربڕینە کتومت دەربڕین لـە هەسـتی شاعیر دەکاتەوە. یانی شاعیر لە چ چینێکی کۆمەلایەتی بێت، بۆ ئەو چینە قـسە دەکات. گەلێ جاری واش هەیە کە شاعیر لە چینێکە و نووسـینەکەی بـۆ لایەکـە. گرنگ ئەوەیە وەك (ماوتـسی تـۆنگ) دەڵـێ : (ئـەو ئەدەبـەی لـەڕاژەی خـاوەن زەوی و زار بـۆرژوازی دایـە ئـەوە ئـەدەبێکی دەرەبەگایـەتی و بۆرژوازییـە. ئـەو ئەدەبەی کە لەڕاژەی ئیمپریالیزم دایە ئەوە ئـەدەبێکی خەیانەتکارییـە). چـونکە ئەدەبی واقیعی خـۆی لـە دوو لاوە دەبینێـت، یەکـەمیان تـا چ رادەیـەك لـەڕاژەی جەماوەرەوەیە. دووەمیان چۆن ئەو راژەیە بەجێ دەگەێنرێت.

لەبەر ئەوەی کرێکار و جووتیار و بۆرژوازی بچووك زۆربـەی زۆری لـە گـەل دروسـت دە ەکەن، بۆیە هەر ئەدەبیك بە زمـانی ئـەوان نەنووسـرێت و لێـی تـێ نەگـەن بـە ئەدەبی گەل ناژمێردرێت. چونکە ئەدەبی راسـتەقینە ئەوەیـە کـە بتـوانێ لەگـەڵ کۆمەلانی خەڵك تێکەڵ بێـت و بیروڕایەکـەی ئـەوان وەرگـرێ و لەچوارچـێوەیەکی شیاودا پێشکێشی بکاتەوە. بۆ ئەوەی بەرهەمەکەی کرچ و کاڵ دەرنەچـێت. بـەر لەهـەموو شـتێکەوە دەبـێ بزانـی بـە چ رێگایـەك دەتـوانی مەبەسـتەکەی بـەناو کۆمەڵدا بڵاو بکاتەوە و کاریان لێ بکات و بەشـداری لـە گـۆڕان بکـات. کـەوابێ بـۆ جێبەجێ کردنی ئامانجەکەی خۆی دەبێ بـیر لـەوە بکاتـەوە ، کـە بـەخۆی تـا چ

رادەیەك لەگەڵ جەماوەرە و بیروڕای خۆی چۆنە. ئەو كۆمەڵانەی كە بۆیان دەنووسێ كێن. پلەی زانستی و زانیاریان چەندە. بەرزی رۆشنبیرییان لە چ پلەیەكە و باری ژیانیان چۆنە. كە ئەمانەی بەپێی تیۆرەكانی ماركسیزم لینینیزم لێكدایەوە گومانی تێدا نییە بەسووك و ئاسانی دەتوانی ویستەكانی خۆی بەناو خەڵك بڵاو بكاتەوە و بگرە كاریشیان تێ بكات.

بۆ ئەوەی باسەكەمان لەڕێبازی دیاركراوی خۆی نەچێتە دەرەوە و درێژە نەكێشی لەخوارەوە بەپێی توانا شیعرەكەی شاعیر (جەمیل رەنجبەر) شی دەكەینەوە و لەڕووی ناوەڕۆك و زنجیرەی داڕشتنی بیروڕا و مەبەستی گشتی لێكی دەدەینەوە و كەموكورتی و چاكەكانی دەخەینە روو.

شیعری (لكە زەیتوون لەگێژوای خوێندا) بریتییە لە پێنج پارچە، لەبەر ئەوەی لێكۆڵینەوە لەهەموو رووپەكی شیعرەكە كاتێكی یەكجار زۆری دەوێت. بۆیە جارێ پێشەكی ئەو وشانەی كە ناڕێكن نیشانیان دەدەین. ئینجا دێینە سەر ناوەڕۆكی گشتی.

١- شاعیر دەڵێ : (بەفرچكی رزگاری (خۆی) نۆش دەكردن) وشەی خۆی لە جێگای خۆیدا نییە، چونكە ئەو نیشتمانەی ئەو باسی دەكات بە واتەی ئێستا هێشتان رزگاری نەدیوە تاوەكو فرچكیان وەك خۆی پێ بگرێ.

٢- شاعیر دەڵێ : (لەپێناوی تامی دیلی وەك پێویست بوو دەنگیان نەكرد) لێرەدا ئەگەر شاعیر مەبەستی خەڵكی بێگانە بێت ئەوا تامی دیلی ئێمە چ كارێك لەوان ناكات. خۆ ئەگەر لەگەڵ خۆشمانی بێت ئەوا دیسان ناڕێكە چونكە نەك هەر دەنگ كرا بەڵكو بەسەدان لاویشمان لەم پێناوەدا شەهید كران.

٣- شاعیر دەڵێ : (شیعرەكانم خوێن و گڕن) لەم دێڕەدا رستەی خوێن و گڕن بەكار هاتووە، ئەوەی راستی بێت گڕ بۆ ئاگرە. هەرچەندە خوێن گەرم دەبێ،

بەڵام ناسووتێت کە شتێکیش نەسووتێ چۆن گڕ دەگرێت. ئەگەر وشەی ئاگری بەکار بهێنابوایە و بیوتبوایە (ئاگر و گڕن) سەنگی شیعرەکەش تێک نەدەچوو، ماناشی چاکتر دەدا.

٤- شاعیر دەڵێ : (لەگێڵگەی برایەتی گەلدا زوو تۆی دەدا) رستەی زوو (تۆی دەدا) رێك نییە. ئەو واتایە نادات کە ئەو مەبەستییەتی، ئەگەر بیوتبوایە زوو (وەبەر دەهات) باشتر بوو. چونکە (تۆی شەڕ) لە کۆڵگەیەکدا بچێندرێت(بەردەدا) نەك تۆ.

٥- شاعیر دەڵێ : (ئەگەر شیعرم سامان بوایە گوێتان دەگرت) هەرچەندە مەبەستی شاعیر لە وشەی (سامان) پارە و پوول وماڵە، بەڵام نابێ ئەوەشمان لەبیر بچێت شیعریش سامانێکی بەنرخە. راستە هی یەکەم ماددەیە، بەڵام هی دووەمیش سامانێکی مەعنەوییە و گەلێ جار بە نرخ تریشە.

بۆ بەڵگەش بە هەزاران دەوڵەمەندی خاوەن گەنج و بارگەی (لیرە) کۆچیان کردووە کەس هەر باسیشیان ناکات، ئەگەر چی بابەتاهیری هەمەدانی (٩٦٠) ساڵ بەر لە ئێستا شیعری نووسیوە، ئەمڕۆ نەك بە سامانی ئەوی دادەنێت و بەس، بەڵکو بە سامانی نەتەوەکەمان دادەنرێت و شانازی پێوە دەکەین.

٦- شاعیر دەڵێ : (لەپردی زەبری دیوەخان بۆ بیستنی هەر وشەیەك چەندین بەندەتان دەکوژی). وشەی (دەکوژی) بەکار هاتووە بێ ئەوەی شوێنی خۆی بێ، چونکە ئەگەر مەبەستی لەگەڵ زۆردارەکان بێت، دەبوایە بڵێ (دەکوژت) ئەگەر مەبەستی لە رەشورووتی چەوساوەش بێ دەبوایە بڵێ (دەکوژرا).

بەمەوە لە پردی زەقی وشەکان دەپەڕینەوە و دێینە سەر مەبەست و ناوەڕۆکی شیعرەکە و بە شێوەیەکی گشتی لێکی دەدەینەوە. هەرچەندە شیعرەکە لەچەند بەشێك پێکهاتووە، بەڵام هەمووی بەیەکەوە بەستراونەتەوە. هەر پارچەیەکیش

بەتەنیا واتای خۆی دەگەیەنێت. خۆ ئەگەر هەمووشی پێکەوە بەشێوەیەکی گشتی نیشان بدرێت. دیسان وەك زنجیرەیەکی لەیەك نەپچڕاو وێنەیەکی رەنگاورەنگی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دەگرێت. ئەگەر تەماشای تەواوی شیعرەکە بکەین لە سەرەتاوە تا کۆتایی دەبینین بەیەك شێوە و یەك نەغمە بیروباوەڕەکەی دەردەبڕێت.

ئای بۆ وشەی زمانزانی دەرەوونی رۆژ
چۆن گوللە بۆ سینگی دووژمن ..وا دەتەقێ
ئای بۆ بیری پێشمەرگەی لات
لەقەد پاڵی هەموو کێوێك
لەسەر لاشە و خوێن دەچەقێ

لێرەدا شاعیر بە دوای وشەی ورشەداری روونی ناو دەروونی روناکی رۆژ وێڵە، کە وەك گوللەیەکی ئاڕاستەی سینگی دووژمن بتەقێ، یان چۆن بەدوای بیری ئەو پێشمەرگە قارەمانە دەگەڕێ کە لە هەموو شەڕێك وەك سەرەڕم دەچەقێتە دڵی دوژمن و باکی لە دەربەدەری و کوشتن و گرتن نییە. پاڵەوانانە لەسەر لاشەی هاوڕێکانی رادەوەستێت کە بە دەستێك خوێنی زامەکانیان دەسڕێتەوە و بەوی تریش لەگەڵ چەکە دوژمن شکێنەکەی پەیمان نوێ دەکاتەوە بۆ سەندنی ماف و تۆڵەی ئامانجی هاوڕێیەکان بەمەشەوە راناوەستێت و هەر دەگەڕێ.

ئای بۆ دایکی گەرووی ئازار
کە بە مەمکی بابەگوڕگوڕ
لەژێر گڕی سینگی تۆڵە

رۆڵەکانی گۆش دەکردن
زامە سارێژ نەبووەکانی باپیرانی
بەفرچکی رزگاری (خۆی) گۆش دەکردن

ئەو دایکە بەرهەمی مەمکی نەك هەر بابەگوڕگوڕە، بەڵکو بەدەیان کانی تری بەنرخی لێ دەردەبێت. بۆیە شاعیر زۆر بەسەربەستی دەیدرکێنێ و دەڵێ: ئەگەر رۆڵەکانی بەو مەمکە پەروەردە بکات، گومان لەوەدا نییە جۆرە نەوەیەکی تر گۆش دەکرێت، کە فرچك بەشیری رزگاری وڵاتەکەیان بگرن و خوێنی خۆیان لەلا هەرزان بێت.
ئەگەرچی پێشمەرگە هەر ئەوانە نین دەستیان داوەتە چەك، بەڵکو هەموو ئەو کەسانەن کە خۆیان بەقەردار دەزانن بەرانبەر نیشتمان، یان چاکترە بڵێین بەرانبەر ئەوەی شۆڕشگێڕی داهاتوو. هەرچەندە من لێرەدا لەگەڵ شاعیر نیم کە هەموو ئاواتێکی ئەدەبی و داوای وشەی جوان و پێشمەرگەی بەنجەرگ و دایکی گەرووی ئازار بکات بۆ ئەوەی بە بەرهەمی مەمکی خۆی و بەلایلایەی پڕ لە ئومێدی بەختەوەری نەتەوە و سەربەستی وڵات فرچکیان پێ بگرێ و گۆشیان بکات. چونکە ئێستاش و بەر لە ئێستاش بە کۆمەڵ خەڵکی وامان هەبووە و هەیە، کە مردن بە ترسنۆك دەزانن و هەمیشە لە پێناوی مافە رەواکانی میللەت ئەوان بەدوای مردندا رادەکەن. بەڵکو گەلێ جاری وا هەیە لە مەیدانێکی تەسکدا زۆرانبازی دەکەن.

بەتووڕەیی..
دەرگەم لە ساڵی حەفتاو یەك بەدڵ داخست
پێچکەی ناڵەی سیمفۆنی ژین

چاوی ساڵی نوێی هەڵێنا..بە زەبری مست

ڕاستە ئێمە هەمووومان لە رابردوو تووڕەین، چونکە ئەوەی مافمان بووە، نەمان دیوە. ئەوەی ویستومانە بۆمان نەکراوە. ئەوەی بۆ خەڵك هەرزان بووە، بۆ ئێمە بەخوێنیش وەدەست نەهاتووە. ئەگەرچی لەم دێڕەدا کە دەڵێ (پێچکەی ناڵەی سینفۆنی ژین چاوی ساڵی نوێی هەڵێنا بە زەبری مست) بە خۆشی بڕوای بەوە هەیە، کە کاروانی پێشکەوتن و پەرەپێدان ناوەستێ هەزار ئەملا و ئەولا کاری تێ ناکات.

پێویستەکانی ژیان باری کۆمەڵایەتی و ئابووری و بەرەو پێشچوون بە شەق لەهەموو کۆسپ و خراپەیەك هەڵدەدا کە لە پێش رەوڕەوەی مێژوو پەیدا دەبێ، دەتوانم بڵێم لێرەدا خۆی راست کردوۆتەوە کە نەبوونمان لە رابردوو ئەوە نەبووە کە نەبووین، بەڵام لافاوی زەمانە و گێژاوی نەگبەتی وەك عەزیاکەی سەرچاوەی شار رێگای لێ گرتبووین. ئێستا (ئەحمەد پاڵەوانێك) بەڵکو سەدان ئەحمەد پاڵەوان خۆیان تەرخان کردووە و پێشبڕکێ دەکەن بۆ جەنگی عەزیاکە.

دوێنێ..پێرێ،
کۆمارێکمان لە دایك بوو بەرگتان نەگرت
کە لێیان داین..
لەپێناوی تامی دیلی، دەنگتان نەکرد.

لەوەوە دەردەکەوێ ئێمە کە نەبووین، هەبووین، بەڵام راستە بەرگمان بێ نەکرا. بۆمان ساز نەکرا. نەمان توانی بیپارێزین، ئەگەرچی ناوەکەیمان لەدڵدا

هەڵکەندووە، کە کۆمارێکیان لیٚ تێك داین، ئێمە دەنگمان کرد، نەك وەك ئەو لە شیعرەکەدا دەڵیٚ (لە پێناوی تامی دیلی وەك پێویست بوو دەنگتان نەکرد.)
شاعیر ئەگەر لەو دێرەدا نیازی دەوڵەتانی سۆشیالیست بێت، کە لەکاتی (کۆماری مەهاباد)دا دەست ڕۆیشتو بوون، ئەوا منیش دەنگی خۆم لەگەڵ ئەوەدا دەکەم بەزەنگ و دووبارە بە گوێیان دا دەچرپێنین، بەڵام ئەگەر لەگەڵ خۆمانی بێت ئەوا لە دوو ڕێگای لەیەك جیاوازین و تەنانەت یەکتریش نابینین.
بەم وشانە دڵی شاعیر داناکەویٚ و دێتە سەر گلەیی و گازاندەیەکی ڕاستەوخۆ بەبیٚ شاردنەوە پێمان دەڵیٚ :

شیعرەکانم خوێن و گڕن
وەك دایکێکی کۆرپە ونبوون
بۆ پەلاماری پەیامیٚ..هار و دڕن
دە گویٚ بگرن..لە هۆنراوە..لە شیعری نویٚ
خۆ گەر شیعرم بەرتیل بوایە گوێتان دەگرت
دەمی بیری گیان مردووتان..
وەك پاروویەك قووتی دەدا.
ئەگەر شیعرم تۆی شەڕ بوایە..گوێتان دەگرت

شیعرەکە مانایەکی قووڵ و پڕ لە هیوا و خۆزگەیەکی زۆری تێدایە، گەلیٚ لەمەش پتر لە دڵی شاعیردا هەیە بۆیە وا بە گەرمی کەموکورتییەکانی ناو کۆمەڵ دەردەبڕێت و لەم ڕێگایەوە هەرنەبێت دەیەویٚ هەندێکی چارە بکات.
زۆر چاك دەزانی، کە (بەرتیل) بەهۆی چاوبرسییە شیر پیسەکان دەوری خۆی دەبینێت، هەستی بەوە کردووە کە زۆر جار حەق لەژێر ناحەقایە، بەڵام لەوەدا

لەگـەڵی نـیم کـە دەڵـێ : (دەمـی بـیری گیـانی مردووتـان وەك پارووپـەك قـووتی دەدا) چونکە هەرچەندە رۆشنبیری بـۆرژوازی و کۆنەپەرسـتی کـار دەکاتـە سـەر کۆمەڵانی خەڵك، بەڵام هەرگیزا و هەرگیز، دڵ و دەروونـی پـیس نـابێ و ویـژدانی رێگا ون ناکات و گیانی نـامرێ، یـان کـە دەڵـێ : (ئەگـەر شـیعرەکانم تـۆی شـەڕ بوایە گوێتان دەگرت) لەوەش دیسان بـەلای منـەوە وەك بیرێکـی کـۆن بـیری لـێ کرووەتــەوە. دەنــا جــەماوەر قــەت لــە وتــەی دووبــەرەکی و شــەڕ و ئــاژاوە و دەردەسەری گوێی راناگرێ تەنیا ئەگەر بە زۆر بەسەری دا بسەپێندرێن.

خۆ ئەگەر تۆی شـەڕیش چـاندرا، بێگومـان بەماوەیـەکی زۆر زوو لـەناو کۆمـەڵگای دواکەوتوو دێتەبەر، چونکە دەستەیەکی وا لەو پێناوەدا کـار دەکـەن کـە لەلایـەن بێگانـە نیـوە دەرەبـەگ و نیـوە سـەرمایەداری نـاوەوەی وڵات و سـەرمایەداری بێگانـە پاڵپـشت دەگـرێن، جـا لەبەرئـەوەی بـەپێی رژێمـی بـاری کۆمەڵایـەتی و ئـابووری ئـەوان دەسـتەلاتدارن بۆیــە شـتەکەیان زوو پـەرە دەسـێنێت و بـەناو خەڵکدا بڵاو دەبێتەوە. دەنا وەنەبێ کۆمەڵانی خـەڵك حـەز بـەوە بکـەن. شـاعیر پەسـت و دڵگـیرە لـەوەی کـە خـەڵك زوو لەمەبەسـتەکەی ناگـەن و رەش و سـپی مەسەلەکە لێك ناکەنەوە، بۆیە وا بە کوڵ ئەم وشە ئاگرینانـە وەك پـەنگری کـەش لەسەر گۆشتی رووت دادەنێ و بەجزەی دەخات بەتایبەت کە دەڵێ :

ئەگەر شیعرم قایل بوایە..بەژێر دەستی
گوێتان دەگرت
خوێن و زامی گرپە دوێنێ
بەبار داخی پێ دەخواردن
ئەگەر شیعرم دانسی شۆخی ئاهەنگ بوایە
گوێتان دەگرت

بلیتی گران بایی..
سەدان دینار، زۆر قوربانی پێ دەژماردن

لێرەدا مەبەستی لەژێر دەستی ئەوەیە : کە ئەگەر شیعرەکانم وەکو شتە کۆنەکان لەسەر زولف و گەردەن و ..تاد لاتان خۆش بوو، یان ئەگەر باسی کۆنەپەرست و داگیرکەرانی نەکردایە نەدەترسان و هەر پێتان چاك بوو. بەڵام چونکە رێگاتان نیشان دەدا و وشیارتان دەکاتەوە لەلاتان گرانە و بەدڵتان نابێت. زۆر جوان بۆی هاتووە کە باسی (دانسی شۆخی ئاهەنگ) دەکات، تیری لە نیشان داوە. راستە لاوان ئامادەن بە دەیان دینار لەپێناو چەند چرکەیەك خەرج بکەن. رەنگە گەلێ جاری وا هەیە لەپێناو ئەوجۆرە شتانە ئامادەبن گیانیش ببەخشن، ئەگەرچی ئامادەنین پشتگیری راستی بکەن و خۆیان بۆ ماندوو بکەن. خەڵکێکی زۆر بە بەزم و هەوەسەوە خەریکن، رۆژ لە حیسابات و شەو لە رابواردن، یان رۆژ لەملا و شەو لە لێکدانەوەی پڕ لە ئەندێشەی پڕوپوچ، رۆژێك بە تەواوی دەفتەری حیساباتی نەتەوەکەیان نایێننە گۆڕێ و بزانن چەند قەردارن و چۆن دەتوانن قەردەکە بدەنەوە. چ رێگایەك بگرن باشە بۆ دانەوەی قەردەکە. لە گوێ راگرتنی (ژێردەستی و دانسی شۆخی ئاهەنگ) تێ دەپەڕێنێ کاتێ دەڵێ :

ئەگەر شیعرم سامان بوایە گوێتان دەگرت
سایلۆی نیازی چاو برسی
خێرا دان و پارە و خوێنیان، هەڵدەمژی

دیسان لێرە بەوردی لە مەسەلەکە نزیك بووەتەوە. چونکە بەڕاستی (سامان) لای خەڵك شیرینە، بۆیە هەموو کەس بەجۆشییەوە تێی دەڕوانن، یان دەڵێ :

یا گەر شیعرم دیلی زۆرداریتان بوایە
لەپردی زەبری دیوەخان
بۆ بیستنی هەر وشەیەك
چەندین بەندەتان دەکوژی.

بەڵێ گەلێ جار تەنیا بە وشەیەك دەیان کەس کوژراوە، تەنیا بەدەست لە سمێڵ دانێك چەند کەسانێك لە دەرەوەی دیوەخان هەتك کراون، بۆیە ناحەق نییە ئەگەر هەموو ئەو خاسیەتە نالەبار و ناڕێکانەی ناو کۆمەڵ وەك خۆی نیشان بداتەوە، چی ئەخاتە سەر تەنیا ئەوە نەبێت کەبیەوێ بڵێت بەسیەتی واز لەو کردەوە خراپانە بێنن و چیتر بەم جۆرە بیروڕا کۆنەپەرستانە کە لە خزمەتی پاراستنی فەرمانڕەوایی چینە چەوسێنەرەکانە بڕوا مەکەن. هەنگاو بۆ پێشەوە بنێن، زۆر بەداخە لە یاساکانی کۆن و نیوە دەرەبەگایەتی. بە کوڵە بۆ کەردەشێك کەهەرچی پاشماوەیی وا هەییەتی، سەرنگوون بکرێ. بە ئاواتەوەیە بۆ رەشکردنەوەی ئەو نەریت و یاسایانەی کە لە راژە و بەرژەوەندی سەرەك خێڵ و ئاغا و چڵکاوخۆرەکانە. بەمە هەوڵێکی چاکی داوە کە هەستی چینێك دەربخات کە لە ناو کۆمەڵێ ئێمەدا بە ئازار گۆش کراون و دەیەکی ژیانیان پێکەنین و سانەوەی تێدا نییە. لە کۆتایی شیعرەکەی باسی ئەوە دەکات کە بە خۆی ناوەڕۆکی دەربخات و بە خەڵك بڵێ : شیعرەکانم ئەوانەی سەرەوە نین بۆیە گوێتان لێ رانەگرت. با ئێوەش گوێم لێ رانەگرن، یان باشترە بڵێم

هەوەستان لەگەڵ نەیەت. بەڵام شیعرەکانم شۆڕشێکی نوێخوازی پڕ بەپێستی خواستی گەلە.

شیعرەکان..
گۆرانییەکی بیری نوێیە
پارووی دەمی زگی برسیی کوردی پێیە
شیعرەکانم خوێن و گڕن
وەك دایکێکی کۆرپە ونبوو
بۆ پەلاماری پەیامیَ هار و دڕن

هەوڵی داوە کە شیعرەکانی لە چوارچێوەیەکی وادابن کە گۆرانی نویَ بن بۆ نەوەی نویَ و کردەوەی نویَ. ئەگەرچی ناوەڕۆکەکەی لەگەڵ ڕۆشنبیری بۆرژوازیانەی ئەو سەردەمەدا نەگونجێت، بەڵام خۆراکە بۆ ئەو کەسانەی کە بە دوای رزگاری و بەختەوەریدا وێڵن، کە گوێیان لەهیچ شتێك نییە لە ئازار و ئەشکەنجە، لە گرتن و کوشتن، لە تالآن و وێرانکردن لەپێناو ئەو ئامانجە پیرۆزەی کە ویژدانی کپ کراومان راست بووەتەوە داوامان لیَ دەکات کە بیروباوەڕی دڵ و دەروونی پاکمان دەربڕین. لەگەڵ ئەو هەموو گلەیی و سکاڵایە خەڵکەکەشی هەڵسەنگاندووە.

بۆیە ئەگەر..
بڵێن ئێمە..
بڵێن ئێمە لە شیعرەکانت بێبەرین
لێتان ناگرم..

دەرەبەگن بۆرجوازین

ترسنۆکن، بەگشت جۆرە ژینێك رازین

دیارە دڵتان چاوتان بیرتان

هێشتا فێری هۆنراوەم نین.

دیسان نابێت بەم جۆرە هەموو لۆمەکە بکەوێتە ئۆبالّی خەڵك، چونکە دەبێت بارودۆخی بابەتی رەچاو بکرێ، لە رزگاری گەیشتن ماوەیەکی چاکی دەوێ. هەوڵ بۆ دانی ماوەیەکی باشتری دەوێت. خۆ بە کوشت دان گیانێکی قالّبووەوە و خودێکی نەویستی دەوێ. بێگومان ئەوانەش هێشتان وەك پێویستە لەناو دڵی ئێمەدا جێگیر نەبووە، بۆیە ئەویش گەڕاوەتەوە سەر هۆیە سەرەکییەکە کە پەروەردەی رابردووە و ناحەقی نییە ئەگەر تا رادەیەکیش وابن.

بەگشتی شیعرەکەی شاعیر (جەمیل رەنجبەر) بەلای منەوە لەگەڵ ئەوەشدا کە هەندێ کەموکورتی تێدایە و لە هەندێ بیروڕادا لەگەڵیدا نیم، بەڵام لایەنی چاکەی گەلێ پترە و بە زنجیرەیەکی لەیەك نەپچڕاو کۆمەڵێك خواستی نیشان داوە گەلێك نارێك و ناشیاوی ناو کۆمەڵێ دەرخستووە کە پێویستە ئێمەش لەگەڵ ئەودا بە توندی بەگژ ئەو جۆرە خاسیەتە نامرۆڤایەتییانەدا بچین و رووبەڕوویان ببینەوە.

سەرچاوەکان :

گۆڤاری نووسەری نوێ گۆڤاری یەکێتیی نووسەرانی کورد لقی هەولێر ژمارە (...) ١٩٧٢ لاپەڕە ٢٤ – ٤١.

گۆڤاری نەوشەفەق گۆڤاری ئەدەب و رۆشنبیری ژمارە ٥٩ ئابی ٢٠٠٨ لاپەڕە ١٢٩–١٤٢ .

بەشی دووەم

جەمیل رەنجبەر لە بەردەم ئاوێنەی یادەوەری

ئەم نووسین و یادەوەرییانەی لەم بەشەدا دەیخوێننەوە پێش ئامادەکردنی ئەم کتێبە نووسراون و لە سایتی شەهید جەمیل رەنجبەر بڵاو کراونەتەوە جگە لە یادەوەرییەکی من نەبێ، کە لە کاتی ئامادەکردنی ئەم کتێبەدا نووسیم. لێرەوە دەبێ سوپاسی بەڕێوەبەری سایتی شەهید جەمیل رەنجبەر لە فەیسبووك و هەریارخانی کچی جەمیل رەنجبەر بکەم کە رێیان دام ئەم بیرەوەری و شیعر و یادەوەرییانە لێرەدا بڵاو بکەمەوە. ئەوەی سەرنجی راکیشام لە دەقانە ئەوەیە کە خاوەنەکانیان جەمیل دەناسن. ناسینەکانیشیان کۆمەڵایەتیی و سیاسیی و

ئـەدەبین. ئەمـەش وا دەکـات کـە خوێنــەری ئـەو دەقانـە وەکـو دەلاقـە لێیــەوە بڕواننە جەمیل رەنجبەر و ژیانی و هەڵسوڕاوی سیاسی و ئەدەبیی. واتـە لـە میـانی ئـەم نووســین و شــیعر و بیرەوەرییەکانــەوە دەتـوانین وێنــەی جـەمیل رەنجبـەر ببیـنین. دەقــەکان بەگـشتی دوو وێنــەی جیـاوازی رەنجبــەرمان نیـشان دەدەن. وێنەی یەکەم جەمیلی پێشمەرگەی یـەکێتیی نیـشتمانی کوردسـتان و شـەهید لـە پێنـاو رزگـاری کـورد و کوردســتان. وێنــەی دووەم جــەمیلی پێـشکەوتووخواز و تێکۆشەر و خەباتکاری چینایەتی لە پێناو ئازادی و رزگاری کرێکـاران لـە سـتەمی بـورژوازی. ئــەم دوو وێناکردنــەش ســەر بــە دوو تێــڕوانینی چــینایەتی جیـاوازن. هەرچۆنێك بێت، ئەوانەی وێنەی یەکەمی جـەمیل رەنجبـەر وەك شـەهید لـە پێنـاو رزگـاری کـورد و کوردسـتان دەکێـشن هەسـت دەکـەم لەلایەکـەوە بـە قـووڵی لـە شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر نەگەیـشتوون و رەنجبـەر بـەو دیـدگا و ئایدیۆلۆژییـە دەسپێرن کە تا ئاستێك ناکۆك بوو بە بیرکردنەوەی. لەلایەکی تریـشەوە هەسـتی شەهید بوون لە ریزەکانی رێکخراوێکی سیاسی (ی ن ك) و ئینتما بـۆ ئـەو حیزبـە زاڵـە بەسـەر دەقەکانیانـدا. لـە کاتێکـدا رەنجبـەر خـۆی لـە زۆربـەی هــەرە زۆری شیعرەکانیدا بە روونی و بە ئاشکرا ئینتمـای خـۆی وەك جـەنگاوەرێکی خـەباتی چینایەتی کرێکاران بۆ چینی کرێکار و زەحمەتکێشانی کوردسـتان نیـشان داوە. بـۆ ناسـینی وێنــەی راسـتەقینەی رەنجبـەر دەبـێ بگەڕێینــەوە بـۆ شـیعرەکانی رەنجبــەر خــۆی. پێویــستە لــە زمــانی رەنجبــەر خۆیــەوە ببیــستین کــە لــە چ سەنگەرێکدایە و شیعرەکانی بۆ چ مەبەستێك نووسراون. مـن بـەش بـەحاڵی خـۆم لەگـەڵ وێنــەی دووەم دام و خوێنــەریش بـا سەرپــشك بێـت لــەوەی چ وێنەیــەکی رەنجبەری قەبووڵە.

دوای هەر ناخۆشییەك خۆشی دێت

نووسینی : هەریار جەمیل رەنجبەر

شەهید ئەوندە زوو ئێمەی بەجێهێشت پێڕانەگیشتین تێر سۆزی بین بۆیە بیرەوەرییەکانی شەهید لەگەڵ من وەرگیراوە منیش بەشێوەیەکی فانتازی گێراومەتەوە و تێکەڵ بە سەرگوزشتەی مندالّیم کردوە وە بە بێ هیچ موبالەغە تێکردنێك گێراومەتەوە.

کیژم دوای هەر ناخۆشییەك خۆشی دێت!,

لە رەحمی دایکم هەموو سترێس و ئازارەکانی ژیانم هەڵمژیی ئەوەندە بچووك بووم خەمی هەموو دنیام بە کۆڵ بوو. هەنێك جاریش لە بەر گرژ بوونی ماسکولکەکانی سکی دایکم دووچاری هاناسە بڕی دەبووم ئەوسا دەمزانی خەمەکان پێوەر ناکرێن ئەوەندە زۆرن هەموویان بەخووڕ باریونەتە سەر دایکی بێبەختم. وەك دووری باوکم و گیرانی باوکم پەشۆکاوی بارودۆخی ئەمنی ئەوساکە.

ناوە ناوە گوێم لە چرپە چرپی داپیرەم دەبووم و دەیوت:(بەسە کیژی خۆم وا لەخۆت مەکە دوای هەر ناخۆشییەك خۆشی دێت)

دوای چەند مانگێك ئەوەندە بە ئازار لە دایك بووم وەك بلێی چەندین دوانەی تر لە ژانی هەموو گەل لەگەڵ من لە یەك کاتدا لە دایك بووبێ، دایکم دووچاری خوێن بەربەربوونێکی زۆربوو منیش هەموو سترێسەکانم لەگەڵ خۆ هێنابوو و دووچاری گریان و زریکە و قیژەو هۆڕێکی بێوەستان بووم نە بەرۆژ نە بەشەو کڕ نەدەبوومەوە، تەمی یاخی بوونی منی ساوا هەمووانی گرفتار کردبوو. هەر رۆژێك

منیان دەبردە سەر شێخێك و پیاو چاكێك هەر جارێك دكتۆرێكیان پێدەكردم، دەردی من ئەوەندە گران و سەرسام بوو كەس لێ حاڵی نەدەبوو و نەیان دەزانی هۆكاری گریانەكانی من چییە !

ڕۆژێكیان لەپڕێك تۆشی زریكە و گریانێكی ترسناك بووم نە دەمتوانی بنووم و شیریش بخۆم! هەموویانم پەشۆكاندبوو، دایكم ئەوەندە بێ هێزبوو خەریك بوو لە هۆش خۆی بچێت! دیار بوو هەواڵی دادگایی باوكمی بە حوكمی هەتا هەتایەی بیستبوو، ئەوەندەم زانی دایە فەوزیەی داپیرەم عەبا رەشەكەی كردە سەری و منی لە باوەشكرد و رایكرد بەرەوە (سوڵتان مزەفەر) من تەنها بزواندنی لێوەكانی داپیرەم دەخوێندەوە دیار بوو دوعا و ئایەتی كورسی دەوتەوە، كە گەیشتین داپیرەم گریا كەوتە نزاو پاڕانەوە و وتی: خوایە رەحمێك بەم ژنە قوربەسەر بكە خۆشی لەژیانی خۆیێ نەبێنی!

ئینجا منیشی بەرز كردەوە وتی : لە بەر خاتری ئەم ساوایە هەست بە هەموو شتێك دەكات زەمبی نییە خوایە جەمیل بەرەڵا بێت و بگەڕێتەوە ناو ماڵ ومنداڵی. منیش بە هەموو هێزم دەمزریكاند و نەمدەزانی بۆ! ئەوەندەم زانی ژنێك لە داپیرم نزیك بۆوە گوتی : مەگری دایە (دوای هەر ناخۆشییەك خۆشی دێت) بەس گریانی ئەم ساوایە باش نییە چارەیەكی بۆ بكەن ئەگینا سەری یەكێك دەخوات!

داپیرەم تۆزێك داماو دیار بوو قەناعەتی بە ژنە هێنا زۆر بە خێرای وەڵامی دایە و وتی :

خوانەكات،خوانەكات

من نە لە داپیرەم گەیشتم بۆ منی بەرزكردۆتەوە و بە دەنگ دەگرێت!

نه له ژنەش گەیشتم بۆ دەڵێ گریانی ئەم ساوایە باش نییە ئـەگینا سـەری یـەکێك دەخوات!

ئەوەنـدە مانـدوو بـووم و داپیرەشـم ئەوەنـدە لـە بـن گوێیـەکانم ئایـەت و دوعـای خوێندبوو وەك بڵێ لای لایەی بۆ دەکردم تا بەیانی خـەوتم، سـبەێنی وەك هـەموو رۆژەکانی تر هەموویانم بەزریکە و هۆڕ و گریانم راچڵکاند.

ڕۆژێکیان مواجەهەی بەندیخانە دەبێت و بـابم داوا دیـتنی مـن دەکـات بـە درێـژای رێگـای بەغـداد لـە نـاو پاسـەکە هەسـتم دەکـرد هـەموو شـتەکان دێنـەوە یـەك و ئادەمیزادەکانیش سەرەکانیان بەدەستەکانیان هەڵگرتبوو لە ترسا خۆم زۆر گـرژ کردبۆوە و دەگریام تا گەیشتینە بەندیخانە.

کە گەیشتین باوکم لە ئامێزی کرد و ماچی کردم وتی : هـەریارەم دەڵـێن تـۆ بـەو بچووکییەی خۆت هەموویانت گۆشەگیر کردووە ؟

دواتر دایە پێکەنین و وتی بۆ وادەکەیت کـچە فریـشتەکەم دەڵێـی تـۆ پـەیامێکت پێیە و ئێمە لێت تێناگەین ؟

من دەستم کردەوە بە گریان ئەمجارە شێخ دارۆ وتـی : جـەمیل بیـدە مـن بـەڵکو لای من کڕ دەبێتەوە بزەی لێوانی مامـە دارۆ هێـوری کردمـەوە، مـن لـەم بـاوەش دەچوومە ئەو باوەش تا دووبارە چوومەوە باوەشی بـابم و گریامـەوە، دەمویـست من نامـەی خـۆمی پێڕابگـەێنم و بڵـێم بەسـە بگـەڕێوە ناومـان، هەسـتم کـرد تـێم گەیشت ئـەویش بـە دەنگـە خۆشـەکانی بـە گـۆرانی (لـە سـیلەی قـەبران هـاوارە)وەلامی دامـەوە تـا خـەوتم. ئەوەنـدەی گەشـبینیم لـە چـاوانیی بـینی لەوەتـەی لەدایك بوویمە، لە چاوی کەسێکم نەبینی بوو!

مواجەهە تەواو بوو کاتی گەڕانەوەیە بابـەم وتـی : سـەعادەت هێـور بـەوە خـۆت هەراسان مەکە ژیان بەرخودانە زۆر کەمان ماوە، تۆ هەموو جار هـەریارم بـۆ بهێنـە

دەردی ئەو لای من چارە دەکرێت دەتوت ئەو لە دکتۆرەکانیش باشتر دەزانێت من چیمە!
ساڵێك رۆیی ..دوو ساڵ رۆیی ئەم رستەیە زۆر دووبارە دەکرایەوە "کیژم دوای ناخۆشی خۆشی دێت" وام لێهات بوو زۆر رقم لەم دێرە ببێتەوە.
تەمەنم بوو چوار ساڵ و رۆژێکیان دایکمم بینی دەیقیژاند و لە خۆیی دەدا وام زانی رۆژی قیامەتە زۆر ترسام و بە هەموو هێزی خۆم منیش لەگەڵیا زریکاندم.
دیار بوو دایکم هەواڵی شەهید بوونی باوکمی پێگەیشتبوو، هەستم کرد ژیان و هێوور هێوور بەسەرمدا دەوەرن.
من هیچ لەم دونیا ناخۆشەم نەدەزانی تەنها وەك عەبا رەشەکەی داپیرەم دەهاتە بەرچاو، هیچ رەنگێکی ترم تێدا بەدی نەدەکرد دوای چەند مانگێك هەموو شەو گوێم لە هەنسك و گریانی دایکم دەبوو.
پێنج شەممەیەك رۆژی سەرقەبران، هەمووومان دەچووین بۆ سەردانی گۆڕی بابەم، لە کاتی پەڕینەوە سەیارەیەك زۆر بە خێرایی و بە خەراپی لە خوشکە گەورەکەم (هەرەوەز) دەدا کە دوو ساڵمان جیاواز بوو خوشکەکەم بە عەرزەکە کەوت و خوێنی لێبەربوو. خەڵکێکی زۆر کۆبوونەوە دایکم لە شوێن خۆی سڕبوو بە جلە رەشەکانی بەرییەوە دەستی کرد بە گریان و لەخۆدان، منیش دەستم کرد بەزریکاندن و پێیەکانم لە عەردیدا دەکووتی و بەدەنگ دەگریام، لەپڕ داپیرەم ئاوڕی لێدامەوە بە گریانەوە وتی :"بەسە کچێ ئەوەندە گریای ..ئەوەندە گریایی تاسەر بابت خوارد بەسە مەگری، باسەری خوشکیشت نەخۆی!."
.داپیرەم هەمان قسەی ژنەکەی (سوڵتان مزەفەری) دووبارە کردەوە! من گریانەکانم هەمووی قووتداوە بەڵام نەمتوانی فرمێسکەکانم راگرم، بەدزییەوە

فرمێسکەکانم دەسڕییەوە ئەم رستەیەی داپیرەم زۆر پرسیاری لا دروست کـردم و پەستی کردم!.

لەبەر ئەوەی دایکم بەردەوام لەژێر چاودێری و کۆنترۆڵی دائـیرەی ئـەمن بـوو کـە گەیـشتینە خەسـتەخانە دوو ئـەمنیش لەگـەڵمان هـاتن بـە دکتۆرەکانیـان وت : چارەی مەکەن ئەمە کێژیی (موخەریبە) دکتۆرەکان کەس ئامادە نـەبوون چـارەی خوشـــکەکەم بکـــەن تـــەنها دکتـــۆرێکی (کـــووبی) نـــەبێت وتـــی : لەســـەر بەرپرسیارییەتی خۆم من سوێندم خواردووە هەموو نەخۆشێك بیٚ جیـاوازی چـارە بکـەم خێـرا خوشـکەکەمی بـردە ژووری نەشـتەرگەری، دایکـم رەنگـی زەرد هەڵگەڕابوو لێوەکانی خوێنیان تێدا نەمابوو، مـن زۆر لـە دایکـم دەترسـام ئـەویش بـەجێمان بهێڵێـت، نـاوە نـاوە داپیرەشـم دڵنـەوای دەکـردەوە دەیـوت "چـاك دەبێتەوە زۆرت بینی و کـەمت مـاوە کیـژی خـۆم ئارامبـە دوای هـەر ناخۆشـییەك هەر خۆشی دێت". منیش لەو کاتەی کـە داپـیرەم وای پێـوتم نـەدەوێرام بگـریم، دەموت با خوشکیشم نەمرێت !

تەمەنم بووە شەش ساڵ ئێمە لە ژوورێکی بچووکی مـاڵی داپـیرەم لـە تـەیراوە کـە بە دەستی باوکم و شەهید(جەعفـەر عەبدولواحێـد) دروسـت کـرا بـوو، دەژیـاین. دیـار بـوو دایکـم زۆر سـێبووری پـیٚ دەهـات. وردە وردە گـەورە دەبـووین دایکـم هەستی بە ناخۆشییەکانی دەکرد و نەشیدەتوانی هیچ بکـات لـە بـەر ئێمـە تـەنها گریان نـەبێت، رۆژی عارفـەێکیان دایکـم خـەریکی مـاڵ خـاوێن کردنـەوە بـوو بـە دەنگ دەگریا، زۆر سەیرم کرد لە هەموو فرمێسکەکانی گەیشتم

زیاتر چوومە پێشەوە وتم باجی مەگرییٚ دوای هەر ناخۆشییەك خۆشی دێـت بـە لا چاوەکی سەیری کردم و وتـی : هەسـتە بـڕۆ سـەیری تەلـەفزیۆن بکـە جـاریٚ تـۆ مندالّی چ لە خۆش و ناخۆش نازانی. منیش بە قسەم کـرد و بـە هێواشـی هەسـتام

زۆر بە کزی وتم من لە خۆشی نازانم بەڵام دەزانم تامی و رەنگ و بۆنی ناخۆشی چۆنە !

وردە وردە گەورە بووم دەردەکەشم گەورەتر و گرانتربوون. ئەمجارە چوومە ناو رەحمی نیشتمانم ورد و درشتی ئازارەکانیم بە گەورەیی هەڵمژی، نیشتمان چەشنی دایکم خۆشی لە خۆی نەبینووە.

ئەی ئەوە نییە هەردووکیان خۆشەویستەکانیان شەهید کراوە و زامدارن.

ئەی ئەوە نییە هەردووکیان لە ناو بورکانی ئازارەکان تواینەوە بە دەنگ دەگرین کەس گوێ بیستییان نابێت.

ئاخ هەموو سات لەخەمی نەتەوەکەم فرمێسکەکانم قەتیسداوە ناوێرم بگریم نەخواستە ئازیزەکانمان بۆ ئەزەل جێمان بێڵن

نەخواستە دۆستی نیشتیمانی پڕ لە نیاز و عەشقخوازی، تۆبەرەی گەل و هەموو دڵسۆزان و خۆشەویستە فیداکارەکانی نەتەوەکەم وەك خۆم ئاسا بچێژن لە نەهامەتی و ناخۆشییەکان ژانی سەردەم. دیارە دەردی من ئاهی دایکمە و ئاهی دایکم هی و نیشتیمان و شەهیدانمانە.

.. ناوێرم بگریم و دەترسیم نەوەك ئەمجارە نیشتمانم ئێمە جێ بێلێت وەك چۆن باوکم ئێمەی جێهێشت!.

بیرەوەریی زیندووەکان
بەیادی شەهید جەمیل رەنجبەر

نووسینی : مەهدی کاوانی

کاتێ کە هەندێ کاتی هەستیار دێنمەوە پێش چاوی خۆم هەروا دەزانم ئێستاکەیە .چەند رۆژێکە شەهید لە زیندان لە رێگای لێبوردنێکەوە ئازاد کراوە .عەباس (حاجی مەمۆ) گوتی : مەهدی بابڕۆین بۆ ماڵی جەمیل رەنجبەر، منیش پڕ بەدڵ پێم خۆش بوو لەبەر ئەوەی لە لایەکەوە لە سجن هاتۆتە دەر و پێمخۆش بوو دڵخۆشی خۆمی پێ رابگەیەنم بە بۆنەی ئازاد بوونی و لە لایەکی تر حەزم دەکرد دووبارە ئاشنا بم بە مامۆستا هەرە بەرزەکەی بزاڤی نیشتمانیمان و کە لە کاتی قوتابی بوونیشم لە ناوەندی و دوا ناوەندی ئەو زاتە بەرزە سەرکردایەتی ئێمە و هەموو پارێزگای هەولێری یەکێتیی قوتابیانی کوردستانی دەکرد .

ڕاست بوو شەهید بەخێر هاتنێکی گەرمی لێ کردم بەڵام لە کاتی قسەکردنەکانی حاجی لەگەڵی لە سەرباس و خواسەکانی شۆڕش ئەو بە حەزرەوە قسەی دەکرد . من بۆ خۆم ئەو گومانەم لا پەیدا بوو کا کاکە جەمیل بۆیە وا بە حەزر قسان دەکات من ناناسێتەوە . باش بوو حاجیش هەستی کرد و وەجواب هات گوتی دەڵێ ئەو نەفەرە ناناسیتەوە . ئەوە مەهدی کوڕی شەهید حەمید کاوانییەو ئەویش یەکسەر هەستایە سەرپێ و باوەشی تێم گرتم و بە دوایەوە لە من جوانتر ئەو کاتانەی وەبیر دەهێنامەوە کە پێکەوە لە قوتابیان کارمان دەکرد و بە منی گوت ئەتو قوتابییەکی زۆر حەروك بوویت لە ناو یەکێتیی قوتابیان .

ئیدی هەر ئەو جارە و ئیدی نەمدیتەوە .

چەند جار پاش شەهید بوونی جەمیل، هەزار رەحمەت لە باوکی کە دەچووم بۆ دوکانەکەی بە تایبەتی لە کاتەکانی مفاوەزاتی یەکێتیی لەگەڵ رژێم و هەندێجار لەگەڵ هاوڕێ سدیق و ئەو کاتی ئێمە زیاتر لەگەڵ ئەو لایەنەی کە دواجار بوونە ئالای شۆڕش هاوتەریب بووین و باوکی شەهیدیش هەزار سڵاو لە گۆڕە پاکەکەی سەری با دەدا و دەیگۆت بەس مام جلال . ئێستاش کە ناوەڕۆکی ئەو پەخشانە بە سۆزو پڕ بە مانایەت شی دەکەمەوە و زۆر زۆر شادمانم کە تۆش لە زەمەنێکی تر هەمان ئەو شتانە دەدرکێنی کە ئێمە لە ساتەکانی شاخ درکمان پێ دەکرد. ئەوەی ماوەتەوە دەڵێم نەك جارەك بەڵکو هەزار جار شەهید وەك مۆمێکی زۆر زۆر رووناك ماڵئاوایی لە ئێوەو ئێمەش کرد، بەڵام لە شوێن خۆی هەزاران مۆمی داگیرساندووە و یەکێ لە مۆمە هەرە رووناکەکان هەریارە ، هەریارە و هەریارە تەمەنت درێژ بیت بە خوا پەخشانێکی بە سۆز و پڕ مانات نووسیوە دەستەکانت خۆش .

یادت بەخێر برا فارەمانەکەمان!

نووسینی : مەجید سالح گۆران ... برای شەهید جەمیل رەنجبەر

هەر لە سەرەتای دەست پێکردنی پارتیزانی کوردی و پێش هەڵگیرسانی شۆرشی نوێ، بنەماڵەی حاجی سالح عزیز رۆڵی خۆیان بینیوە و لە خەبات و قوربانیدان نەوەستاون. هەروەك چۆن لە شەرێکی دەستەو یەخەی دوژمنانی کورد و لە پێناوی کوردستان براکەم(شەهید یاسین سالح) شەهید دەبێت و خۆشم بە سەختی بریندار دەبم. ئەمانە هەمووی کاریگەری دەبێت لەسەر جەمیل رەنجبەر و هەر یەك لە ئەندامانی خانەوادەکەمان و بە تایبەتی جەمیل رەنجبەر و زۆر بە زەقی رەنگدانەوەی دەبێت لە شیعرەکانی و نەتەوایەتی لە ناوخانەکانی لەشیا بوو چرۆ دەردەکا.

جەمیلی برام هەر چەند لە خۆم بچووکتر بوو بەلاّم زۆر گەورە بوو لە بیرو باوەڕ و بە هەڵسوکەوت و هەڵوێستی بوو، دڵێکی تابلێی گەورەی هەبوو جێگای هەر هەموو کەسی دەبۆوە. هەرچەند لێ نزیك بەبایەوە بە کەسایەتییە جوانەکانی، بە رەوشتە بەرزەکەی سەرسامی دەکردی. زۆر دانا و لێهاتوو بوو، بە قابلیەت بوو، لە هەموو مەجلیسەکان دەبووە خاوەن مجلیس و بە گفتە خۆشەکانی ئاوەدانی دەکردەوە.

هەر هەمووانی خۆش دەویست، هەر کە سەردانیم دەکرد لە(سجنی ئەبو غرێب) دەیگوت: براکەم تخوا ماڵ و منداڵیش بهێنە زۆر بیریان دەکەم!

زۆر جار لە کاتی مواجەهە لە بەندیخانەدا جەمیلیان دەخستە(سجنی ئینفرادی) لە بەر ئەوەی لە ناو سجنیش خەریکی چالاکییەکانی دەبێت و لەگەڵ

بەندکراوەن. بەس بەوەش ناوەستێت، بەڵکو لە هەمان کاتدا لەدەرەوەی سجنیش خەریکی چالاکیی دەیت، بۆیە دووچاری ئەشکەنج و لێدانێکی زۆر دەبوو.

جارێکیان یەك لە هاوڕێیەکانی جەمیل بە ناوی (نادر قشقه) سەردانیماڵەوەمان دەکات و بە بابم ساڵح دەڵێت : "ئێمە هەر هەمووومان لە سجن مەمنوونی مامۆستا جەمیل رەنجبەرین چونکە ئەو نەبوایە هەر هەمووومان ئیعدام دەکراین، بەردەوام ئامۆژگاری دەکردین و ئاگادارمان دەبۆوە و ورەی بەرزدەکردینەوە بەرداوام تیکراری دەکردەوە نەکەن ئیعتراف بکەن، نەکەن ئیعتراف بکەن ! خۆڕاگر بن ئەوسا ناچار دەبن ئازاد بکرێن. بەلام ئەگەر ئیعتیراف بکەن ئەوا بێگومان زانیاریتان لێدەستێنن و دواتر لە ناوتان دەبەن." ئەمە قسەی مامۆستا جەمیلی بوو لە سجن بۆ ئێمە و ئێمەش پەیڕەومان دەکرد.

لە ساڵی ١٩٧٩ دوای ئازاد کردنی لە زیندان هاتە لای بابە ساڵح و گوتی " بابە من ناتوانم لەگەڵ ئەم بەعسە فاشییانە بژیم و زوڵم و زۆرداری قبوڵ بکەم! دووبارە دەچمەوە شاخ، ئێمە شۆرشمان هەڵگیرساند و بۆ وەرگرتنی مافەکانمان وا دەڕۆم بەڵکو بەری ئەم شۆڕشە بەرهەم دەهێنین."

ئەسا من پێم وت برام من لەگەرت دێم و تۆ بەڕێدەکەم ! ئەوەبوو لەگەری چووین بۆ چوار قووڕنە و لای ناسیاوێکمان لاماندا و، جەمیل دەستی کردە ناوجانتاکەی و عەلاگەیەك نوقڵ و چوکلێتی دەرهێنا و هەر هەموو منداڵەکانی لە دەوری خۆی کۆکردەوە چوکلێتەکانیان دانێ و تەنها یەکێکی هێشتەوە !

من گوتم : بۆ ئەمەت هێشتەوە؟ ئەویش هاتە وەلام گوتی : ئەمە چوکلێت نییە، ئەمە نامەیە بۆ سەرکردایەتی.

لەم بەینەش خەریکی نامە نوسین بوو بۆ خێزانەکەی، و گوتی براکەم ئەم نامەیەم بۆ بگەینە دەست سەعادەتی خێزانم و منیش گەیاندم.

کە ماڵئاوایمان لێك کرد، زۆر بە گەرمی ماڵئاوایی لێکردم، دەتگوت دەیزانی ئەمە دوادیدارمان دەبێت.

ڕاستە شەهید جەمیل ئێمەی جێهێشت، بەڵام بەردەوام لە دڵمانە، نەمتانیوە قەت لە یاد بکەم، ئاخر چی لە یاد بکەم؟ شۆێنی پێکان و ڕۆیشتنی و پێکەنین و قسەخۆشەکانی یان شێوە و ئادگاری دەم و چاوی بەژن و بالاًی، یان تین و گەرمیی مەجلیسە خۆشەکانی، یان شیعر و نووسین و گوتاری؟

جەمیل قەت نامرێت. نەمردووە. چونکە بەری ئەمڕۆی بەدەست هێنا بۆ نەوەکانی. یادت بەخێر برا تێکۆشەرەکەم .

بەڵێنێک لە دڵمایە کاکە جەمیل!

نووسینی : نەجیبە سالح گۆران ... خوشکی شەهید جەمیل رەنجبەر

لەوەتەی چاوم بە دونیا کەوتووە فێری خۆشەویستی نەتەوایەتی و خۆبەخت کردن لە پێناوی، لە لایەن بابە سالح و دایە ئاسك و بنەماڵە دێرینەکەمان کراوین، لە پێناوی ئەم بیروباوەرە پیرۆزەمان ئەوەندە قوربانیمان داوە نایەتە هەژمارکردن. یەك لەو کەسەرە گەورەییە بەسەرمان هات و قەد و باڵی هەر هەمووماني شكاند شەهید بوونی کاکە جەمیلە. بۆیە هەرچەند بنووسم هەر کەمە و یادەورییەکانی منداڵیم یان یادوەرییەکانی ترهەر خولەکێکم لەگەڵ کاکە جەمیل رۆمانێك لە بیرەوەرییە پڕ لە خۆشەویستی برا گەورە و هاوڕێ بۆ خوشکی بچووکی بووە.

ئێمە دوو خوشك بوین و من بچووکی هەر هەموویان بووم. هەردووکمان ئەوەندە هۆگری کاکە جەمیل بووین و کە دەهاتەوە ماڵ دڵمان زۆر پێ دەکراوە. بە تایبەتی من چونکە بچووکی ماڵەوە بووم بایەخێکی تایبەتم هەبوو لای کاکە جەمیل ئەوەندە منی خۆش دەویست ناوی لێنابووم (گوڵاڵە). جار جار بۆ خۆشی براکانم وخوشکم پێان دەگوتم (گورارە)منیش پێم ناخۆش دەبوو دەچومە لای کاکە جەمیل و پێم دەگوت، ئەویش ئەوەندە بە نەرم ونیانی و بە پێکەنینەوە دیگوت گوێمدەرێ با وابلێن من پێت دەڵێم (شای گوڵان).

زۆر باوەڕی بە مافی ژنان هەبوو دەیگوت دەبێت ژن نەچەوسێتەوە و خوشکەکانیشم دەبنە نموونەی ژنی کوردی سەربەرز.

ئەوەندە خۆشەویست بوو لام هەر شتێکم بکردبایە تەنها بۆ ئەوم دەگێراوە ئەویش ئەوەندە متمانە و بڕوای پێدابووین هەستم بە ئارامێکی تەواو دەکرد کاتێك لەگەڵیا دەدوام.

وتەکان و قسەکان و ئامۆژگارییەکانی ئەوندە زوو کاری تێدەکردم و هەمیانم لەبەر دەکرد هەر کە شیعرێکی دەنووسی حەزم دەکرد من یەکەم کەس بم لە بەری بکەم ئەویش دەیزانی من وام ،زیاتر بایەخی پێدەدام .

یەك لەو شیعرانەی کە بە بەردەوام دەیلێمەوە و بە یادگاری دەژێم ئەو شیعرەی کاکە جەمیل بوو کە دوای شەهید بوونی براکەم(یاسین) نووسیبووی و پێشکەشی دایە ئاسکی کردبوو:

پەیمان بێ

پەیمان بێ دایە تاکو دوا تۆڵەم

پێشکەشی گەل و ئەو خاك و خۆڵەم

ئامۆژگاری تۆ هەمیشە دایە

بۆمان پەیڕەو و نەخشە و بڕوایە

تاکو بەخشی کەم گیانی بێگەردم

بە دۆڵ و چیا و نزار و هەردم

نازی دوژمنت ئەگرم بەخوێن

مەرجە تاماوم نەشکێنم بەڵێن

کاکە جەمیل بەڵێنی خۆی بۆ خاك نێشتیمانەکەی و بۆ تۆڵەی خوێنی براکەی و گەلەکەی گیانی بێگەردی بەخشی و بووە قوربانی ئەم کوردستانەمان، منیش خوشکی بچووکت نەجیبە و(گولالە)ت بەڵێنت پێدەدەم هەتاهەتایە ڕێبازی پیرۆزت بەرنەدەین ئەی ڕەمزی کوردایەتی و نەتەوایەتیمان کاکە جەمیل ماڵئاوا.

لە سالیادی شەهید جەمیل رەنجبەردا

نووسینی : مامۆستا سدیق سالّح گۆران ... برای شەهید جەمیل رەنجبەر

شەهید جەمیل شەش سالان بە تەمەن لە من گەورەتر بوو، لە سەردەمی منداڵی و گەنجایەتیمدا کاریگەرییەکی زۆری لە سەر ڕێڕەوی بیرکردنەوەی مندا هەبوو. بۆیە هەر وەك مامۆستایەکی لێهاتوو ڕێنمایی دەکردم و زۆر شتی بۆ روون دەکردمەوە. جەمیل هەمیشە لەبەرچاومە، بزەو پێکەنینی، چالاکییەکانی، هاتوچۆی، گورج وگۆلّیی، هەڵسووکەوتی رۆژانەی، گفتوگۆ و قسە خۆشەکانی، خوێندن و نووسین و پیاسەی رۆژانەی، داهێنانی شیعر و هەڵبەستەکانی، خواردن و نووستنی، رۆژانی سەردانکردنیم لە بەندیخانە، سەردانیم لە کاتی پێشمەرگایەتی لە گوندی نازەنین، ئەمانە هەمووی بە شێوەیەك لە ناخما چەسپاون، وەك شریتێك دێنەوە بەرچاوم، وەك ئەوەی جارێکی تر بە جەمیل شاد دەبمەوە و رۆژێك دادێ دەستلەملانێی دەکەم و وەك جاران ئەملاو ئەملای ماچ دەکەم، تێر بۆنی دەکەم. بۆیە دەتوانم بڵێم جەمیل لەبەرچاومایە، لە هەست و نەستمدایە، جەمیل زیندووە و هەر دەگەڕێتەوە.

جەمیل رەنجبەر تەنیا برام نەبوو بەڵکو هاوبیر و هاورێم بوو پشت و پەنا و قەلای هەولێرم بوو. بۆیە بە شەهید بوونی قەلا و پشتیوانەکەم رۆیی، چونکە من نزیکترین کەسی ئەو بووم. زۆر شت هەیە لای من باسی کردووە کە رەنگە بۆ هیچ کەسێکی تری باس نەکردبێ. ئەو متمانەیەی کە بە منی هەبووە رەنگە بە کەم کەسی هەبووبێ. شایانی گوتنە کە رەنجبەر بە تەنیا برا و پشتیوانی من نەبوو بەڵکو برا و قەلا و پشتیوانی هەموو هاوبیران و رۆشەنبیران و چەوساوەکانی کوردستان بوو. راستە گەلی کوردستان، هەژاران و رەنجدەران،

قەلایـەك یـان شـاعیرێکی شۆڕشــگێریان لەدەســتدا، بـەلام بنەماڵەکـەشمان بـە منیشەوە برایەك و هاوڕێ و پشتیوانێکی گـەورەمان لەدەسـتدا، کـە ئاسـەواری تـا ئێستاش لەسەرماندا روون و ئاشکرایە.

لە رۆژگارە سەخت و دژوارەکانی سەختی خەباتی کۆمەڵەدا، لـە حەفتاکانـدا و بـە تایبەتی لـە دوای هەرەسـی شۆڕشـی ئـەیلوول، پەیوەندییـەکی پتـەومان پێکـەوە هەبوو، لە ماڵەوە، لە مامۆستایەتی، لە کۆمەڵی هونـەر و وێـژە، لـە بەندیخانـە، لـە کـۆڕ و کۆبوونـەوە و بۆنەکانـدا، ئینجـا مـن لێـرەدا هەنـدێ لـەم یادگاریانـە بـاس دەکەم.

لە دوای ئازادکردنی لـە بەندیخانـەی ئـەبوغرێب، رۆژگـارێکی تـا بڵێـی پـڕ تـرس و تـۆقینی بـەعس بـوو لـە کـاری رێکخـستنی کۆمەڵـەدا. کـاك حـاجی مـەمۆ بـەو سیفەتەی ئەنـدامی سـەرکردایەتی نـاوەخۆ دەبـێ و لێپرسـراوی کۆمیتـەی شـاری هەولێر دەبـێ(ئـەو کاتـە تـەنیا یـەك کۆمیتـەی هـەولێر هـەبوو کـە سەرپەرشـتی رێکخـستنی کۆمەڵـەی دەکـرد لەگـەڵ چـەند خـەتێکی بـچووك)، بەنـدەش بـەو سیفەتەی کە ئەندامی کۆمیتە بووم و حـاجی مـەمۆ راسـتەوخۆ لێپرسـراوم دەبـێ، پێی راگەیاندم کە لە سەرکردایەتییەوە بانگەوازی ئەوە کراوە کـە ئـەو هەڤالانـەی بەر عافواتەکە کەوتوون بـە تایبـەتی چـەند کەسـێك هـەن دەبـێ بێنـە دەرەوە و خۆیان بگەیەنن بۆ سەرکردایەتی لـە شـاخ، منـیش بـەو حیـسابەی کـە نـزیکترین کەسی ئـەو بـووم ، بۆیـە منیـان هەڵبـژارد کـە ئـەم بانگـەوازەی سـەکردایەتی بـە رەنجبەر راگەیەنم. منیش ئەم قسەیەم لـە پـێش نـادی فەرمانبـەرانی هـەولێر پـێ راگەیاند. رەنجبەر وەك ئەوەی جەژنی لە دایك بوونی بـووبێ، خـۆی بـۆ سـەفەری ئەزەلی خۆی ساز و ئامادە کرد. لە دوای چەند رۆژێك ماڵئـاوایی لێکـردین و بـەرەو قەلادزێ و ناوزەنگ و تووژەلە بەڕێمان کرد. لەو کاتییەوە تەنیا یـەك جـار بینـیم،

ئەویش کە لـە هـاوینی ١٩٨٠ لـە گونـدی نـازەنین سـەردانم کـرد و لەوێدا شـەهید جەمیل و شەهید مامۆستا کاوەم بینی.

لە دوای راکردنم لە بەندیخانەی(مرکز استخبارات اربیـل) " کـە بـۆ ماوەیـەکی زۆر بێ سەرو شـوون کرابـووم" بـە هـەر شـێوەیەك بـوو لـە رێگـەی کـەس و کارمـەوە گەیـشتمە نـاو هێـزی پێـشمەرگە. بـە هیـواو ئـاواتێکی زۆرەوە لـە خـەیاڵی ئـەوە دابووم کە جەمیل لـە خـڕی نـاوزەنگ دەگەڕێتـەوە، کـە ئـەوکاتی سـەرکردایەتی یەکێتی لەوێ دەبێ، خەبەری راکردنی من دەزانێ و بـە یـەك شـاد دەبینـەوە. لـە خەیاڵی ئەوەبووم ئەمجارەیان وەك جووتە بـرا پـشتیوانی لەیـەك دەکـەین لـە نـاو سەنگەری پێشمەرگایەتیدا خەباتی خۆمـان درێـژە پێـدەدەین. چـەندین خـەیاڵی خۆشم بۆ دەهات بۆ نموونە:

ئەگەر ئەو خەبەرەی راکردنی من بزانێ چەندە دڵی پێ خۆش دەبێ!...

یان بە چ جۆرێك و لە ناکاو خۆمی پێ نیشان بدەم!...

مامۆستا بەکر یەکێ لەو کەسانەیە کە ئاگای لەم مەسـەلەیەیە. ئـەو کاتـەی کـە لـە دۆڵـی بالیـسان بـووین لـە گونـدی بێـراوە، زانیمـان کـە شـەڕ بـووە لـە ناوچـەی کێوەڕەش و کۆپتەر ناوچەکەی بۆردومان کردووە و چەند کەسێك شـەهید بوونـە. دواتـر مامۆسـتا کـاوە کـە لێپرسـراوی هێزەکـە دەبـێ، بڕیـار دەدا هێزەکـەمان بگەڕێتەوە دۆڵی نازەنین. شەهید مامۆستا کاوە هەر ئەوەنـدەی پـێ گـوتم کـە لـە شەڕەکەی کێوەرەشدا جەمیلیش تۆزێ بریندار بووە، مـن یەکـسەر هەسـتم کـرد کە دەبێ شەهید بووبێ بەڵام واناڵێ! دیاربوو دەیان زانی کە شەهید بـووە بـەڵام بە منیـان نـەدەگوت. لـە دوای ماوەیـەکی کـەم کـە چاوەڕێی هێـزە گەڕاوەکـەی سەرکردایەتیمان دەکرد، هەر کە گەیشتینە گوندی سەکتان یەکمان گرتەوە. کاك فەرەیدون عەبدولقادر کە لەگەڵ قافلەی ئەم هێزەدا بوو، ئێمـەی لـە گۆرەپـانێکی

گوندی سەکتان کۆکردەوە و لە وتارەکەیدا، شێوەی بەسەرهاتی ئەم کارەساتە جەرگبڕەی گێڕایەوە کە چۆن دوو کۆپتەری دوژمن بە شەستتیرو ساروخ پۆلێ پێشمەرگە شەهید دەکەن و کە بە داخەوە یەکی لەوانە شەهید جەمیل رەنجبەرە! دەسبەجێ فرمێسکم لە چاواندا هاتە خوارەوەو خۆم بۆ نەگیرا زۆر گریام. کاك فەرەیدوون پرسەو سەرەخۆشی خۆی پێ راگەیاندم، هەروەها کادر و پیشمەرگەکان پۆل پۆل دەهاتن سەرەخۆشیان لێ دەکردم و دڵنەواییان دەدامەوە. لەوانە شەهید سەید کەریم، شەهید مامۆستا کاوە، مامۆستا بەکر مستەفا، کاك فاروقی عەلی مەولوود، کاك شۆرش حاجی، خوالێخۆش بوو دکتۆر مەجید، خوالێخۆشبوو قاسم سیاسی و پێشمەرگەکان یەکە یەکە، زۆرانی تریش کە دەبێ ببورن ناویانم لە بیر نەماوە. بە راستی ئەگەر ئەو دڵنەواییەی ئەوانە نەبوایە زۆر زەحمەت بوو لەم بارە سەختەدا بەرگەی ئەم کارەساتە دڵتەزینە بگرم. بەم جۆرە هەموو ئەو خەونانەی کە لە مێشکی مندا هەبوو یا ئەو نمایشانەی لەگەڵ برادەراکانم دروستم دەکرد ئەگەر شەهید جەمیل هات لە ناکاو خۆمی پی نیشان دەدەم، ئەم خەیاڵانەم هەمووی رەوییەوە و سارد بوومەوە. بەم جۆرە دیدەنی جەمیلم لێ بووە دابڕانێکی ئەزەلی و قەت نەمتوانی بیبینمەوە، بۆیە لەوێ رۆژێوە تا ئەمڕۆشی لەگەڵدابێ بێ ئومێدییەکی زۆر باڵی بەسەرمدا کێشاوە.

نەمری و سەربەرزی بۆشەهید جەمیل و گشت شەهیدانی رێگای رزگاری کوردستان

جەمیل ڕەنجبەر تەنیا شاعیر نەبوو!

نووسینی : شێخ عەلی

ڕاستە کەم نووسەر و شاعیری ئەمڕۆی کوردستان هەیە ناوی شەهید جەمیل ڕەنجبەریان بە شاعیر و نووسەر بەرگوێ نەکەوتبێت و هۆنراوەکانی شەهیدیان نەخوێندبێتەوە! هەروەها لە ریزەکانی پێشمەرەگەی کوردستان کێ هەبوو دیدەنی نەکردبێت! یاخود لەسەرخۆ باسی جەمیل ڕەنجبەری بە چرپە بە گوێدا نەدرابێت! زۆر لە پێشمەرگەکانی ئاواتەخوازی ئەوە بوون بزانی ئایە ڕەنجبەر کێیە ؟ وە خەڵکی کام گوند و شارە ؟ من یەکێك بووم لەوانەی کە لەمەوبەر ئەم شاعیرەم نەدەناسی..بەڕاستی ئەوەی لەگەڵ ئەم هاوڕێیە شەهیدەم ئاشنایی نەبووبێ، تەنیا بە ناز ناوەکەی بۆی ساغ دەبێتەوە کە شاعیری شەهیدی ڕێگای شەرەف و سەربەرزی، مرۆڤێکی ڕەنج کێش و کرێکار بووە، دۆستی ڕاست و نزیکی هەژارەکان بوو.

داخەکەم کە وەختێکی کەم لەگەڵ ئەم ڕۆڵە نەبردە ژیام، بەلام ژیانی چی؟ بە دوای مردنا دەگەڕاین لە پێناوی دۆزینەوەی سەرچاوەی ژیان نەك بۆ خۆمان، بەڵکو بۆ هەموو خەڵکە چەوساوە مافخوراوەکانی کورد لە گوند و شارا..پێکەوە لەگەڵ هاوڕێ پێشمەرگەکانمانەوە، کەژ و کێو و دەشت و دۆڵی ناوچەکانی پارێزگای هەولێرمان دەکێلا، پێشمەرگە بووین بانگی ڕاستیمان بۆ جوتیاران دەدا.

هاوڕێ جەمیل ڕەنجبەر هەمیشە هەوڵی ئەوەی بوو کە گرێ کوێرەی ژیانی کۆمەڵی کوردەوای بکاتەوە، سەری گلۆڵەی ئاڵۆزکاوی دۆزیبووەوە و دەیویست چەوساوەکان بە پووختی و بە دەستی خۆیان هەڵیبەکەنەوە، بەڵام بۆ بینینی ئەم ئاواتەی بردە ژێر گڵەوە، مەرگ مەودای نەدا، شیرینی سەرکەوتن تام بکات، مەرگی بەردەستی فاشییەکان دڵی گەورەی پڕ لە جۆش وخرۆشی شۆرشگێڕانەی ڕەنجبەر لە لێدان بخات و وشە و بەژن و باڵای قەشەنگی ئەم لاوەمان لە بەرچاو ون بەکات، بە هیچ شێوەیەك ناتوانین بیرو باوەڕ و خواست و ئارەزووی شەهید لە دڵ و مێشکماندا دەربهێنین، بەڵکو بە پێچەوانەوە خوێنی سووری جەمیل ڕەنجبەر و شەهیدانیتر کە دەبێتە نەوت و ئیسپرت و بەنزین و، ماشین و دەزگای خەباتمان زیاتر دەخاتە گەڕ و تین وتاوی کاروانەکەمان بە گوڕتر دەکات وە لە ئاوات و حەساوەگەی دوارۆژ نزیکترمان دەکاتەوە.

هاوڕێ جەمیل ڕەنجبەر لەگەر ئەوەیدا کە شاعیرێکی بیر پاك و شۆرشگێڕ و خاوەن خامەی نووسین بوو، مامۆستای قوتابخانەش بوو بەر لە هاتنە ڕیزی پیشمەرگەی کوردستان، دەرسی ڕووناکی و ژیانی دوا ڕۆژی سەرکەوتنی بۆ منداڵەکان داوەتەوە، مامۆستایەکی بێ باك و چاونەترس بوو، دوژمنی چەوسانەوە بووە.

مامۆستای نەمر دوای بەربوونی لە بەندیخانەی فاشییەکان بە بیرو باوەڕە شۆرشگێڕەکەیەوە هاتە ڕێزی پێشمەرگە، چونکە ئەو بیروباوەڕە خۆراکی ژیان و سەرکەوتنی شۆرشیکی نوێی پێبوو.

لە ریزی شۆرشدا هەمیشە لە هەموو کاروبارێکی خەبات لە پێشەوە بوو وەك کادیرێکی عەسکەری سیاسی شان بە شانی برا پێشمەرگەکانی خەباتی دەکرد،

له مەرگ و مردن و دوژمن تا رۆژی شەهید بونی قەت سڵی نەکردوە تا ئەو رۆژەی لە رێکەوتی ١٨-١١-١٩٨٠ ملوانکەی سووری شەهید بوونی لە مل کرد و ماڵ ئاوای لێکردین و کەلێنێکی خستە دڵ و دەروونمانەوە.

شەهید جەمیل ڕەنجبەر و یادێکی زیندان

نووسینی : سەردار بەرزنجی

بەر لە کۆتایی حەفتاکانی سەدەی رابردوو، نسکۆ باڵی کیشابوو بەسەر بارودۆخی سەرجەم کۆمەلانی خەڵکی کوردستان، بەلام لە نێو چینی رۆشنبیران و شۆرشگێران ژیلەمۆی شۆرشێکی نوێ تادەهات گەرم و گورتر دەبوو. رێکخستنەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان هێل و شانە و ئەڵقەکانی رۆشنبیری گەیاندبووە سەرجەم شارو لادێکانی کوردستان. دیارە رژێمی بەعس بە هەموو حیساباتی خۆی سەرکەوتنی گەورەی بە دەست هێنابوو، بەلام چاوی درندانەشی بڕیبووە رێکخستنەکانی کۆمەڵە و هەندێ گروپ و باڵ و بزاڤی سیاسی دوای نسکۆ. دیارە زیندانەکانیش تژی کرابوون لە خەڵکانی شۆرشگێر و نیشتمان ویست. بەر لە ئێمەش خالە شەهاب و شەهید جەعفەر و شەهید ئەنور و زۆرینەی سەرکردایەتی کۆمەڵە لەزیندانێ ئاخنرا بوون. ئێمە کاتێ گەیشتینە ئەبوغرێب زیندان تژی بوو. دوای ئەوەی ئێمەیان مارکوژ کرد زۆریان لێداین ئێمەی ماندوو هیلاك و برسی و چلکن وەکو چۆلەکەی سەرمابردەڵە لەترسان و لە برسان هەڵدەلەرزین. دوای ئەو ئاهەنگە خۆشە ئێمەیان بەسەر قاوشەکان دابەش کرد. دیارە پێش کات چەندیین رێنماییان بۆ خوێندینەوە کە ترساندن و تۆقاندن بوو. دوای دوو رۆژان لەگەڵ برادەرێکی ناوچەی ئاغجلەری لە گورەپانی گەورە پیاسەمان دەکرد ئێمە لەو گۆرەپانە لەو گروپەی خۆمان زیاتر کەسمان نەدەناسی وە یا کەسمان وەبیر نەدەهاتەوە دەنا دەمانزانی دۆست وخزم و هەڤاڵمان لێرە زۆرە.. ئێمە لەپیاسەی خۆمان بەردەوام بووین لەپڕ گوێمان لەدەنگی لاوکێك بوو یەکێك ناوی منی دەهێنا بەلام دەتوت لاوك و یان حەیران

دەچڕێت کاتێك ئاوڕم دایەوە دیتم جەمیل ڕەنجبەرە، لەگەڵ حاکم بـرایم بـە دوو قۆڵی پیاسە دەکەن. بۆ ئەوەی سیخور و مونافیقەکان هەسـتیان پـێ نەکـەن، ئـەو لەگـەڵ حـاکم بـرایم هەنـدێ ڕێنمـایی و ئامۆژگـاری ڕێکخـستنیان دایـنێ چـونکە زیندانی تازە هاتوو وەگ گای ڕەش لـە دوور را دیـار بـوو سـەرمان سـفر کرابـوو (جلی کانە)ی زیندانمان لەبەردابوو ئەوانەی تازە دەهاتنە زیـندان چاودێری توونـد دەکران بۆ ئەوەی نەتوانرێت جارێکی تر ڕێك بخرێنەوە وە یـا بـە ڕووخـاوی بیـان هێڵنـەوە سـوودیان لـێ وەربگـرن بـۆ سـیخوری کـردن و مونـافیقی. بـەڵام ئێمـە ڕێنماییەکانی شەهید جەمیل زۆر شـتی نێـو زینـدانی بـۆ ڕوون کردینـەوە ئـاهێکی خـۆش هـات بەسـەر دڵ و بیرکردنـەوەمان. دوایـش لـە ڕێگـەی (ئەنقەرچـی) قاوشـەکەی خۆیـان دیـار بـوو توانیبوویـان بـە سیاسـەت و تـەکنیکی خۆیـان ئەنقەرچـییەکەیان بـۆ ڕاپەڕانـدنی هەنـدێك ئـیش و کـاری خۆیـان بـەکار بهێـنن، لەوانەیە خەڵکانێك هەبن بپرسن ئەنقەرچی چییە ؟ وە یا کێیـە ؟ ئەنقەرچـی ئـەو کەسەیە کە دەچێت خواردنی دروسـتکراو لـە چێـشتخانەی زینـدان دەهێنێـت بـۆ قاوشـەکان بەرامبـەر بڕێـك پـارە کـە زیندانییـەکان لـە نێـوان خۆیـان بـۆی کـۆ دەکەنـەوە، لـە هـەموو حاڵەتـەکانیش پێویـستە و دەبێـت ئەنقەرچـی سـیخوڕی دائیرەی ئەمنی بەندینخانـە بێـت بـەڵام هەیانـە دوو سـەرە کـار دەکـات. شـەهید جـەمیل بــۆ ئێمــە لــە دەرەوە و لــە نێــو بەندینخانــە مامۆســتا و رابــەر و سەرکردەیەکی بوێر و ئازا و چاو نەترس و بە توانا بـوو. وە یـەکێك لـە خاسـیەتە هـەرە بـەرزەکانی شـەهید جـەمیل ڕەنجبـەر ئـەوە بـوو لـە ناخۆشـترین کاتـا لـەو کاتانەی کە دایەرەی ئەمنی بەندینخانە زۆر توندی دەکـرد ئـەو لـە چـاالکییەکانی خۆی نەدەکەوت چونکە لە خەڵەتاندنی سـیخوڕەکان توانـای نوانـدنی زۆر بـەرزی هەبوو دەیتوانی هەموو کات لە خشتەیان ببـات. لـە زینـدان بـووم دایکـم مردبـوو

بەلام کاتێك مواجەهەم هات کەس پێی نەوتم بەلام بە شەهید جەمیلیان وتبوو کـە دایکی مردووە بـە حـوکمی ئـەوەش کـە مـن زۆر داکـۆنی بـووم دایکـم زۆر خـۆش دەویست لەهەمان کاتیـشدا دایکـم پـوری شـەهید جـەمیل بـوو. دوای تـەواوبوونی مواجەهـە شـەهید جـەمیل وتـی وەرە بـا بـە جلـی وەرزش پیاسـەیەك بکـەین بـۆ ئـەوەی سـیخورەکان بـزانن وەرزش دەکـەین بـۆ خۆشمـان هەنـدێ هـەواڵ و دەنگوباس دەگۆڕینەوە. دوای ئالۆگۆری هەواڵەکان شـەهید جـەمیل باسـی مـەرگ و شەهادەت و ژیان و بوون و نەبوون و چـەندین شـتی تریـشی کـرد ، وای هێنامـە قەناعـەت کـە مـردن بـرا گـەورەی هـەموو لایەکـە و هـەموومان رۆژێـك دادێ هـەر دەمرین، بۆ مەرگی دایکیشم دڵنەوایی زۆری دامەوە و پرسـەیەکی رێـك و پێکمـان بۆ دانا لە زینـدان. دوای ماوەیـەکی کـورت ئێمـە هـەموو گواسـترابنەوە بـۆ بەشـی (موقوف العام) کە دوایی ناوی لێنرا (ئەحکام ئەلخاسـە) کـە بەندینخانەیـەك بـوو تایبەت بوو بە حوکمە تایبەتـەکان واتـا تایبـەت بـوو بـە زیندانییـە سیاسـییەکان لەوێش من و شەهید جەمیل و فـەرهاد کـاوانی و خالیـد هـەرکی و دکتـۆر کـارۆخ و پیرداود حەمەد عیسا کەوتینـە دوو ژووری تەنیـشت یـەك بـووین بـە سـەفەرداش، ئەو زیندانیانەی کە پێکەوە نان دەخۆن لە زیندان پێیـان دەوترێـت سـەفەرداش ، شـەهید جـەمیل چـرای روونـاکی ژوورە تاریکـەکانی زینـدان بـوو تێـشووی ورە و خۆڕاگری و بەرخودانمان بوو زەردەخەنەکەی بزەی سەر لێوی لە کـاتی لێدانیـشا بۆ ئێمە قیبلەی خۆڕاگری بوو. یادی بەخێر ئەو مرۆڤـە مەزنـە. یـادی بـەخێر ئـەو شاعیرە بوێرە. یادی بەخێر ئەو پێشمەرگە خۆنەویستە.

جەمیل بەس هاوسەرم نەبوو
مامۆستاشم بوو

نووسینی : مامۆستا سەعادەت ... هاوسەری شەهید جەمیل رەنجبەر

من لە بنەماڵەیەکی دیندار و مامناوەندی شاری هەولێر پەروەردە بووم، لە بەرواری ١٣-٢-١٩٧٢ ژیانی هاوسەریم لەگەڵ ئەم میرخاسە پێك هێنا. هەردووکمان مامۆستا بووین، بەڵام شەهید فێرگەیەێك بوو نەك مامۆستا هەموو رۆژ وانەیەکی تازەی فێر دەکردم، فێری پەند و حیکمەی ژیانی کردم، فێری خۆڕاگری و چاونەترسی کردم ،فێری ئازایەتی کردم.

سەرەتا بۆ من زۆر زەحمەت بوو لە ژیانێکی داخراوا و راست بچمە ناو ژیانێکی کراوەی کە زۆر جیاواز بوو لەگەڵ ئەو بیئەیەی لێ پەروەدە بووم. هەستم دەکرد هیچ لەم ژیانە تێناگەم، جەمیلیش هەر کە سەیری دەکردم هەستی پێدەکردم، هەنگاو بە هەنگاو لە گەڵم دەستی پێکرد هەرجارێك کتێبێکی دەدا پێم تا بیخوێنمەوە، کە تەواو دەبووم لە خوێندنەوەی دەیگوت دەی بۆم باس بکە چیٚ لیٚ فێر بووی؟ ئێنجا گفتوگۆی لەگەرم دەکرد تەنها بۆ ئەوەی بزانیٚ من ئەم کتێبەم تەنها خۆێندۆتەوە یان تێشیگەیشتم!

هەردەم دەیویست لەم چینەی کەلێی پەروەردە بووم دەرمبهێنێت و فێری ژیانی سادەی ناو رەشماڵ بکات هەتا لە جل و بەرگ عەبا و پێچەی پیٚ فرێدام دەیگوت (ژن وەك پیاوە نا بێت خۆی بشارێتەوە چونکە لە کۆمەڵگا دوور دەخرێتەوە لە ئەنجام کار دەکاتە سەر پەروەردەکردنی نەوەیەکی سەقەت و نا دروست).

ڕۆژێکیان هەرەوەزم تازە لەدایك ببوو و قۆنداخە بوو نەخۆش بوو بردمانە لای دکتۆر جەمیل گوتی نە عەبا لەسەر دەکەی و نەهەرەوەزیش لە ئامێز دەگریت، هەرەوەزی لە ئامێز گرت و ڕۆیشتین بۆ عیادەی دکتۆر خورشید دزەیی کە لە لای چایخانەی "وەسمان" بوو بەرامبەر قەلای هەولێر، هەموو خەڵکەکە سێریان دەکردین بە شێوازێکی عەیبە و ناشرین، هەریەکە و تەعلیقێکی لێدەداین ئەو دیگوت وەڵڵا عەیبە لۆ پیاوان جوان نییە منداڵی ساوا لە ڕێگا هەڵبگرێت..! یەکێکی تریش دەیگوت خوشکم جوان نییە تۆ ئەم منداڵە لە پیاوەکەت بستێنە..! من لە شەرمان سوور هەڵگەڕابووم و نەم دەتوانی ڕاست بڕۆم خۆم لە پەنای جەمیل دەشاردەوە ئەویش خۆی تووڕە دەکرد و دەیگوت ڕاست بڕۆ و سەرت بەرز بکەوە و سەیری هەمووشیان بکە با قسان بکەن .. ئەویش دەم بەپێکەنین لەگەڵ خەڵکەکە پێدەکەنی و بە شێوازێکی زۆر شیرین دەیگوت وەڵڵا براکەم تۆش وەك من بکە دەزانی چەند خۆشە جەرگی خۆت لە باوەش بگریت و یارمەتی خێزانت بدەیت! تا گەیشتینە عیادەکە هەر ئەم دێرەی دووبارە دەکردەوە. دواتر پێ گوتم (ئێمە پێویستە بگۆڕین بۆ ئەوەی بگۆڕێن دەبێت یەکەم جار خۆمان بگۆڕێن ئێنجا دەورو بەرمان دواتر کۆمەڵگە).
پیاوێکی ڕاستگۆ و عادل بوو حەزی لە پارە و دەوڵەمەندی نەبوو، دەیگوت ئەگەر پارەت هەبوو بە دڵی خۆت بیخۆ، جلی جوان لە بەر بکە. خەڵکی هەژاریشی پێ تێر بکە ئەوەی دەمێنێتەوە دابەشبکە، حەزی لە خشڵ و زێر نەبوو دەیگوت گەردانی زێر، پەتی سێدارەیە
و بازنی زێریش کەلەپچەیە. بۆیە هەموو زێرەکانی فرۆشتم دابەشی سەر هەژارانی کرد، دەیگوت مادام ئێمە هەمانە بیخۆین پێویستیمان پێ نییە با خەڵکی ترسوودی لێوەربگرێت و لە ئێمە زیاتر پێویستیان پێیەتی.

هـەموو برادەرەکـانی لـە چـینی هـەژاران بـوون جارێکیـان پـێم گـوت تـۆ بۆچـی برادەرەکانت هـەمووی لـەم چـێنەن، گـوتی ئـەم هاوڕێیانـەم هـەر هـەموویان زۆر دەوڵەمەندن، هەرچەندم کرد من تێنەگیشتم چونکە لە رواڵەتیان وا دیـار نـەبوون.
گوتی ئێستا بۆت روون دەبێتەوە، برادەرێکی کە ناوی عەزیز بوو خەڵکی باتاسـێ بوو کوڕێکی هەژار بوو تـەعاروفی پێکـردین و دەعـوەتی مـاڵێ کـرد و تۆزێـك دوا و قـسەی کـرد دیـار بـوو خـاوەن زانیـارێکی زۆر بـوو، زۆر کتـێبی خوێنـدبۆوە زۆر رۆشـەنبیر بـوو، دواتـر رووی تێکـردم گـوتی وەڵامەکـەت دەسـت کـەوت ؟(دەوڵەمەنـدی لای مـن دەوڵەمەنـدی دڵ و هـزر و بـیری نەتەوایەتییـە نـەك وەك دەوڵەمەندی بورجوازییەکان، تەنها شێواز و رواڵەت بێت).
گوتی ئێمە هەر هەموومان لەم چینە هاتووینەتە دنیا و نابێت ئەسلی خۆمـان لـە بیر بکەین کە رۆژێك لە رۆژان هەژار بووینە. بۆیـە مـن زۆر دڵـم بـە چـینی هـەژاران دێت. کە پرسیارم لێدەکرد دەمودەست وەڵامـی نەدەدامـەوە، بـەڵکو هـەموو بـە نموونەیەکی عەمەلی پێشانی دەدام تـا قەناعـەت بهـێم تـا وەك وانەیـەك لـە یـادی نەکەم.
جـەمیل قـودوەی مرۆڤایـەتی بـوو، وەك مانـدێلا و غانـدی بـوو، بـەڵام تەمــەنی ئەوەندە کورت بوو لە ٣٤ ساڵی ئێمەی بەجێ هێشت ئاخۆ ئێستا بمابـە، نموونـەی هەموو سەرۆکەکان دەبوو، بەڵام مرۆڤی باش تەمەنی کورتە تەمەنێکی زۆر کـورت ناوێکی زۆر مەزن.
هەردەم دەیگوتەوە (دەزانی بۆ خەڵك منیان خۆش دەوێت ؟ چونکە مـن خـەڵکم زۆر خۆش دەوێت و هەردەم خۆم لە وان دەدۆزمەوە ئەوان ئاوێنەی منن)
جەمیل زۆر ئامۆژگاری دەکردم و منیش بە نـاوی جەمیلـەوە ئامۆژگـاری منالـەکانم کرد، و هەردەم بە یادی ئەم کەڵە پیاوە ژیاوم هەرچەندە تەمەنی زۆر کورت بـوو.

بەڵام بۆ من داستانێکی زۆر مـەزن بـوو. جـەمیل گیـان دوای تـۆ وەك چـۆن فێـری خۆڕاگریت کردم بەرگەی هەموو ناخۆشییەکانم گرت و بوومـە بـاب و پیـاو دایـك و برا بۆ هەر سـێ کیژۆڵـەکانمان. یـادت بـەخێر جـەمیل گیـان بـیرت دەکـەین هـەر هەموومان.

تێبینییـەکی عەبـدوڵا سـلێمان(مەشـخەڵ) : سـەعادەت خـان لـەم بیرەوەرییەیـدا دەڵێ " بەڵام تەمەنی ئەوەندە کورت بوو لـە ٣٤ سـاڵی ئێمـەی بـەجێ هێـشت" . بەڵام کاتێك تەماشای ساڵی لە دایکبوونی رەنجبـەر دەکـەین ١٩٤٩ و سـاڵی گیـان بەختکردنی ١٩٨٠ دەکاتە ٣١ ساڵ نەك ٣٤ ساڵ. ئیتر پێدەچـێت ئـەم جیاوازییـە هەڵەی تایپکردن بێت.

بۆ ساڵیادی هاوڕێی شەهید جەمیل ڕەنجبەر

نووسینی: هیوا سەرهەنگ

هاوڕێم .. جەمیل رەنجبەر .. یادەکانی تۆ و هەموو ئەو هاوڕێیانەی سەرەتای ژیانی سیاسی و بیرکردنەوەمان لە گلۆڵە ئاڵۆزەکانی ئەو زەمانە، بەردەوامی بە ژیانی ئێستەم دەدەن و هەمیشە بنچینەی خوێندنەوەی تێگەیشتنەکانن بۆ من و هاندەری درێژەدانن بە خەبات و تێکۆشان بە تەواوی بوارە جیاجیاکاندا .

لە بیرم دێت، ئەو دەمەی تۆم تیا ناسی، هاوڕێیەتی رێگەی خەباتی سیاسی بوو، تۆش رووناکبیرێکی بیر تیژ، شاعیرێکی ناسك و شۆڕشگێڕ، وشەکانت بە قەندیلی ئازادیدا هەڵدەزنان. خۆت بە بەشێك لە کێشەکان دەزانی و هیچ کات بێ بایەخ لە ململانێکانت نەدەڕوانی، هەر بۆیە سەرەڕۆییت بە کۆپلەی شیعرەکانت دەکرد .. کلّپە سەندوو .. دەتویست دنیایەك رۆشن کەیتەوە.

هاوڕێی شەهید .. ئەی سیاسەتمەدار و شاعیرە پێشمەرگەکە .. ئەو دەمانەی بە جەستە بەندیان کردی نەیانتوانی دەنگی وشەکانت بەند بکەن .. کە ئازاد بوویت، خۆت و وشە و بەهرەکانت بوونە هەڵۆیەکی بەرزەفڕ و بەرەو ئەو چیا بەرزانەی لە ناختا بڵند ببوون، هەڵفڕین. تۆ لە چیا و ئێمەش لە پێدەشتەکاندا گوێمان نابوو بە هەناسەی ئەو هەواڵە شیرینانەی لە ئێوەوە بۆمان دەهات. بەڵام هاوڕێم، رۆژی ١٩٨٠/١١/١٨ لە پڕ هەواڵ گۆڕا، شار شڵەژا .. خەم بوو بە تەم .. تەم بوو بە خەم .. ئەمجارەیان جەستەیەکی خوێناوی پڕ لە تیشك .. نوورانی خۆی کرد بە دەروازەی شاردا و کەس نەیتوانی خۆی ڕێ لە ئاپۆرەی جەماوەرێك بگرێ کە پێشوازی لە تەرمی شەهید جەمیل رەنجبەر دەکەن.

ئەی شەهید .. ئەی هاوڕێی ڕووناکبیران .. ئەی ناخ پڕ لە ئازارەکەی ڕەنجدەران و زەحمەتکێشان. لەو کاتەی یاد و بیرەوەرییەکانت ئازاری بێ تۆییم رادەژەنن .. نیگام بەو چیاو کێو و گوند وباخ و رەزانە هەڵدەزنن، چیتر ناسووتێن، نابرژێن، پێی چەپەڵی دوژمنێ پیسیان ناکات ..! بینابیم رۆژگارێك ماچ دەکات، پڕ ئازادی، سەرفرازی، ئاوەدانی .. هەر هەمووومان لەدەم نزرگەی پیرۆزی پڕ خۆزگە و ئاواتی تۆش و هەموو شەهیدە سەربەرزەکان کە بە خوێنی خۆیان ئەم رۆژەیان بۆ گەلەکەمان دروست کرد، هەوای ئازادی و سەربەستی هەڵدەمژین.

ئێوەی شەهید رۆحی پیرۆزتان ئارامبەخشی ئەم ژیانەی ئەمڕۆمانە.

خۆ تۆ هەمیشە دەتگوت (ئەگەر بە دەست دوژمنان بکوژرێم .. چەند خۆشە میللەت بڵێ ئەوە شەهیدی کوردستانە).

تێبینی : ئەم وتارە لە ژمارە (١٠٠) ی ساڵی نۆیەم – نۆڤەمبەری ٢٠٠٤ لە مانگنامەی (بێوار) بڵاوکراوەتەوە.

لە ساڵیادی شەهید جەمیل ڕەنجبەردا

نووسینی : بەکر مستەفا سەعید

لە شەستەکان و حەفتاکاندا، لە شاری هەولێر ناوی مامۆستا جەمیل ڕەنجبەر زۆر دەبیسترا. بەتایبەت لە دوو ناوەندا

یەکەم: لە ناوەندی ئەدیب و رۆشەنبیران.

دووەم: لە ناوەندی کوردپەروەر و سیاسەت ویستاندا.

من خۆم شەخسی نەمدەناسی بەلام ئەم ناوەم زۆر دەبیست، وە حەزم دەکرد بیناسم چۆن و کەی؟ نەمدەزانی و بۆم نەکرا.

لە بیرمە لە ساڵی ١٩٧٩ کە لە بندیخانە بۆ دووەم جار ئازاد کرا بوو لەگەڵ رەفیقێکم کە رەفیقی مامۆستا جەمیل رەنجبەریش بوو لە گازینۆی مەچکۆ لە هەولێر تاکو نادی مامۆستایان پێکەوە رۆیشتین و تۆزێك لە وێندەر یەکترمان ناسی، ئەوسا زۆر شانازیم بە مامۆستا جەمیل رەنجبەر دەکرد لام ئینسانێکی ئاسایی نەبوو پەیف خۆش رۆشەنبیر بوو.

خۆشبەختانە لە ساڵی ١٩٨٠ کە بووم بە پێشمەرگە وا رێکەوت یەکسەر مامۆستا جەمیلم ناسی هەر زوو بوین بە رەفیق وەك بڵێی چەندین ساڵە یەکتر دەناسین، هەتا گاڵتە و نوکتەش کەوتە نێوانمان. چونکە مامۆستا جەمیل رەنجبەر خۆش مەحشەر و دەم بە پێکەنین و قسە خۆش بوو.

هەموو جار زۆر ماندوو باین سەر دەخستە سەرم دەیگوت (رەسول ماڵت نەبوو ..ڕەسول حاڵت نەبوو..ڕەسول مامۆستا و مدیر نەبووی! لە چی دەگەڕایت و بۆ وات لە خۆکرد؟) مەبەستی لە رەسول هونەرمەند "ڕەسول گەردی" بوو ئەویش مەسەلەیەك بوو لە ساڵی ١٩٧٤ بەسەر رەسول گەردی هاتووە لە ناو شۆڕش.

لــه ســالّی ١٩٨٠ بــۆ تەشــکیلاتی شــۆرش و(ی ن ك) لــه رووی عەســکەری و ڕێکخستنەوە لە هـەموو ناوچـەکانی هـەولێر ئـەوەبوو لێژنەیـەکیان پێـك هێنـا بـە ناوی لێژنەی شەهید ئاودێر کە لە :
شەهید مامۆستا کاوە،کە ئامیر کەرت بوو رابەری سیاسی هەرێمیش بوو
شەهید مامۆستا حەمید کەریم
، شەهید عەلی سالح ئامیر کەرت بوو جێگیری ئامیر هەرێمیش بوو
شەهید مەلا غفور
ئەمانە ئەندامی ئەم لێژنەیە بوون.
شەهید جەمیل رەنجبەریش لێپرسراویان بوو. لێپرسـراوی ڕێخـستنی کۆمەڵـە بـوو لە سنووری هەولێر ،هێزەکەمان هەمووی خۆی لە مامۆستا جەمیل دەدۆزییەوە.
پێش رۆیشتنی مامۆستا کـاوە و شـەهید جـەمیل لـە کۆتـای مـانگی ٩–١٩٨٠ بـوو خەبەرمان بۆ هـات خێـزان و منداڵـەکانی مامۆسـتا جـەمیل هاتوونەتـە نـازەنین لا ماڵی (خاڵە کاکە)ن. ماڵی خاڵە کاکە ئـەو سـەردەمە وەك بارەگـا و شـوێنی نهـێنی دەنــگ و باسمــان بــوو، زۆر خزمـــەتی یـــەکێتیی نیـــشتمانی کوردســـتان و پێشمەرگەیان دەکرد.
مامۆستا جەمیل چووە ماڵی خاڵە کاکە بۆ بینینی منداڵـەکانی، و ئێمـەش لـە نزیـك ئـەو لـە شـاخی ئـاوگرد ماینـەوە ئاگامـان لێـدەبوو، بـەیانی زوو پـێش رۆژهـەلات مامۆســتا جــەمیل هاتــەوە لامــان بــە دڵێکــی خــۆش هــەر پێدەکــەنی، ئێمــەش هەموومان دامانە بەر تەعلیق و گاڵتەکردن لە گەڵی.
ڕۆژی دواتر لە ئاوگرد نزیك گوندی سناوە بووین بۆ نـانی ئێـوارە دیـسان بریـاردرا بچینە نازەنین و مامۆستا جەمیل یەکسەر گـوتی بـا زوو بـڕۆین و پێکـەوە تـەوزیع دەبین گوتم باشە.. رۆیشتن لە ڕێگا زۆر خێرا دەڕۆیشت. وتم چـی بـووە بـۆ پەلـە دەکەی مامۆستا ؟ خۆ جەمەعەتمان جێهێشت!

ئەیش بە پێکەنینەوە وتی دەچین بۆ ماڵی خاڵە کاکە بەڵکو خوایە منداڵەکانم مابن، هەرچەند من وەعدم پێ نەدابوون بگەڕێمەوە لایان، گەر بم زانیبایە لەم ناوچانە دەماین پێیانم دەگوت ئەوانیش بمابان! بەلاّم پێم عەیب بوو وەعد بدەم و دواتر نەچمەوەش، بەخوا لە دیتنیان تێر نەبووم. دەڕۆین بەڵکو مابن!

گەیشتینە ماڵی خاڵە کاکە لە باخچە بوون سەیری کرد منداڵەکانی دیار نەبوون ، مامۆستا جەمیل لە شوێنی خۆی وەستا و هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشا دیار بوو زۆر خەفەتی خوارد، من ئەوکاتە ژن و منداڵم نەبوو بەلاّم هەستم بە مامۆستا جەمیل کرد کە بۆی زۆر ناخۆش بوو ئەوسا زانیم کە خۆشەویستی ماڵ و منداڵ چۆنە! . ئەوە دواجار بوو مامۆستا جەمیل خێزان و منداڵەکانی بینی.

ڕۆژێکیان لە ١٢-١١-١٩٨٠ بوو چوینە گوندی بالیسان مامۆستا سدیقساڵح برای شەهید جەمیل ڕەنجبەر لەوێ چاوەڕوانی دەکردین، ئەویش لە بەندیخانەی رژێم بە شێوەیەکی سەیر و ئازایانە رایکرد بوو و رزگاری ببوو دیار زۆر ئەشکەنجە درا بوو یەکسەر بوو بە پێشمەرگە و زۆر دڵخۆشێش بوو هەر دەتگوت تازە لە دایك ببوو، هەموو هیوای ئەوە بوو براکەی خۆی مامۆستا جەمیل رەنجبەر ببینێت و بە یەکتر شاد بن.

لە ١٨-١١-١٩٨٠ لە گوندی جەلی بناری ئاوە گردبوینەوە دیار بوو ئەم رۆژە شەممە بوو دەنگ و باس بلاّو بۆوە کە شەڕێکی قورس لە بناری کێوەڕەش روویدا و چەندین پێشمەرگە شەهید و بریندار بوون بەلاّم نەماندەزانی کێن!

ڕۆژی دواتر چوینە گوندی سکتان هەمان دەنگۆ هەبوو سەعات ٨،٣٠ شەو بوو من راکشابووم ، مامۆستا کاوە بانگی کردم گوتی وەرە با پیاسیەك بکەین لەگەڵ کاك علی سالح، سێ بە سێ چەندین جار هاتوچۆمان دەکرد هەستم کرد ئەوان ئاسایی نینە ! وتم چییە بۆ وا بێدەنگن، مامۆستا کاوە گوتی خەفەتمان زۆرە ویستمان تۆش بەشدار بیت نامانەوێت پێشمەرگەش بزانێت لەبەر مامۆستا

سدیقی برای و لەبەر ورەی پیشمەرەگە،(لەبەر ئەوەی مامۆستا جـەمیل رەنجبـەر شەهید بووە) من زۆر تاسام. بۆ من ئەم هەواڵە زۆر گـران بـوو. کـاری تێکـردم بـۆ یەکـەم جـار هاورێیەکـەم و بەرپرسـەکەم شـەهید ببێـت ، وتم چـۆنتان زانـی ؟ نامەیەکیان دەرهێنـا و منـیش لایتەکـەم لێـدا و خۆێندمـەوە کـە لەلایـەن وشـیارە سوور برای حاکم سەردار بوو نووسـرا بـوو باسـی شـەڕەکە دەکـات کـە چـۆن بـە هەلیکۆپتـەر بـە رۆژ نزیـك گونـدی پیرانـەڕەش درانـە بـەر شـاڵاوێکی دڕندانـە بـە هاوەن ناپاڵم و لـە ئـەنجام ژمارەیـەك شـەهید و برینـدار بـوون لـە وانـەش شـەهید مامۆسـتا جـەمیل رەنجبـەر ، چـەند جارێـك بـە بـێ دەنگـی و بـە خەفەتـەوە هاتوچۆمان کرد لە پڕ مامۆستا کاوە وەستا و هاواری کرد وتـی : ئـاخر برادەرینـە زۆر زوو بوو زۆرمان کار بـە مامۆسـتا جـەمیل هـەبوو زۆر پێویـست بـوو لامـان لـەم ناوچانە، ئاخر زۆر زوو بە جێهێشتین.

لە ٢٣-١١-١٩٨٠ هێزێکی پێشمەرگە گەیشتە لامـان بـەڵام ئێمـە هـەر هـەموومان زۆر خەمبار بووین لە گوندی سکتان کۆبوینـەوە کـاك فەریـدوون باسـی شـەڕەکەی بـۆ کـردین و شـەهید بـوونی جـەمیل رەنجبـەری بـە ئـاخێکی گـەورە راگەیانـد، کلاشیکۆفەکەشـی درا بـە مامۆسـتا سـدیقی بـرای شـەهید جـەمیل رەنجبـەر بـۆ درێژەدان بە خەباتی شەهید.

لە یادی ئەم کەلە مێردە خۆشەویستەدا بـە پێویـستم زانـی پێتـان بڵـێم مامۆسـتا جەمیل رەنجبەر پیاوێکی زیرەك و ئـازا بـوو خـاوەن هەڵوێـست و بـیر وبـاوەرەکی پتـەو بـوو پیـاوێکی بـە ورە و ئـازا چـالاك بـوو هـەزار سـڵاو لـە گیـانی پـاکی ئـەم شەهیدە مەزنە.

بۆ چلەی شەهید جەمیل رەنجبەر

نووسینی : هەڤاڵ کوێستانی

کاك جەمیل...

دەمێك بوو دەمزانی جەمیل هاوڕێمە، بەڵام هێشتا نەمدیتبوو، لە بەر ئەوەی شاعیرێکی شۆڕشگێر و راستگۆ بوو، لە بەر ئەوەی خاوەن هەڵوێست و هاوڕێم بوو. خۆشم دەویست. بۆ یەکەم جار لە سەنگەری خەباتا یەکتریمان ناسی. کە ناسیم! گەلێ شاد بووم ، چونکە زانیم لە خۆشەویستیەکەمدا بە هەڵەدا نەچووم.

چەند مانگێك بە یەکەوە ژیاین ،زۆر جار ئەو شیعرانەی بۆ دەخێندەمەوە کە لە بەندیخانە نووسیبووی.گەرچی لە من بە تەمەنتر و خاوەن تاقیکردنەوەیەکی شیعری پتر بوو، بەڵام حەزی لە سەرنج و تێبینی و رەخنەی دروستکەرانە دەکرد .ئەو رۆژەی بڕیاری چوونە ناوچەی دەشتی هەولێری درا، هەموو لەشی خۆشی لێ دەتکا، هەر خێرا کەوتە کۆکردنەوەی بەیاننامە و بڵاوکراوەکانی یەکێتی و کۆمەڵە، بە بیانووی بڵاوکردنەوەیان لە ناو خەڵکی زەحمەتکێشی ئەم ناوچایەدا، هەرکە پێشمەرگەیەکی ئەوێ دەهات هەواڵیم دەپرسی ، ئەویش هەواڵی ناوچەکەی بۆ دەناردم بیرمە لە دوا نامەیدا نووسی بووی:

"بەختەوەرم و دەتوانم ئەوەندەی لە توانامدایە خۆم ماندوو کەم چونکە خەڵکم خۆشدەوێت و خەڵکیش منیان خۆشدەوێت".

لە ١٨-١١-١٩٨٠ بە هەمووی سێ چوار رۆژ بوو لای ئێمە گەڕابوونەوە لە ناوچەی پیرانەوە و بەرەوە دەشتی هەولێر دەکشان، لە پڕ دوو فڕۆکەی

فاشیستەكان بڵاوەیان پێكردن و بە تایبەتی ئەم ناوچانەیان تەواو بۆردومـان كـرد و گەڕانەوە. دوای تەواو بـوونی بۆردومانەكـە هاوڕێكـانی رایـان كـردە شـۆێنەكە و چـەندین بانگیـان كـرد مامۆسـتا جـەمیل مامۆسـتا جـەمیل ئـەو هـیچ وەڵامـی نەدەداوە، تومەس خەریكی ئەوە بوو لە گەر حەوت هاوڕێی تـری سـواری ئەسـپی بوو بەرەو گەشتێكی ئەبەدی ئەڕۆیشتن، نیـشتیمانیش بـە خـۆێنی گەشـی سـوور هەڵگەڕا.

تێبینی : ئەم بابەتەی كاك هەڤاڵ كوێستانی لە نامیلكەی (چەپكێك گـوڵی سـوور بۆ چلەی شاعیر و پێشمەرگەی كـورد مامۆسـتا جـەمیل رەنجبـەری شـەهید) بـڵاو بۆتەوە.

بەکەلەپچەوە
لە هەولێرەوە بۆ کەرکووک

نووسینی : خالید هەرکی

سەبارەت بەو یادەوەریانەی لەگەڵ باوکی رەحمەتی دیارە گەلێکن بەڵام من تەنها ئاماژە بە رۆژێك دەدەم کە دەگەرێتەوە بۆ ئەوکاتەی بەیەکەوە گەشتێکی زیندانیمان لە هەولێرەوە دەست پێکرد و لە ئەبوغرێب دوای دوو ساڵ و سێ مانگ کۆتایی پێ دێ .

هاوینی ساڵی ١٩٧٧ بوو بەتەواوەتیش مانگی شەش بوو کە لە ئەنجامی ئاشکەرا بوونی رێکخستنەکانی یەکێتیی نیشتمانی کوردستان (کۆمەڵە) لە هەولێر ژمارەیەك لە هەڤاڵان دەستگیر کراین کە ٥٣ کەس بووین پێنجیان لە سێدارە دران و ٢٨ مان حوکمدران و ئەوانیتر دوای ماوەیەك بەهۆکاری جیا ئازاد کرابون ، ئەوێ رۆژێ دائرەی ئەمنی هەولێر سەرەتای قۆناغی گەشتەکەمان دەبێ دوای ئەنجام دانی بە ناو لێکۆڵینەوە و ئەشکەنجەدانمان کە هەر لەو ئەشکەنجەدانەی هەولێر یەکێك لە هەڤاڵانمان بە ناوی عوسمان حەمەدئەمین ناسراو بە (عوسمانە گچکە) لە ژێر ئەشکەنجە گیانی لەدەستدا. کاتێك ویستیان لە گرتووخانەی ئەمنی هەولێر بەرێمان کەن بۆ گرتوخانەیەکی تر، کەسمان نەمان دەزانی بۆ کوێمان دەبەن و چارەنووسمان چی دەبێ، ئەو رۆژە وا رێککەوت کە من و شەهید جەمیل لە یەك سیارە سوار کراین و هەردوکمان لە دواوەی (مسلحە) پیکابێك لە تەك یەك سوارکراین کە سێ تا پێنج سیارە دەبوون ئێمەیان بەرەو شوێنێکی نادیار دەبرد لەوکاتە هەموومان چاومان بەسترابۆوە و

دەستەکانیشمان کەلەمچە کرابوون. ئێمە کە لەگـەڵ شـەهید جەمیلـدا لەتەنیـشت یەکەوە بووین هەردووکمان بە کەلەمچەیەکی تر لە لێواری پیکابەکە گرێـدا کـە لـە شێوەی قەفەس وابوو. لە بەردەرگای دواوەی پیکابەکانیش چەند ئـەمنێك خۆیـان پێـوە هەڵواسـیبوو هـەر بـە تێهەڵـدان و شـووللاق ئێمـەیان سـواری ئـەم سـەیارانە کرد. لە دانیشتنا سەرم نزم کرد قاچەکانی شەهید جەمیلم ناسییەوە بـە نیـانی و نهێنی وتم مامۆستا تۆی؟

وتی بەڵێ! هێشتا لە وەستان بـووین ئەمنـەکان خـەریکی جێبـەجێکردنمان بـوون شوێنەکەش (ئـەمنی شـیمالیان) پێـدەوت کـە دواتـر بـوو بـە مەڵبەنـد و ئێـستاش وابزانم لقی پارتییە، دیارە مامۆستا بەر لە چەند مانگێك هـەمان سـەفەری کردبـوو دەستگیر کرابوو لەگەڵ چەند هەڤالێك، بەڵام بەهۆی خۆراگری ئازاد کرابـوو بۆیـە من دڵنیا بووم کە لەم جۆرە کاروانانە زانیاریی هەیە، بە پرتـە پـرت و لەسـەرەخۆ وتم مامۆستا پێت وایە بۆکوێ دەمان بەن ؟ بۆ لە سێدارەدان یا گوم کردن؟

مامۆستا جەمیل وتی :چاودێری بکە ئەگەر دەتـوانی هـیچ لـە ژێـر پەرۆکـە ببـینی ئـاخۆ بـەرەو کوێمـان دەبـەن؟ کـەرکووك یـا موسـڵ، ئەگـەر موسـڵ بـوو ئـەوە لەسـێدارەدانە ئەگـەر کـەرکووك بـوو بـۆ هەیئـەی خاسـە و بـە نـاو دادگاییـەکمان دەکەن هەندێکمان نەجاتیمان دەبێ، منیش هەستم راگرت تا کاتێك ئەمنەکان لـە هاواریـان دا و وتیـان (یاللـە تحرکـو یـا ولـد) ئەوەنـدەم زانـی دەنگـی سـولفی سەیارەکان هـات و کەوتنـە جوڵـە کاتێـك چـوونە سـەر شـەقامی شەسـت مـەتری هەستم لە خۆم بری ئاخۆ بـەرەو موسـڵ دەڕۆیـن یـا بـەرەو رێگـای کـەرکووك کـە دووریانی چارەنووسمان دەبێ، کاتێك گەیـشتینە سـەر چـوارڕیانی بـەرەو موسـڵ کە ئەوکات بە ناو سەربازگەکەدا دەڕۆیشت لە چوارڕیانەکە راستەوڕاسـت ڕۆیـشت،

لەژێر پەرۆکەوە چاك دیقەتم دایێ کە لەو چوارپیانە رەتبووە و گەیشتینە نزیك سایلۆکە وتم مامۆستا لە رێی موسڵ رەت بووین !

مامۆستا جەمیل وتی: لێماندا کەرکووکە. ئیتر گەیشتینە کەرکووك و دابەشی سەر ژوورەکانی هەیئەی خاسەی کەرکووکیان کردین کە لە ناو سەربازگەیەك بوو بەر لەوەی بچینە ناو سەربازگەکە لە بەردەرگاکە پەیکەری فرۆکەیەکی جەنگیی مەزنی لێ بوو (ئەوەندەم باش لە بیرە) لەوێوە کاروانە سەخت و دژوارەکەمان بەردەوام دەبێ تا لە ئەبوغرێب گیرساینەوە ماوەی چەند مانگێك هۆڵەکانمان جیا بوو بەڵام دواتر ئەوانەی بە دیدی خۆیان توند و بۆ ئەوان خەتەرناك بوون لە هۆلەکانی بەشی (ئەحکام خاسە) کۆکردینەوە ئەوسا دووبارە لەگەڵ شەهید بەیەك گەیشتینەوە و ماوەی زیندانییەکەمان بەیەکەوە لە یەك هۆلدا تەواو کرد دوای ئازاد بوونمان دواجار شەهیدم بەم جۆرە بینی . لە پایزی ١٩٧٩ ماوەیەکی کورت بەسەر ئازاد بوونمان رەتی کرد لە مەسیفەوە دەهاتمە هەولێر لە تەیراوەی هەولێر لە نەقلیاتەکەی مەسیف دابەزیم لە شۆستەکە پەریمەوە بە هەڵکەوت سەرم بەرزکرد دەبینم یەکێك لە ناو پاسەکە کە لە سەنتەری شارەوە بەرەو نەخۆشخانەی کۆماری هەولێر دەرۆیشت یەکێك ئاماژەم بۆ دەکا دەڵێ بوەستە وا هاتم ، کاتێك سەرم بەرز کردەوە بینیم مامۆستا جەمیلە ، ئیتر لەسەر شۆستەکە لە بەردەرگای سەرتاشخانەی (هادی) وەستام تا پاسەکە لە بەردەمی نەخۆشخانەی (تەواری) وەستا و مامۆستا لێی هاتە خوار بەرەو رووم هات ، یەکترمان ماچ کرد و هەواڵی یەکترمان پرسی وتی با مژدەیەکت بدەمێ : ئەوە بریار دەرچووە لە ناوەندی کۆمەڵە کە ئێوە دوبارە پەیوەندی بکەنەوە، بەڵام من دەبێ بچمە دەرەوە ئیتر یەکتر نابینینەوە مەگەر لە دەرەوە، کەسانێکیش دێن پەیوەندیت پێوە دەکەن، لەلایەك دڵم خۆش بوو بە هەواڵی پەیوەندی

کردنەوە لەلایەکیش دڵتەنگ بووم بە ون بوونی مامۆستایەکم کە دڵم پێی خۆش بوو بۆ پەنا بۆ بردن و وەرگرتنی ئامۆژگارییەکانی ، ئەمە دوا دیدارم بوو لەگەڵ شەهیدی قارەمان مامۆستا جەمیل رەنجبەر. ئیتر لەم یادە هەر ئەوەندەمان لەدەست دێ درود بۆ گیانی بێ گەرد و پەیمان نوێکردنەوە بە شەهید ببەخشین، سەربەرزیش بۆ سەرجەم خانەوادەی .

تێبینییەکی عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) : ئەم ناو و نیشانەی سەرەوە من بۆم داناوە.

نامەیەك لە كوردستانی ئێرانەوە
بۆ شەهید جەمیل رەنجبەر!

نووسینی: ص.مهتدی

برایانم لە باشوور : تكایە ئەم نووسراوەم لە باتی سەرخۆشی لێ وەربگرن بیدەن بە هەموو رەفیقان و بنەماڵەی شەهید جەمیل رەنجبەر.

(مەلەك شا) دێیەكە لە ناوچەی سنەبە فارسی پێ دەڵێن (ملك شا) جەلالەدینی مەلەك شا یان وەك بە فارسی دەنووسن (جەلال الدین ملك شا)، كە شاعیرێكی شۆرشگێری كوردە بە فارسی شیعر دەنووسێ و بەسەر كوردستان دا هەڵدەڵێ.

جەلالەدین لە شعرێكا روو دەكاتە پێشمەرگە و دەڵێ:

من بە شیعرەكەم شەڕ ئەكەم

هەر وشەیەك ئەكەمە گوولە و

لە دڵی رەشی دوژمنی هەڵدەكەم!

تۆ بە تفەنگەكەت بیكە !

هەڤاڵی پێشمەرگە!

شەهید جەمیل رەنجبەر ئەم دوو ئینسانەی لە یەك شوێن لە یەك لەش كۆ كردبۆوە.

شاعیر و پێشمەرەگە !

بە هەردووك چەك دژ بە دوژمنانمان شەڕی دەكرد..كە شیعرەكان و تفەنگی سەرشانی.

با مێژوونووسان بنووسن .. ئا بەم چەشنە بووكە شیعر لە دیوەخانی حاكم میرەكان هاتە دەر..

له كۆشك و تەلاری سەرمایەدارەكانىش هاتە دەر..

له دانشگا و دایەرەی رۆناكبیران وخوێندەوارانیش هاتە دەر..

چووە ناو كارگە و بوو بە كوتەك كەوتە دەست كرێكاران..

چووە مەزرا، بوو بە داس كەوتە دەست فەلاح!

چووە ناو سەنگەر ، بوو بە تفەنگ كەوتە دەست پیشمەرگە!

با مێژوونووسان بنووسن:

ئا بەم چەشنە بوو كە شاعیر خۆی بوو بە شیعر!

وێـژرا ، نووسـرا، لەبـەركرا، روون و رەوان گـورچ و گـشت، گـەرم وگـوڕ، سـوار وسوور!

كەوتە زار و بە دڵیشا كردی خگور!

با مێژوونووسان بنووسن :

ئا بەم چەشنە بوو كە دوو هونەر بۆ هەمیشە هەتا هەتا لە یەك جیا بوونەوە:

یەكەم: هونەری بەرەنگاری و بەگژا چوونە !

و هونەری گەشە و گۆڕان!

دووەم: هونەری دانەواندن و دامركان!

هونەری گەڕانەوەو كتمان!

جەمیل رەنجبەر نوێنەر و رابەر بوو،

شەهید و شاهێدە بۆ هونەری یەكەم

جا با هەموو هەرزە وێژانی شاری خامۆشـان، زارشـڕ و زمـان دڕێـژ، قالۆنـچەی نـاو قامووسی خیانەت، وتە و وشەی لێـك لـووس كۆكەنـەوە تـا بیكـەن بـە ملوێنكـە و ملكەچی پێ بڕازێننەوە!

سڵاو له گیانی ئەم شاعیره مەزنه، ئەم پێشمەرگه قارەمانه. جێگای خاڵییه وپڕ نابێتەوه.

تێبینی : ئەم بابەتەی کاك سەلاحەدین موهتەدی له نامیلکەی (چەپکێك گوڵی سوور بۆ چلەی شاعیر و پێشمەرگەی کورد مامۆستا جەمیل رەنجبەری شەهید) بڵاو بۆتەوه.

ئامۆژگاری

نووسینی : خەلیل نازەنینی

هەزاران سڵاو لە گیانی ئەم هەڵۆیە بەرزە فڕە.

شەهید جەمیل توێشووی سەفەری ناوەخت و

شاخی ورە

و

ڕەوەزی لەسەرخۆی

و ،

خوڕەی ئاوی کانیاو بوو خورپەی

دڵی.

شەهید جەمیل نموونەی مرۆڤی هاوچەرخ و

تا بڵێی بەڕەوشت و پڕ ئسول بوو.

بەمناڵی من کوڕێکی کورد وتەنی عەجول و شەڕاوی بووم.

هیچ وەختێ بێ دام بۆکس و چەقۆ نەبووم.

هەر ڕۆژ لەگەڵ یەکێك بەشەڕ دەهاتم،

باوکم ماندوو ببوو هێندەی ئامۆژگاریم بکات و لێم بدات،

کاتێ شەهید جەمیل منی بینی ،لە کۆتایی ساڵی حەفتاکان ،لەدوای یەك دووجار ئامۆژگاری کردنم ،تێی گەیاندم من دەبێ هاوڕەگەزەکانم خۆش بووێت نەك هێرشیان بکەمە سەر و شەڕیان لەگەڵ بکەم. دوای ماوەیەك کردمی بە ئەندامی کۆمەڵەی ڕەنجدەران، ئیتر لەو ڕۆژەوە تا ئەمڕۆ هەمیشە بۆیەك چرکەش بڕوام بەتووند و تیژی نەماوە ،مەگەر بەرگری ڕەوا نەبێ.

شەهید جەمیل پیاوێکی خەڵکی بالیسانی گرتبوو ،چونکە پیاوەکە خۆی بۆ مەجلیسی شەعب کاندید کردبوو،

ئێوارە منی لەگوندی نازەنین بانگ کرد وتی :

بڕۆ کاسێتێکی بەتاڵم بۆ ئامادە بکە ،ئەمەوێت هەندێك زانیاری لەو پیاوە وەربگرم و بزانم بۆچی خۆی کاندید کردووە.

پێی وتم : وا خۆم نیشاندەدەم کە ماڵی ئێوە ناناسم، وتی تکایە ئەمە بە دایکت باوکت وخوشك و براکانت بڵێ قسەم لەگەڵ نەکەن وەکو ناسیاو و دۆست، ئەو وا خۆی پیشاندا کە ئێمە ناناسێ.

ئیتر ئێوارە کە پێشمەرگەکان دابەشبوون ،شەهید جەمیل و کابرای گیرا و لەگەڵ یەك پێشمەرگەی تر هاتنە ماڵمان،

دووای نان خواردن داوای لێکردین ،کەوا جێیان بێلین بەتەنها ،داوای کاسێتەکەی کرد،

منیش زۆر گەڕابووم ،کاسێتی بەتالمان نەبوو ،کاسێتێکم هێنا

،قورئانی لەسەر تۆمارکرابوو بە دەنگی عەبدولباست .

وتی بەتاڵە ؟ وتم بەڵێ

ئیتر ئێمە جێمان هێشتن ،شەهید خەریکی تۆمارکردنی وتو وێژ بوو لەگەڵ کابرای کاندید بۆ مەجلیس شەعب .

لەهەمووی سەرنج راکێشتر لەلام شەهید تووڕە نەدەبوو ،هەرچەندە کابرای کاندید خۆی لە وەڵامەکانی شەهید ئەدزییەوە.

کەتەواو بوون لە تۆمار ،دیار بوو شەهید جەمیل ویستبووی لە تۆمارەکەی دڵنیا ببێتەوە، کە کاسێتەکەی لێدایەوە ،بۆی دەرکەوت کەوا ئەن کاسێتە هی تۆماری

قورئان بوو ،نەك بەتاڵ، بۆیە کەمێ پێکەنی و لە پەناوە سەرێکی لێبادام،وای زانی بە ئانقەست ئەمەم کردووە.

لێم پرسیار کرد خۆ ئەم پیاوە ناکوژن ، وتی نەخێر ،من نامەوێت خوێن لە لووتی ئادەمیزادێك بێت .

جارێکی تر هەر لەگوندی نازەنین ،هات لام وتی بڕۆ حەمامێکم بۆ ئامادەکە ،بەخوا ئەسپێ خواردمی هاوڕێ .منیش چومەماڵەوە حەمامان بۆ گەرم کرد،لیفکە و سابون ئاوی گەرم.

کە خۆی شووشت ،هاتەدەرەوە وتی هاوڕێ ئەوە تۆ تیئێنتیت بۆدانابوو یان حەمام؟؟؟؟

وتم بۆ ؟

وتی سەیری پشتم کە ،کە دیم هەمووی خوێن بوو .مەزانە دەزی لە لیفکەکە هەڵچنرابوو ،ئەویش خشاندبوو بەلەشی و دەرزیش زامداری کردبوو.

لەدوایی پێکەنی وتی زۆرم چلك لەسەر پێست بوو ،بۆیە سەرەتا هەستم پێنەکرد .

منیش وتم ،ئەوە دەزەی نیە زامداری کردوویت ،بەلکو ئەسپێکانتن بوون.سەری رێزو نەوازش بۆ ئەوکەلە شەهیدە.

داخ و پرس

نووسینی : مستەفا حەسەنە گەورە

کۆپتەرەکانی بەعس پیاوێکی هەست ناسك و شاعیرێکی مەزنیان شەهید کرد
کۆپتەرەکان بەبەر چاوی ئێمەوە بۆردومانی ئەو ناوچەیان دەکرد من چوومە سەربان بۆ ئەوەی زیاتر ببینم کویێ بۆردومان دەکەن بۆردومانەکە کۆتایی هات، بۆ سبەی هەواڵی شەهیدبوونی کۆمەڵەك پێشمەرگەمان بیست، وتیان هەرهەموویان نووسەر و شاعیر بوون.
چیرۆکەکە ئاوا بوو پێشتر لە بناری کێوەرەش مەفرەزەکەی شەهید عەبدوڵا سووری حزبی سۆشیالستی ئەوسا تەقەیان لە سەیارەیەکی سەربازی کردوبوو، کۆپتەرەکانیش بۆ ئەو مەبەستە هەستا بوون، ئیتر بە رێکەوت ئەو پۆلە پێشمەگە نووسەرە لەو بنارە بوون لە رێگایان بۆ سەرکردایەتی یەکێتی.
دواتر زانیم کە شاعیر جەمیل رەنجبەر لە ناو شەهیدەکاندا بوو
گیانی شاد شەهیدی چەوساوە و رەنجدەرانی کوردستان کاتێك بوومە پێشمەرەگە و شیعرەکانیم لە ئەدەبیاتی شاخدا بینی، ئەوسا زانیم کۆپتەرە نەگریسەکانی بەعس چ پیاوێکی هەست ناسك و چ شاعیرێکی مەزنی شەهید کردووە.
زیاتر خۆلیای شیعر وبیرو بۆچونەکانی بوو.

ئێستاش داخەمە ئەو پرسە رەوایەی کە سەدانی وەك مامۆستی جەمیلی تێدا بوو و بوو بە قوربانی و زۆرترین خوێنی بۆ رژا و کەمترین دەستەکەوت بەدەست هات.

سڵاو لە گیانی پاکی یادی هەردەم بەرزو بەرێز بێت.

تێبینی :

ئەم ناو و نیشانەی سەرەوەی یادەوەرییەکەی کاك مستەفا حەسەنە گەورە من دامناوە.

یادەوەرییەك

كە زۆر جار باسم كردووەو باسی دەكەمەوە

نووسینی : عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)

لـە زسـتان و بـەهاری سـاڵی ۱۹۹۰-۱۹۹۱ ئـەوكات رژێمـی بەعـسی خوێنمـژ لـە ئەنجامی داگیركردنی وڵاتـی كوەیـت،دەرگیری شـەڕێكی بێمانـا ببـووەوە لەگـەڵ هاوپـەیمانان، فەزایـەكی عەسـكەرتاری و ئاسـۆیەكی رەش بـەری ژیـانی خـەڵكی گرتبـوو، بەعـسیش بـۆ وەڵامدانـەوە بـە قەیرانـە سیاسـیی و سـەربازییەكانی خەڵكێكی زۆری بۆ سەربازی بانگ كردبۆوە. منـیش یـەكێك بـووم لـەو بانگراوانـە بەڵام هەرگیز نەچوومە پێشەوە و خزمەتی سەربازیم نـەكرد. چـونكە لەیەككاتـدا هەڵـسوڕاوێكی چـالاكی رێكخـراوی (رەوتـی كۆمۆنیـست) و (حەلقـەی ئـەدیبانی كۆمۆنیـست)بـووم. بۆیـە بـۆ چاوبەسـتەگی پیـاوانی بـەعس كـە وەك سـەگی هـار كەوتبوونـە گیـانی خـەڵك، ناچـار بـووم خانوویـەكی قـاپی باغڵەمـە لـە گـەڕەكی عەردی مەلایان(حی العلماو) لـە كـەناری شـاری هـەولێر، كـە ئـەوكات گـەڕەكێكی قەراغ نشینی هەژارنشین بوو، بە كرێ بگرم. ئەو سەردەمە لە ترسـی زمـان لێـدان و گـرتن، خانووەكـەی خۆمـانم لـە گـەڕەكی نەسـیج بـەكرێ دابـوو و خۆشـم گواستبوومەوە عەردی مەلایان. لـە گـەڕەكی مـەلایان دراوسـێیەكم هـەبوو كـە لـە سێ برا و دایكیك پێكهاتبوون و خـەڵكی كـەركووك بـوون. پەیوەنـدیم لەگـەڵ بـرا گەورەكەیان كاك نەجمەدین زۆر خۆش بوو. برایەكی كاك نەجمـەدین سـەرباز بـوو و بـە ماوەیـەكی زۆر كـەم پـێش راپـەڕین لـە جـەنگی عێـراق - كوەیـت بـوو بـە قوربانی. جا لەبەر ئەوەی پرسەكە قەرەباڵغ بوو و هەروەها مـاڵی كـاك نەجمـەدین بچووك بوو، پرسەی پیاوانمـان گواسـتەوە مـاڵی ئێمـە. كـاك نەجمـەدین زاوایـەكی

هەبوو بە ناوی مامۆستا سابیر. مامۆستا سابیر ماڵی لە گەڕەکی (حەی شورتە) بوو. ئەو سێ ڕۆژە سەرباری جێبەجێکردنی ڕێ و ڕەسمی پرسەکە، بەردەوامیش گفتوگۆی سیاسیمان دەکرد. مامۆستا سابیر کە زانی باسی شیعر دەکەم و حەزم لە شیعرە و جێی متمانەم پێیوتم من برای جەمیل ڕەنجبەرم..منیش ئەم کۆپلە شیعرەی ڕەنجبەرم بۆ خوێندەوە :

ئاو و گڵی ئەم سروشتە
بۆ پێویستی خەندەی مرۆڤ
دەکەین بە هۆنراوەی ژیان
پێستی ئەسمەری ئێمەیە
بەرد و خشتی خانووی بەرز و
شەقامی شار دەشێلێت و
ئارەقەی خوێن
هەڵدەسوێ لە گیانی دیوار

کە شیعرەکەم لەبەر بۆ خوێندەوە فرمێسک زایە چاوەکانی مامۆستا سابیر و دەستی بە گریان کرد. منیش لە لایەکەوە هەم ئیحراج بووم بە بینینی ئەو دیمەنەی مامۆستا سابیر و هەمیش خۆشحاڵ بووم کە لەگەڵ نزیکترین کەسی جەمیل ڕەنجبەر خەریکم باسی شیعرەکانی ڕەنجبەر دەکەم. چونکە جەمیل بۆ من ئایکۆنێکی ئەدەبی کرێکاریی و سۆشیالیستیی بوو و یەکێک بوو لە گیانبەختکردووانی ڕێگای ئازادی، بۆشم گرنگ بوو وردترین زانیاریم سەبارەت بە ژیان و شیعر و خەباتی ئەو شاعیرە هەبێ. بەهەرحاڵ دوای پرسەکەش جارێکی تر مامۆستام بینییەوە و ئیتر ئاگام لێی نەما. ئەم یادەوەرییەم لەگەڵ براکەی جەمیل ڕەنجبەر (مامۆستا سابیر) کاڵ نەبۆوە و لە نەستمدا بۆ خۆی دەژیا،(تا

لەم یەك دوو ساڵە جارێکی تر لە رێگەی پەیجی کۆمەڵایەتی فەیسبووکەوە بەمامۆستا سابیر شاد بوومەوە). بەوپێیەی جەمیل رەنجبەر بە هونەری شیعر لە خەبات و تێکۆشانی چینایەتی کرێکاران و زەحمەتکێشانی کوردستان دەدوا و چونکە خۆشم ئەوکات ئەندامێکی کارای (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) بووم، و شیعرەکانی رەنجبەرم بۆ گرنگ بوو، بۆیە چەند جارێك ئەم یادەوەرییەم لە لای هاوڕێیانی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست و تەنانەت هاوڕێیانی رێکخراوی رەوتی کۆمۆنیست باس کردووە و ئێستاش جارێکی تر وا بۆ ئێوەم باس کردەوە.

کەنەدا

شەشی شوباتی ٢٠١٥

هەستێكی جوان... یرەووەری

نووسینی : شوکور گۆران

لە یادی شەهیدبوونت هەزار سڵاو لە گیانی پاکت مامۆستا و شاعیر و زیندانی موئەبەد و پێشمەرگەی سەرکردە و بیرمەند و ماندوونەناس. پێش هەشتاکان باشم لە بیرە حوکمی موئەبەد درابوو لە(سجن ابوغریب المرکزی قسم الاحکام الپقیلە / ژووری زیندانی/ م٣) بوو کە زۆر جار نامەمان بۆ دەنووسی بە زمانی عەرەبی زۆر کەیفی خۆش دەبوو وەك خۆی دەیوت بەڵام بەداخەوە هیچ لەو نامانەمان لا نەماوە لەبەر دڕندایەتی ئەو ڕژیمە. لە پاشان بەر (عفو عام) کەوت ڕزگاری بوو. دووبارە چوە شاخ پیشمەرگایەتی هەڵبژارد بەڵام داخەکەم کۆپتەرەکان مەرگ سەمتیەکانی دووژمن، خەباتیان پچراند و کۆتاییان بە بەرخودانی ئەم مرۆڤە بەرزە هێنا بەڵام هەرگیز وشە و ڕەفتارە شیرینەکانی لە یاد ناکرێن. وە لە کۆتایی هەشتاکان کە دامەزرام وەك مامۆستا لە ناوچەی هەریر و باتاس وا دیار بوو زۆر بە وەفاداری و ئەمەك باسیان لە مامۆستایەکی چالاك و خۆشەویستیان دەکرد کە مامۆستا بووە لەو دەڤەرە خەڵکی شاری هەولێر بووە زۆر یارمەتی قوتابیانی داوە و لە رووی کۆمەڵایەتییەوە زۆر گران و قسە خۆش بووە ئەویش مامۆستا و شاعیرجەمیل ڕەنجبەر بووە. هەزار سڵاو لە گیانت لە یادی شـــــــــــەهید بوونت.

بیرەوەری یەک

نووسینی : سەعدی ئەحمەد پیرە

شەهید جەمیل رەنجبەرم ساڵی ١٩٦٨ ناسی لەبەرپرسەکانی بزووتنەوەی قوتابیان باڵی مەکتەب سیاسی" م س" بوو.
گەنجێکی زۆر جوان، دەنگخۆش، شاعیر و عاشق، چەپێکی واقعی لەگەڵ ئەوەی من پارتی بووم، بەڵام دڵم بە جەمیل و هیوا دە کرایەوە.
دوای ساڵی ١٩٧٠ و تێکەڵبوونەوەی هەردوو باڵی پارتی زیاتر یەکترمان دەدیت، کارمان پێکەوە بوو. خوێندەوارێکی زۆر باش بوو.
١٩٧٤ مانگی ئازار بووین بە پ م. من بووم بە کارگێڕی ناوچە، بارەگامان لە گوندی ئێندزە ناودەشت بوو، کاک جەمیل لەگەڵ برادەرەکانی بە نهێنی لە کۆمەڵەی مارکسی لینینی کاریان دەکرد. ماڵێکیان هەبوو لە چۆمان. بیرمە کاک(ئەرسەلان بایز، جەمیل رەنجبەر، حاجی مەمۆ، دلشاد عەبدوڵا، د عومەر حەمەد، شاخەوان.....هتد)
کاک جەمیل سەردانی کردم لە ئێندزە ئاگادارم کردەوە دەبێت عیلاجی خۆیان بکەن، دە یانگرن و ماڵەکە یان بگۆڕن.
قۆناغی چوارەم دوای رێکەوتنامەی جەزائیر هاتە لام..
وتی : بابگەڕێینەوە هەولێر، وا بەئاسانی شۆڕش تێکناچی دەست پێدەکەینەوە، زۆرم پێخوش بوو. وتم ئێوە برۆن، من چاوەڕێ دە کەم. ئیتر مەخابن داخی گرانم نەمدیتەوە. هەزاران سلاو لە گیانی پاکی.

جەمیل رەنجبەر
لە یادەوەری داپیرە فەوزیەدا

داپیرەی میهرەبانم (فەوزیە یونس نادر) بە زمانی سادە و زاراوە شیرینەکانی بۆی گێڕامەوە وتی :

رەمزیە "سعادەت" کیژە تاقانەکەم زۆر بەناز وفیز گەورە کرد بوو، لەم زەمانەی ئێمە بە گونجاویان دانەدەنا، کیژ خوێندن تەواو بکات، من ئەم فکرەم پێ خۆش نەبوو. رەمزیە لە خوێندن دەربێنم وەکو دەستەخوشکەکانی و ئامۆزایەکانی، بۆ ئەم مەبەستە دژایەتی هەمووانم کرد هەتا "حاجی محمد"یش و بەزۆری و بەنهێنی خۆێندی ناوەند و دارمعلمینم پێ تەواو کرد، دیار بوو چەند جارێك "جەمیل" لەرێگای بۆ مەکتب بینیبووی، رای لێ بوو..

جەمیل سەرەتا چوو لای براکەم "عەبدولخالیق" بۆ داوا کردنی چونکە واتێگەیاندرا بوو گوایە باوکی "رەمزیە" حاجی محمد" پیاوێکی توندو دیندارە، لەوانەیە رازی نەبێ پێ چونکە جەمیل مەیلی کۆمۆنیستی هەبوو.

'عەبدولخالیق' بەماوەیەکی زۆرکەم ئاشنای جەمیل بوو و زۆری خۆشویست وەك بڵێ ئەمانە دەمێکە برادەر بن هەرچەندە جیاوازی تەمەن لە نێوانیاندا هەبوو بەڵام رێگر نەبوو لەبەردەم جەمیل خۆشەویستی عەبدولخالیق بۆ خۆی راکێش بکات.

دەمەو ئێوارەیەکیان ئەوکاتانە بوو کە حاجیش لە ماڵ بوو "عەبدولخالیق" هاتە ماڵمان ، پێشتر مەوزوعی جەمیلی بۆ من باس کرد بوو، دەمزانی بۆ چی هاتووە و دەستم لەسەر دڵم بوو نەوەك حاجی تورە بێت.

برام خاوەن زمانێکی شیرین بوو توانی حاجی ئیقناع بکا، ماوە رەمزیە ئیقناع بکات، هەر هەمان رۆژ بە رەمزیەشی وت دیار بوو رەمزیە رەفزی دەکردەوە و دەیوت مێرد ناکەم، براکەم بە توندی دووا لەگەڵی و وتی: جەمیل پیاوێکی هەتا بڵێی مەرد و رۆشەنبیرە و دەبێ مێردی پێ بکەی و لەو پیاوەشت باشتر بەدەست ناکەوێت دەنا هەتا عومرت ماوە بەقەیرە کچی دەمێنی هەر دەڵێ ئەوە پیاو نا ئەمە نا ...!

هیشتا من "جەمیل" م نەبینیوە بەلام مەدح وسەنای برام بۆ "جەمیل" وای لێکردم پەرۆشی بینینی بم.

رۆژێکیان پێش کەسو کاری بنێری بو خواز بینی رە مزیە خۆی وبرام هاتن وەکو تەعارفێك، یەکسەر دەستی ماچ کردم وهەستێکی زۆر نزیکم بۆ دروست بوو کە ئەم کورە قۆزە زۆر دەمێکە دەناسم..! لەدڵی خۆم وتم راستە کورێکی زۆر جیاوازە بۆیە دەبێ رەمزیەی تاقانەی براکانی باقی ژیانی خۆی لەگەڵیا بەسەر ببات، قسە خۆشەکانی جەمیل و ئاودانی و رێزی دیار بوو وای لە رەمزیەش کرد کە دڵی پێ خۆش بێت، ئەمە بۆمن گرنگ بوو کە کیژەش قەناعەت بە کورە بێنێ و رازی بێت.

زەمان چو و زەمان هات، جەمیل بووە ئەندامێك لە ئێمە و خوا هەرەوەزیانی پێ بەخشێ، هەموو رۆژ دەهات و زۆرجار هاوڕیەکانی دەهێنا ودەیوت:

دایە فوزیە بە ئیجازەت ئێمە خۆمان دەعوت کردوە بە دەستاوە خۆشەکانت جا نانی رەقیش بێت..!

دەموت: نا کوڕی خۆم تۆ و برادەراکانت کوڕی منن ئێرەش ماڵی خۆتانە خوای دەکرد ئێوە دەهاتن..؟

خێرا خێرا دانەدەنیشت و یارمەتی دەدام لە ئامادەکردنی خواردن، ئەمە بۆ من تازە بوو ، چونکە لە عادەتی ئەوکات واباو بوو نابێت لە کارو باری ناومال پیاو یارمەتی ژن بدات، ئێستا شوکور دنیا گۆڕاوە، ئینجا هەتا برادەرەکانیشی وەکو خۆی روح سوك ودۆست پەرست بوون ئەوانیش یارمەتیان دەدام، بەدەم یارمەتییەوە دەیوت دایە تۆ خواردنت دروست کردو ماندوو بووی ئێمەش کفرە بخۆین و لەشۆێن خۆمان راکشێن نابێ ناشێ هەر عەیب وشورییە و هەتا خواش قبوڵ ناکات رووی تێکردم وتم ئەدی وانییە..؟

وتم. زمانت بەستمەوە کوڕم بڵێم چ

داپێرەم بەهەنسکی ساردەوە بەردەوام بووو وتی:

زۆر دڵم بە جەمیل خۆش بوو پیاوێکی خزم دۆست و بەرێز و رۆشنبیر و دەنگ خۆش بوو، رۆژ نەبوو بەدەنگە خۆشەکانی ئاوەدانی بزەی خۆشی نەخاتە ناو ماڵەکەمان، دیار بوو هەر پێچ کورەکانیشم زۆریان خۆش دەویست و پێ سەرسام بوون، بەتایبەت ئیسماعیل و نەجات و ئازاد.. هەمووجار سەردانی خوشك و براکانیشمی دەکرد و هەمویان خۆشیان دەویست، کەس نەبوو جەمیلی خۆشی نەویستبا مەگەر ئەوانەی دڵیان پڕە لە حەقد وپیسی بێت..

ئینجا ئاهێکی هەڵکێشا و وتی: ئاخ جەمیل نەدەبوایە تۆ زوو بڕۆی..

دووبارە درێژەی دایە قسەکانی وتی: رۆژێکیان لەحەوشکە خواردنم دروست دەکرد و بەدیار تەباخە غازە بچووکەکە دانیشتبووم ، هەرەوەزیش تازە پێی گرتبوو لەپێشم یاری دەکرد و سەعادەتیش لە مەکتەب بوو.. هەر ئەوندەم زانی جەمیل و شەهید جەعفەر عەبدولواحد هاتنە ژووری یەکسەر سەری ماچ کردم وتی هەڵمەستە دایە ، دوو کورسی هێنا یەك بۆ خۆی و یەك بۆ جەعفر دانیشتن و

هەرەوەزی کردە باوەشی و تێری ماچی کرد و هەندێك یاری لەگەڵ کرد و، ئینجا رووی کردە من وتی: دایە ئیشێکم هەیە بە ئیجازەی ئێوە دەمەوێت بیکەم..!

منیش وتم بڵێ کورم.. ئەوی بەمن بکرێ تەقسیری ناکەم

وتی: دەمەوێت ژوورێك لەم حەوشە گەورەیەی ئێستا کە لێ دانیشتووین و لەم شوێنەش کە کورسیم لێ داناوە دروست بکەم، بۆ ئەوەی کوبوونەکانمان لێ بکەین، و هەر یەکسەر وتی هیچ خەمی مام حاجیشت نەبێ ئیقناعی دەکەم بەڵام من رای تۆم ویست بزانم لام لە هەموو شت گرنگترە، وتم باشە ماڵ ماڵی خۆتە دروستی بکە،

بۆ بەیانی سێ هاوڕێ هێنا، شەهید جەعفەریش نزیکترین هاوڕێ و بەردوام لەگەڵی بوو ئەویش هات، دەستیان کرد بەکارکردن و ئیسماعیل و نەجاتیش بەردەستیان دەکرد،

جەمیل بەدەنگە خۆشەکەی و بەنوکتە، کاتەکانیان بەدەم ئیش و کارەکان بەسەر دەبرد، و منیش خواردنم بۆیان حازر دەکرد و خزمەتیانم دەکرد و ئەوانیش خەریکی کرێکاری بوون، بە ماوەی مانگێك زیاتر توانیان ژێرزمینێکی پتەو جوان لەسەریشی ژوورێکی چوار بەچواری، دروست بکەن وتم: جەمیل ئێوە مهندیسیشن دەك ماشەڵلاتان لێبێ.؟

وتی: دایە ئەمە بەس فکرکردنەوەی دەوێت ئەدی مێشك لۆ چییە، ئێمەش گەنجین توانامان زۆرە نەك ژێرزەمین و ژوورێك دەتوانین دروست بکەین، بەڵکو دەتوانین هەیکەلی هەموو وڵات دروست بکەین ، وامان مەبینە..! هاوڕیەکانی دایانە قاقەی پێکەنین چونکە دەیانزانی جەمیل مەبەستی چییە، هەتا جەعفەر وتی بلیمەتی جەمیل ئەوەیە کرێکاری و سیاسەت وئێستاتیشی پێکەوە بەستەوە.

فرمێسك له چاوەكانی داپیرم هاتە خوار و منیش بێدەنگ، چاوم پڕ ببوو لە فرمێسك بەڵام حەزم دەكرد زیاتر بزانم

بە حەسرەوتەوە وتی" ئاخ جەمیل گیان هاوڕێیەكانت بەهەرەتی لاوی وەك تۆ شەهید بوون، دەزانی جەمیل ئەوی ماوەن ئێستا بێ بیروباوەڕەكانن، ئەوانەن كە دەستیان بەخوێنی ئێوە سوورە..! وەك بڵێ داپیرەم لەدیار جەمیل دانیشتوە لێداوانی لەگەڵ دەكات..

هەستم بە وشەكانی دەكرد لە قوڵایی ناخییەو دەهاتە دەر. بەردوام بوو لەقسەكردن

ئێستاش ئەم ژوورە ماوە كەبەدەستی جەمیل وجەعفەر عەبدولواحێدی دروست كراوە، ئینجا وتی : رەمزیە تاوەكو ئێستا زۆر سێبووری بەم ژوورە دێ و هەموو جار پێش لە خارج بێتەوە من بۆی حازر دەكەم چونكە دەزانم بەس لەم ژوورە دەحەوێتەوە كیژی خۆمە باش دەیناسم..

ئەم روكنەی جەمیل و هاوڕێیەكانی دروستیان كردوە ئێوە هەرسێكتان لێ پەروەدە بووەن هەریار.. ئەم ماڵەمان پڕە لە بیروەری زۆری رەنجبەر و خەباتی نهێنی.. خەم وئازارەكان..!

فرمێسكی سڕییەوە و وتی:

جەمیل رەنجبەر خاوەن بیروباوەڕێكی زۆر پتەو بوو، چەندین جار لەلایەن بەعس هەوڵ دەدرا ئیغرای بكەن بەپۆستی گەورە، بەڵام یەك زەڕە كاری لە جەمیل نەكردوە بەڵكو تەعزیب و بەندیخانە و مردنی پێ باشترە بوو لە وەی خۆی بیروباوەری بۆ پۆستێك بفرۆشی.

داپیرەم وەستا چەفیەی دەستی لەسەر چاوی دانا و بەدەنگ گریا.. و گریا و بەدەم گریانەوە وتی : جەمیل گیان ئۆخەیت نەکرد و رەمزیەش ئۆخەی نەکرد دوای تۆش میللەتیش ئۆخەی نەکرد، ئێمە و خزم وکەس و کاریشت بێ تۆ بووین ڕووی کردە من وتی دەزانی باوکت بەتەنها بەعس نەیکوشت، بەڵکو شۆڕشیش دەستی هەبوو لە کوشتنی..؟

ئەم ڕۆژی جەمیل وهاوڕێیەکانی بەرێوە بوون بۆ سەرکردایەتی، غەیری سەرکردایەتی کەس بەهاتنی ئەم پۆلە پێشمەرگەییە نەدەزانی..! و جگە لە مەش ئەم هەلیکۆپترانە تایبەت هاتن بۆ قەسف کردنیان ئەمە سودفە نەبوو بەڵکو بەگوێرەی قسەی خۆیان ئیخبارییە و سیخۆری بوو، تاوەکە ئێستاش ئەم سیخۆرانە نگیراون... ئەگەر سەرکردایەتی خەمخۆر با هەوڵی دۆزینەوی سیخوڕەکانی دەدا، بۆیە دەڵێم جەمیل بەپلان کوشتیان، چونکە جەمیل پیاوێکی بێ وێنە بووە تاوکو ئێستاش لە ناو کوردان وەکو جەمیل قەت دروست نەبووە و لیشناگەڕێن دروست بێتەوە بۆیە بەکوشتنیاندا..

ئەگەر جەمیل بمابای حاڵی گەل وەزعێکی تری دەبوو. دڵنیام لێ نەدەگەرا ئەو دزانەی ئێستا ببنە شت. دڵنایم لێ نەدەگەڕای.. بۆیە زوو تۆیان کوشت، ڕۆحی پاکت ماچ دەکەم کورە تەمەن کورتەکەم.

١٨-١١-١٩٩٦

تێبینی:

١- رەمزیە ناوی دووەمی مامۆستا سەعادەتە

٢- داپیرم یەکێکە لەو ژنـە تێکۆشـەرانەی ئـەوکات بـەنهێنی خـەباتی دەکـرد لـە شۆڕشی ئەیلول و لە یـەکێتی ئافرەتـان بـوو دواتـر پـشتگیر شۆڕشـی نـوێ کـرد، ببووە پشت وپەنا بۆ کار و چالاکییەکانی شەهید جەمیل وهاوڕێیەکانی.

دوا دیدار

نووسینی : مامۆستا سعادەت

شـەهید زۆر دەمێـك بـوو خـۆی یـەكلا كردوبـۆوە و نیـشتیمان وخـەباتی شـاخی هەڵبژارد، لەجیاتی رەفاهیەتی ژیان و خۆش گوزەرانی.

دوای ئەوی بەلێبوردنی گشتی ئازاد كرا، ئۆخەی نەكرد دووبارە پەیوندی بـە شـاخ كرد، لەكۆتایی هاوینی سـاڵی ١٩٨٠ داوای بینـینی ئێمـەی كـرد، منـیش زۆرم پـێ خۆش بوو،منداڵەكانم برد و چووین بۆ نازەنین و لە ماڵی خاڵە كاكە ماینەوە .

جـەمیل وەك هەمیـشەی خـۆی، پـڕ لـە هیـوا و بـە گـڕ و جـۆش و پێكەنینـەوە دیتمەوە، ئێمەی زۆر بەگەرمی لە ئامێز گرت و تێر منداڵەكانی ماچ كرد. وەك بڵـێ ئەمە یەكەم دیدار و و دوا دیدار بێت، بوێری خـستە باوەشـی خـۆی و هـەروەزیش سەری لەسەر رانی دانابوو و هەریاریش لێ یـاخی بـوو و نەدەچـووە لای ، چـەندی دەوت وەرە، دوای دەتبـەم لەگـەر خـۆم هـەر نەدەچـوو، منـیش لەبەرامبـەری دانیشتبووم، لەدڵی خۆم دەموت بڵێ سـعادەت، دە پێیبڵـێ، ئەگـەر ئێـستا پێـی نەڵێی كەی پێی دەڵێـی. راسـتی نـەدەوێرام پـێ بلێـم نـەوەك دڵـی لـێم بتـۆری ، ئەویش جار جار دەیوت : دەڵێ دەتەوێت شتێك بڵی..؟

تهریم كردو بانگی هەریارم كرد گوتم كچی وەرە لای بابـە.. جـەمیل هەسـتا سـەر پێ هەریاری توند گرت و ئەویش دیگوت بەرمدە، بەپێكەنینەوە گوتی كچی هـەی بێعار تۆ لە منداڵی من دەچی، تـۆ لـە بابـە دەچـی، ئنجا ماچـی كـرد و هـەریاری لەباوەشی خۆی ئارام كردەوە،

منیش لەنێوا ستریسی ئەوەی پێ بلێم ..و ناو پێ ناڵێم ..!

دواتر وتم: پێ دەڵێم چ دەبێ با ببێت..

جەمیل سەیری کردم و وتی ئەری سەعادەت تۆ شتێکت پێیە دەتەوێ پێمیبڵێی..؟

منیش وتم: بەڵێ بەڵام لێم تووڕە مەبە.." ئەگەر ئێمەت خۆش دەوێت و منداڵەکانت لەدڵت لا شیرنترە با وەکو هەندێك لە هاوسەنگەرەکانت بڕۆین وڵات جێبێڵێن ولە کوخێکی بچووك بژێین لەم عەزابە خۆشترە هەموو چرکەیەك مردن لەبەر دەرگامانە..تکایە جەمیل گیان تێم بگە با بڕۆین تۆ نابیە یەکەم کەس سەنگەر جێبێڵی ئەی ئەوە نییە فلان و فیسار جێیان هێشتووە..؟

خۆ دەتوانی لە دوورەوەش خەبات بکەی ..! تۆ خاوەن پێنوس و بیروباوەری ..

تا تەواو بووم لە قسەکانم گوێی لێراگرتم ، کە تەواو بووم لێم هاتە پێش و دەستی لەسەر شانم دانا وتی:

ڕاست دەکەی لە هەموو شت ڕاست دەکەی. ئێوە ومنداڵەکانم لێ بۆتە نیشتیمان لە چاوی هەروەز وهەریار وبوێر منالی نیشتیمان دەبینم.. لەچاوی تۆی میهرەبان شەرەفی ژنان وکچانی نیشتیمان دەبینم. من بەس ئێوەم نییە هەموو نیشتیمان هی منە وەکو ئێوە چاویان لەدەست و باز و پێنووسمە..

سەعادەت گیان.. من نابم بە کەس و بەراوردیشم پێ مەکە بەکەس من ڕەنجبەرم، بەجێهێشتنی نیشتمانیش بۆمن مردنێکی ترە، ئەوکات بە ترسنۆکی سەردەنێمەوە، نەك بە سەربەرزی، دەزانی مردن بەسەربەرزی زۆر پیرۆزە..؟

ئەگەر ئێستا شتێك بڵێم باوڕم پێ دەکەی سەعادەت گیان؟

وتم بەڵێ بەتەئکید..!

وتی: هەرەکە لەتەحقیقیان لەگەر دەکردم و جار جار تەعزیبیان دەدام، ئێوەم دەهێنا پێش چاوم و بەرگەم دەگرت، دەموت ئەگەر ئازاد بم ئازادی بۆ تۆ و هەرەوەز و هەریار و بوێر و نێشتیمان دەهێنم. نەمدەتوانی یەك چرکە نە ئێوە لەبیر بکەم نە نیشتیمان .. نیشتیمانم وەکو ئێوە خۆش دەوێت ناتوانم دەستبەردارتان بم . بۆیە ئەم فکرە لە مێشکت دەرکە..

منیش بێ دەنگ بووم ئاهێکم هەڵکێشا و خۆم پێ ڕانەگیرا و فرمێسکم لەچاو هاتە خوار.. ئەویش وتی ئەمە سەرتایەکە بۆ ژیان بەسەربەرزی، ئای سەعادەت ئێمە دەجەنگین تا بژین نەك بمرین بیری سلبی مەکەوە وە ئەگەر مردیشن سەربەرزین ئێوەش هەم سەربەرزن ،

ئەمشەوی لە ماڵی خاڵە کاکە ماینەوە ،و بۆ بەیانی خواحافیزێکی زۆر گەرمی لێکردین ووتی تێر مناڵەکان نەبووم، دیسان دەتانبیمەوە و وتی بمبورن ئەرکم هەیە دەبێ بڕۆم ... ڕۆیشت و ڕۆیشتم، نەمدیتەوە ئەمە دوا دیدارمان بوو.

دوای چەند حەفتەیێك هەوڵی شەهید بوونیان بەمن ڕاگەیاند ئەمە کە کۆستێکی گەورە بوو..

دەگێڕنەوە دوای ئێمە ڕۆیشتین، بۆ عەسرەکە دوبارە زۆر بەپەرۆشەوە گەڕاوە ماڵی خاڵە کاکە و سەیری باخچەکەیانی کرد نە هەرەوەز نە هەریار نە بوێری لێ نەبوو، دەڵێن زۆر دڵگران وخەمگین بوو.

روحت شاد سەربەرزین بە ناوت رەنجبەری من بەیادی خۆش و ناخۆشەکانت ماوم.

تێبینی: وێنەی ئەم مناڵە بچوکەی کەلە ئامێزی رەنجبەر، من نیم خوشەکەی ترمە، بەداخەوە من پێڕانەگیشتم هێچ وێنەیەکیشم لەگەڵی هەبێ..

خەونی جەمیل ڕەنجبەر

نووسینی : عەدنان مامە

لە ساڵی ١٩٩١ کاتێ هەولێر ئازاد کرا، "شەهید مەحەمەد"ی برام وەک رابەری سیاسی تیپ کۆبوونەوەیەکی بەئێمە کرد لەو کۆبوونەوەیە باس لە خەونەکانی شە هیدانمان دەکرد کە چۆن هاتە دێ.

بیرمە باسی شەهیدی سە رکردە کاکە" جمیل رە نجبە ر"ی کرد و وتی :

"شەهید جەمیل رەنجبەر لە کۆبوونەوەێك باسی ئە وەی دەکرد کە ئێمە تەنها خە بات ناکەین بۆ رزگار کردنی کوردستان، ئەبێ ئێمە لەم شاخ و بیابانەوە خەڵك فێری شارستانییەت کەین، فێریان بکەین کە چۆن عاشقی دیموکراتییەت بن، چونکە وشەی دیموکراتی لای گەلەکەمان کەمێك نامۆیە، دەبێ هەر لەم مینبەرەوە لە ناو دۆڵی قووڵی چیاکانەوە، دیموکراتی لە دایك بێت و لە ناو شارە کانی کوردستان پێ بگرێت و گەورە بێ."

شەهید "مەحەمەد" وتی بزانن هەڤاڵینە ئەمە خەونی سەرکردەیەك بوو گیانی خۆی بۆ ئەم نیشتیمانە بەخت کرد و ئێستاش وا لەبەرچاومان هاتەدی. ئێمەی دیموکراتخواز دەبێ پێ بگرین و گەورە بین و پەرە بەقسەکانی ئە و جوامێرە بدەین هیچ کاتێك رێچکەی ئە م کەلە پیاوە دووربین و سەرکردەیە بەرنەدەین.

سڵاو لە مامۆستا و شاعیر و ئە ندازیاری دیموکراتی کاکە شە هید جەمیل رە نجبەر و شەهیدی برام کاکە "مەحەمەد" کە ئەوندەی نەخەیاند لە ٢٤-٣-١٩٩١ لە کاتی ئازاد کردنی کەرکووك شەهید کرا، درود بۆگیانی شەهیدە نەمرەکانمان.

تێبینییەکی عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) : جەمیل رەنجبەر نە دیموکراتی داهێناوە و نە ئەندازیاری دیموکراتیش بووە، بەڵام دیارە بەو ئەندازەیەی کە مارکسی بووە، هێندەش بڕوای بە بنەماکانی دیموکراتی هەبووە. بۆیە ئەو ناوناوەی جەمیل رەنجبەر بە ئەندازیاری دیموکراتی بە دروست نازانم و هیچ کریدتێك نادات بە جەمیل رەنجبەر.

من و جەمیل

نووسینی : عارف روشدی

من لە گەڵ کاکە "جمیل رەنجبەر' پێکەوە بەشداریمانکردووە لە "ئوردوگای کاری خوبەشی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان"

لە ساڵی ١٩٧٢ لە شەنگال ، پێکەوە لە گەڵ هەندێ هاوڕێی دیکە بەکاری هەرەوەزی دیوارێکمان بو کانی ژنانی نێو شاری شەنگال بیناکرد، دوای راگۆڕینەوە لە نیو من و کاکە جمیل لە سەر دیوارەکە نووسیمان (دروستکرنا دیواری ژلایی یەکێتی قوتابیانی کوردستان) ئەو دەیویست بینووسین لە دروستکردنی، من دەمگوت دروستکرد دواجار بە هاڕیی نووسیمان.

هەروەها لە ساڵی ١٩٧٤ کاتێك شەڕ دەستی پێکردەوە ، لە گەڵ کاکە جەمیل پەیوەندیمان هەبوو سەردانم دەکرد لە بارەگای یەکێتیی لاوانی کوردستان، هەنێ جار شعرم دەنووسی جارێك شیعرێکی بە دڵ بوو زور پێشنیاری کرد و لێم وەرگریت و بیداتە هەندێ هونەرمەند بو ئەوەی وەکو سروودێك بو ئیزگە ئامادەی بکەن.

هەرکاتێك بوارمان هەبوایە باس و خواسی مەسەلە رۆشنبیری و فکرییەکانمان دەخستە بەر شروڤەکاری.

لە یەکەم شەوی ئازادبوونی کاکە جەمیل و هاوڕێکانی لەبەغدا بووم دەمزانی بەرلێخوشبوونەکە کەوتوون و ئازاد دەکرێن، چاوەڕێمکردن تا هێنرانە گورەپانی

(التحرير)، دواتر له ئوتيل (اربيل) كـه لـه جـادەی الرەشـيد بـوو لـەوی يـەكترمان بينی.
ئەم رۆژانه لەياد ناچن، يادی ئـەم رۆژانـه بـەخێر و درود بۆگيـانی شـەهيدی نـەمر جەميل رەنجبەر و هەمی شەهيدانی كوردستان.

جەمیل ڕەنجبەر
خاوەن پێکەنینێکی پڕ لە ژیان بوو

نووسینی : شێرکۆ جەلال

جەمیل رەنجبەر لە من بە تەمەنتر بوو بەڵام برادەرایەتی لەگەڵ "ڕەهبەر"ی برام هەبوو.

عەباس مەمۆ، جەمیل رەنجبەر، رەهبەر، فەرید زامدار و عبدوللەپەشێو.. ئەوانە زوو زوو بەیەك دەگەیشتن، منیش لە رێگای رەهبەری جوانەمەرگ جەمیل رەنجبەرم دەناسی سڵاوێکمان هەبوو.

کە یەکەمجاریش پەیمانگەی هونەرەجوانەکانم تەواوکرد لە" مێرگەسوور"بە مامۆستای وانەی نیگارکێشان دامەزارام، هۆدەیەکی قورِم گرتبوو لەم هۆدەیە کە تێدا دەژیام هی ژنێك بوو ناوی "نەزیرە" بوو پێش من لەم هۆدەیە جەمیل رەنجبەری تێیدا ژیا بوو، چەند کۆپلە هۆنراوەیەکیشی لەسەردیواری ئەو هۆدەیە نووسیبۆوە.

جەمیل رەنجبەر پیاوێکی کورد پەروەر و مرۆڤ دۆست ومەرد وقۆز بوو. پێکەنینێکی هەتا بڵێیت جوانی هەبووکە پیێ دەکەنی هەرحەزت دەکرد تەماشای کەی، هەمیشە بەوپێکەنینە جوانەی دەوروبەری خۆی دەگەشاندوە.

وادەزانم دوێنێیە بەتایبەت هەموو هاوینان کاتژمێرشەشی بەرەوئێواران بەبەردەمی مەحکەمە بەرانبەر "ئۆرزدیباك"ی کۆن تێدەپەڕی کەدەگەیشتمە بەرانبەری پێم دەگۆت: کاك جەمیل رەنجبەرچۆنی..؟

ئەویش هەربەوپێکەنینە جوانەیەوە وەڵامی دەدایەوە ودیگووت: باشی کوری قۆز..

ئەونەیدەزانی من چ کارەم وکێم بەڵام من ئەوم زۆرباش دەناسی کە شاعیرێکی لێهاتووکوردێکی رەسەنی عەیار چواردەیە . یادویادەوریت هەمیشە گەشاوە و شکۆدار بێت شاعیرەخێرلەخۆنەدیوەکەی هەولێر...

یادیان بەخێر ئەوانە مرۆڤی دەگمەن بوون ئەستەمە دووبارەببنەوە.

هیوادارم تۆی کیژی رەنجبەر، بەردەوامی بەو رێگای جوان وپاك بێ گەردەکەی باوکت بدەی لەسەررێچکە ئەدەبیەکە بەردەوام بیت.

لە ساڵڕۆژی شەهیدبوونی یەکێك لە رۆڵە هەڵکەوتوەکانی شاری هەولێردا

شەهیدبوونی جەمیل رەنجبەر و هەشت پێشمەرگە

نووسینی : حاجی مامۆ

بەدوای نەمانی هەرەشەکانی ئەو هێزانەی قیادەی موەقەتەی پارتی لە هێرشکردنە سەر بنکەکانی سەرکردایەتی یەکیتی لە خری ناوزەنگدا، کشانەوەیان بۆ ناوچەکانی پێشوی خۆیان، هێزەکانی یەکیتیش کەوتنە گەڕانەوەو جموجۆل بەرەو ناوچەکانی خوارەوە. بەندەش یەکێك لەو پێشمەرگانە بووم، کە خۆم بۆ ئەو جەولەیەی هێزێکی یەکیتی ئامادەکردبوو، کە بەرەوناوچەکانی هەولێرو کەرکوك شۆردەبونەوە... بەڵام لەدوا چرکەدا، کە برادەرانی مەکتەبی سیاسی یەکێتی لەبەرێکردنی ئەو کاروانەدا بوون، نەوشیروانیش لەناویاندا بوو، هەرکە چاوی بەبەندە کەوت، لەتەك جەمیل رەنجبەر، شان بەشانی یەکتری لەو کاروانە جێگامان گرتوە. هاتە پێشەوە و داوای لەمن کرد و تۆزێکی دوورخستمەوە و پێی گوتم، بەسود وەرگرتن لە پەندێکی ئینگلیزی کە دەڵێ، هەموو هێلکەکان بەیەکەوە مەخەنە سەبەتەیەکەوە.. باشتر وایە تۆ بگەڕێیتەوە و جارێ دەست لەو سەفەرە هەڵگری .. منیش بەبێ خۆ تەنگاوکردن، بەگوێمکرد و دوعاخوازیم لە جەمیل و سابیر رەسول و ئەو هاوڕێیانە کرد، کە بۆ ناوچەکانی هەولێر لەگەڵ کاروانەکە بەرێدەکەوتن .. بەداخەوە هەر بەدوای یەك دوو رۆژ هەواڵی جەرگبڕی شەهیدبونی جەمیل رەنجبەر و یەك چەپکە پێشمەرگە و چەندانی دیکەی بریندارمان پێگەیشت، لە ناویان عومەری سەید عەلی و سابیر رەسول و

کۆمـەڵێکی دیکـە هـەبوو، کـە لـە گونـدەکانی نێـوان لوتکـەکانی کێـوەڕەش و ماخۆبزنان، کەوتبوونە بەرپەلامارداني کۆپتەرە مەرگ چێنەکانی رژێمـی بـەعس .. ئیتر بەگوێکردنی نەوشیروان بۆ من بەباش گەڕایەوە ... لێرە بـەدواوە کەوتمـە پەیوەندی کردن و هاتوچۆی ئەو کۆمەڵە هاوڕێیەی کە ماوەیەك بـوو، بـە هاوکـاری حشع و حسك لەریزەکانی قیادەی مووەقەتـە وازیـان هێنـابوو بـریتی بـوون .. لـە شەماڵ حەوێزی، مەجید ئاکرەیی، کاروان ئاکرەیی، رەجـەب ، شـەریف ئامێـدی، ئیبراهیم _ شوان _ کە خەڵکی هەولێر بوو.. هتد . ئـەو برادەرانـە لـەو بـەری ئـەو پـردە دارەی سـەرئاوەکەی نێـوان تـوژەڵێ و نۆکانـدا، لەبـەری نۆکـان لـەناو خێمەیـەکی شڕوشـپڕێو دەژیـان. مـن بـەدوای جـەمیل رەنجبـەر چـەند جارێـك سـەردانمکردن و ئـەوانیش دەهاتنـە سـەرداني ئێمـە کـە لەگـەڵ ئەرسـەلانیش، پێکەوە دادەنیشتین و گفتوگۆی هاوڕێیانەی یەکتر ماندیکردنمان گەرم دەبوو کـە سەرەتایەکەی جەمیل رەنجبەر هەنگاوی بۆ هەڵگرتبوو..

هاوڕێتی جەمیل رەنجبەر و بەندە بۆ قۆناغی خوێنـدنی ناوەنـدی کۆمـاری هـەولێر دەگەڕێتەوە کە ئەو ساڵێك لە پێش منەوە بوو، هاوڕێیەتییەکەی ئـەوێ زەمـانیش بۆ ریزی یەکیتی قوتابیانی کوردستان دەچێتەوەو ئـەو بەیـەك گەیـشتنەمان وەك دوو هەڵـسوڕاوی ئـەو رێکخـراوە، کـە ئـەو دەم لێـرەش لـە پێـشەوەی مـن بـوو.. ناسینی جەمیل و تێکـەڵبوونی بـۆ سـادەیی و خاکیبوونەکـەی، هـەروەها کـوردی قسەکردنەکەی سـەرنجیان راکێـشابووم.. دیـسانەوە ناسـیاوی بنەماڵـەی هـەردوو لامان هۆکارێکی دیکەی نزیکبونەوەمان بوو. هـەر لـەرێگای جـەمیل رەنجبـەرەوە بـۆ رێکخـستنی پـارتی پـەلکێش کـرام، بـەجۆرێك وەك دوو بـرادەر باسوخواسـی ئـەدەب و نوسـین، راوکەیـەکی دیکـەی زێـتر خـوو بەیەکـەوە گرتنمـانی ئاسانکردبوو.. نابی ئەوەش لەبیر بکەم هەردووکمان ئەو دەمی لـەتیپی فوتبـۆل و

تێنسی سەرمێزی قوتابخانە، باشتر خێواوبووینە بیروهۆشی یەکتری .. جەمیل لە فوتبول لە بەندە بەتواناتر بوو و زۆرتر پێشکەوت، کەچی من لە تێنسی سەر مێز لەو باشتر بووم.

لەڕێگای جەمیل رەنجبەرەوە من بەڕەوتی جیابوەوەی ١٩٦٦ ی باڵی مەکتەب سیاسی ئاشنا بووم و بەگەر کەوتم و هەتا بەیانی یازدەی ئازاری ١٩٧٠ بەیەکەوە لە ناو یەکێتی قوتابیانی کوردستان و رێکخستنەکانی پیشەیی پارتی و هەتا یەکێتی لاوان هاودەم و هەڵسوراو، نزیك بە نزیکیمان هەبوو. جەمیل گەنجێکی هێجگار خوێن شیرین و بەسەلیقە بوو. لە هەرەتی تەمەنییەوە لە پال کاری رێکخراوەیی، زۆر بە دڵسۆزی کەوتبوە ناو جیهانی شیعر و ئەدەبیات، لە خوێندەواری و خۆ رۆشنبیرکردن بێدەرەتان بوو. عاشقێکی پڕ لە هەست و نەستی ناسك بوو، خولیای دنیایەکی تژی لە خۆشەویستی بوو.. جەمیل لەگەڵ هاوڕێیەکانی، هەتا برایەکانی برادەرێکی گیانی بە گیانی بوو، لە مامەلەکردنی رۆژانەدا هەمیشە خەمخۆری هەمووان بوو..

بەدوای چونە شاخ لە ساڵی ١٩٧٤ و بەشداریکردن لە بزاڤی چەکداری شۆڕشی ئەیلول، دوورو نزیك ئاگاداری یەکتریمان هەبوو، تاکو لەگەڵ هاتنە پێشەوەی رۆژانی ئاشبەتاڵی ١٩٧٥، کۆمەڵەش سەرەتا وەك رێکخراوێکی شۆڕشگێڕ، ئاڵای بەردەوامی موقاوەمەت و درێژەپێدانی بزاڤی پێشمەرگەیی لە کوردستانی باشور جاردا.. لە بیرمە لە رۆژێکی سەرەتای مانگی ئازاری ئەو ساڵەدا، بەشێکی دیاریکراوی هاوڕێیانی کۆمەڵە کە لە ناوچەکانی باڵەکایەتی _ بنکەکانی سەرکردایەتی شۆڕش هەبوون. نزیکەی دە ئەندامی کۆمەڵە لە یەکتر کۆبونەوەو بەنیازی دروستکردنی مەکۆی ئەو کارە، بەرەو ناوچەکانی زنجیرە شاخی سورێن لە پشتی ماوەت بەرێکەوتین، کە یەکێك لەو هاوڕێیانە جەمیل رەنجبەر بوو..

بەدرێژایی مەودای گوزەری رێگاکەمان، کە ئەزمونێکی تالوتفت بوو، بەلاّم لەبیرم نەچووە، رەنجبەر هەرچەندە وەك بەندە ئەندام و پێشمەرگەیەکی ئاسایی کاروانەکە بوو، کەچی هەمیشە لە گشتمان زیاتر پەرۆشی رێکوپێکی بوو، لەزۆربەی کاروبارەکانی ولاّخ بارکردن، پاسەوانی و دابەشبوون بەسەر مالّی جوتیارەکانی ئەو گوندانەی پێیدا تێدەپەڕین، رەنجبەر هاوڕێیەکی بەحەوسەڵە، دەم بەپێکەنین، هاوکاروخاکی لە کۆمەککردن بەبێ ماندوبوون بۆ هاوڕێیەکانی لەسەر پێیان بوو..

ڕۆژان چوون و هاتن، هەرچەند شیرازەی رێکخستنمان لەناو کۆمەڵەدا، نزیکی یەکتر نەبوو، من زۆرتر بەهۆی تەواوکردنی دواساڵی خوێندنەکەم لە بەبەغداد، کەمو زۆر لەگەلّ رێکخستنەکانی ئەوێ بووم و بەوە ئاگاداربووم جەمیلیش لەگەلّ کۆمیتەی ناوشاری هەولێر هەڵسوڕاو بوو.. لێرەو لەوێ کە یەکترمان دەدیتەوە، ئەویش زۆری لەگەلّ دەگوتم، کە بێمەوە بۆناو رێکخستنەکانی کۆمیتەی هەولێر، کە هێشتا رێکخستنەکانی کۆمەڵە زۆرتر، خەتوختوتی بلاّو بوو، بەلاّم من سەرم نەدەهێنا بەرێ و ئەو دەمیش لەگەلّ هەڵوێستی تەسلیم بونەوە بەرژێم زۆر نەیار بووم.

ئەو برادەرانەی کۆمیتەی هەولێر بەدوای رۆیشتنی مامۆستا جەعفەر و ئەرسەلان بایز و دەستنیشانکردنی عبدالرەزاق سێگرتکانی بۆ بەرێوەبردنی کۆمیتەی هەولێر و ناتەبایی لەگەلّ نابراو لەگەلّ کۆمیتەی هەرێمەکانی بەرێوەبەری کۆمەڵە بەدوای بەجێهێشتنی کۆمەڵە لەلایەن سەرکردایەتییە رەسمییەکەی لە لایەك و دووری جەمیل رەنجبەر لەبەرێوەبردنی کۆمەڵە لەناو شاری هەولێردا، کە زۆرتر بەهۆی مامۆستاییەکەی بوو لە ناوچەی سیدەکانی پارێزگای هەولێر، ئەو رێکخستنانەی هەولێر بەهۆی دەستەپاچەیی مەسولەکانی لە کاروباری

ڕێکخراوەیی نهێنیدا، تووشی دوو سێ شالاوی ڕاوەدونان وگرتنی بەرفراوانی، دەزگا ئەمنییەکانی ڕژێم بوو، بەشێکی هەرە زۆری هەڵسوڕاوە گورجوگۆڵەکانی گیران و هەندێکیان لە ڕێکخستن کشانەوەو هەندێکی تریان بۆ شاخ دەربازبوون .. لەو شالاوانەدا جەمیل ڕەنجبەر دوو جاران لەسەریەك، بەهۆی ئیعتراف لەسەرکردنی گیراو و چەند ساڵێك کەوتە زیندانی ئەبوغریبەوە لە بەغداد.. بەدوای لێبوردنی گشتی ڕژێم بەهۆی جڵەوگرتنی دەسەلات، لەلایەن سەدام حسێنەوە، جەمیل یش یەکێك بوو لەبەر بووەکان.

هەنووکەش وا دەزانم دوێنێیە، بەدوای ڕۆژی یەکەمی بەربوونی لە زیندان و لە ڕێگای هاوڕێ صدیق ڕەنجبەری برایەوە کە ئەودەمی، ئەندامی کۆمیتەی شەهید ئیبراهیم عەزۆی کۆمەڵەی پارێزگای هەولێر بوو، شەوەکەی لەگەڵ باوکم بۆ دیداری لە ماڵی باوکی بەیەك گەیشتینەوە.. جەمیل هەر لە ڕۆژانی یەکەمی بەربوونییەوە، لەسەر چونە شاخ سوور بوو.. ئەوەبوو لە ڕێگای ڕێکخستنەوە کارئاسانی بۆکراو پەیوەندی بە شاخەوە کرد.. لە شاخیش وەك کادرو بەرپرسێکی هەڵسوڕاو لەگەڵ پێشمەرگەیەکی ئاسایی جیاوازی نەبووەو کەم کەس بە مەسول بوونی ئاشنا بوون.. ڕۆژانێك لە سەرەتای زستانی ساڵی ١٩٨٠دا، جەمیل چ وەك هاوڕێ و چ وەك برادەرێکی لەمێژینەی یەکتری، زۆربەی کات لە بنکەکانی ناوەندی کۆمەڵە و ڕاگەیاندن و ئیزگە، لە هاودەمی یەکتری جیانەدەبوینەوە، بەیەکەوە لەسەر بارودۆخی ناهەمواری کۆمەڵە و بزاڤی چەکداری شاخەکان راوبۆچونەکانمان نزیکی یەکتربوو

لە دەمی بەڕێکەوتن لەگەڵ کاروانی ئەو پێشمەرگانەی بەرەو ناوچەکانی هەولێر بەڕێدەکەوتن، هەردوکمان شان بەشانی هاوڕێ سابیر ڕەسول خۆمان ئامادەکردبوو، بەلام ئەوە لەدوا چرکەدا، لەسەر داوای ناوەندی کۆمەڵە ، من

بەجێمام و ئەوان ماڵئاواییان لێکردم.. چ ماڵئاوایییەك کە بۆ جەمیل رەنجبەر و محەمەد خالدی کۆیی، بەبێ ئەوەی بەهزرماندا بێت، ماڵئاوایی یەکجارەکی بوو.. جەمیل رەنجبەرو دەستەیەك پێشمەرگە لە پەلاماردانی کۆپتەرەکانی رژێم شەهید بوون ..

لە بیرمە هەر ئێوارەکەی ئەو رۆژە هەواڵی مەرگەسانی شەهیدبوونی ئەو هاوڕێیانە گەیشت و هەموومانی تاساند، بەتایبەت جەمیل وەك مرۆڤێکی هەڵکەوتوو، بەروبۆمی کەلەکەبوی دەیان ساڵەی کۆششی نەپساوە، کادرو رۆڵەیەکی جێی چاوانی لێدەرچووبوو .. جەمیل نەوەك هەر تێکۆشەرێکی بێپەروای خەباتی چەوساوەکان بوو، شاعیرو نوسەرێکی خاوەن سەلیقەی تەڕ و ناسکی بواری ئەدەبیات بوو.. عەشق و خۆشەویستی دوو پەیڤی گیانی بەگیانی ئەزموونی ئەو سوارە سەربڵندە بوون.. شەهیدبوونی جەمیل رەنجبەر لەناو شیرازەکانی کۆمەڵە و بزاڤی چەکداری کەلێنێکی گەورەی بەجێهێشت و پڕ نەکرایەوە .. سڵاو لە گیانی جەمیل رەنجبەر و سەربەرزی بۆ ژن و جگەرگۆشەو براو کەسوکارەکەی.

ڕەنجبەر و ڕۆژی ڕاپەڕین

نووسینی : مامۆستا مەعروف جەژنە

لە ڕۆژە مەزنەکانی تەمەنمدا، ساتی ڕاپەڕینی "دیانا" ودەورووبەری بوو، ئەوکات جێب قیادێکی سەربازیم پێ بوو ، منیش زۆردەمێك بوو پۆستەری ڕەنجبەرم لا بوو لەگەڵ خۆم بۆ هەڵمەتەکان دەمگێڕاو ئەولاو ئەم لام پێ دەکرد..

هەر ئەم ڕۆژە بوو منیش پۆستەری شەهیدم بە جێب قیادیکە هەڵواسی و بەجۆش وخرۆشەوە هەڵمەتی زیاترمان بردە سەر مۆڵگەو بارەگای سەربازییەکان، ئەوەی مایەی دڵخۆشکەر بوو وە ڕەنجی ماندوو بوونمانی لە بیر دەبردەوە ،خەڵکەکە بە فرمێسکی شادی پێشوازیان لێدەکردین وپۆستەری شەهیدیان ماچ دەکرد.

دوای چەند ڕۆژێك، جاشێکی خۆفرۆش کەئێستا گۆڕ بەگۆڕ بووە، هەرچەند چاوەڕووشی نەبوو سەیرمان بکات لەبەر وێنەی شەهید جەمیل ڕەنجبەر ڕێگای لێگرتین، داوی جێب قیادییەکەی لێکردین، من وهەڤاڵی شۆڤێر بەرەنگاری بووینەوە، هەڤاڵەکە وتی: (تۆ نازانی بەرەنگاری کێ بوویەوە، یەك مۆلگەی سەربازی نەیانتوانی بەرنگارمان ببێتەوە تۆ چی ئێستا هاتیە بەردەمان داوی جێبمان لێ بکەی ئەی نازانی ئەمە سیارەی مامۆستا " مەعروفە" ..؟

ئەی خۆفرۆش نابینی پۆستەری کێمان لێداوە..؟) ئینجا زۆر بەتوندی بەدەرگای جێبەکە خستییە عەرزەکە.

شەهید بووە وزەیەك بۆ خۆڕاگرى ئـەو گـەنج ولاوانـەى کـە بەشـدارى راپـەرینیان کرد.
لەگـەڵ شـەهید بـوونی شـەهید زۆر کـەس دەسـت و ئـەژنۆى شـکا و کـارى لەزۆریشمان کرد بە جۆشەوە بەردوام بین لە خەبات بۆیە وەك بەڵێنێك بـۆ تۆڵـەى شـەهید وبـۆ وورەى بـەرزیمان لـە راپەڕینەکـە ئـەم پۆسـتەرەم بەجێبـە کـەم هەڵواسی.
هەرچى بکرێت بۆ شەهید هەر کەمە چونکە هەوێنى سـەرکەوتنەکانمان بـوو جگـە لەوەش بەهارى تەمەنى بۆ ئێمە بۆ ئێوە بەخشى.
سڵاو لە رۆحى رەوانى ئەو قەڵەمە بوێروتیژە ، سڵاو بۆ گیانى پـاکى شـەهیدجیمل رەنجبەر، سڵاو بۆ خانەوادەى سەربەرزى شەهید، درود بۆ گیانى شەهیدانمان.

تێبینی عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) : من ئەم ناوونیشانەى سەرەم بۆ داناوە.

یادەوەریم لەگەڵ شاعیری چەوساوەکان
شەهید جەمیل ڕەنجبەری نەمر

یادەوەری یەکەم

لەشەوی پێش پەیوەندی کردنی بەشاخەوە دەست پێدەکەم ئەویٚ شەویٚ مانگی دوازدەی ساڵی هەفتاونۆ بوو چوارمانگ بوو بەرعەفواتەکەی حەفتاونۆ کەوتبوو دیاربوو خۆی حازرکردبوو بڕوا منیش دەبوو بیبینم چونکەهەم براو هەم مامۆستام بوو منیش لێتان ناشارمەوە زۆربەگومان بووم

لەحاڵی شۆڕش و وەزعی پڕ رق وکینەی کۆمەڵی کوردەواری ،جگەلەوەش ئەو پەیامەی ئەویش هەڵی گرتبوو بەدیهێنانی

سەخت وپڕکۆسپ بووکەگفتوگۆکەم دەست

پێکرد بینیم زۆر بەشەوق وبە پەلەبوو تا

بگابەوکاروانە منیش دوای چاك وچۆنی لیم

پرسی کاکەگیان تۆبڕیاری قەتعیت داوە

بڕۆی؟گوتی بەڵیٚ تەواوخۆم حازرکردووەو پاشگەزبوونەوەی بۆنییە،گوتم"کاکە ئەوڕێگەیەی گرتیتتەبەر دەزانی چەندخەتەرناکە،

گوتی"دەزانم،گوتم کاکە

ئاگات لە خۆتبیٚ مانەوەی تۆ بۆخۆت و بۆئێمەو بۆ پەیامەکەت زۆرگرینگە تکادەکەم

چاودێری خۆتبە تۆبەتەنهاهەرموڵکی خۆت

نیت،گوتی"وایەبۆیە منیش ئەوڕێگایە دەگرمەبەریان سەردەکەوین یان شەهید دەبم لەسەنگەرا چونکە شەهید بوون لەو رێبازەدا

زۆر پیرۆزەو گۆزەی ئاویش لەرێی ئاوێ
دەشکێ .من زۆر تەئکیدم لەسەرئەوە
دەکردەوەوپێم دەگوت ئاخرکاکە ئاگات لەپیلان وفرت و فێڵی کۆنە سیاسییە بورژوا خائین و دووڕووەکان بێ،ئەوهەرگوتی دەیانناسم خەمت نەبێ چەندی بۆم بکرێ بەوریایی هەڵسووکەوت دەکەم ،، بڕیاریشمداوەهەردەبێ بچم سبەی لەگەڵ مەجیدی برام دەچینەچوارقوڕنەو رانیە و لەوێش دەمگەیننە شوێنی مەبەست واتە سەرکردایەتی من دوای دووجار زیندانی ئیدی تەحەممولم نەماوەو لەلایەن برادەرانی رێکخستنیشەوە داواکراوم ناتوانم بەزەلیلی لێرەبژیم خەمت نەبێ رۆژی سەرکەوتن نزیکە رێکخستنەکانمان تۆکمە دەکەین پێشمەرگەتەیار دەکەین تا دەگەینە ئامانجە پیرۆزکانمان تاگەیشتن بەئازادی و بەرپاکردنی دادپەوەری کۆمەڵایەتی منیش هەردەمگوت ئاگات لەخۆتبێ و بەپارێزبە لەکەمینی بورژواو دوژمنەناوخۆیی و دەرەکییەکان.هەروەڵامی دەدامەوە مەترسە بڕیارمداوە لەپێناو هەرەوەز و هەریار و بوێردا لەپێناوی ئێوەو پەیامەکەمدا بەڵێنبێ بەوریاییەوە بجوولێمەوە ئەگەر رێکەوتیش هات و لەدەست من دەرچوو ئەوا شەهید بوون گەورەترین شەرەف بۆ چەوساوە ومەزلومانی کوردستانەکەمان دوای منیش هاوڕێکانمان هەڵگرانی ئەم پەیامە پیرۆزەزۆرن ئامادەن
درێژە بەورێبازە بدەن . خواحافیزیم لێکردوو دوای ماچکردنی کە بەجێم هێشت هەر ئاوڕم بەدوای خۆم دەدایەوە دڵم نەدەهات جێی بێڵم. رەنجبەر رۆیی و دوایی ساڵێك بەتەیارەی سەمتی بەعسی فاشیست شەهید بوو لە مانگی یانزەی ساڵی ١٩٨٠ لەپشت چیای کێوە رەش

سابیر ساڵح گۆران برای شەهید

تێبینی بیرەوەریەکانم زۆر زۆرن ئەگەرخودا عومربدا دەیاننووسمەوە

بەشی سێیەم

ئەو بەرهەمانەی بۆ جەمیل ڕەنجبەر نووسراون

ئـەم دەقانـەی لێـرەدا دەیخوێننـەوە، زۆربـەی هـەرە زۆریـان لـە سـایتی شـەهید جـەمیل رەنجبـەرەوە وەرم گرتـوون و بـێ دەسـتکاری دامناونەتـەوە. دیـارە هەنـدێکیان لـەڕووی هونەرییـەوە رەنگـە لەئاسـتی پێویستیـشدا نـەبن، بـەڵام بـۆ نیشاندانی خۆشەویستی جەمیل رەنجبـەر و جێگـای ئـەو خۆشەویـستییە لـە دڵـی نووسەرانی ئەم دەقانە،بە پێویستم زانی بێ رەچـاوکردنی ناسـراوی و نەناسـراوی نووسەرەکان هەموویان بخەمە بەر دیدەی ئێوەی هێژا.

هەولێر

شیعری : عیسا حوسێن

پێشکەشە بە یادی ٣٤ساڵەی شەهید جەمیل رەنجبەر

هەولێر..
لە بالکۆنی شیعرەکانی جەمیل رەنجبەرەوە
بێدەنگ..بێدەنگ دەیڕوانییە
دەشتی کاکی بە کاکی شەهید بوون
شارێك .. ئاشنا بە شەهادەت!
شارێك..بەردەوام کاژ فڕێ دەدا
هەولێر..
قوباد ئاسا کە عشقی ژن دەبێت
هەر لە خۆیەوە وڕێنە دەکات.

سلاو له تۆ جەمیل رەنجبەر

پێشکەشە بە یادی رەنجبەری هاوڕێ و برام،

لەبەر ئەوەی ئەوەندەم خۆش دەوێێت

ئەم شیعرەم وەك نامە نووسین هات بەدەستمەوە

نووسینی : حەمەرەشید هەرەس

سلاو لە تۆ جەمیل رەنجبەر

شۆڕە سواری بیر وباوەڕ

کە تۆم ناسی

وام ئەزانی

لە وەتەی هەیت هەر ئاشنامی

لەوەتەی هەیت هەر هاوبیر و هەر برامی

لە نسکۆکەی حەفتاو پێنجدا

هەموو بەرەو ئێران رۆیشتین

هاتیت وتت : کاکە هەرەس

من وا بەرەو جبهە ئەڕۆم

من سەرشۆڕی

نایێنمە سەری خۆم

وتم رابەر تازە تەواو

ئەبێت بڕۆین

دیسانەوە

هەوڵ بدەین هەستینەوە
هەوڵ بدەین چنگی بخەین
پێگەی هەتاو
هۆ رەنجبەری هاوڕێ وبرام
یادت هەمیشە ئەوەتا لەلام.

یادی تۆ... بۆ یادی باوکم

نووسینی : بوێر جەمیل رەنجبەر

لە ئێوارەیەکی پاییزدا

تەنهایی لە سێدارەم دەدات

ڕۆژگاریش پەیکەری سۆز دەڕمێنێ

لە کەناری رووباری دڵمدا

ماسی حەزم

بەر شاڵاوی غوربەت دەکەوێت

لەم ئێوارەیەدا

مەلە سەحراویەکان

باربەستمیان دەکرد

بۆ غوربەتێکی تر

من هێشتا شالوودەی خاك نەبووم

حەزیشم لە چاوی غووربەت

خۆی تەڕ دەکرد

ئای لەم پایزە

دڵم بەقەت پایز حەزینە

گەڵاکانیش زەرد و سوور

لەبەردەمما خۆی دەنوێنێ

لەم ساتەدا

پەیکەری حەزم دەکێشا

بە رەنگی ئەسرینی ئەو کچە پاکیزانەی

لە بۆسەی پیاوان دەربازیان بووە
ئەوەتا یادگاریت
لەدەم تاریك و روونی ئێوارەیەکدا
لە دەرگای دڵم دەدات
منی لەبەردەم ئەرزی واقیعدا چەقاند
منیش هێشتا سەرخۆشی خەیاڵ بووم
مۆمی خەیاڵێکی ترم داگیرساند
لەگەڵ هەموو
دێرێکی شعرت لە ئامێزمی دەگرت
بەم ئێوارەیە
حەزم لە فڕینە
بەرەو کەناری سۆزت بێم
لە بەهەشتی خۆشەویستیتدا
ئارام بگرم
ئاخ دووریت
ئاگرێکە و بەر سۆزی دڵم کەوتووە
لە هەر چوار وەرزەکانی ژیانم
مۆسیقایەکی بێ دەنگی
خەمەکانم گۆرانی بۆ ئەم وەرزانە دەڵێن
گریانی ئەم زەمەنەو
تاودانی ئەسپی وەفا
بەرەو هەڵدێری غوربەتم دەبا.

پیرە هەولێر

شیعری : عوسمان هورمزیار

بە سوپاسەوە ئەم شیعرە لە لایەن (عوسمان هورمزیار) ەوە وەك وەفایەك بۆ شەهید جەمیل رەنجبەر نووسراوە و لە پەیجی خۆی لە فەیسبووك بڵاوی کردۆتەوە، وەرگیراوە.

پیرە هەولێر

دەمەوێ بچم سەرێك لە

جەمیل رەنجبەرت بدەم

دەزانم کۆمەڵە شەمشە کوێرەیك

وا لەسەرسەری دەگەڕێن

دێن و دەچن....دەیانەوێ

شوشەی مەرەکەبەکەی بشکێنن

تابێ دەنگی بکەن و چیتر نەباسی ئازادی بکا و

نە باسی جوانی بکا و

نە ئەو بابەتانەمان بۆ شیبکاتەوە

کە تێی ناگەین

لە چیرۆکەکانی ئەوین

بەڵام ئەو کوڕەی تۆ خووی بەوە گرتووە

خوێنی پەنجەێکی دەستی

لە قەڵەمەکەی بکات و

ڕانەوستێتن لە نووسین.

١– بەشێکە لە قەسیدەی (پیرە هەولێر)لە دیوانی (هەناسەی پایز).

٢– جەمیل رەنجبەر: نووسەرێکی دیاری هەولێر و پێشمەرگەیەکی شۆرشگێربوو لە ساڵی ١٩٨٠ بەهۆی بوردومانی کۆپتەرەکانی بەعس شەهید بوو.

لەیادی تۆ

شیعری : ئازاد عزیز

پێشکەشە بە یادی ٣٤ ساڵەی شەهید جمیل رەنجبەری سەرکردە

لەیادی تۆ
هەمیشە باس لە سەروەریت دەکەم
وەك قارەمانی وڵاتم
بۆ گشت جیهان ناوت دەبەم
داستانەکانت وەك سومبول
بۆ گەورە و بچووك باس دەکەم
هەمیشە دەیڵێم و دەیڵێمەوە
وەك هۆنراوە دیهۆنمەوە
ڕەنجبەر بوویت و بۆ وڵات
ڕەنجت کێشا بۆ ئازادی نیشتیمان
گیانت لەسەر دەست داناوە
بووی بە داستانی نیشتیمان
بووی بە مەشخەڵی کوردستان.

هەولێر ١٨-١١-٢٠١٤

پاییزی بێ جەمیل ڕەنجبەر

شیعری : کاروان عەلی

پێشکەشە بە فاتیمە گۆرانی دایکم – خوشکی شەهید جەمیل رەنجبەر

دیسان گرمەی هەورو
بۆنی یەکەم باران و
وەرینی گەڵا زەردباوەکان
بێ رۆح و نیوە مردووەکان
بزەو خەندەی منداڵی سەرجادەکان
بە کۆڵێ کتێب و دەفتەرەوە
یادگارییەکانیان وروژاندمەوە
ڕەشپۆشیی هەمیشەیی تۆ و
فرمێسکی بن دیوار و
نووزەی درەنگانی شەوانت
بۆ مەرگی دایە و بابەت
بۆ جەمیل و یاسین و براکانت
هەمیشە دڵتەنگیان دەکردم و
هیواو ئاواتەکانیان دەتواندمەوە
***
تەتەری هەواڵبەر
تەنیا ئێمەیان دەناسی

چەند رامان دەکرد لە دەستی
گەڕەك و ماڵ بە ماڵی شار دەگەڕاین
هەر دەیدۆزینەوە
ساڵ تێنەدەپەڕی
هەواڵێکی جەرگبڕی بۆ دەهێناین
ئیتر بۆ گلەیی لە پایز بکەم
کە بۆ تۆ
هەر چوار وەرزی ساڵ
وەك پایز وابوون
وەرزی گەڵا وەرین و
مەرگی ئازیزان بوون
****
پایز لە ئاوابوون بوو
هەڵۆیەك لە ئاسمانی شارەکەمان
دەهات و دەچوو بێوچان
دەیڕوانییە جادە و کۆڵان
سەربان و شوێنە بەرزەکان
وێڵبوو بە دوای شوێنێك
وچانێکی تێدا بدا
هەوای شار هەڵمژێ و
بەرگی زوڵمی رابردوو فڕێبدا
دڵنەوایی دایە و بابەحاجی بکا

تا دڵ لە دڵ نەدەن

کوڕەکەیان لە زیندانەوە بۆ شاخەکان

وەك بەور بیر تیژ و بزێو

ئەمجارەش چەکی کردەوە شان

هەرەس بە شەوەزەنگ دەهێنێ و

لەپێشەوەیە بۆ قوربانیدان

***

هەڵۆی بێخێری قەدەم رەش

لەجیاتی موژدە و دڵنەوایی

شاری غەرقی خەم و مەینەت کرد

کۆستی میللەتێکی خست و

هەمووانی رەشپۆش کرد

شاری ورووژاند و شاخی ماتەمبار کرد

جەمیل ئیتر نایەتەوە،

ڕۆحی ئاوێتەی شۆڕشی میللەت بوو

خوێنی تێکەڵ بەخاك و خۆڵ بوو

ساڵی ٢٠١٢

حەوت نامەی خوێناوی بۆ شەهید جەمیل رەنجبەر

لەچلەی شەهید نووسراون و بلاو نەکراونەتەوە

نووسینی : سابیر سالح گۆران برای شەهید جەمیل رەنجبەر

نامەی یەکەم

هاورێگاکەم
کاکە رەنجبەری براگەورەم مامۆستاکەم
کە هەوالی شەهید بوونی
تۆی ئازیزیان لەبۆ هێنام
شپرزەبووم ورِ بووم تاسام
چەندی بیرم لێ کردەوە
بۆم نەدەکرا
بەم رووداوە جگەربرِە بروابکەم
تا ئەندێشەش توانای نەبوو
مەرگی تۆ بێنتە بەرچاوم
کێ دەتوانێ
کت وپرِی خەبەرێکی کەمەر شکێنی
وای بدەنێ
نەچەمێتەوە و نەهەژێ

کێ بۆی دەکرێ ڕەنجبەرێکی هەژارویستی
خۆنەویستی
جێی هێشتبێ
شەهیدببێ
دان بەخۆی داگرێ وخۆی ڕاگرێ ؟
هاوڕێم هەرگیز نەمدەزانی
وا بەزوویی
لە شەققەی باڵ دەدەی دەفڕی
بەیەکجاری جێمان دێڵی
ئێمە و ئەو هاوڕێیانەی کەخۆشت ویستن
ئەو هاوسەرە قوڕبەسەرەت
ئەوکیژۆڵە پەپوولانەی
سەرفرازیت بۆ دەویستن
لەناکاودا جێ دەهێڵی
بەسەرگەردانی و بەوێڵی
کاکە ڕەنجبەری پێشمەرگەی شۆڕشگێڕم
ئەی پێشڕەوە نەبەردەکەی
ڕێگای سەختی پڕ هەڵدێرم
کە هەواڵەکە ڕاست دەرچوو
هەرچی خۆشەویستی تۆ بوو
هەرکێ کوردی بەشەرەف بوو
دڵ پڕسۆ بوو

لەناخەوە بۆ تۆ گریان
هاوڕێکانت سەری ڕێز و نوازشیان
بۆت دانەواند
دایە ئاسك جەرگی کوناودەربوو بڕا
بە دایەڕۆ بە ڕۆڵەڕۆ دنیای تاساند
ساڵح گۆران پشتی چەمایە و شکا
لەپرسەکەت وەك مەنجەڵی چێشت دەکوڵا
ئەو هاوسەرەش کە دایکی کۆرپەکانت بوو
ئەوگوڵانەش
ئەوئەستێرە گەشاوانەش
کە بە قەدەر چاوکانت لات ئازیز بوون
لات و پەشۆکاو و زیزبوون
هەرەوەوز، بوێر، هەریار
مانەوەبێ خۆشەویستی باوکە رەنجبەر
کاکەڕەهبەر
٢٨ی کانوونی یەکەمی ١٩٨٠

نامەی دووەم

هاوڕێگاکەم
دوای چەند ڕۆژێ
هەموو بۆ لات کەوتینە ڕێ

تـا تـەرمـە خوێناویەکەی تۆ
لەبن چیای کێوە رەشەوە
لەدێی پیرانە رەشەوە
بەناو کۆیەی شەهید جەعفەری هاوڕێگات
بۆ هەولێرە خەمبارەکەی ژێردەست و لات
بەسەر بڵندی ببەینەوە"
ئای کە جوان بووی
وای چەند بەرز و قارەمان بووی
کە بەو جـلـە پێشمەرگانە
لەناو گۆڕێکی ساکار و هەژارانە
بەدڵنـیـایی خـەوتـبـووی
جوامێرانە پاڵ کەوتبووی
کە سمێڵە قەترانییەکەی تۆم بەدی کرد
کاتێ سەرە کوێستانییەکەی تۆم بەدی کرد
کە دەتوت تازە چیای قەندیل
بەفری بە دیاری هێناوە
بۆسەری بەرزی کاك جەمیل
جا بڕوام کرد
زانیم رەنجبەر
ئەو کاروانەی چۆڵ کردووە
مامۆستاکەم
گیانبازی کردووە بۆ وڵات

منی تەنیا جێهێشتووە
ئەو بەچکە شێرە مەردەیە
ئەو شاعیرە بەهەڵوێست و جەربەزەیە
نانی دیلی ژینی دیلی نەویستووە
ئەو شۆڕشگێڕە مەزنەیە
لە پێناوی ڕەنجدەراندا
لەپێناوی ڕەش ورووت و بێچاراندا
گیانی بەخاکی کوردستان سپاردووە
بۆیە ئاوا هاوڕێکانی تەزاندووە

٢٨ی کانوونی یەکەمی ١٩٨٠

نامەی سێیەم

هـاوڕێگـاکـەم
ڕەنـجـبـەرە دڵ پـڕ هـیـواکـەم
ئـەو بــریــنــە قـووڵەی کـەوا
لە جەستەی تۆی شەهـیـد دابوو
چـەنـد لەگەڵ تـوانـا و بـڵـنـدی
تۆی پێشمـەرگـەدا گونـجابـوو
ئـاواتـت بـوو تـا لـە ژ یـنــی
بـە سەربـەرزی و کەڵە مێردی

بە دروشمی (کەم بژی مەردوکەڵ بژی)
وەك كاك یاسین بە رووسووری
دەست لە ملا نێی مەرگ ببی
مەبەستت بوو
لەڕێی شۆڕشی چەوساوە
لەرێی خاكی ئەم نەنەتەوە زۆرلێكراوە
گیانی پاكی خۆت ببەخشی
هاوڕێ تۆ لە ناو دڵمانی
لە ناو خوێنی جگەرمانی
تۆ نەمردووی قەت ناشمری
تۆ گەورەیت و گەورەییە كەت
بەقەد گەورەیی و پیرۆزی رێگاكەتە
تۆبەرزیت و بەرزییەكەشت
بەقەد بالآی چیای هەڵگوردی ولآتەكەتە
چ مرۆڤێكی شوڕشگێر هەیە ئەمڕۆ
خۆزگە نەخوازێ چەشنی تۆ
مێژوو ئەوها لە سەرترۆپكی نەمری
لەسەردەفتەری چەوساوە و خاك پەروەری
بە ئاوی زێڕ تۆماربكرێ ؟
بە گولآوی نێرگزی كوێستان
لە سەر ئالآ و لەسەر هەوا و
لەسەردار و بەرد و چیا بنەخشێنرێ؟

تاکورد و کوردستان هەیە لەیاد نەکرێ

نامەی چوارەم

هاوبیرەکەم
ڕەنجبەرە بە تەگبیرە کە م
وامدەزانی بەرامبەر گشت کارەساتێ
خۆڕادەگرم قەت ناگرێم
کەچی هاوڕێم
کە خەبەری شەهید بوونی
تۆی کۆڵنەدەریان بۆ هێنام
وەك دێوانە
چەشنی شەمی
کۆستکەوتوو بەتین داگیرسام
وا پەشۆکام
گریان دەستی لێ سەندم و
لە دەسەڵاتم دا نەما
چاوەکانم بوونە کانی و
جۆگەی خوێنیان بۆت هەڵبەستا
بڕبڕەی پشتم شەقار بوو
ئەژنۆم شکاو چەمامەوە
مامەوە بێ سەرپەرشتی ما مۆستاکەم

بیٚ خۆشەویستی ڕێبەرو هاو ڕێگاکەم

* * *

جەمیلە ماندوو نەبووەکەم

کاکە لە خۆ بردووەکەم

ئەوەندە بە کوڵ گریاوم

شپرزە و سەر لیٚ شێواوم

دەڵیٚ ی زمانم لاڵ بووە

هەنا سەبڕ بووم تاساوم

وشەی تەڕ و پاراوم نازولاّ لْ بووە

ئەگینا بۆ چەندی دەکەم بۆم ناکریٚ

بە هۆنینێکی کوردانە

هاوڕێگاکەی خۆم بدوێنم

ئەو هەستیارەی هەرگیز بۆ خۆی

خۆ شی نە ویست بلاوێنم

گوێی بیٚ دەنگی ئەم زەمانە

کش و ماتە بدڕێنم

دۆست و دوژمن سەرسام بکەم

بە شاکاریٚ بتاسێنم

کیٚ پێی دەکریٚ

شیعرێکی پڕ حەسرەت و کارەساتباری

وا داڕێژیٚ ؟

زامی ڕەنجبەری پێشمەرگەی

بەر مەیدانی پێوە دیار بێ
بۆن کڕووزی جەرگی دایەی
ڕۆڵە شەهیدی دوو بار بێ
هالاوی هەناسەی بابەی
دڵبریندار لێ هەڵسێ
بێ قەرار بێ
داد و فیغانی هاوسەری
شەیدای ڕەنجبەری لێوە بێ
بێ ژمار بێ
خەمی هەر سێ کیژۆڵەکەی
باوکە شەهیدی پێوە بێ
پڕ لە تەنیایی و ئازار بێ
چ شاعیرێ
چ ئەدیبێ شۆڕشگێڕێ
شیعرێکی وای بۆ دەنووسرێ؟
با دەنگ بکا با بوێرێ
سەر کێشی بکاو بنووسێ!

نامەی پێنجەم

ڕەنجبەرەکەی شۆڕشی نوێی
کوردستانی داگیر کراو

شەهیدەکەی ڕێبازی نوێی
کوردی ئاوارەو مافخوراو
ئەی شاعیرە دڵدارەکەی
ڕێی خەباتی چینایەتی
ئەی پێشڕەوە نەبەزەکەی
ڕێگای سووری پڕئەشکەنجەو
دەردەسەری و مەردایەتی
تۆ نەمردووی
کەی جوامێری وەك تۆ ئازا
کەی پێشمەرگەی چاوی ڕێگا
چۆن هەڵۆی سوور
گیڤارای ئەم نیشتمانە
بێ پشت و پەنا و زەحمەتە
چۆن شۆڕەسواری ئەم گەلە
پڕ نەگبەتە و نەهامەتە
بە پیلان و بەدەست ڕێژی
ئەم گورگانە
جوانە مەرگ دەکرێ و دەمرێ؟
سەد حەیف و سەد مخابنە
ڕەنجبەرەکەی ئەم خەڵکە بێ دەرەتانە
بەسەمتی وەحشیگەرانە
نامرۆڤانە تیرۆر بکرێ

چۆن شاگردی فەلسەفەی ژین

ما تریالی دیالەکتیکی

م...... س ل ..... ن

شیکەرەوە و چارەسازی

مێژووی ژان و دەردو برین

گەشبینەکەی داهاتووی پڕ

لە ئومێد و عەشق و ئەوین

بە سارووخی بە شەستیری

ئەم درندە نا ئینسانانە

شە هید ببێ؟

نا رەنجبەری چەوساوەکانم نامری

لە دڵی هاو رێبازەکانی د ا دە ژی

تۆ لەڕێی ئازادی میللەتەکەت رۆیی

بە ئومێدی یەکسانی بووی سەربەخۆیی

سەر بڵندی قەت نامری

لە رۆحی بابە حاجی و دایە ئاسك دای لەخوێنی هەرسێ پەپوولەی

هەست ناسك دای

وای لەناوخوێنی جۆشاوی سابیرەکەی هاوبیرتی

هەند لەگەڵ هەستم تێکەڵی خۆت سابیری

لەگیانی گەل دای تا ئەبەد قەت نامری

شاعیرێکی شۆڕشگێڕی بەهەڵوێستی

خۆنەویستی

نامەی شەشەم

مـامـۆسـتـای ئـەلف و بێ زووکـە
قـوتـابییـەکـانت چـاوەڕێنـە
زەنـگ لێی داوە و کاتی فێربوونە هەنووکە
ڕەش وڕووت و بێچارەکان
بـەتـەمـای تـوونـە دەی زووکـە
درەنـگـە تـوخـوا هـە نـووکـە
وەرە دەرسـی پـەروەردەیـی و
شـۆڕشـگـێڕیـمـان فـێر بـکـە
واتـای شـۆڕشـی جوتـیـاریی و
کـرێکـاریـمـان فـێـر بـکـە
وە رە مـانـای نـەبـە ز یـن و
کۆڵـنـە دانـمـان تـێ بـگـە ێـنـە
وەرە و نـرخـی خـوێـنـی گەشـی
شـە هـیـد ا نـمـان تـێ بـگـە ێـنـە
بـۆ چــی دە ڕۆی ؟
کێ قوتابی وا لـە نـاکـاو جـێ هێشتووە ؟
کێ کـاروانـی رەنـجـدەرانـی
یـەکـجـا ر وا شـڵـە ژانـدووە ؟

هـێشـتـا زووه "

نـا بـیْ بـڕۆی

ئـەی خـۆت نـەتـگـوت

ئـەم مـیـلـلـەتـە چـەوسـاوە یـە

پـێو یـسـتـی بـە ڕۆشـنـبـیـری

شـۆڕشـگـێـڕو ئـازا هـەیـە ؟

هـاوڕێـکـانـت چـاوەڕێـن بـە

قـسـەوکـرداری بـیْ وێـنـەت

شـیـعـرو گـوتـاری مـەردانـەت

ئـەم شـۆڕشـە درێـژ خـایـەنـە

لـەم هـەوراز و نـشـێـوانـە بـەسـەر بـخـەی

لـەوەرزی مـیـوەڕنـیـن و درو ێـنـەش دا

هـەرەوەزیـان لـەگـەڵ بـکـەی

لـە شینگـێڕی ولیْ قەومانی بیْ وێنەشدا

دەسـتـبـاریـان لەگـەڵ بـگـریـت و

قـەت وقـەت پـشـتـیـان بـەر نـەدەی

لەگۆ ڤەندو شـایی و سەرکەوتـنـەکانـیـشدا

سەرچۆپی یان بۆ بگریت و رێکیـان بـخـەی

نامەی حەوتەم(دوا نامە)

هـاوڕیْ گیانی گیانی یـەکەم

خەمخۆرەکەی رەنجدەرانی ولاَ تەکەم
ئەی رەنجبەرە بوێرەکەی
ڕەمزی سەر بەرزی و نەبەزین
ئەی دلّدارە هەر یارەکە ی
کوردستانی نوقمی دەریای ژان و برین
هەلّۆی سەر لووتکەی بلّندو قەد شاخانم
کارمامزی دەشتی هەولێر و گەرمیانم
گەر شۆڕشێ
قوربانی و اگەورەی هە بێ
چۆن بلّێسەی ئاگرەکەی
هەموو نیشتمان داناگرێ و
دوژمنە نازی یەکا نیش ناتۆقێنێ؟
گەر میلەتێ
ڕۆلّەی ئاوای پێشمەرگە بێ
پە یا مبە ر ی
وەك رەنجبەری
بە ڕێوە بێ
چۆن لەژێر دەست داگیرکاران رزگار نابێ؟
هاوڕێکانی جەمیل رەنجبەر
ئەی پێشمەرگە ئازاکانی
کوردستانی جگەر بڕاو
ڕۆلّە لە خۆبوردووە کانی

کوردی بێ لانەو ماف خوراو
شەهید هەر بە لاشە دەمرێ
جە میل رەنجبەر قەت نامرێ
ڕۆحی بێ گەردی زیندووەو
بەرەو ئاسمان هەڵدەکشێ
لە شە ققەی باڵ دەداو دەفڕێ
نەمری بە باڵای رەنجبەری گەل دەبرێ
دەفڕێ و دەفڕێ
گیانی لە ناو گیانتان دایە
خوێنی لەناومێشکی کراوە و
دڵ و شا د ە مار تان د ا یە
ناوی لە گەڵ راچڵە کین و
دەنگ و پە لا مارتان دایە
هەتاوەکو
پێشمەرگە ێکی بەباوەڕ بەپێوەبێ
ڕۆشنبیرێکی شۆڕشگێڕ
تەکان بداو بەرێوە بێ
شەهیدانی ئەم رێبازە زویر نابن
قەت خامۆش و
بێ تاقەت و دڵگیر نابن
هەر لە بیری ئەم گەلی کوردەن دەرناچن
شەهیدی ئەم خاك وهەردەن لە یاد ناچن

لەفیکری وەچەی داهاتوو

د ە نەخشێن و

مات و مەلوول وکز نابن

دەچنە ناوتیشکی ئەستێرە و

مانگی هێشتا هەڵنەهاتوو

قەت بزر و عادز نا بن

دەبنە ئەستێرەی گەلاوێژ

پێروو و تەرازوو بۆ ڕێگای سەربەرەو لێژ

ڕێی کاکێشان

لە بۆ کاروانی تێکۆشان

دەبنە هە تاوی سەر لە نوو

بۆ سبەینێکەی کوردستان

د ە بنە چرا خان بۆ نەو ە ی

لە گەڵ ئازار را نە ها توو

دەبنە مێژوو یەکی زیند وو

شۆڕشێکی دروستی بەئاکام گەیشتوو

هیچ کات لە ئێمە ون نا بن

فەرامۆش و ناڕەحە ت و کە ون نا بن

جگەرگۆشەی دایکی بەسۆزی وڵاتن

تاخەڵکی بە وەفا و عەشق وئیمان هە یە

تامەسەلەی مافی هەرچی ئینسان هەیە

کە و ن نابن لە یا د ناچن

هەرگیز لە دڵمان دەر ناچن

لە یاد ناچن لە یاد نا چن

تێبینی :

مێژووی ئەم نامە خوێناوییانەی کاك سابیر ساڵح گۆران برای جەمیل رەنجبەر ٢٨ی کانوونی یەکەمی ١٩٨٠ی لەسەرە و لە فەیسبووکی کاك سابیرم وەرگرتوون.

کۆچی زاوایەکی نامۆ

شیعری : جەوهەر کرمانج

کێ پێی گوتی،
بەم وەرزەی سەهۆڵ بەندانە
ڕەشماڵی رەوەندیت بەرەو
مەنزلێکی ئەوەندە دوورە پێچیەوە
کی پێی گوتی :
لەم چەرخە نایەکسانەدا
پشت بکەیتە ئاوەدانی و
بۆهەمیشە نەیەیتەوە
خۆتۆ وەکو هەڵۆیەکی هەواردیتە
لەسەر لوتکەی بەرز نەبا
نەدەنیشتی..
وەك کۆچەرێکی گەڕیدە
لەم کوێستانە سەر بەتەمە گەورە ببووی
ڕەنجبەرێکی چاو قایم بوویت
چ ئاغایێ دەری کردبووی
بۆ رۆیشتی–
بۆ رۆیشتی –؟!
نەڕۆیشتبای–

ئاخر تازە منداڵەکان

زمانی ئاگر فێر دەبن.

تازە خەریکن لە گورز و

تۆبزی دوژمن تێر دەبن

زوو رۆیشتی

نەڕۆیشتبای

ئاخر سبەی..

گەر بە زمانێکی رەوان

لە گەورەکانیان بپرسن:

ئەرێ دایە

ئەرێ بابە

مامۆستا گەورەکانمان کوان

کوانی ئەو مامۆستا جوانەی

هەموو رۆژێ بەخەندەوە

لە سەرەتای گوتنەوەی وانە بە وانەی

پێ دەگوتین :

منداڵینە

مەتەڵێکتان بۆ دەبێژم

ئەوەی توانی هەڵی بێنێ

ئەوە شایستەی چەپڵەیەکی زۆر بەتینە :

"وڵاتێکی گەورە هەیە

هەتا چاوبڕدەکات دەشت و

کانیاوی چاو بە گریانە
لە هەر چوار دەوری سنووری
دیوارێکی ئەستوور هەیە
هەزار ساڵە..
کولنگ و بێلی لێ دەدرێ
ناڕوخێ و هەر دیوارە کۆنەی جارانە
چیای بەرز بەرزی تیایە
ڕەزی تیایە
بەڵام ئەوەی داخی دڵی دانیشوانە
وەتەی ئەم وڵاتە هەیە
بێ ئاڵایە..
بێ فەرمانڕەواو سوڵتانە"
دەی بزانم :
چ کیژە روندوو و ئازایێ
چ کوڕخاسێ
ئەم وڵاتە زنجیر لەپێیە دەناسێ..؟
– من ..مامۆستا
+ من مامۆستا
– مامۆستا ..مامۆستا..مامۆستا..
+ کچم هەریار
دەی کیژی خۆم زۆر ئاسانە
– مامۆستا ئەوەی تۆ فەرموویت

هەبێ و نەبێ کوردستانە.

گەر بپرسن..

دەبێ وەڵامی رەوانیان بدەینەوە

پێیان بڵێن

مەپرسن مامۆستا بۆچی..

بەجێی هێشتین

بۆ کامە هەوار بوو کۆچی

با هەوڵدەین

سبەی تۆڵەی بکەینەوە.

***

هەڵۆیەکی بەرزە فڕبوویت

لەسەر لوتکەی بەرز نەبا نەدەنیشتی

لەم کوێستانە سەربەتەمە گەورەی ببووی

ڕەنجبەرێکی چاو قایم بووی

چ ئاغایی دەری کردی

بۆ رۆیشتی..؟

نەڕۆیشتبای

تازە هەتاو گەرم دادێ و

تەم تومانی خەم راو دەنێ

تازە کۆرپەی حەز پێ دەگرێ و

بەرەو بەهارێکی خەملیو

هەنگاو دەنێ

کوڕە زاوا– بووك ڕەبەنە

مەڕۆ باشل نەبێ چاوی

دەلالی پانی بەخەنە

"هەوالێ ماینێ زاوای سوورە"

"هەوالێ..زاوا ڕێگای دوورە"

"هەوالێ.. کۆچی زاوای شینە"

"دەلالی کورمالێ خەڵکینە"

"دەلالێ کور هەر قوربانینە"

هەڵۆیەکی بەرزە فڕ بوویت

لەسەر لوتکەی بەرز نەبا نەدەنیشتی

ڕەنجبەرێکی چاوقایم بووی

چ ئاغایێ دەری کردی

بۆ ڕۆیشتی..؟

نەڕۆیشتبای..

ئاخر سبەی..

نۆبەتی رنینی ڕەزە

سبەینێ نۆرەی بڕینی

قۆناغێکی درێژترە،

هەرەوەزە..هەرەوەزە

تخوا مامۆستا وەرەوە

ئەمجارەیان..

وانەی مێژووی قارەمانیت

به منداڵە هەژارەکان بدەرەوە

جەوهەر کرمانج١٩٨٠

تێبینییەکی هەریار کچی جەمیل رەنجبەر :

ئەم شیعرە لە چلەی شەهید جمیل رەنجبەر بە گۆرانی گوترایتەوە و لە شاخ تۆمار کراوە من منالّ بووم لەبەرم کرد بوو بە گۆرانی هەموو سات دەمگوتەوە و زۆر کاری تێکردبووم.

میوان

بۆ شاعیری شەهید (جەمیل رەنجبەر)

نووسینی : شێرکۆ بێکەس

نیوەشەو هەندێ جار کە شیعر
ئەم باتە ناو دنیای سیحراوی خۆیەوە
ئەم خاتە سەر باڵی خەیاڵی دوورە فڕ
ئەوساتە شەماڵ بێ یان زریان
باران بێ یان بەفر
ئەبینم..گوێم لێیە :
وادەرگای حەوشەمان
چیڕەیەك ئەكات و تۆزێكی ئەترازێ
ئەبینم : بێ خشپە، لەسەر لا
چاوزیتێ
قژنێ، ریشنێ
باڵا كورت
هەناسە سواربوویەك
هەروەكو مامزێ پێكرابێ و راونرابێ
بەپەلە خۆی ئەكات بەماڵدا

دوو پشكۆی بیلبیلەی
بە دەوری حەوشەدا ئەگەڕێ
ئاوڕێ..دوو ئاوڕ
ئەوساكە بەرەو ژوور
هەنگاوی خێراتر هەلئەگرێ
ئەگاتە بەردەمی پەنجەرەی ژوورەكەم
ئەوەستێ
بە پەنجە چەندجارێك لەسەر
یەك لێی ئەدا:
– تەق. تەق. تەق –
بە ئەنقەست دووجاریش
لەسەر یەك ئەكۆكێ
"تێئەگەم خۆیەتی"
"جەمیل"ە
لە دوور را هاتووە
ماندووە: ئەزانم لەمناوە بە تایبەت لای داوە
بۆ ئەوەی سەردانی من بكا"
ئەشلەژێم،خەریكە پەنجەرەم لێ ئەبێ بە دەرگا
سەرسمێك ئەدەم و پێخاوس رائەكەم
هەر لەبەر هەیواندا
باوەشی پیا ئەكەم
هەروەكو دوو لقی

دوو داری راست و چەپ تێك ئاڵاو
من سەرم ئەخەمە سەرشانی راستی ئەو
ئەو سەری ئەخاتە سەرشانی راستی من
نە جارێ نە دووجار نە دەجار
تۆ بڵێ هەزارجار
پەڵاسی ناو دەمی
ئاوێنەی تەوێڵی
گەردنی رەنگ لیمۆی ماچ ئەکەم
گوڵاڵەی برینی سەر سینگی ماچ ئەکەم
ئەو وەختەی کە دەستمان لێك بەردا
بەرامبەر یەکتری دانیشتین
لەباڵای ئاوێنەی دیوارا
تەماشای خۆم ئەکەم..ئەبینم
سەرسنگم سوور بووە
ڕووخسارم سوور بووە
ژوورەکەم سوور بووە
بۆن ئەکەم
دەستوپل بۆنی گرت
بۆنی گوڵ، بۆنی خاك، بۆنی گیا
جل بۆنی باڕووت و قژ قەوزەی رووبار و
ژوور بۆنی گۆگردی
ئەشکەوتی ناو چیا

***

سەرەتا بێ دەنگی خوێنێکە و ئەمگرێ

سامێکە و زمانم: ئەبەستێ..

ئەوکاتەی چنگی خوێن بەریدام..

هەڵدەستم :

چایەك و پەرداخێ ئاو دێنم

هالاٌوی چایەکە و هالاٌوی هەناسەی

تەمێکە بۆ کەمێ

لەڕوومان ئەنیشێ

– جەمیل گیان لاواز بووی –

لاوازی

وەك کۆترە باریکە

وەك وەلی دێوانە

وەك قەڵەم

بە یەك بین ئاوەکە هەڵ ئەدا

چایەکەی بەردەمی تێك ئەدا

قومێکی لێ ئەدا و دەستی چەپ

ئەخاتە سەرشانم :

– لاواز بووم؟!

شاخ و داخ چاوەکەم ، شاخ و داخ

شاخ خاکە و شەم دایکە و

من وەلی دێوانە و

من کۆتره باریکەی "کۆمەڵە" و
بۆ پەنجەی زاڕۆڵی هەژاران
من قەڵەم
پاش تۆزێ دەست ئەبا
لە پزوی شەرواڵدا
چوکلێتە نامەیەك
دەردێنێ و ئەمداتێ
بەدەنگێ، وەك وژەی دەستان بمدوێنێ
وەك شەپۆل هاژەی دوور
بمگاتی و بمدوێنێ
پێم ئەڵێ:
– دوێنێ شەو کە دیمن سێ قۆڵی
"شەهاب و جەعفەر و ئەنوەر" بوون
هەرسێکیان لەسەر ئەرز چوارمشقی
لە دەوری ئاگری بە کڵپەی
ماڵێکی کۆچەردا دانیشتن
هەر لەوێ، هەر لەبەر رووناکی ئاگردا
بە نۆرە هەریەکە و دێڕێکی نامەکەی
بۆ کیژو و..بۆ کوڕی
قوتابی پێشمەرگەی شاخ نووسی
***
سەعاتێ زیاترە لە چاویام

تەماشای خۆر دەکەم
سەعاتێ زیاترە لە دڵیام
گوێ ئەگرم لە خوێن و سەرئەنێم
بەسنگی خاکەوە
سەعاتێ زیاترە من ئەوم ئەو منە
من پرسیار
ئەو وەرام
– جەمیل گیان بێ دەنگی، دەبدوێ؟
– مەنزڵم.. بڵاوە.
هەر ئەمشەو من دەبێ پێیەکم لێرە بێ و
ئەویتر لە –بۆکان–
هەر ئەمشەو من ئەبێ
بە سواری ئەسپە رەش
دەمامك هەڵبەستوو
خۆم بکەم بە قەڵای هەولێردا و
هەر ئەمشەو سەریش بەم
لە "مەم"ی هەژاری ناو "بۆتان"
وا"جەمیل" بە پێوە وەستاوە
بەژن سوور
هەر ئەڵێی هەناری گوڵ کردووی
گوێی ئاوە
بەژووردا چەند جارێك دێ و ئەچێ

ئیستێك و له بەردەم دۆڵابی
"سەردەمێ دۆڵابی حاجەتی موبەق و،
ئێستاکە کتێبا"– ئەوەستێ.
ئەوەتا دانەوەی و له خانەی دووەمدا
سەروخوار ورد گەڕا دەستی نەکەوت
دیوانی "بێکەس"ی دەرهێنا
هەروەکو یەکەم جار
مەلۆتکەی جگەری تاقانەی هەڵبگرێ
بەو جۆرە هەڵگرت
لەسەر خۆش چاوان و روومەتی
دیوانی هەڵمژی و ماچی کرد
– بۆ ئەڕۆی ئەی ئاسکە سووره
بۆ ئەرۆی!
بۆ ئەڕۆی ئەی مانگی
کاکۆل ئاڵ بۆ ئەڕۆی؟!
بەم شەوە بۆ ئەڕۆی
بارانەو رەهێڵە
دەتخوا هەر ئەشڕۆی
گوڵاڵەی زامێکی سەر سنگت
لەلای من جێبێڵە
– پەنگ نابێ عاشقێکی رەوەندە و
بە تەنیا لە ماڵێ لا نادا

پەنگ نابیٚ خەمێکی کێوییەو
بەتەنیا لە شاخیٚ لا نادا.
پێخاوس بەدوایدا رائەکەم
نایگەمی..تیشکێکە و.. نایگەمیٚ
بارانە و رەهێڵە
تەڕ ئەبی "جەمیل" گیان
تەڕ ئەبی!
وا ئێستە گەیشتە بەردەرگا
ئیستێك و بۆ ساتیٚ راوەستا
ئاوڕی دایەوە، سەرێکی هەڵبڕی
مانگی سوور لە شەوی
ڕەشپۆشدا پێکەنی
ئەوساکە دەستی برد،
لە پەنا دیواردا
چەترەکەی هەڵگرتوو
بیٚ خشپە، لەسەر لا
بەدرزی کراوەی دەرگادا
تێپەری و..
بەتەنیا جێی هێشتم!

١٩٨٣

هۆزان

نووسینی : کەیفی کوردستانی

بۆ گیانی بەرزەفڕی شاعیری

چەوساوە و ڕەنجدەرانی کوردستان

شەهید جەمیل ڕەنجبەری لەدڵان زیندوو

هاوڕێم (جەمیل) بووی بە خونجەی سووری سەر چڵ

شێت و شەیدان بەعەشقی تۆ چەندان بولبول

بووی بەسرووودی وێردی دەم و دووی منالان

لە سەر تاسەری نیشتیمان

بووی بە (وەلی) خۆیان بە(شەم) ت دەزانن

تێکڕا کچانی چەلەنگ و ئازادی خوازانی گەلمان

بوویتە پەیڕەوی کرێکار

لە بەر باغەڵ هەڵتدەگرن لاوانی چاپووك و هەژار

بووی بە هەورو بارانی خۆشیت داباران

بە سەر دڵی عاشقانی

نان و ئازادی و گوڵ و چیا

لە کوردستانی کارگەران

بووی بە رووبار خاکی و وڵاتت داشۆری

له پیس و بۆخلی نەگریسی

پۆستاڵ ڕەشی عەفلەقیەکان

بووی بە نێرگز بە تاسەوە چێت کردەوە

لە سەر سنگ و یەخەو پرچی

کچانی عاشق بە هۆزان

بووی بە هۆزان خۆت خزاندە سەر لێوانی

دڵدارانی ئەم وڵاتە بێ ئالایە

ئای جەمیل گیان بولبولەکان لە تۆ فێر بوون

لە شەوانی سارد و تووشا

لە ڕۆژانی زریان و تۆف

هەر بەیادی وەرزی بەهار

گۆرانی بۆ خونچە بلێن

ئێمەی هەستیاریشت هاندا

هەر کە ڕۆژێ خامە نەبوو

زۆر بوێرو چاڵاکانە

هۆزان دابرێژین بە خوێن

١٩٩٢/٢/١

پەخشان

جەمیل ڕەنجبەر جێی نەهێشتووین

نووسینی : عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)

جەمیل ڕەنجبەر سی و پێنج ساڵە لە پانتایی خەبات بۆ ڕزگاری و دادپەروەری کۆمەڵایەتی نابێنرێت. سی و پێنج ساڵە لە نێو بزووتنەوەی ئەدەبی شۆڕشگێڕانە قەڵەمەکەی یەك وشەی نەنووسیوە. سی و پێنج ساڵە هیچ موناقەشەیەکی فیکریی و ئەدەبیی لەگەڵ هیچ کەسێکدا نەکردووە. سی و پێنج ساڵە دەستی بەسەر قژی کچەکانیدا نەهێناوە، سی و پێنج ساڵە گوڵێکی بەدیاری نەبەخشیوەتە هاوسەرەکەی، سی و پێنج ساڵە هیچ گۆڤارێکی نەکڕیوە و هیچ کتێبێکی نەخوێندۆتەوە. بەڵام سی وپێنج ساڵە خەونەکانی وەکو جاران تازە و شیعرەکانی وەکو جاران گەش و وشەکانی وەکو جاران بە کار و بڕواکەی وەکو جاران بەهێزە. جەمیل ڕەنجبەر جێی نەهێشتووین و لە گەڵماندایە، ئەو هەموو ڕۆژێك لە نوێبوونەوەدایە. ئەو لە تازەییدا دەژێت. لەجوانیدا ئارایشتی شیعر دەکا و بە ویقارەوە شکۆی شیعری بەدەستەوەیە و وەك چەپکەگوڵ دەیدا لە یەخەی کۆمەڵگە و ئینسانەکان. جەمیل ڕەنجبەر تا بە جەستە لە ژیاندا بوو، لە پرسیارکردن نەوەستا. پرسیارکردنیش پیشە و خولیای مرۆڤە بۆ فێربوون لە لایەك و هەڵسەنگاندن و دەرخستنی پارادۆکسی ژیان لەلایەکی تر. جەمیل

وشەکانی بەر لە خۆی دەدوان و شیعرەکانی لە پێش خۆیەوە دەچوونە نێو دڵ. پابلۆ نیرۆدای شاعیری شیلی کاتێك پۆلیس و سوپا هەڵدەکوتنە سەر ماڵەکەی بە بیانووی ئەوەی بەدوای چەکدا دەگەڕێن، پابلۆ نیرۆدا دەڵێ" چەکی من شیعرەکانمە". جەمیلیش شیعری وەکو چەکی دەستی بەکار هێناوە بۆ بەرگری لە ئینسانییەتی ئینسانی کورد و گەیشتن بە ئومێدە گەورەکە. واتە رزگاری کرێکاران و زەحمەتکێشانی کوردستان لەژێر چنگی ستەمگەری بورژوازی. شوێن پێی جەمیل رەنجبەر کوێر نەبۆتەوە. جەمیل ئێستاش لە پەنجەرەی مێژووە لێمان دەڕوانێ. لە باخەکانی ئومێدەوە سەیری دوارۆژی مرۆڤی کورد دەکات. جەمیل ئێستاش خەون دەبینێ، خەون بە ئازادی ژنان و ژیانێکی شایستە بە مرۆڤ. جەمیل رەنگە لە دیدی زۆرێکەوە مردبێ و تەواو، رەنگە زۆرێك بە شەهیدبوونی گەیشتبێتنە یەقینی کۆتایی..بەڵام لای ئەوانەی درك بە جوانی و گەورەیی خەونەکانی جەمیل رەنجبەر دەکەن، نەمردووە و بەڵکو وەکو جاران زیندووە. نهێنی ئەم زیندووبوونە لەنێو دەقە شیعرەکانی و هەڵوێستە مرۆییەکانییەتی. جەمیل ئێستاش هەموو رۆژێك لە هەولێرە و سەر لە گەڕەکە هەژارنشینەکان دەدات، دڵی بە سێتاقان و تەعجیل و ئازادی و سەیداوە و کوران دەکرێتەوە. جەمیل ئێستا کە بەلای گەڕەکی دۆلاراوا و ڤێللا و قەسرەکانی فیرعەونەکانی شار تێدەپەڕێ، بە پەنجەکانی هەردوو کونەلووتی خۆی دەگرێت. نەفرەتیان لێ دەکات و بەردبارانیان دەکات.. رەنجبەر ئێستا لە شار بێزار بووە و تەنها هاوڕێیەتی پاسارییەکان دەکات. ئەو لە هاوڕێکانی خۆی تۆراوە. جەمیل هاوڕێکانی خۆی ناناسێتەوە. نا هاوڕێکانی جەمیل ناناسنەوە. ئاخر ئەوان جەمیلیان هەر لەسەر کاغەز ناسیوە. باشتر بڵێم ئێستا نایانەوێ جەمیل بناسن. ناسینی جەمیل بۆ ئەوان جگە لە ژانەسەر هیچ خێرێکی بۆیان نییە. ئای جەمیلی

نامۆ بە قەڵا و منارە، نامۆ بە وێستگەی چاوەڕوانی ، نامۆ بە سڵاوی مرۆڤەکان، نامۆ بە ئەلبان و غابات و گڵکەند و مچکۆ و شەقامی باتا و شێخەڵڵا، نامۆ بە خۆت چونکە تۆ کە گوێت لە ناوی خۆت دەبێت، وا هەست دەکەی باسی کەسێکی تر دەکەن. هەست دەکەیت ئەوە تۆ نیت، هەست دەکەی پەیکەری خەباتت لە رووباری بەرگری کردن لە کرێکاران و زەحمەتکێشانەوە گواستراوەتەوە بۆ نێو گۆمی کوردایەتی. ئاخر تۆ دەتزانی کوردایەتی ناتگەیێنێتە مەنزڵ. کراسی کوردایەتی بەبەری شیعرەکان و باوەڕت تەسکە. شیعرەکانت بەیداخی سووریان بەسەرەوەیە. تۆش لەم دونیایە دڵت هەر بە بەیداخی سوور دەکرایەوە. ئێستاش دەڵێن هەموو بەیانیانێك بۆیە بە دەستێك دێت بە بۆیەی سەوز ئەو دێرەی سەر دیواری شار دەسڕێتەوە کە شەوان بە خوێنی خۆت دەینووسیت.(جێم نەهێشتوون).سڵاو لە جەمیل رەنجبەری هەمیشە زیندوو. سڵاو لە رەنجبەری شاعیر کە هەڵگری خەمە گەورەکانی مرۆڤایەتی بوو.

حوزەیرانی ٢٠١٥ کەنەدا

یادیت ئەخەینە سەر سەر..

نووسینی : سیروان باڵەک

(هیوادارم هیچ نەبێ تـوانیبێتم، دڵـی کـچی شـەهیدێکی سـەربەرز خـۆش بکـەم و دڵۆپێکیش لە دەریای خەبات و بەرخۆدانی ئەم کەڵە شەهیدە، وەسف بکەم.)

ڕۆحت شاد و یادت بەخێر
ئەی شێرەکەی دەشتی هەولێر..
سەرکردە،شەهیدجەمیل ڕەنجبەر
تۆبووی لەپێناو ئەو گەل و نیشتمانە
زۆرت ڕەنجداو بووی دەربەدەر
بۆیە یادی تۆ هەردەم زیندووە،
هەرگیز ، دڵماندا ناچیتە دەر..
سەد سڵاو لە ڕۆحی پاکت،
ئەی سەرکردەی کۆڵنەدەر
شۆڕش گێڕی تێکۆشەر
مامۆستای ئەدەب وهونەر
بۆ ئێمە جێی شانازی..
ڕێبازت دەگرینەبەر
هەموو ساڵ ١٨_١١
یادیت ئەخەینە سەر سەر..

.

ڕەنجبەر کێیە؟

شیعری : سابیر گۆران

وتیان رەنجبەرمان پێبناسێنە
کوڕی ئەو دایکە ئاسکە دڵبرینە
ڕۆڵەی ئەو باوکە سالّح گۆرانە
لوتکەی کوردێنی و جگەربریانە
منیش پێم وتن گەلێ ئاسانە
ڕەنجبەر هەڵویستی بەرزی ئینسانە
...
ڕەنجبەرکێیە ؟
ئەوها بەپڕتاو لەڕێیە
وەك تفەنگی وڵاتپارێز لەسەرپێیە
هەگبەی خەمی چەوساوەی ئەم کوردەی پێیە
ڕەنجبەر هاوڕێی هەموو ئەوانەن وەك منن
لەگەڵ درو وجەردەو تالانچیان دوژمنن
...
ڕەنجبەر هەرگیز نەمردووە
ویژدانی زیندووی مێژووە
هەر چەند بەجەستە ونبووە

بەڵام دایم لەگەڵمایە

مامۆستایەکی وریایە

لەهەموومان بەئاگایە

بەبێ وەستان لەنوێژایە

ڕوو لەپەرستگای خودایە

لەخزمەت چەوساوەکانی وڵاتدایە

...

ڕەنجبەر کێیە

وا بەتەوژمەلەرێیە

ئەوها ئازاو لەسەرپێیە

خەمی هەژارانی پێیە

پێشمەرگەی بیری نوێیە

شاعیرێکی شۆڕشگێڕی لەسەرخۆیە

دژی شەڕی براکوژی و ناوەخۆیە

ئامانجی رزگاری کورد و

کوردستانی سەربەخۆیە

هونەرمەندێکی رەسەنی داهێنەرە

لەهەموو کات و شوێنێکدا ئامادەیە

کڵاوی سەخرەجنی لەسەرە

چاوی تیژی ئەم کوردەیە

بۆ کوێ دەچن ؟

ئەو رەنجبەرە

لەهەمووتان بەخەبەرە
کڵاوی ئەجندەی لەسەرە!
بۆکوێ دەچن؟
ئەوەی چی بەخۆی شك نایێ
بانەترسێ چی لێ ناکا
قەلقەلاشك لەخۆی بەشك!
ئەوەی زۆری پێکوەناوە !
بەغەدر و تۆبزی دایناوە !
ئەوپێویستی بەهیچ نییە چییان لێنابا !
تەنیا رووی هەندێ رەش دەکا
پارەکەیان لێدەستێنی و
بەسەر زوڵملێکراوانی دابەش دەکا!
تف لە چارەی خودی بێ دۆن
سەرمایەداری دز دەکا !
نەفرەت لە تاڵانچیانی مۆن
وڵاتفرۆشی سەرکز دەکا !
...
ڕەنجبەر بۆ ئەوە شەهیدبوو
تاکوردستان شەهید نەبێ
تا منداڵی کورد هەژارو
ڕووت و رەجاڵ برسی نەبێ
دڵنیا بێ

لە دوارۆژی سەرفرازی

ترسی نەبێ

لەڕاوەدوونانی نازی و

لەخوێنمژی

ڕزگاری بێ لەبێ دادی

بگاتە لوتکەی ئازادی

...

ڕەنجبەر کێیە ؟ کەی دەحەسێتەوە ؟

ڕەنجبەر بۆ ئەوەشەهید بوو

تا داگیرکەر لێرە لاچێ

هەرچی زوڵم و زاڵم هەیە

بنێژرێ و لەقوڕێ راچێ

تا نان و ئازادی پێکرا

لەکوردستان دەستەبەربێ

نەك ئاغای کۆن بەهی تازە

بگۆڕین گەل قوڕبەسەر بێ

ئەگەر کورد تێکڕا تێر نەبێ

چاوی ئازادی کوێر دەبێ

کەمی بەرز و زۆری نەوی

چۆن سەربەخۆ و سەردەکەوی ؟

ڕەنجبەر کێیە ؟

ڕەنجبەرهاوڕێی

شەهید ئارام وجەعفەره

عەبدولخالیق و ئەنوەره

هاوڕێی گشت لێقەوماوانه

گیانی زیندووی شەهیدانه

ڕۆڵەی کورد و کوردستانه

خۆشەوویستی هەزارەها

خەباتگێڕی ماندوونەناس و بەئاگای نێو مەیدانه

ڕەنجبەر کێیه ؟

وا چاپووکه لەگشت جێیه !

ڕووناکبیرێکی هەولێره

بەشکستی دوژمنی ئەم کورده فێره !

ژیرو جەربەزه و بوێره چاوی تێره !

ڕەوشت بەرزه ماستاو ناکا

بۆ بەرژەوەندی تایبەتی

کڕنۆش نابا سەرشۆڕ ناکا

بۆ پارەوپووڵ و بۆ کورسی !

ڕەنجبەرکێیه ؟

ئەوها دەست پاك، دڵپاك،داوێن پاك بەجێیه ؟

بێشك رۆڵەی ئەم هەولێره

بەشمەینەت و غەریبەیه

ئەم شاره غەدرلێکراوه

دڵشکاوه بێ تـەبـیـبـەیـە
کە بۆ ئەوان بۆ سەر جەمی بەشخوراوان
بوو بە پێشمەرگە بەچرا
تالەهەژدەی یازدەی هەشتا
کەوت و گلا
بۆ یەکجاری لە گۆڕستانی باداوان
لە سەید مەعرووف داگیرسا
هەولێری ڕۆشن کردەوە
گرەوی خۆ بەشەهید دانی بردەوە !
بەڵێنی خۆی بەجێ گەیاند
کەچی ڕەنجبەر هێشتا هەر نەحەسایەوە
ئێستا و ئێستاش هەر بە زویری مایەوە
چونکە هێشتاش نەکورد ئاڵای هەڵکردووە
نە کوردستان لە چەنگ خوێنمژان دەرچووە
تا ئەم گەل و نیشتمانە بە تەواوی رزگار نەبێ
جەمیل ڕەنجبەر لەگۆڕیشدا ئۆقرە ناگرێ
با هەمووماں بە دڵنیایی پێکەوە
هەڵسینە سەرپێ و هاوارکەین
کولێرەی یەکسانی دابەش کەین
ڕەنجبەر لە ئازار رزگارکەین
دەباگشتمان تێکڕا بڵێین
بنوو ڕەنجبەر لە گۆڕەکەت بحەوێوە

ئارام بگرە و لێی پاڵدەوە و بحەسێوە

وا هاوڕێکانت بەرێوەن

هاوبیرانت..

بۆ ئامانجە پیرۆزەکانت بەپێوەن

١٨ی مانگی یازدەی ١٩٩٥

نووسین

شیعری : سەباح رەنجدەر

لە فڕینی پۆلە باڵندەدا باڵوەشاندنێکی شازادەیی هەیە
جەمیل رەنجبەر لە باڵی کراوەی ئاگرێکی پشت پڕدەمار هاتە ناو ژیان و فوارە هەڵچوو
لەشەربەی ماڵەکەیدا گەرمایی رژا
لە دەستوپەنجەی کیژ و کوڕانی هەولێریدا
ئەو دەستوپەنجانەی پەراسووی هۆلاکۆیان لە خوێن و گۆشتەوە دەرکێشا
ئەوە دەستەئاسۆکان دەکاتەوە و ژێی عوود رێکدەخات
گیا شان و مل دەداتە یێك
پرۆژەی نووسینی داستانێك
بووە خولیام و یەکەم هاواریم رژاند
پاڵەوانەکانی یەك دوای یەك
لەسەر رووپەڕ قەڵەمی دەست وپێیان شکا
عارەبانەی زبلڕێژ بەکۆڵاندا تێپەڕی
بەدوایەوە غارمدا
بەپەڕەکان باری ئەسپەکەم گران کرد
گەڕامەوە ژوورەوە
چاوم بە هەمووشتێکدا گێڕا و ئێمە وا دەژین
لەسەرکورسییەکی پلاستیك دانیشتم و دەستم بە ناوچەوانمەوە گرت

پێیەکانم خستە سەتڵەئاوێکی شلەتێنەوە

بیریشم لەقرژاڵ دەکردەوە

مێژووی لەکوێ بخوێنمەوە

ئەرێ مێژووی دەربار بۆکوێمان دەبەیت

ئەو بەیانییە مێژوو پێش تەزوو و مووچڕکە و خورپە و چرپە لەخەوهەستا

بەکۆڵانی حەلۆاچییان هەڵات و لە کۆڵانی بۆنبڕاندا بەتەواوەتی ونبوو

ئەسپێك سوارەکەی لە تەنیشت ئاگردانێکی گەرم دانا و گەڕایەوە ناو بەهار

کچێنی زەوی رواوە

قورینگ لە قەدی کێو لە پشتەوە ناپێکرێت

هێڵە ئاگرینەکان لە نزیکیەوەن

٢٠٠٧ هەولێر

سەرچاوە :

سەباح رەنجدەر، سی ساڵ شیعر، بەرگی دووەم، چاپخانەی رۆژهەڵات، هەولێر. ساڵی ٢٠١٢، لاپەڕە ١٣٧.

بۆ شەهید جەمیل رەنجبەر

ئەبوبەکر خۆشناو

لەسەر جادەکانی شاردا،
عاشقت بووم
کەچی تۆ گوڵەکێوی بووی
چیاکانت بەدوادا دەگەڕام
تۆ چۆلەکەی ماڵان بوویت و،
لەدڵی هەژارەکان دا لانەت دەکرد
ئێوارە بوو
تفەنگەکەی کردە شانی و
هێدی هێدی بەرەو خوار
هەنگاوی دەنا
گوللە لەسینەی پێشمەرگە چزا
لەناو پایزا خونچەگوڵ پشکوت
لەیەخەی سپی (کۆمەڵە) درا!

بەشی چوارەم

چەند پرسیارێک و وەڵامەکانیان سەبارەت بە جیهانی شیعریی جەمیل ڕەنجبەر

بۆ ئەوەی قسەکردن لەسەر دونیابینی شیعریی جەمیل ڕەنجبەر فرەلایەنتر و فرەڕەنگتر بخەینە بەردەستی خوێنەر، بۆ ئەوەی لە چەندین گۆشەنیگای جیاجیاوە لەو دونیابینییە شیعرییە بڕوانین، رووی پرسیارم لەم بەڕێزانە کرد و ئەوانیش سەرباری سەرقاڵ بوونیان بە پرۆژە رۆشنبیرییەکانیان، لە تێڕوانینی خۆیانەوە وەڵامەکانیان دایەوە. وەڵامەکان لەسەر پرسیارەکان وەستاون و هەوڵیان داوە لە رێی رامانەکانیانەوە زۆرترین وردکاریی و رۆشنترین راڤە ببەخشنە ئەم پانتاییەی کە بە پانتایی ئاوڕدانەوە لە شیعری جەمیل ڕەنجبەر ناو زەد دەکەم، کە تا ئێستا کەمترین ئاوڕی ئەدەبیی و رەخنەگرانەی لێدراوەتەوە.

وەڵامی بەڕێز رزگار عومەری شاعیر و میدیاکار

پرسیار : رەنجبەر تا بڵێی تووڕە لە شیعرەکانیدا، تووڕە لە زۆردار و چەوسێنەران..بەڵام هێمن، بەخشندە، عاشق، بەڕووی خەڵك و خۆشەویستی. ئایا ئەم تووڕەبوونە رەوایە؟ شیعرە تووڕەکانی رەنجبەر و دۆخی سایکۆلۆژی شاعیر دەتوانن چ ئاماژەیك بن بۆ تێگەیشتن لە سایکۆلۆژییەتی کۆمەڵایەتی و چینایەتی؟

ڕزگار عومەر : گەڕانەوە ، یان ئاوڕدانەوەو پێداچوونەوە بە ئەزموونی شیعری جەمیل رەنجبەر کارێکی زۆر جیدیەو دەبێ پاڵپشتی لێ بکرێ ، چونکە چ وەکو ئەزموون چ وەکو ژیانی کەسێکی شۆڕشگێر بەهایەکی گەورەی هەیە، کە ئەدەبی کوردی یان وردتر بڵێم "قسەکەرانی" ئەدەبی کوردی نەك تەنیا گرنگیان پێ نەداوە بەڵکو نەهاتنەوەیان لەگەڵ فیکری " چەپ بوونی " ئەم شاعیرە رێگری سەرەکی بووە لەوەی شوێنی شایەن بە خۆی وەربگرێت و ئەم کردەوەش درێژەی ئەم هەموو دژایەتی بووە کە لە نێوەندی ئەدەبی و نووسەران لە دژی دەکرا کە لە ژیان مابوو، دوای شەهید کردنیشی تا ئەمرۆش ئەم دژایەتییە هەر هەیە. کە دواتر من لەو پەرەگرافەی تایبەتە بە سانسۆر وردتر دێمە سەر ئەو دژایتییە و هۆیەکانی درێژە کێشانی .

زۆر لە رەخنەگران، ئەدەب بە دابڕاوی دەبینن لەو فاکتە سیاسی و کۆمەڵایەتیانەی کە رۆڵ دەبینی لە روخسارو ناوەڕۆکی تێکستە ئەدەبییەکان، لەبەر ئەوە تورەبوون، یان هێمنی لە شیعری جەمیل رەنجبەر بە بەراورد لەگەڵ شاعیرانی نەوەی خۆی رەگێکی توندتری هەیە بە بارودۆخی سیاسی و

کۆمەڵایەتی، چونکە هەستیاری لای ئەم شاعیرە تەنیا لەسەر سۆز نییە، بەڵکو لەسەر هۆشیاری و قینێکی سیاسی و چینایەتی تۆکمە وەستاوە ، کە دەبێ ئاماژە بە مێژووەکەی بکەین .

مێژووی پەیدابوونی فیکری چەپ لە کۆمەڵگەی کوردیدا ، مێژوویەکی پڕ لە ناکۆکی و پڕ ناتەواوییە . لێرە من بۆ کورت کردنەوە ، بە خاتری ئەوەی نەکومە پەسەند کردنی هێزێك یان گروپێك یان حێزبێکی دیارکراو لە قۆناغێکی دیاریکراو بەسەر ئەوانیتردا ، هەروەها بۆ ئەوەی مێژوو تەنیا لە میتۆدی تەقویم و ژماردنی ساڵ و رۆژەکان قەتیس ناکەم ، دەست بۆ میکانیزمێکیتری باس کردنی ئەو مێژووە دەکەم .

لەم خاڵە پێویستم بە تەحەمولی ئێوە وخوێنەر هەیە تا نموونەکە سیاغە دەکەم. گریمان – چەپ – با وردتر بڵێم مارکسیزم ، مرۆڤێکی کامڵە جەستەی هەیەو ناوبانگیشی هەیە. ئەم مرۆڤە لە قۆناغەکانی سەدەی بیست هەندێ جار تەنیا جەستەکەی، هەندێ جار تەنیا ناوبانگەکەی لە کۆمەڵگەی کوردیدا میوان بووە، بڕگەیەك نەبووە لەم مێژووە کە ئەم مرۆڤە هەم وەك جەستە هەم وەك ناوبانگ لەیەك کاتدا حازر بێت .

لێرە من بە ناچار ناوبانگم بەکارهێنا چونکە لە کۆمەڵگەی کوردی رووی نەداوە کە تەوژمێك ببینین لە وەرگێڕانی فیکری مارکسیستی بۆ زمانی کوردی. واتە نەك تەنیا خوێنەری ئاسایی کورد بەڵکو خوێنەری چەپی کوردیش بەهرەمەند نەبووە لەوەی بە ئیسراحەت و دوور لە سانسۆر، بە زمانی کوردی ئاوێتەی جیهانی بینی مارکسیزم ببێت. جیهان بینی مارکسی یان – ناوبانگی مارکسی – وەکو مۆدیلێکی باو، بە ناچاری بە تاقە رێگای مومکین دەگاتە زەینی مرۆڤی کورد، ئەویش بریتییە لە گەیشتنی (دروشمە مارکسییەکانی) دەستی دوو و سێی

حیزبە مارکسیەکانی ناوچەکە و جیهانییەکانە. بگەڕێوە سەر دروشمە باوەکانی سەردەمە جیاوازەکانی بوونی دروشمی مارکسیی لە کۆمەڵگەی کوردی، دەبینی تێکەڵێك لە دروشمی (ماوی ، ستالینی ، ترۆتسکی..) لە ناو یەکترا دێن و دەچن ، بەڵام خودی مارکسیزم لە زمانی خۆی (نەك ناوبانگ و دروشم) وجودی نییە .
جەمیل رەنجبەر کوڕی دەستی ئەم بارودۆخەیە. کوڕی دەستی گەیشتنی دروشمە بەر لە گەیشتنی فیکرەکە خۆی. سەرەڕای ئەوەش تا گیان لە دەست دانی هەم لە ژیانی ئەدەبیی هەم لە ژیانی کۆمەڵایەتی حەرف بە حەرفی ئیلتیزام کردن ئەوەندەی لە توانا بووبێتن جێبەجێی کردووە .
یەکێك لەو کەسانەی کە لە دائیرەی ئەمنی هەولێر شایەدی لەسەر جەمیل رەنجبەر دەدا، باسی هەندێ شتی لابەلا دەکا، کە بۆ من جێ ی سەرنجی وردن ، کە فیکر کراوەیی و هەوڵدانی مامۆستا رەنجبەر دەرئەخا کە گۆڕانکاری لە ژیانی مرۆڤەکان روخساری واقیعی و عەمەلی خۆی وەربگرێت لە حەفتاکانی سەدەی رابردوو.
بەر لە باس کردنی ئیفادەکە، وێنەیەك لە رۆمانی (دایك) ی ماکسیم گۆرکێ بە بیری خوێنەران دەهێنمەوە ، ئەو رۆمانەی کە لینین وتی پێنج ساڵ شۆرشی بردە پێشەوە. لە رۆمانی دایك کاتێ پاڤێل دەبێتە کۆمۆنیست، یەکەم شت کە دایکی هەستی پێدەکا گۆڕانی هەڵس و کەوتی کۆمەڵایەتی پاڤێلە . هەست دەکا پاڤێل بە رێزەوە مامەڵەی لەگەڵ دەکا. دەبینی پاڤێل گسکی ناو ماڵ دەدا و قاپ و قاچاغ کۆ دەکاتەوە و .. هتد .
جەمیل رەنجبەر لە ماڵەکەی خۆیدا دوورگەیەکی کراوەی دروست کردووە، دورگەیەکی رادیکاڵ لە حەفتاکانی شار و ژیانی کۆمەڵایەتی شاری هەولێر کە هەڵس و کەوتی کۆمەڵایەتی خۆی داوەریە لەسەر ئیلتیزامی ئەو کەسە. بە پێی

ئیفادەی ئەو کەسەی ئیعتیراف لەسەر جەمیل رەنجبەر دەکا، لە کۆبوونەوەکانی ئەڵقە مارکسی لینینیەکەی خۆیان لە ماڵی رەنجبەر زۆر جار کچەکەی گۆرانی بە زمانی ئینگلیزی بۆ دەوتین، ژنەکەی لەگەڵمان دادەنیشت، ئەم ئاماژە کۆمەڵایەتییانە، ئەم تەقدیرە بۆ خێزانەکەی خۆی و شەخسیەتی کۆمەڵایەتییان بۆ ئەو سەردمە یارمەتیمان دەدا هەنگاوێك زووتر لە جەمیل رەنجبەر نزیك بینەوە. ئەم بەهایە لە شیعریشدا رەنگی داوتەوە! ئەو شیعرێکی تایبەتی دوورو درێژ بۆ ژنەکەی خۆی دەنووسێ ، حورمەت و پێزانینێکی زۆر نیشان دەدا بۆ تەحەمول کردنی ئەم هەموو نەهامەتییەی کە لە ئەنجامی ئەو رێگایەی جەمیل هەلێبژاردووە، توشی بووە .

مامۆستا جەمیل ئیلتیزامێکی زۆر جدی بە مارکسی بوونی خۆی هەیە، ئیلتیزامێك کە لە زۆر شوێندا ئەگەر خوێنەرێکی تیژ رەو بی وا دەزانی ئەم مرۆڤە هەمیشە ئاڵایەکی سووری بە دەستە و لە قەرەباڵغی گۆرەپانێکی شار، لە نێو هەرەوەزێکی جوتیاراندا، لە بەردەرگای کارخەنەیەکی پڕ لە کرێکار خەریکی هاندان و دروشم دانە بۆ شۆڕش ، تەنانەت لەو شوێنانەی کە لەگەڵ کچێك ، خۆشەویستێکیش دەدوێ ئەم ئیلتیزامە خۆی دەکا بە ژووردا و بە زۆرە ملێش بێ خۆی دەخاتە نێو دێر و وێنە شیعرییەکە ، بەڵام زۆر جاریش وێنەی شیعریی وای تێدایە دەڵێی بۆ پشوویەك لەم ئیلتیزامە بێ پشووە نووسراوە " بزانە لێرە چی دەڵێ :-

دوای کۆچی تۆ..شیعری هەتیو..
هەموو رۆژێ لە شوێنەواری رێگاتا
لە پێخوسی هەنگاوەکانت دەگەڕێ

له نێو کۆڕی دەستەی خوشکان له جێگاتا
له ڕۆژ باشی ، نێو چاوەکانت دەگەڕێ
وا به دوای باسێ دەگەڕێ
باسی تۆ بێ
به دوای وتەیەك دەگەڕێ
شیرین به سۆز..به تام وەك سوپاسی تۆ بێ

ئیلتیزامی بێ پشوو بۆ مامۆستا جەمیل ڕێگەیەکی ئیختیاری نەبووە، بەڵکو شێوە ژیان بوو. که سەیری مێژووی چەپ دەکەیت لەو چوارچێوەی لەسەرەوە ئاماژەمان پێدا، که سەیری دڕندەیی حیزبی بەعس دەکەیت لەسەر ڕاوەدونانی مارکسییەکان، که قۆناغەکانی ژیانی جەمیل ڕەنجبەر بەراورد دەکەی، کاتێ سوور بوونی مامۆستا دەبینی لەوەی وەزیفەی سەرەکی شیعر ببێتە گۆڕینی دونیا ، تێدەگەی نەك تەنیا مامۆستا، بەڵکو هەرچی مرۆڤێکیتر دابنێیت لە شوێن و زەمانی ئەو ئەوا دڵنیا دەبی کە ئەم مرۆڤە گەورەترین تەگەرە لەبەردەمیا بریتییە لە بوونی -کات- ، هیچ شتێك لە ژیانی مامۆستا کاتی ئاسایی و بارودۆخی گونجاو موستەحەقی به خۆی وەرنەگرتووە .

که دێینه سەر تەکنیکی شیعر و پرۆسەی نووسینی شیعر دەبینین ، تووڕەبوون ئەو توڕەبوونەی ئێوە لە پرسیارەکەتان ئاماژەتان پێداوە، بە پەلەترە لە پرۆسەی ئاسایی لە دایك بوونی شیعر. چونکە تێنوویەتی شاعیر بۆ دروست کردنی گۆڕانکاری بێ ئۆقرە و بێ کاتە. لێرەیە که بەشێك لە شیعرەکاندا کۆپلە و وێنەی وا دەبینی که " تەوزیف " کردنی شیعر به تەواوی بۆ گەیاندنی پەیام شوێنی به " ئیستاتیکا " لەق کردووە ، سەرنج بدە ئەو کۆپلەیە :-

خۆشەویستم ، خۆشەویستیت
وەك ئیمپریالیستی دوێنێ ، دوورگەی دڵی داگیرکردووم
برینە هەژارەکانی دڵ ، لە ڕێکخراوی شیعری سورا
گوندو شاری ، نامەکانمی ، لە باوەشی دەفتەرێکا
داگیرکردووم

لەسەرەوە وتمان مامۆستا جەمیل کاتی کەم لە بەردەست بووە، ئینجا سەرباری ئەوەش سانسۆر و موحارەبەی نێوەندی ئەدەبی و نووسەران بەشێك بوو لە تەگەرەکانی ئەزموونی ئەم شاعیرە چەپە ، کە چەپ بوون و زمانی ڕاستەوخۆ و بێ ماستاوچیەتی هۆکاری سەرەکی ئەوە بوون کە ئەم شاعیرە دژایەتی بکرێ لە لایەن ئەم نێوەندەوە، کە بێجگە لە بەندیخانە و ئەشکەنجەکانی دەزگای ئەمنی هەولێر و کەرکووك، ئەو دەبوایە مامەڵە لەگەڵ سانسۆر و دژایەتی نێوەندی ئەدەبی کوردی و ڕێکخراوە ئەدەبیەکانی حیزبە کوردییەکانیش بکا !
لە پەراوێزی یەکێك لە شیعرە توڕەکانی شاعیر نووسیویەتی دوای خوێندنەوەی ئەم شیعرە ئەو ڕێکخراوەیە (سەر بە پارتییە) دەریان کردم ! موحارەبە کردنە تا ئەمڕۆش هەر درێژەی هەیە ، نەك تەنیا بۆ جەمیل ڕەنجبەر بەڵکو بۆ هەر شاعیرێکیتر کە لەگەڵ باو نەبێت. سانسۆر هەر ئەوە نەبوو کە نەیاندەهێشت لە میهرەجانەکان بەشدار بێت یان دوای بەشدار بوون سزایان دەدا ، بەڵکو ناخۆشترین سانسۆر لای ئەو ئەوەبوو کە ڕۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکان هیچ ئاماژەیان بە خۆی بە ئەزموونەکەی نەدەدا ، بەڵام سەرەڕای ئەمە ئەو هۆشیارە و تێدەگا کە مانەوەی ئەو لەسەر یەك هێڵی ئەم ئیلتیزام و باوەڕەیە وای کردووە ئەو وەکو ئەوانیتر(کە یاری لەسەر ئەم پەت و ئەو پەت دەکەن) گرنگی پێنەدرێ چونکە ئەو جۆرێکیتر لە جومباز دەکا و بۆیە بێجگە لەوەی بۆ

کۆنگرەی پێنجەمی یەکێتی نووسەران لە هەولێر دەنووسێ " تفی سەرشۆڕی بژمێرن " ئاوا باسی سانسۆر دەکا :-

شاعیرێکم
جومبازی پەتی ئازارم
کلیلی جێ ی نانم لایە
هاواری چەوساوەکانی نالەی شارم
بەلام لە ناو گۆڤارەکان
باسی ئێمە ، زامی ئێمە ، نووزەی نایە

تورەبوونی جەمیل رەنجبەر ، تەنیا دژ بە سیاسەت و سیستەم نییە ، ئەو تەنانەت لە رووداو و رۆژمێری کەسایەتی خۆی بە هەمان چاوی مارکسیی تەفسیری هەلس و کەوتی کەسەکان دەکا. ئەو دەیەوێ بلێ کە پارە ،وەك کەرەستەیەك لە وەك فشارێك لە سەر بڕیاری کەسەکان حازرە و رۆلی هەیە لە تێکدانی شیرازەی پەیوەندییەکان.

لە شیعرێکا کە لە سالی ١٩٧٠ باسی سێ حالەت دەکا کە ئافرەتێك کاریگەری جەرگبڕی لەسەری داناوە و ئازاری راستەوخۆی جەمیلی عاشقی داوە ، ئەو دەلێ ((لە نازێکیا ، لە کۆچ کردنیا ، لە شوکردنیا لەو سێ جارە بزواندمی)) ئەو کۆچ و بڕیاری شووکردنە دەبەستێتەوە بە بەرژەوەندی مادی و پێی دەلێ:-

کە نامەی ئاگرینی تۆ
بە فوی دینار کوژایەوە

دوای حەوت ساڵیش ئەم کەسەرە رۆحییە، ئەم توڕەبوونە پڕ ئازارەی هەر لە بیر نەچووە. بۆیە کاتێك جارێکیتر یەکتر دەبیننەوە ، جەمیل هەموو جوانکاری و خشڵە سادەکانی دەستی دولبەر ئەزیەتی دەدا. بۆ جەمیل ئەمانە هۆکارن بۆ بەجێهێشتنی ئەو ، بۆیە دەڵێ :—

که پیرۆزبایم لێکردی
ئەنگوستیله و کاتژمێرە بچکۆڵەکەت
وەك خەم ژمێر وەردەگێڕا
ئەو کاتە بوو ..دەستت بەناوجەرگم گێڕا

دیسان دەگەڕێمەوە سەر پرسیارەکە و قسەکانم کۆ دەکەمەوە. تووڕەبوونی جەمیل رەنجبەر رەنگە هۆکارێك بووبێت کە دەقەکانی ئەو لە ئاستی جیاوازدا بووبێت. ئەمە بۆ هێمن و گۆران و شێرکۆ بێکەسیش هەروایە . بەلام ، ئەمە هەموو راستییەکە نییە ، لە بیرتانە لەسەرەوە باسی رۆمانی دایك ی مەکسیم گۆرکیمان کرد ؟ کە مەکسیم گۆرکی رۆمانەکەی نووسی شان بەشانی بزوتنەوەی ئەدەبی شۆڕشگێری ئەوسای روسیا بزووتنەوەیەکی سیاسیی و حیزبیی تۆکمەی بە روانگەی مارکسیستی لە کاردابوو ، بۆیە کەسانی وەك گۆڕکی خەیاڵدانی ئەدەبیان زیاتر تەرخان کرابوو بۆ بەرهەمهێنانی دەقی ئەدەبی ،چونکە رابەرە سیاسییەکان خەریکی بزووتنەوە سیاسی و حیزبییەکان بوون.

بەلام کەسانێکی وەکو جەمیل رەنجبەر، خەریکی رێکخستن و دامەزراندنی ئەلقەی مارکسی و خەباتی چەکداری یەك دونیا بەرپرسیاریەتیتری کەسی و

کۆمەڵایەتی بوو ، یەك دونیا دژایەتیش دەکرا چ لە لایەن حیزبی بەعس چ لە لایەن کورد لە شەخسیەتی حیزبە کۆنەپەرستەکان و نێوەندە ئەدەبییەکان .

سەرەڕای ئەوەش شیعرەکانی ئەو ، چ ئەو کاتەی عاشقێکی توڕەیە و دولبەر لەبەر بەرژەوەندیەکی ماددی بە جێی دەهێڵێ ، چ ئەو کاتەی جەمیل دەڵێ لە دائیرەی ئەمنی هەولێر هەندێ جۆری تەعزیب دراوم کە ناتوانم باسی بکەم و کابرای ئەمن پێی دەڵێ تۆ مامۆستای حەقت چییە بەسەر ئەم لات و رووتانەوە ؟ چ ئەو کاتەی برادەرەکانی خۆی شایەدی لەسەر دەدەن لە دائیرەی ئەمن، چ ئەو کاتەی وەکو تەنیاترین ئەدیبی شاری هەولێر دەیەوێ لە جیاتی جووتیار دروشم دژ بە دەرەبەگ بڵێت، چ ئەو کاتەی لە جیاتی کرێکاری ناهۆشیار قسە بە سەرمایەدار دەڵێ، چ ئەو کاتەی پارتیزانە و شەر بۆ سەربەخۆیی دەکا، چ ئەو کاتەی نوتفەکانی بیرکردنەوەی ئەنتەرناسیۆنالیستانە لە قەلەقییەکانی جەمیل دەردەکەوێ، کاتێ لە هەفتاکانی سەدەی رابردوو پرسیار لە دکتۆر مارف خەزنەدار دەکا کە ئایا خوێنەرەکانی ئەدەبی ریالیستی لە رووسیا ئاگایان لەوانە هەیە کە لە وڵاتەکانیتر دەنووسرێن ؟ هەمووی دەرخەری یەك بارودۆخی زۆر زەحمەتن لە بەرامبەر شاعیرێکی تەنیا کە بتوانێ زمانی شیعری لەوەی وتویەتی شاعیرانەتر بێ !

جا کە ئێوە پرسیار دەکەن ئەم توورەبوونە رەوایە، من دەڵێم رەواترین توورەبوونە ، ئەوە ناڕەوایە کە ئەزموونی مامۆستا جەمیل نەخەینەوە ناو چوارچێوەی بەهاداری خۆی. ئەو راستگۆ بوو لەگەڵ تەوزیف کردنی شیعرەکانی خۆی چونکە ئامانجی ئەو تەنیا وتنی شیعر نەبوو ! بۆیە ئەو هەر زۆر زوو ، بێ دوو دڵی پەیوەندی نێوان خۆی و شیعر روون کردەوە :-

من دەمەوێ شیعرێ بڵێم ، زۆر لە شیعر گەورەتر بێ و

شۆڕشێ بێ ، بۆ هاتنە سەرکاری هەژاران

من دەمەوێ شیعرێ بڵێم یاسابێ

بە دەست شاسواری شۆڕشڤان

من دەمەوێ شیعرێ بڵێم ، زۆر لە شیعر گەورەتر بێ و

گوتەیەك بێ ، بۆ گۆڕینی یاسای ژیان !

ئازاری ٢٠١٥

وەڵامی بەڕێز جەمال کۆششی نووسەر و ڕەخنەگر

پرسـیار : ئایـا دەتـوانین جـەمیل ڕەنجبـەر بـە شـاعیری چـینی کرێکـار و زەحمەتکێشی کوردستان ناو زەد بکەین؟ وە بۆچـی ڕەخنـەی ئـەدەبی کـوردیی ئاوڕی لە جەمیل ڕەنجبەر نەداوەتەوە؟ هۆکارەکان چین؟

جەمال کۆشش : دونیایەك سوپاس کە بۆچوونی منتان بەلاوە گرنگ بـوو، کاتێـك لـە نێـو خـەون و خولیـا و بیرکردنـەوە و ئەندێـشەکانیدا، رادەمێـنین. لـە شـیعرەکانیدا و لـە تیکۆشـانی ڕۆژانـە، کتبێـك دەبیـنن چـەکی لەشـانە، قەڵـەمی بەدەستە، جەمیل نەك شاعیر بەڵکـە کەسـایەتییەکی گرنگـی مێـژوویی بـوو. ئـەو دەخوێنیتەوە، ئەوسا گیانی کاولی فەرهەنگی ئەمڕۆ هەست پێدەکـەی، لـە شـیعر و کەسایەتی ئەودا، کابوسی گەورەی بێئومێدی، بێپەرچەمی، بێپـەیامی، بێتـامی ئـەمڕۆ، لـە ئاوێنەکـەدا تەماشـا دەکـەی. جـا کابوسـی بێئومێـدی فەرهـەنگی، ترسـناکترین نەخۆشـییەکە کـە ئـەدەب بەتـەنها دەرقـەتی نایـەت. ئـەلبومی خوێندکارانی ساڵانی حەفتاکان گەلێك پڕ ژیان تر و تەڕتر، لەم سەردەمەی ئێمـە. چاو لە جل و بەرگ پۆشینی کیژان بکەن. ئەو وێنەیـە لـە هەناسـە دەبینمـەوە لـە جەمیل ڕەنجبەردا، نەك تەنها لە شـیعرەکانیدا، لـە مـۆڕاڵ، ئاکـار، هەڵـسوکەوت و لەگەڵ خودی خۆی و کۆمەڵگاکەیدا. گەڕانەوە بـۆ جـەمیل ڕەنجبـەر، گەڕانەوەیـە بۆ ئارەزووی قووڵی لەزەتبردن لە ژیـان. بـۆ رزگـاری لـە بێویـژدان کـە بـە ورگ زل نێو دەنران، بۆرژوا، دەرەبەگ، کۆنەپەرستی ئاینی، گەلێك لێکۆڵـەر لەسـەر ئـەوە هاوبۆچـوونن، کـە دەوروبـەری کۆمەڵایـەتی و هەلومـەرجی سیاسـی و ژینگـەی تایبەتی و گشتی ڕۆشـنبیریی، پێویـستە وەك پێـشمەرج و سـەرەتای دەسـت بـە

لێکۆڵینەوە بێت، بۆ ڕەوت و قوتابخانە و کەسایەتییەکان. لەوانە لۆکاش. ئەو سەردەمەی جەمیل ڕەنجبەری شاعیری تێدا دەژیا، سەردەمی نوێبونەوە بوو، سەردەمی چەکەرە کردنی بیروباوەری مارکسی و دژایەتی دەرەبەگ و بڵاوکردنەوەی بیروباوەری ئازادی خوازی و لایەنگری لە چەوساوەکان و میللەتانی ژێردەست بوو. سەردەمی گاڵتەکردن بە مەلای دێ، پەیدابوونی نەوەیەکی نوێ لەزانستی نوێوە کە تەفسیری تریان بۆ ژیان و قیامەت هەبوو. بۆ گەردوونناسی و نەتەوە و ئایدنتتی . هەقیقەت ئاڵوگۆڕێکی گەورەبوو لە ئاسۆ و دونیابینی و جوانی ناسیدا. جەمیل ڕەنجبەر کاراکتەریکی زۆر زیندووی ئەم ئاڵوگۆڕە دەبێت .بەتایبەت لە ساڵانی ١٩٧٨ بەدواوە . ئەگەر لە بزوتنەوەی ڕووناکبیری و لە نێو شاعیرانی ئەو دەمیشدا ، چ لە کەرکوك، لە هەولێر، لە سلێمانی، بۆی بگەڕێین، سیما و دەنگی جەمیل ڕەنجبەر تایبەتە، سەر بە ڕەوتەکانی روانگە ، نوێخوازەکان نییە. یان دەتوانم بڵێم ئەو لە دەرەوەی بازنەی نووسەران، دەنووسێت. ئەو شاعیرە و لەڕیزی شاعیران و ئلیتی نووسەران نییە. هەندێ جار وەلامی شاعیران دەداتەوە وەك لەتیف هەڵمەت و هەندێ جاریش فۆرم وشەی شاعیرەکانی تر بەکاردینێت بۆ مەبەستی خۆی. ئەو ناچێتە چایخانەی شەعب و یانەی نووسەران و تەنانەت یەکێتیی نووسەرانیش، بەڵکە ئەو پەیوەندییەکی دی بە کۆمەڵگەوە گرێدەدا، بە هەژاران، بەقەیرە کیژانی کارگەی مافوور، بە جووتیارانی بێزەوی، بە کرێکارانی مەیدانی عەمەلان، بە پێشمەرگە و ئارام و جەعفەر و شەهاب و شەهیدانی ڕێگای رزگاری کوردستان. لەو دەور و زەمانەدا، جەمیل ڕەنجبەر شاعیرێکی پێشکەوتنخواز و هەڵوێستی شۆڕشگێرانە بوو. ئەوەی شاعیری چینی کرێکار وزەحمەتکێشی کوردستان بێت، بڕێك کەرەستەی تری شیکاریمان پێویستە. شاعیری چینی

کرێکار یان نووسەرانی چینی کرێکار چاوەڕاون دەکرێت لێیان. نەتەنها ئازارەکان و پرسی حاڵیان، بەڵکە ئامانجی سۆشیالیستیانەی شۆڕشی کرێکاریش لە ئاسۆی خەباتی چینی کرێکاردا وەك دونیابینی جیا بکرێتەوە و تایبەتمەندییەکی ئەو کەسایەتی و قوتابخانە فکریی وهونەریی و شیعرییانە بێت. جەمیل ڕەنجبەری شاعیر چەند چەمکێك و تێگەیشتن لێیان و چەند بنەمایەکی فکریی هەبوون کە ڕێگری مێژوویی و بابەتی و دراوی کۆمەڵایەتی ئەو دەم ڕێگای لەبەردەم ئەو خۆناسینە چینایەتییەی بۆ نەڕەخسا بێت. بەڵام بەدڵنیایی وخاترجەمییەوە دەتوانین جەمیل ڕەنجبەر وەك تاکە شاعیری خەتی ئارام بناسینین.

وەڵامی بەڕێز گۆران عەبدوڵای شاعیر و ڕۆژنامەنووس و بەڕێوەبەری سایتی دەنگەکان

پرسیار : جەمیل ڕەنجبەر زۆر بە ڕاشکاوانە خۆی لەژێر کاتیگۆری ئەدەبی کرێکاریی و شۆڕشگێڕانە دەبینییەوە، شیعرەکانی شایەتحاڵی ئەو ڕاستییەن. ئایا هۆی چییە ئەدەبی کوردیی بەڕاشکاوانە ئەو ڕاستییە ڕاناگەیێنیٚ؟ بەبڕوای تۆ خەسڵەتەکان و سروشتی ئەدەبی کرێکاریی و شۆڕشگێڕانە چین؟

گۆران عەبدوڵا : سەرەتا پێم خۆشە دەست خۆشیت لیٚ بکەم لەوەی دەستمان دەگریت و دەمان بەیتەوە لای شاعیرێك خۆی و گوتار و کردارەکانی لەیەکتر جیاناکرێنەوە. شاعیرێك شاعیری جوانترین سەردەمەکانی شۆڕشگێڕیتی خەڵکی کوردستانی باشوورە دیارە شۆڕش و شۆڕشگێڕیتی بە مانا زانستێکەی خۆی. شاعیرێك بە کەرەستە شیعرییەکانی زەمانی خۆیی و زمانێکی سادە و چەکەکەی شانییەوە لە ڕێی شۆڕش و ڕاپەرینەوە مۆژدەی ژیانێکی باشتری پێبوو بۆ خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان. وەك لەم کۆپلە شیعرییەی دا دەڵیٚ:

ئێمەی هەژار، ئێمەی ئازا، وا پۆڵا دەتوێنینەوە\
هەرچی چەکی قورسیش هەیە\
ڕەنجی ئێمە باری دەکا\
لەمڕۆ بە دوواوە هەموو ئارەقەی ڕژاومان دێنینەوە.

سەبارەت بە بەشی یەکەمی پرسیارەکەت " ئایا هۆی چییە ئەدەبی کوردی بە ڕاشکاوانە ئەو ڕاستییە ڕاناگەیەنیٚ؟" بە وەڵام بەو پرسیارەتان دەڵێم، ئەدەبی کوردی ئەمڕۆ لە ژێر هەژموونی فیکرێکی تەواو جیاوازدایە لەوەی جەمیل. دوورو

نزيك نايەوێت باس لەكەرەستە و كاتيگۆرييە شيعرێكانی جەميل رەنجبەر بكات، چوونكە لە رووی ميتۆدی سياسيەوە دوو دونيابينی جياوازە . ئەدەبی كوردی ئەمڕۆ بە شێوەيەكی گشتی لە ژێر كاريگەری دونيابينی ليبرالیزمدا پێناسەی خۆی دەكات و دەيەوێت برەو بە قوتابخانە ئەدەبێكانی ئەم دونيابينييە بدات، بەپێچەوانەی رەنجبەرەوە كە دەكەوێتە قوتابخانەی ئەدەبی رياليزمی سۆشياليستييەوە. بالی دەست رۆشتوويی ناو ئەدەبی كوردیی كە خاوەنی دەزگای چاپەمەنی و كەنالاتی جياوازە لە رووی ميدياوە كاتێك باس لە ئەدەبی بەرگريی و مێژووی ئەو ئەدەبە بكات هەولدەدات جەميل رەنجبەر، مەلا عەلی، شێركۆ بێكەس، عەبدوللا پەشێو ، لەتيف هەلمەت، حاجی قادر و فايق بێكەس و دەيان شاعيری ترمان لەبەستەيەكدا و بەناوی كوردايەتييەوە پێشكەش بە خوێنەر بكات، لە كاتێكدا رۆشنە كە هەريەك لەم شاعيرانەمان ئاسۆو تێڕوانين و رێگای سياسی جياوازيان هەبووە بۆ چارەسەری كێشەی كورد و هەريەكەشيان لە بەرژەوەندييەكی سياسی و ئابوری جياوازەوە بانگێشتەيان بۆرزگاری كردووە.

سەبارەت بە بەشی دووەمی پرسيارەكەت (خەسلەتەكان و سروشتی ئەدەبی كرێكاری و شۆڕشگێڕانە چين؟)

ئەدەبی كرێكاريی يان رياليزمی سۆشياليستی ئينسان تێيدا بنەمايەو لە تێڕوانينێكی چينايەتيانەوە و بە پشت بەستن بە تيۆری ماركسيزم دەروانێتە كۆمەلگاو بەرژەوەندييە چينايەتييەكان .

ئەدەبی كرێكاری هەميشە لە هەولی ئەوەدايە لە رێی زمانێكی سادەوە ببێتە ئاوێنەيەكی راستەقينەی ژيان و گوزەران و ناڕەزايەتييەكانی خەلكی كرێكار و

زەحمەتکێش، وە بڕوایەکی تەواوی هەیە بە خەباتی جەماوەری کرێکاران و زەحمەتکێشان و جوتیاران بۆ بەدەست هێنانی داخوازێکانیان.

ڕیالیزمی سۆشیالیستی بە ئەرکی خۆی دەزانێت لە ڕێی نووسین و تێکۆشان و بردنە سەری ئاستی هۆشیاری جەماوەر، هەڵاواردنی جنسی نێوان ژن و پیاو و نەتەوەیی و ئاینی نەهێڵێت، وە هاوڵاتیبوون بکاتە بنەمایەکی بنەڕەتی لە وڵاتدا.

ئەدەبی کرێکاری لەوکاتەوەی کارگەو کرێکار درووست بووە، لەوکاتەوەی ناعەدالەتی و چەوسانەوە لە پرۆسەی وە بەرهێنان درووست بوو، لەو سەردەمەوە ئەدەبی کرێکاریش درووست بووە بۆ باسکردن لە نادادپەروەری ئەو سیستەمەو ئاسۆی رزگار بوون لێی. بە مانایەکی تر ئەدەب شتێك نییە لە دەرەوەی جێگاو رێگای چینایەتی و فیکری ئینسان هەر بۆیە دەبینین لە مێژوودا قوتابخانەی ئەدەبی جیاواز بە پێی بەرژەوەندییە چینایەتییە جیاوازەکان دروست بووە.

بۆ نموونە قوتابخانەکانی ناچرالیزم و رۆمانسیزم دوو قوتابخانەی زاڵی سەدەی نۆزدەیەم بوون، پاشان قوتابخانەی ریالیزم هاتە کایەوە کە رەخنەگری بەناوبانگی روسی (بیلیسینکی) بە رابەری ئەو قوتابخانەیە دەزانرێت.

ڕیالیزم لەسەر دەستی مەکسیم گۆرگی رۆمانووسی ناسراوی روسیا گۆڕا بە قوتابخانەی ریالیزمی سۆشیالیستی ، ئەوەبوو لە کۆنگرەی یەکەمی یەکێتیی ئەدیبانی سۆڤییەت لە ساڵی ١٩٣٤ ئەم قوتابخانەیە بە فەرمی ناسێنرا و تائێستاش دەورو نەخشی ئەم قوتابخانەیە کاڵ نەبۆتەوەو شەهید جەمیلیش یەکێك بووە لە قوتابییەکانی ئەم قوتابخانەیە.

وەڵامی بەڕێز فەرید زامداری شاعیر و هونەرمەند

پرسـیار : بـەو پێیـەی کـە ئێـوە و جـەمیل ڕەنجبـەر لـە ڕووی کۆمەڵایـەتی و سیاسـییەوە هـاوڕێ بـوون و گـەلێ یادگـاری و بیرەوەریـی شـیرین و جوانتـان لـە نێواندا هەبووە و هەردووکیشتان خەریکی شـیعر بـوون. ئایـا دەکـرێ هەنـدێ لـەو بیرەوەرییانە بگێڕنەوە؟ تۆ وەك خـۆت چـۆن لـە شـاعیربوونی جـەمیل ڕەنجبـەر دەڕوانی؟ ئایا جەمیل ڕەنجبەر لە کوێی شیعری کوردییەوە وەستاوە؟

فەرید زامدار : چەمکێك لە بیرەوەرییەکانم لەگەڵ شەهیدی نەمر جەمیل ڕەنجبەر لـە سـاڵی ١٩٦٧ خوینـدکاری پـۆلی یەکـەمی ناونـدی بـووم لـە ناوەنـدی جمهـوری هەولێر، ئەو، شـەهید جـەمیل پـۆلی سـێی ناوەنـدی بـوو، لـە مـن گـەورەتر بـوو، هــەردووکمان وە رزشــوان بــووین و هەڵبــژادەی تــۆپی پــێ و ســەبەتەی ئــەو ناوەندییەبووین و ئاشـنایەتیمان پەیـدا کـرد و بـووین بـە بـرادەر. ئـەو، ئـەو کـات سەرۆکی لقی هەولێری یەکێتیی قوتابیانی کوردستان بـوو، منـیش ئەنـدامی شـانە بـووم. وردە وردە دۆسـتایەتیمان پــەرەی سـەند و بـووین بـە دوو بـرادەری نزیـك بەتایبەتی لە سەرەتاکانی شیعر نووسین بـووم و هـەر شـیعرێکی نـوێم بنووسـیبا، پیشانی ئەوم دەدا. هەر لەڕێی ئەو دۆستایەتییەوە بـوو، لـە سـاڵی ١٩٦٩ مـنی لـە یەکەمین خانەی ڕۆشبیریی کۆمەڵەی مارکسی – لینـینی ڕێکخـست و لـە کۆمـەڵێك لە گەنجە فەریکە ڕۆشنبیرەکانی ئەو سەردەمە بووم بە ئەندامی یەکـەمین خانـەی ڕۆشنبیریی ئەو ڕێکخـراوە. شـەهید جـەمیل کاریگەرییـەکی زۆری لـە بیرکردنـەوە نوێیـەکانی گەنجایـەتی مـن هـەبوو. هـەر ئـەویش بـوو یەکـەمین شـیعری مـنی لـە حەفتەنامـەی هاوکـاری سـاڵی ١٩٧١ لەڕێگـەی شاسـوار جـەلال(شـە هیـد ئـارام)

بڵاوکـرد ەوە. هــەر لــەو ساڵەشـدا لەگــەڵ شــەهید ئـارام یــەکترمان ناسـی کـە لـە حەفتەنامـەی هاوکـاری بەرپرسـی لاپــەڕەی سیاسـی بـوو. گـەنجێکی مارکـسی – لینینی چەپڕە و بوو و ئەندامی کارای کومەڵە بوو ـ یە کتر ناسـینەکەمان لـە شـاری بەغـدا بـوو لەگــەڵ شــەهید جەعفــەر عەبدولواحیـد کــە سەرپەرشـتیاری خانــەی ڕۆشنبیریی کۆمەڵە بوو لە شاری هەولێر، لەگەڵ شەهید جەمیل منیـان بـەو ناسـاند وەکو ئە ندامی کۆمەڵە. شەهید جەمیل گەنجێکی جوان و قۆز بـوو. هەمیـشە دەم بـە پێکـەنین و زەردەخەنــەی لەســەر لێـوان بـوو. شـاعیرێکی دەتـوانم بڵـێم لـە مەدرەسەی ڕۆمانسییەتی شۆڕشـگێڕی بـوو کـە ئـەو دەمانـە ئـەو جـۆرە شـیعرانە بـاوی بـوو. قـسەکەر و موناقەشــەزانێکی لێهـاتوو بـوو. ڕۆشـبیرییەکی فرەلایــەنی هەبوو . لە ساڵی ١٩٧٤ بەشداری شۆڕشی ئـەیلولمان کـرد. کـە شـۆڕش شکـستی هێنا لە ساڵی ١٩٧٥ ئەو خۆی و ماڵو مندڵەکانی لـەژێر خێمـەکی کۆچـەرییانە بـوو لە حاجی ئۆمەران سـەردانیم کـرد و پێـی وتم بـیروڕای جیـاواز زۆرن لەوانـە درێـژە دان بە شۆڕشی چە کداریی یـان خـەباتی سیاسـیی. دوای گفتوگۆیـەکی زۆر پێـی وتم عەفو هەیە و بگەڕێوە هـەولێر و پـاش ماوەیـەکی تـر لـەوێ یـەکتر دەبیـنین و درێـژە بـە ڕێکخـستنەکانی کۆمەڵـە دەدەیـن. سـاڵی ١٩٧٦ یــەکترمان دیتــەوە و جارجارەش شەهید جەعفـەر عەبدلواحیـد لـە چـایخانەی عوسمـان دەهاتـە لامـان چــونکە لێپرســراوی ڕێکخــستنەکانی کۆمەڵــە بــوو لــە هــەولێر. شــەهید جــەمیل لێپرسراوی ڕاستەوخۆی من بوو. هێندەی نەبرد شـەهید جـەمیل دە سـتگیر کـرا و منیش بۆ ماوەیـەك خـۆم شـاردەوە. ئەوەنـدەی پێنەچـوو ئـازاد کـرا و یـەکترمان دیتەوە، هەندێ ڕێنمایی پێدام و پێـی ڕاگەیانـدم کـە سـەردانی شـەهید حەسـەن کوێستانی بکەم کە سە رپەرشیاری کۆمیتەی ڕاپەڕینی هـەولێر بـوو. مـن ئەوکاتـە فەرمانبەری ئیداری سەرۆکایەتی کشتوکاڵی هـەولێر بـووم، زوو زوو ئیفـاد دەکـرام

بۆ ناوچـەکانی سـەرەوە سـەردانی گەلاڵـەم دەکـرد و ئـەو فەرمانبـەر بـوو لـە شارەوانی گەلاڵە، راسپاردەکانی شەهید جـەمیلم پـێ راگەیانـد. شـەهید حەسـەن زۆر پێی دڵخۆش بوو کـە پێـشتریش لـە شۆرشـی ئـەیلول بـرادەر بـووین پێـی وتم دەچیتە لای نزیکترین برادەری خۆت کاك ئازاد جوندیانی لـە هـەولێر و لـە وێ لـە کۆمیتەی راپەرین دەستبەکار بـە. ئەوەنـدەی نـەبرد شـەهید جـەمیل بـۆ جـاری دووەم دەستگیرکرایەوە تا ساڵی ١٩٧٩ بە لێبووردنی گشتی ئازاد کـراو گەڕایـەوە هەولێر. دوای چەند مانگێك پێی وتم بەرە و شـاخ دەڕۆم و تـۆش ئاگـات لـە خـۆت بیـت. بـەلام کـاتێ منـیش بـەرە و شـاخ و پێـشمەرگایەتی چـوومە دەرەوە، بـە داخەوە جارێکیتر نەمدیتەوە و جەمیل رەنجبەر شەهید بوو بوو.

وەڵامی بەڕێز ڕێبین خدری شاعیر و ڕۆماننووس

پرسیار : کاتێ شاعیر چوارچێوەی ئیندیڤیجواڵ بە چوارچێوەیەکی تەنگ بە بەری خۆی و شیعری خۆی دەبینێ و دێت لە پانتایی ئایدیۆلۆژیادا چالاکی ئەدەبی ئەنجام دەدات، وەك رەنجبەری شاعیر کە نەفەسی شیعریی لە ریالیزمی سۆشیالیستییەوە وەردەگرت. ئایا چ جۆرە خوێندنەوەیەك بۆ جەمیل رەنجبەری شاعیر دەمانگەیەنێت بە وەڵامێکی دروست؟

ڕێبین ئەحمەد خدر : خۆشحاڵبووم بە راوێژی تۆ دووبارە دوای ئەوەی لە تەمەنی چواردە پانزە ساڵییدا خوێندبوومەوە، دیوانی شیعریی جەمیل رەنجبەر بخوێنمەوە. خوێندنەوەی ئەوجارەم بۆ دیوانەکەی جیاواز بوو لە هی جاری یەکەم و دووەم، چونکە لەمجارەدا هەستم پێکرد کە شیعرەکانی هەم لە رووی دنیابینی و هەمیشە لە رووی جوانکارییەوە جیاوازیان هەیە لەگەڵ شاعیرانی وەك لەتیف و شێرکۆ و پەشێودا، کە من لە جاری یەکەمدا هەستم کردبوو بەڕادەیەکی زۆر لەیەك نزیکن. هەرچەندە شاعیرانی ئەو دەمە لە خەمی هاوبەش دەدوێن، بەڵام لای جەمیل دەبینین کە بینینەکە فراوانتر و زیاتر لەسەر چەمکی هەژار و کرێکار، و مرۆڤی ئازاردیدە بە شێوەیەکی گشتی تر دەدوێت و هەمیشە لە سنووری ناوچەیەکیدا قەتیس ناکات. دەزانم خەباتی گەلی کورد و هەڵکەوتەی بوونی کورد و مەسەلەی داگیرکاری وایکردووە ئەوکات شیعری کوردی وەك قەڵغانێك وەك ئامرازێکی بەرگری دەرکەوێت. زۆر جار بەو هۆیەوە شیعر ئەوەندەی دەبوو بە هێزێك بۆ تۆڵە و برووسکەیەك بۆ هێرشکردن، ئەوەندە بەناو خۆیدا رۆ نەدەچوو و یان نەیدەویست ئەم بەرگرییە گرێبداتەوە بە مەسەلە

زەمینییەکان و گشتییەکان – بە یاخیبوونێك کە تەنها لە سنووری مانەوە و خۆڕاگرتندا نەمێنێتەوە و پەل بهاوێ بۆ خۆ دادڕین لە زۆر شتیش کە بۆتە هۆکاری مانەوە بەمشێوە. هەموو ئەوانە دیارن.
شیعرەکانی جەمیل ئاوێتەن بە گۆرانیی و ئاوازژەنینی ژان، وەکچۆن شیعرەکانی لۆرکا –ی ئیسپانی لە گۆرانی دەچوون ئاوا. دەبینین جوانی دیتن و نەرمی و میهرەبانی جەمیل کەوتۆتە رۆژگارێکی رەق و خوێناوییەوە و هاوارەکانی لە شاعیرێك دەچن کە بیەوێت گۆرانییەکانی، ئاوازەکانی لە چوارچێوەی زیندان و مەرگ و هەڕەشە رزگار بکات. گۆرانییەکی پڕ سەدا و جوان لە گەرووی دا هەیە، کە بارودۆخ و رۆژگار نایەنەوێت و نەیانویستووە ئەو گۆرانییە هەبێت و بەتەواوی بێتە دەرەوە، بۆیە بە شیعری بەرەنگاری و بەرگری رووبەرووی ئەو کۆسپانە بۆتەوە. رەنگە بشێ پێی بڵێین شاعیری شۆڕش و زیندان، شاعیرێك کە لە زیندانەوە گۆرانی بۆ ئازادی دەڵێت و ورە دەداتە ئەوانەی دەرەوە. شاعیرێك لە پێناو گۆرانییە دەستبەرسەرداگیراوەکەی شیعر دەنووسێ و ئازار دەنووسێتەوە.
بەداخەوە چەندان دەنگ و سەدای ونبوو لەناو ئەدەبیات و شیعری کوردییدا هەن و پێویستیان بە دووبارە دۆزینەوە هەیە، خۆشحاڵم کە دەتەوێت دووبارە جەمیل بدۆزیتەوە و پێشانمانی بدەیتەوە. هەمیشە لە ئەدەبی کوردیدا دوو یان سێ نووسەر و شاعیر کراون بە چەق و هەموو ئەوانیتر لە پەراوێزی ئەواندا ناچار بە گیاندان کراون، جەمیل رەنگبێ یەکێك بێ لەوانەی بەم پەراوێزە گەیشتووە. ئەم پەتایەی ئەدەبی کوردی تا ئێستاش درێژەی هەیە و چونکە رەخنەگر و ئەدەبیاتویستی هێزدارمان کەمە و ئەوانەش کە هەن خۆیان بە کەمی ماندوو دەکەن، ئەم شاعیر و نووسەرە ونبووانە هیچ زانیاریی و دووبارە خوێندنەوەیەکیان دەرنەکەوتووە. ئەم هەوڵەی تۆ هەوڵێکە بۆ ئەوەی شاعیرێك

رزگاربکەی لەم پەتایە و جێگەی دەستخۆشییە. پێویستە دووبارە خوێنەرانی کورد سەرنجکێش بکرێنەوە کە مێژووی ئەدەبی کوردی بە تەنها چەند شاعیر و نووسەرێك نین و بەس، بەڵکو دەنگانێك هەن بەر شەپۆل کەوتوون، ئایا ئەو شەپۆلانە بەهۆی حزببکاری بوون، بەهۆی ناوچەگەرییەتی بوون، بەهۆی ناسین و خزمخوازی بوون یان چ هۆکارێکی تر؟ گرنگ ئەوەیە دەقی زیندوو و کاریگەر لە قوڵایی خاکیشدا بێت رۆژێك بەخەبەر دێت، یان کەسێکی وەك بەڕێزتان بەخەبەری دێنێتەوە. : کێشەی رەخنەی کوردی و خوێندنەوەی کوردی ئەوە نییە، کە شاعیرانمان بەو هۆیەوە ناخوێننەوە کە ئایدۆلۆژیی بوون و سەر بە پارتێك یان فیکرەیەکی دیاریکرابوون، چونکە گەر رەخنەی ئەدەبی هەبێت نابێ گوێ بە فیکرە و ئایدۆلۆژیا بدات، دەبێ رەخنەی بابەتی دەقەکان بکات و فیکرەکانیش وەك بەشێك لە شیعرەکە و رەخنەی خۆی تەماشا بکات. پێمواییە چونکە رەخنەی کوردی سەرپێی نەگرتووە و فراوانبینین نین تێیدا، زیاتر شتەکان شەخسیی دەکەینەوە و ئایدۆلۆژیی و پارتخوازی دەبوغزێنین تا لێی وردبینەوە و شیکاری رەخنەیی بۆ بکەین. دەکرێ جەمیل رەخنە بکرێت و دەکرێ لێکۆڵینەوەی وردیشی لەبارەوە بنووسرێت، ئەوەی کە ناکرێت ئەوە شاعیران پەراوێز بخرێن و فڕێ بدرێن، هەروا جەمیل بەهۆکاری تر رەنگبێ فەرامۆشکرابێت، دەنا بابەتی حزبی و ئایدۆلۆژیکی ئەوەندە نەبۆتە جێی مەترسی و بێزراو بێت، دەبینین کە شاعیرانی ناو حزب و ئایدۆلۆژیاکان زۆرترینیان لەبارەوە نووسراوە وەك شاعیری گەورەش ناسێنراون، کەواتە هۆکاری تر هەیە کە لە سەرەوە باسمکردوون لەبارەی شاعیرە فەرامۆشکراوەکانی ئەدەبی کوردی.

وەڵامی بەڕێز عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)ی شاعیر و نووسەر

پرسیار : هۆکاری دەستبردن بۆ خوێندنەوەی جەمیل رەنجبەر لەمڕۆدا چییە و بایەخە ئەدەبیی و سیاسیی و رەخنەییەکەی لە چیدایە، لە کاتێکدا ئەو جۆرە رەخنە و لێکۆڵینەوانە لەمڕۆی ئەدەبی کوردی زۆر کەمن یان هەر بەرچاو ناکەون؟

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) : بە بۆچوونی من لەبەر ئەوەی جەمیل رەنجبەری شاعیر لە زۆربەی هەرە زۆری شیعرەکانیدا لایەنگری خەباتی چینایەتی کرێکارانە لە دژی سەرمایەداران، ئەمەش بەپێی پۆلینکردنی رێبازە ئەدەبییەکان رەنجبەر دەکەوێتە ژێر پۆلینبەندی ریالیزمی سۆشیالیستی، یان وردتر بڵێم ئەدەبی کرێکاری و مارکسیستی.. رەخنەی ئەدەبی کوردیی لەمڕۆدا لە روانگەی ئیندیڤیجوالیزم و هیچگەرایی و لیبراڵیزمی بورژوازییەوە خەریکی خوێندنەوەی دەقی ئەدەبییە. خوێندنەوەی بونیادی دەق بەپشت بەستن بە کۆمەڵێ نووسەر و بیرمەند و فەیلەسوف هەمیشە دووبارەوەبوو وەك میشێل فۆکۆ، نیتشە، هایدگەر، تاد، رەخنەی ئەدەبیی دووچاری (موراوەغە) کردووە. بۆیە بەدەگمەن دەقێك دەبینی لەڕوانگەی رەخنەی ئەدەبی مارکسیستیەوە هەڵبسەنگێنرێت و بەهای ئەدەبیی دیاری بکرێت. سەرجەم فۆکسی رەخنەی ئەدەبیی رووی لەو خاڵەوەیە کە ئەدەبی کرێکاریی بوونی نییە، یانیش ئەگەر هەبێت، جگە لە کۆمەڵێ دروشم و قسەی باق و بریقی سیاسیی و قسەی ناشیعریی و نا هونەریی هیچیتر نییە. لەلایەکی تریشەوە تەبلیغی ژەهراوی دەوڵەتەکانی خۆرئاوا و گروپ و رێبازە لۆکاڵییەکان لە بیست ساڵی رابردوودا توانیویەتی بایەخی ئەم ئەدەبە یەکسان بکات بە هیچ. لەم سۆنگەیەوە سوپایەك لە خوێنەری دەروێش ئاسا ساز

و ئامادەكراون كە نەك هەر لا لەو ئەدەبە ناكەنەوە، بەڵكو رەنگە هەر نەشی خوێننەوە. ئەمە بێجگە لەوەی كە لەسەر ئاستی دونیاشدا ئەو ئەدەبە كەوتۆتە بەر هێرشی كۆنەپەرستانەی رەوت و رێبازە ئەدەبییە جەهلخوازەكان. لە گۆشەنیگایەكی ترەوە، ئەوە راستە رەنجبەری شاعیر وەكو پێشمەرگە، پێشمەركەی كۆمەڵەی ماركسی –لینینی بوو، كە دواجار دەبێتە یەكێتیی نیشتمانی كوردستان و گیانیش بەخت دەكات، لەبەر ئەم هۆیە هەوڵ دەدرێت جەمیلی سیاسی و پێشمەرگە زاڵ بكرێت بەسەر جەمیلی شاعیری خەڵكی هەژار و زەحمەتكێش، لێرەوە دەستبردن بۆ وەها كارێك لێدانی زەنگی بەئاگاهاتنەوەی كۆمەڵگە و خوێندەوارانیەتی كە بەڵێ ئەدەبێك هەیە كرێكارییە و بەرژەوەندی چینایەتی كرێكاران، خەون و خەیاڵی ئینسانی كرێكار، ژیان و گوزەرانی ئەو چینە، گۆرانی و ئومێدەكانی، ژان و ئازارەكانی لە هونەرێكی جوان و بەرز دەنەخشێنێ. بۆیە وای دەبینم، گەڕانەوە بۆ جەمیل رەنجبەر، گەڕانەوەیە بۆ كلتووری كرێكاری و ئینسانی بەرز، گەڕانەوەیە بۆ ئەدەبێك كە جگە لە ئینسان، كەرەستەیەكی تری نییە باسی لێوە بكات.

وەڵامی بەڕێز کاك بایەزید کاوێسی هاوەڵ و عاشقی شیعری جەمیل ڕەنجبەررتان ناسی.. ئاستی ناسینەکەتان

پرسیار : ئێوە بۆ ماوەیەك جەمیل رەنجبەرتان ناسی، ئاستی ناسینەکەتان جۆن؟ کەی بوو یەکترتان ناسی؟ ئایا بە بڕوای ئێوە جەمیل رەنجبەری شاعیر وەك ساعیرێکی سۆسیالیستی چ پێگەیەکی هەیە لە ئەدەبی کوردیدا؟

بایەزید کاوێس : ساڵی ١٩٧١ بوو کەیەکەم جار جەمیل رەنجبەرم ناسی خوێندکار بوو لە دار (خانەی مامۆستایانی هەولێر) ئەوکاتە ماوەیەك بوو دەستی دابووە شیعر نووسین. من لە رێی هاوڕێیەکیەوە بەناوی عەبدولڕەزاق جەمیلم ناسی و بەیەکتری ناساندین راستی نازانم عەبدولرەزاق ئێستا لە کوێیە ئەوکات بەیەکەوە شیوعی بووین. دوای پچڕانی پەیوەندیم بەحیزبی شیوعیەوە ئیدی نەم بینیەوە. جەمیل رەنجبەر ئەندامی حیزبی شیوعی نەبوو بەلام برادەری عەبدولڕەزاق بوو بەیەکتری ناساندین چەند رۆژێك لە هەولێر بەیەکەوە بووین من خوێنەری شیعری و ئەدەبیات بووم و عەبدولڕەزاقیش لەو بارەیەوە شارەزابوو. ئەوکات نزیکەی پێنج ساڵێك دەبوو جەمیل دەستی دابووە شیعر نووسین. لە میانەی گفتووگۆکانماندا جەمیل رەنجبەر زۆر سەرسام بوو بە ئەدەبی سۆڤیەتی و سۆسیالیستی وە پێی وابوو ئەگەر شاعیر لە کۆمەڵێکی سۆسیالیستیدا نەژیت ناتوانێت شعری ریالیزمی (واقعی) بنووسێت و کەسانی سۆسیالیست چێژی لێ بیین، پێی وابوو خەڵکی رووسیا کەلە کۆمەڵێکی سۆسیالیستی دەژین چیژ لە شیعری شاعیرانی وڵاتێکی دیکەی غەیرە سۆسیالیست نابینن؟! . لەم ماوە کەمە کە جەمیل رەنجبەرم ناسی وام هەستدەکرد کەوا سەد ساڵە دەیناسم کەسایەتییەکی تابلێی خۆشەویست و قسەخۆش و گەنجێکی پڕ لە وزە و هەست ناسك و لەهەمان کاتدا شۆڕشگێڕ بوو. ئەوکات چەند شیعرێکی خوێندەوە بۆمان

سەرەتایی بوون، بەڵام من ئاسۆیەکی گەشم تێیدا دەبینی. ئیدی من لە هەولێر ڕۆیشتم و چاوم بە جەمیل رەنجبەر نەکەوتەوە بەڵام هەمیشە بە نهێنی لە رێگای کۆمەڵێك هاوڕێوە شیعرەکانیم بەدەست دەگەیشت هەستم دەکرد جار بە جار شیعرەکانی جەمیل زیاتر و زیاتر بەلای شیعری سۆسیالیستیدا دەشکێنەوە. واتە شیعرەکانی سەرەتای زیاتر مەیلی مەیلی و ناسیۆنالیستی تێدابوو، بەڵام دواتر دیاربوو کە جەمیل دوای ئەو ماوەیە ببوو بە ئەندامی کۆمەڵە زیاتر و زیاتر شیعرەکانی سۆسیالیستی و دژە بۆرژوایی تیایدا رەنگی دابۆوە ، وە ئەگەر دیقەت لە شیعرەکانی دوای ساڵی ١٩٧٦یدا بکەین، ئەوا من وای دەبینم گۆڕانکاری مەزن لە شیعرەکانی روویداوە. لێرەوە جەمیل رەنجبەر بە حەق شاعیرێکی سۆسیالیستی و دژە بۆرژوازییە، هەرچەندە بەر لەوەش جەمیل لەساڵی ١٩٦٩ لە شیعرێکی خۆشەویستیدا بۆ کچێك دەنووسێت

تۆ واز بێنە لە ژیانی بورجوازیت
لە بیرت چوو خۆشەوستم
لەبیرت چوو
وتەی ناخی هەژار خوازیت ،
دە واز بێنە لە ئاڵۆزی بیری دوێنێ

لەو گۆرانییەی هەستی زیندووم دەگرێنێ
دو واز بێنە لە ئەندێشەی کۆشك و تەلار
لەنازی نێو جانتای دینار
دە وازبێنە دە وازبێنە

دەبینی ئەوکاتیش جەمیل رەنجبەر بە چاویلکەیەکی سۆسیالیستییانەوە نەفرەت لە ژیانی بۆرجوازی دەکات. بەلام لەدوای سالی ١٩٧٥ هوە ئیدی تەکنیکی شیعریشی گۆڕا بەهێزتر بوو زۆر زۆر وەکو "ئەو بڕیارەی درۆینەی خەوی کردم ، سەری سالێکی راپەڕیو ، رووبارێکی خوێناوی، سروودی هەژاران ، زەنگی شۆڕشی کرێکاران، خۆری برسی بەهیچ هێزێك داناگیرێ ...هتد" ئیدی جەمیل رەنجبەر دەبێتە شاعیرێکی تەکنیك بەرز و سۆسیالیست. تا ئەوکاتەی شەهید بوو بەداخەوە ناوە ناوە شیعرەکانی بەدەستم دەگەیشتن و زۆر پێیان سەرسام بووم وە بە شەهیدبوونی ئەسەفێکی زۆرم خوارد چونکە دلنیابووم کەوا دەتوانێ زۆر زیاتر پێشبکەوێت چونکە زیاتر و زیاتر شیعرەکانی بەرەپێش دەچوون.

ئیدی بەم شێوەیە تا دوای راپەڕین لەسالی ١٩٩٦ خۆشبەختانە جاپخانەی زانکۆی سەلاحەددین کە ئەوکات وابزانم (مامۆستا وەلی) کە ئێستا سەرۆکی زانکۆی کۆیەیە، بەڕێوبەری چاپخانە بوو، دیوانەکەیان چاپکرد کە بۆ من زۆر مایەی خۆشحالی بوو کە هەموو شیعرەکانی بەیەکەوە تێدابوو وە هەندێ شیعرم تێدا بینی کە پێشتر نەمدیبوون.

بەلام بەداخەوە جەمیل رەنجبەر وەکو پێویست چ لەلایەن ئەو رێکخراوەی کە تێیدا ئەندام بوو، چ کەسانی دیکەی سەربەست و سۆسیالیست خوێندنەوەی پێویست بۆ شیعرەکانی نەکراوە. دەبێت جەمیل رەنجبەر زیاتر بخوێندرێتەوە وە دەبێت وەکو لە پۆستەکەمدا باسم کرد بە پێودانگێکی سۆسیالیستی شیعرەکانی هەلبسەنگێندرێت. ئایا جەمیل رەنجبەر شاعیرێکی تا چەند سۆسیالیست بووە تا وەکو چەند خزمەتی بە چینی کرێکار و زەحمەتکێشان کردووە ؟ ئایا هەر لەبەر باوی مەسەلی سۆسیالیزم جەمیل رەنجبەر شیعری وای

نووسـیوه یـان هـەر بـە فیعلـی سۆسـیالیزم لەناخیـدا بـووە و شعرەکانیـشی لـەم لایەنەوە بووە ؟

پـێم وایـە پێگـەی جـەمیل رەنجبـەر لـە ئـەدەبیاتی سۆسیالیـستیدا پێگەیـەکی تایبەتە و تا ئێستا هەڵنەسەنگێندراوە ئەو کارەی ئێـوەش خولیـا و خۆزگـەی مـن بـوو وە زۆر زۆر کـارێکی مـەزن دەکـەن ئەگـەر بتـوانن جـەمیل رەنجبـەر زینـدوو بکەنەوە و خوێندنەوەیەکی نوێ بۆ شیعرەکانی بکەن.

بەشی پێنجەم

چەند شیعرێکی جەمیل رەنجبەر

ئەم شیعرانەی جەمیل رەنجبەر کە لەم بەشەدا دانراون، راستەوخۆ لە دیوانی جەمیل رەنجبەرەوە وەرگیراون. ئامانج لە هەڵبژاردنی ئەم شیعرانە بەهیچ جۆرێك پەیوەندی بە تەکنیك و بەرزی ئاستی شیعریی جەمیل رەنجبەرەوە نییە، چەنکە جەمیل شاعیر بووە و لە هەر قۆناغێکی ژیانیدا بەرهەمەکانی نیشاندانی دەستڕەنگینی و لێهاتوویی شیعریی ئەون. بەڵام ئەم شیعرانە و دیارە بەشێکی بەرچاوی تری شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر هەڵگری دید و جیهانبینی رادیکاڵی و سۆشیالیستین. مەبەستیشمە خوێنەری ئەم کتێبە ئاگاداری گۆشەیەك لە جیهانی شیعریی جەمیل رەنجبەر بن، کە مەسەلەی خەباتی چینایەتی کرێکارانی کوردستان کرۆکی شیعرەکان پێك دەهێنێت و جێگایەکی گرنگ لە دنیابینی شیعریی ئەم شاعیرە شۆڕشگێڕە داگیر دەکەن. بەو هیوایەم ئەم شیعرانەی هەڵم بژاردوون تام و چێژی خۆیان ببەخشن وەك تام و چێژی زۆریان پێ بەخشیوم.

چەپکە گوڵێ بۆ یەخەی هەڵوێستی ژنەکەم

وەك خەمێکی باڵداری شار
لەهێلانەی خۆر دەگەڕام
کەتاریکی شەقامەکان پێیان زانی
هاتن دەرگای سبەێنیان لێ کلیل دام
***
خۆشەویستم
ڕەنگە فرمێسکی غەریبیت
لەکانیاوی تەنیاییا هەڵبقوڵێ
ڕەنگە لاشەی کۆتری گیان
لەزیندانی دەروونی تۆ
وەك مەنجەڵێ چێشت بکوڵێ
ئەرێ گیانە کەی هەناسە
لەناو جریوەی بەربەیان
هەواری دۆزەخی ماڵوێرانی
تکەی قەلاشکەری سەرمای
لەئاگردانی دڵ دیوە ؟
*
خۆشەویستم
دەشێ هێشتا تێم نەگەیت و
چۆلەکەی بیر بەسەر چڵی خۆزگەکانتا

جوگەی بێزاری گڕ بگرێ

تۆ بڵێی هێشتا تێم نەگەیت

گیانە مامزی ئاوازەکان

لەکۆڵانی ئاهەنگی شار کەوی نابێ و

نابێ و نابێ

نابێ لەئیستگەی دوژمنان

ڕاو بکرێ باڵی بکرێ

*

ئەری گیانە

کە رووبارێ وشك دەبێ

کەنارەکان پەنا دەبەنە بەر پرسە

کەپایز دێ

گریەی ماڵە سووتاوەکان

وەکو لافاو بۆ رووبار دێ

بەڵام گیانە

خۆ تۆ خوێناوی رووباری

تۆ هەتاوی

لەتەنیایی و تاریکیی زیندان مەترسە.

*

خۆشەویستم

گەر پرسیان کوا هاوسەرت!

بڵێ رۆیی و

نەیویست ببێ بە شۆستەتان

تا پۆستاڵی زوڵمی ئێوەی پیا تێپەڕێ

نەیویست بمرێ

نەیویست ببێ بەڕێ

نەیویست قیڕ بێ و

لە شەقامی پیاوەکانتانا خۆی هەڵسوێ

نەوەك زیلی رەشەباتان

گەردەلوول بۆ چیا ببا

نەوەك تۆپی کرێوەتان

خەرمانی دێ، بۆ گیرفانی بەغدا ببا.

*

خۆشەویستم

بڵێ رۆیی و پێی خۆش نەبوو جارێکیتر

پەتی خنکان بێتە میوانی زیندانی

ئەو خەمی بوو

نیشتمانی زامەکانی بسووتێنێ و

گوڵی شۆڕش لەدووری ئەو گریانی بێ.

*

ئەری گیانە گەر پرسیان

بڵێ رۆیی و ..چونکە ئێوە دەتانەویست ماشێنێ بێ و

سەرمایەی ئێوە لێخوڕێ

بڵێ رۆیی و

نەیویست نانی دیلی بخوات

نەیویست تفی شۆڤینیتان

ڕووی چەوساوەکان سواغ بدات

دەتانەویست شاعیرێ بێ

کوێستانی بێت گەرمای بیابان هەڵمژێ

هەژارێ بێ چڵکاوی ئێوەی پیا بڕژێ

خۆشەویستم

گەر پرسیان کوا ئەو گڕە

بڵێ رۆیی و بەم زستانە لە ئاسمانی

هەژارانا دادەگیرسێ

بڵێ رۆیی و بەم سەرمایە

کێ بزانێ روت و قوتە لەو دەپرسێ

گیانە:، بڵێ

ئەو ئاگرە بەردەبێتە رقی ئێوە

ئەو ئاگرە ئاگردانی پێشمەرگەیە و

بابەگوڕگوڕی جوتیارە

تاوی گەرمی کرێکارە

ئەو ئاگرە عاشقی ئازادی گوڵە

بۆیە باخی هەموو دنیای لالەبارە.

*

وەك خەمێکی باڵداری شار

لەهێلانەی خۆر دەگەڕام

کەتاریکی شەقامەکان پێیان زانی
هاتن دەرگەی سبەینەیان لێ کلیل دام
بەڵام لەشکری نیوەڕۆ
شاری خەم و تاریکیان داگیرکرد و
سروودی خۆر بوو بە وێری هەژارەکان
کلیکی خوێن، دەرگەی رزگاری کردەوە و
بوو بە گوڵی دڵدارەکان.

زەڵێ١٩٨٠/١/١٩

زەنگی شۆڕشی کرێکاران

ئا و گڵی ئەم سروشتە
بۆ پێویستی خەندەی مرۆڤ
دەکەین بە هۆنراوەی ژیان
پێستی ئەسمەری ئێمەیە
بەرد و خشتی خانووی بەرز و شەقامی شار
دەشێلێت و ئارەقەی خوێن
هەڵدەسوێ لە گیانی دیوار
ئێمەی هەژار بە تەشی و تەونی بیری ژان
پێست و خوری، لە کارگەی دەست و پەنجەدا

کەوش و بەرگی ئادەمیزاد بەرهەم دێنین
هێشتا نیوەی جامی رەنجمان
بۆ ماوندێتی لەش ناستێنین
*
ئەگەر ئێمەی بەلەنگازان
شوانی هەموو پەزی گیا بین
گۆجانی مێشکی گڕگرتوو
خۆ دەتوانێ
فیودالێ بۆ بارهەڵگرتنی رێ راگرین
ئێمەی هەژار، ئێمەی ئازا
خۆ دەتوانین ، خوڕەی روبار، گەواڵەی قین
بڕژێنینە سەر شێرە بەفرینەی زەمین
ئێمەی هەژار .. دەمانەوێ سەرکردایەتی گەل بکەین
کوتەك بەدەست دەبێ هەردەم لەسەرکەوتن دڵنیا بین
ئێمەی نەبەز پێشمەرگەین و
دەبێ لە چەکدارانی دوێ ئێمە جیا بین.
*
ئەگەر ئێمە رەوتی هەموو زێرابەکان
لەناو بۆڕی ژێر شەقاما بخنکێنین
چڵك و گەردی کۆڵانی شار
بەفربەندی گەسکی تێڵا
ئارەقەی سوڵکەر بڕژێنین

چۆن ناتوانین چەوسێنەر وەك پەز لێخوڕین
چۆن ناتوانین خوێنمژی گەلمان سەربڕین
وەك چۆن بیر بەناو مێشكی ئێمەی تینوو ئاگر دەگرێ
وەك چۆن گوللە بەناو لوولەی كلاشینكۆفا ڕێگە دەبڕێ
چۆن برسێتی نان دیل دەكا و
لیكاوی گەدە دەڕژێنێ
واش دەست و تفەنگی ئێمە، بە خوێنی سوور
یاسای دەوڵەت، لە بۆرژواكان دەسێنێ
دەوەنی گڕ ئەگەر لەناو هەرچی زەوی و گێڵگەكانی
چەوسانەوە و ئازار هەیە
بە هۆ هۆی دەنگ و حەیرانی ئێمە بڕوێ
گەر تەبارەی هەرچی خەمی زیان هەیە
ئێەی سەپان دروێنەی كەین
ئەگەر دەستی جوتیاری دێ
بەشەنەبای خەرمان بسوێ
بۆچی هەرچی تەمبەڵ هەیە سواڵكەر نەبێ
بۆچی هەرچی ماندوو نابێ و حەساوەیە
لەژێ دەستی ڕەنجدەر نەبێ
*
ئێمەی هەژار..ئێمەی ئازا.. وا پۆلا دەتوێنینەوە
هەرچی چەكی قورسیش هەیە
ڕەنجی ئێمە باری دەكا

لەمڕۆ بەدوا هەموو ئارەقەی رژاومان دێنینەوە
*
ئێمەی هەژار ..ئێمەی ئازا.. وا پۆلا دەتوێنینەوە
هەرچی خەمی قورسیش هەیە
بەسەر پردێ ئێمە دەڕوا
ئەی بۆ خوێنمژ گوللە بێت و
لەناو لوولەی زامی خۆمان،
تێمان خوڕێ
بۆچی ئێمە، ئێمەی برسی، ئارەقەی چاو بخۆینەوە
بۆ سەرلەنوێ، بۆ راپەڕین
بۆ شۆڕشی یەکجارەکی نەژێینەوە
ئێمەی کارگەر چاك دەتوانین
نالەی هەژار، خەمی کۆمەڵ،
لە شەوی توون .. بۆ هێلانەی هەتاو بەرین
ئێمەی هەژار، چاك دەتوانین، لەکێڵگەی خوێن
لە کانی نەوتی ئاگرین
لە سەنگەرا.. دەست لە ملی سۆشیالیست بین
چاك دەتوانین، لە مردنیش یەکسان بژین.
*
ئێمەی هەژاری پێشمەرگە کلاشینکۆف برسێتیمان
تۆپی توێنێتی دیلێتیمان،
دەڵێ : ئالای رزگاریمان

با دژی چەوسێنەر هەڵکەین لەخاکی شۆڕش و تفەنگ
هەرچی چەکی کارگەی سوورە
لە کوردستانی کارگەران
دەبا بڕۆین، بڕۆین لەگەڵ ئاوازی جەنگ
زەڵێ ١٩٨٠

هەر دێمەوە

هاوڕێکانم..
کە دێمەوە سەرم وەکو شاخی زۆزان
بەفری زۆری لێ دەکەوێ و ،
خۆری عاشق خەریکی قژ داهێنانە
کە دێمەوە .. دڵم سەنگەری جوتیارە و
شەنەی جۆخین، سەوڵی کەشتی خوێنی گیانە.
شەنەی خەرمان لەناو دەرونی پڕ ژانە
هاوڕێکانم.. کە هاتمەوە
بناری چاو، بەربەرۆژکەی زستانێکە و
هێشتا بەفری لەسەر بانە
*
هاوڕێکانم، کە دێمەوە
وەک منارەی چۆلی بەرز قیت دەبمەوە

که هاتمەوە

شەقامی شار دەگوێزمەوە

لە دوکانی سوخۆرەکان، لاشە بە هەرزان دەفرۆشم

قەترانی خوێن، وەکو بازن.. بەدڵداری نوێ دەفرۆشم

هاوڕێکانم.. کە هاتمەوە

وەك منارە دێرینەکان قیت دەبمەوە

لە میکرۆفۆنی (پێنج فەرزە)

دەبمە (نوێژ) و سورەی سۆشیالیست دەخوێنم

لەڕیزی مام سۆفیەکانا..(کولێرەی یەکسانیم تیایە)

لەهەموو چۆك دادانێکا..هەڵسانەوەم لەگەڵدایە.

*

کە هاتمەوە..دەبمە بەهاری کەلاوەی

قەڵاتی جاری جاران و .. خۆر بۆ کۆڵانەکان دێنین

هەرچی منالّی گەڕەکە، گورز گورزانی دەکەن و

قەرزی کرێکارانی شار، لەخانوە بەرزەکانی هەولێر دەسێنین.

*

کە دێمەوە..وەکو منارەی چۆلی بەرز قیت دەبمەوە

کە دێمەوە..گیانم تۆپەڵی ئاگرە و

بە چەکوشی چەوساوەکان دادەگیرسێ

سۆزم لافاوی روبارە و

لەڕامالّینی زەلکاوی کەس ناترسێ.

۱۹۷۷/۱۱/۹

ئەو نووسەرانەی دەروونیان چاڵی بەفرە

(بە بۆنەی بەستنی پێنجەمین کۆنگرەی یەکێتیی نووسەرانی کورد لە هەولێر بەسترا.. هەڵبەتە هەموو نووسەرێك ناگرێتەوە)

یەك، دوو، سێ چەند ئاسانە
تفی سەرشۆڕی دەژمێرێ و ..وشەی دەمی وەك هەناسە
گەڕان ..گەڕان، لەکۆڵانا..
لە شارەکانی خۆمانا..
تا (بژی) و (با)ی تیا بنووسن
هەرچی گڕە..
هەرچی دارستانی چڕە
بە سۆپەرمانی عەنتیکە
دەیانەوێ شاخ و دۆڵیش داپەڵۆسن.
*
ساڵ ژماردن، پوول ژماردن، زۆر ئاسانە
تفی سەرشۆڕی بژمێرن
وشەی داسی درۆکانتان، وەك هەناسە
چاوی رستەکانی ئێوە، کەم بینایە
تانەی ترسنۆکی تیایە.
گیرفانی وشەی کۆنگرەتان
وەك گیرفانی (بەرخۆکە)ی شێت ، پێرار، برا

وەك جەڵەبی یاسادانانی ئاغاكان بەشەو كرا
شەهید شەهاب، جەعفەر، ئەنوەر
عوسمان گڕو ، مەجید كەریم، وەستا ئەنوەر
كرێكاری كارگەی هەولێر
جووتیارانی دێهاتی پڕ لە خێر و بێر
چاوی ئێوە نایان بینێ
لە كونجی گەرمی زیندانا، لە كوشتن و تێهەڵدانا
وشە كوێرەكانی ئێوە.. نایان بینێ.
*
پەت و سەكۆی سێدارەكان
بۆتە یانەی ئێوارەی ژینی لاوەكان
لە سەعاتێ هەزاران جار
(سۆندە)ی كێبلێ بن پێی خوێناوی ماچ دەكا
دادی زللە، قژی مێژوومان قاچ دەكا
ئەدیبەكان..
وشەی ترسنۆكی ئێوە..ئەم دەنگانەمان نابینێ
لە خوێن، لە گڕ، لەلافاوی چەوساوەكانا دەترسێ
ئەگەر دەیان كۆنگرە بگرن
بەری خۆری زامەكانی هەژار ناگرن.
*
ئەدیبەكان..
ئێوە لە شار گۆنگرە بگرن.

ئێمەش هەرچی شاهید هەیە

لەژێر لێدان شەقی پۆستاڵی (دوگلەدا)

لەسەر سەکۆی هەموو جەمێکی زیندانا

هەرچی شەهیدی خۆر هەیە.. دەیان ژمێرن

هەر کێی لەناو تەونی دیلی ئێوە دەمرن

دەیان ژمێرن

کردەوەکانتان دەبژێرین

پوول ژماردن، رۆژ ژماردن، ساڵ ژماردن

چەند چرکەیەکی پێش مردن

زۆر هاسانە

بڕیارەکانی گۆنگرەتان

داسی کولی (ساڵحاغایە)

ملپێچی (ڕەش)ی لە ملە و ..بە فیکەیێ لە حەیرانە

بڕیارەکانی گۆنگرەتان..

(حەمەڕەزا)ی شێت نابێنێ

کاتێ کە پێی ئەڵێن (دەروێش)..بەشی هاوار و گریانە.

زامەکانی،،هی (چوارچرا)ی گۆڕستانە.

*

ئەدیبەکان..

داوی وشەی گۆنگرەکەتان..

گەر چۆلەکە بۆ شازادەی پاشا نەگرێ

ڕەوە کۆتری سەربڕاو

به دیاری بۆ گیرفان نەبڕێ

نابێ!..نابێ!..

ئەگەر درۆی هەموو دنیا بکەن بە بلوێری حیزی بلوێرژەنێ

نانی (کانە)تان نادەنێ.

١٩٧٨/٧/٣٠

بەرخۆکە : شێتێکی منالٚ پەروەر بوو، پارەیەکی زۆری هەبوو، رووتیان دەکرد.

مەجید کەریم : شەهیدێکە لە کاتی نووسینی ئەم شیعرە شەهید نەکرابوو، بەڵام لەکاتی نووسینەوەی ئەم دواییەی شیعرەکە ، خرایە سەر.

دوگلە : بە عەرەبی راست (دق لە) لە دەزگای تایبەتی مەحکەمەی کەرکوك کە سەربازەکان نەیان دەهێشت دەست بە ئاو بگەیێنن، خێرا بەوی تریان دوت (دەگلە).

ساڵح ئاغا : بەناو شێتێکە گاڵتە بە شارستانییەت دەکات، لە شەقامەکانی هەولێرا داسێکی بە شانەوەیە، بە هوێرەی باری رۆژ زۆر بڵێیی دەکات.

حەمەڕەزا : کۆنە ئەفسەرێکی سەردەمی (قازی محەمەد) لەداخی هەرەسهێنانی کۆماری مەهاباد تێك چووە و خۆر بە دەروێشی قازی دەزانێ.

کانە : ئەم جارجارە خواردنەیە کە لە بەندیخانە دەیدەن.

شیعرێکی بڵاونەکراوەی جەمیل ڕەنجبەر

تێبینییەکی مامۆستا سابیر ساڵح گۆران برای جەمیل رەنجبەر :

ئەم شیعرەش هی شەهید جەمیل رەنجبەرە و هەر لەناو کەشکۆڵی ئەوراق و پەڕاوەکانم دابوو

وا لێرە بڵاوی دەکەمەوە شیعرەکە دەسخەتی رەنجبەرە رەنگبێ لەساڵی ۱۹۷۲ نووسرابێ

لەدیوانەکەیدا بڵاونەکراوەتەوە. ئەمەش دەقی شیعرەکەیە. :

یەکترناسینێك لەگەڵ خانزادی سۆراندا

له هەورازی بەرەوخۆرا

کاتێ مردن لێمان تۆرا

مەنەلۆجی کیژی سەیران..لەلێوی کوڕ

هاواریان کرد: خانزاد لەکوێی

واپرێسکەی باخەڵی چیای تۆیان سوتاند

کاسەی چاوی نەوەی تۆیان بە خوێن گریاند

خانزاد لەکوێی..؟

چاوی کچە نەغەدەیان هەڵکۆڵیوە

دەیان وەکو قەدەم خێریان کرد بەپەتا

گوڵی گەنجی لاوی حەزت هەڵوەریوە

بەڵام نەتۆ و نە کەسی تر

لەماتەمی بەهارمانا نەیان نەڕاند

....

خاتوو خانزاد

ئەو دوو لێوەم زەردەخەنە هەڵدەڕێژم

ئەو فرمێسکەم ..لەسەرگۆڕی ئێوە ڕژام

ئەو گوللەیەم ،بەگەرووی تفەنگ

سەردولکە بۆخەم دەبێژم

خاتوو خانزاد..نازانی کێم؟

ئەو کاروانە دنیا دیوەم

لەڕێی دوورا ..ئەسپی ورەم پڕتاو دەکا

ئەو ئاگرەم بەربوویمە جلکی ئەو کەسەی

ماسی هەقیقەت راو دەکا

خاتوو خانزاد ..کوانـاتـبـینـم

کەللەسەری سوپای یـەزیـد

لەدیوانی قەڵاکەتا..کۆکەیتەوە

کواناتببینم..مەمکی تورتت

لە گرەوی چنگی زۆردار بەریتەوە

خاتوو خانزاد..ئەو کۆترەم

هەزارەها شالووری خەم

لە ناوزامی باڵەکانما..سرووودی ئاسایش دەڵێن

ئاسۆی مەندی خوێنی دوێنێم

بوویتەپەندی سەدان بەڵێن

تێبینی : ئەم شیعرە بە سوپاسەوە لە پەیجی مامۆستا سابیر سالح گۆران کە برای شەهید رەنجبەرە، وەرگیراوە.

خۆری برسی بە هیچ هێزێ داناگیرێ

گەر بەرزایی چیاکانمان
وەکو چەکی ماشێنی رێ قەد و بالای کپ بێتەوە
گەر ئازایەتی پێشمەرگە، وەکو شەپۆلی رووبارێ
ماچی کەنار بکا و بنوێ
(ئاومارك) ی خوێن بگرێتەوە.
ئەوسا لە چالی دەشتی شەو
ڕەگی ژانی بەرزێتیمان
لە قولایی برسییەکانا دادەچێنین
ئەوسا بیری ئێرتوازی
لە ناو کێلگەی هەستی هەژار هەلدەکەنین
ئەوسا بازاڕ، کۆلان، شەقام..دەگرێنین
دەرگای بەهار دەکەینەوە
گەنم و تفەنگ رزگار بوونی چەوساوەکان
بۆ خێزانی شەهیدەکان ئەبەینەوە.
*
ئەگەر لوتکەی هەژارەکان بەرز نەبێ

ئەی چی بەرزە ؟
دیارە چاڵی بۆرژواکان
سەربەرەوژێر بەرزی تیایە
دیارە کۆشکی سەرمایەدار
ڕەنجی گیانی کرێکارە و
ژانەکانی بەرزی تیایە.
ئەگەر پێشمەرگە برسییەکان ئازا نەبن
کێ ئازایە ؟
دیارە زات و دەست بڵاوی دەوڵەمەندان
سەرمایەی ناو کۆگاکانیان
خوێنی ئازایەتی تیایە.
*
کە گلێنە
سپێنەی چاو دەکا بە هێلانەی بینین
کە هۆشیاریی
سەنگەری مێشك دەکا بەفڕگەی ڕاپەڕین
هەتاو بە خۆی ئەسپی ڕێگا، ئالیك دەدا
ڕووبار بە خۆی، خوڕەی دڵی شۆڕش دێنێ و
گوللەی شەپۆڵ
چەپڵەی سەرکەوتن لێدەدا

١٩٨٠/٣/٢٦

بەشی شەشەم

کۆمەڵێ نووسین و وتار و نامە

چەند سەرنجێك لەسەر دیوانی جەمیل ڕەنجبەر

نووسینی : عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)

مەبەست لە دیوانی جەمیل ڕەنجبەر چاپی دووەمی دیوانەکەیە کە لە چاپکراوەکانی بەڕێوەبەرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ساڵی ٢٠٠٧ ە. ئەم کتێبە سەرباری دەستخۆشی لە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی، بەپێویستی دەزانم چەند سەرنجێك لەسەر دیوانەکە بخەمە بەر چاوی خوێنەر. مەبەستیش لەم کارەم هەوڵدانە بۆ خزمەتکردنی شیعرەکانی جەمیل ڕەنجبەر.

سەرنجی یەکەم : لەپێشەکییەکەی دکتۆر مارف خەزنەدار بۆ دیوانی جەمیل ڕەنجبەر ئەگەر چی هەوڵیداوە جەمیل ڕەنجبەرمان باشتر پێ بناسێنێ، کەچی کە لە خوێندنەوەی پێشەکییەکە دەبینەوە، هەست دەکەین دکتۆر مارف خەزنەدار باس لە جەمیلێکی تر دەکات، نەك جەمیل ڕەنجبەرە خۆشەویستەکەی خوێنەر. لە تەواوی ئەو پێشەکییە کە بڕیارە دیوانەکە بە زانیاری ورد و سوودبەخش دەوڵەمەندتر بکات، دکتۆر مارف خەزنەدار ئاگایانە یان بێئاگایانە هەوڵیداوە خۆی لە قەرەی شۆڕشگێڕییەتی شیعرەکانی ڕەنجبەر نەدا. واتە ناوەڕۆکی شۆڕشگێڕانەی شیعرەکان و جیهەتگیریی کرێکاری ڕەنجبەر هیچ جێگایەکیان لەو پێشەکییەدا نییە. دکتۆر مارف باسی ئیلهام و ریتم و داهێنان و ئازادی و پێشمەرگایەتی دەکا بەڵام وەکو کوردێك بۆ ئازادی گەلی کورد نەك وەك شاعیرێك کە خەمی هەموو ڕۆژەی ڕزگاری چینی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان بێت. کاڵ کردنەوەی ئەم ناسنامەیە ناهەقییەکە دەرهەق بە جەمیل ڕەنجبەر دەکرێ. گۆڕینی ئایدێندتی چینایەتی شاعیرێکە کە نە موڵکی حیزب و

نه موڵکی ڕەخنەگرە، بەڵکو موڵکی کۆمەڵگە و مێژووە. بە وشەیەکی تر دکتۆر مارف خەزنەدار دوای خوێندنەوەی دیوانی جەمیل ڕەنجبەر شتێك دەنووسێ کە ئەسڵەن دوور لە پێشبینی خوێنەرانی ڕەنجبەر. چونکە سەرباری شێواندنی ئایدێندتی ڕەنجبەر، هەستیش دەکەی زۆر لە خۆی دەکا یان ناچار بەو کارە کراوە. ئەگەر ئەرکی نووسینی ئەو پێشەکییە بدرایە دەست ڕەنجبەر ناسێك، دڵنیام گەلێ پەنجەرەی بەسەر دونیای شیعری ڕەنجبەردا دەکردەوە.

سەرنجی دووەم : لە خیلالی خوێندنەوەی دیوانی جەمیل ڕەنجبەر، هەڵەی تایپ دەکەوێتە بەرچاو، ئەمەش نەك چەند هەڵەیەك، بەڵکو بە لێشاو هەڵەی تیایە. ئەم هەڵەی تایپە گاریگەری هەیە بەسەر زەوق و تێکدانی شیعرییەتی شیعرەکان. کاتیکیش کە شیعرییەتی شیعر دەشێوێت، ئاستی داهێنان و جوانکاری ئیستاتیکای شاعیر دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە. من وای دەبینم کە کەسی ئامادەکار کاك (جەوهەر کرمانج) دەبوایە ئەو دیوانەی پێش چاپکردن بە وردی بخوێندایەتەوە و هەڵەکانی ڕاست بکردایەتەوە کە بەداخەوە نەیکردوون. ئەمەش بە دەوری خۆی ڕۆڵی هەیە لەسەر پەیوەستبوونی خوێنەر بە دەقەکانەوە. جارێکی تر بەداخەوە ئەم هەڵەی تایپە و بێبایەخ تەماشاکردنی لەلایەن کاك جەوهەر کرمانجەوە جگە لە غەدر لە شیعرەکانی ڕەنجبەر هیچیتر نییە.

سەرنجی سێیەم : دیوانی جەمیل ڕەنجبەر تایبەتە بە شیعرەکانی ڕەنجبەر، بەلام لە پێش کۆتایی کتێبەکە دوو شیعری تێدا چاپ کراوە کە شیعری جەمیل ڕەنجبەر نین. ئەو دوو شیعرە شیعرەکانی شێرکۆ بێکەس و جەوهەر کرمانجن. دانانی ئەو دوو شیعرە لەناو دیوانەکە لە جێی خۆیدا نین. ڕاستە ئەو دەقانە بۆ ڕەنجبەر نووسراون، بەلام لە ڕووی پێکهاتەییەوە بەشێك نین لە دیوانەکە و

نامۆن به دیوانەکە. لێرەوە دیسانەوە برای ئامادەکار کاک جەوهەر کرمانج بە پێی ئەو مافەی هەیەتی نەدەبوو ڕێی بەر کارە بدایە.

سەرنجی چوارەم: بڵاوکردنەوەی هەندێ لە نووسینەکانی نووسەر لە کۆتایی دیوانەکە، گەرچی بایەخی سیاسی و ئەدەبی و مێژوویی خۆیان هەیە، بەڵام هەمدیسانەوە ئەو نووسینانە باشتر بوو لە جێگایەکی تر بڵاو بکرانایەوە. لەبەر ئەوەی ئەو دەقانە شیعر نین و لەگەڵ دیوانەکە ڕێک نایەنەوە، لە رووی هونەرییەوەش هەست دەکەی کەلێنێکی گەورە هەیە لە نێوان ئەم نووسینانە و شیعرەکان.

سەرنجی پێنجەم: دواجار لەپێناو خستنەڕووی تەواوی شیعرەکانی جەمیل ڕەنجبەر پێشنیاری ئەوە دەکەم دیوانەکە تەتەڵە بکرێتەوە و بژار بکرێت و هەڵەکان ڕاست بکرینەوە و جارێکی تر بڵاو بکرێتەوە تا خوێنەر و هەڵوەدایانی شیعری ڕەنجبەر چێژ لە شیعرەکان ببینن و روحی ڕەنجبەریش ئاسوودەتر بێت.

شوباتی ٢٠١٥

نامەی عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)
بۆ هەریار جەمیل رەنجبەر

بۆ بەڕێز هەریارخان...کچی جەمیل رەنجبەری شاعیر

سڵاو و رێز..هیوام خۆشی و سەرفرازیتە

هەریارخان وەك ئاگاداری و پێشتریش لە رێگەی فەیسبووکەوە پێم راگەیاندی کە بەدوای کتێبی (دیوانی جەمیل رەنجبەر)م و بە نیازم وتارێکی کورتی لەسەر بنووسم. ئەوە بوو ئێوە زەحمەتتان کێشا و دیوانەکەتان هەر لە رێگەی فەیسبووکەوە بۆ ناردم. منیش کەوتمە نووسینی ئەو وتارەی کە لە مێژ بوو دەمویست بینووسم. لە هەمان کاتیشدا خەریکی خوێندنەوە و چاوگێڕان بووم بە سایتی شەهید جەمیل رەنجبەر لەسەر تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبووك. وەك سەرنجمدا سایتەکە ژمارەیەك بیرەوەری ئێوە وەك (بنەماڵەی جەمیل رەنجبەر) و هەروەها بیرەوەری کۆمەڵێ هاوڕێ و هاوسەنگەری رەنجبەرم تێدا بەدی کرد. لێرەوە بیرۆکەی وتارەکەم بۆ پرۆژەیەکی گەورەتر، گۆڕا. واتە لە نووسینی وتارێکەوە بۆ نووسین و ئامادەکردنی کتێبێك. هاوکات هەر لە سایتەکەی رەنجبەر ژمارەیەك وێنەی جوان و ناوازەی رەنجبەرم کەوتە بەرچاو.

هەریارخان... من لە رێگەی ئەم نامەیەوە دەمەوێ ئێوە (وەك بنەماڵەی جەمیل رەنجبەر) لە ئامانجی ئەم کتێبە ئاگادار بکەمەوە تا ئێوەش بە دەوری خۆتان بتوانن کۆمەکم بکەن.

یەك : پرۆژەکەم واتا کتێبەکەم لەسەر رەنجبەری گیان بەختکردوو دەست پێکردووە و نیوەی زیاتریم تەواو کردووە. وەك ئاشکرایە رەنجبەر لە شیعرەکانیدا لێبڕاوانە بیر و بۆچوونەکانی، باوەڕی سیاسی خۆی، ئازادانە بەڵام

شاعیرانە دەربڕیوە. ئامانجی ڕەنجبەر ئازادی و ڕزگاری چینی کرێکار و خەڵکی زەحمەتکێشی کوردستان بوو لە ستەم و بێمافی بورژوازی. جەمیل ڕەنجبەر تێدەکۆشا خەباتی چینایەتی کارگەری کورد بباتە ئاستێکی بالا و بەرز. بەڵام جێی داخە ڕەخنەی ئەدەبی کوردیی لای لێ نەکردۆتەوە و ئاوڕی لێ نەداوەتەوە. بۆیە من بە ئەرکی خۆم دەزانم کە لە ڕێگەی هەڵسەنگاندن و لێکۆڵینەوە و ڕامانی خۆم لە جیهانی شیعریی ڕەنجبەر، ئاوڕ لە دونیای شیعری جەمیل ڕەنجبەر بدەمەوە.

دوو : مۆڵەتم بدەن(دیارە بەوپەڕی سوپاس و پێزانینەوە) ئەو بیرەوەری و شیعر و یادگارییانەی کە لە سایتەکەی شەهید جەمیل ڕەنجبەر هەن، لەم کتێبەدا جێیان بکەمەوە، کە نرخ و بەهای سیاسیی و ئەدەبیی خۆیان هەیە. دیارە بە ئەمانەتەوە بە بێ دەستکاری دایان دەنێمەوە جگە لە چاککردنی هەڵەکانی ڕێنووس و ئیملا.

سێ : ژمارەیەك وێنەی ڕەنجبەر کە لە سایتی شەهید جەمیل ڕەنجبەر هەڵم بژاردوون، پێویستیم بە زانیاری دەربارەی وێنەکان هەیە وەك ناوی کەسەکان و ساڵی گرتنی وێنەکان و شوێنی گرتنی وێنەکان. ئەمە جگە لە هەر وێنەیەکی تر بەتایبەتیش وێنە لە میهرەجان و کۆڕە شیعرییەکان ئەگەر دەست بکەوێ، سوپاس گوزار دەبم.

چوار : ئەگەر زانیارییەکانم بەدەست بگات، کتێبەکە لە ماوەی کەمتر لە دوو مانگی تر تەواو دەبێت و ئامادە دەبێت بۆ چاپکردن.

پێنج : بۆ مەسەلەی چاپکردن ئەوا دەبێت چاوەڕێی دەزگایەك، شوێنێك بم تا بۆمی چاپ بکەن. ئەمەیان بە دەستی من نییە و نازانم کەی و چۆن چاپ دەبێت.

هەریارخان ...جەمیل رەنجبەر وەك چۆن باوك و برای ئێوەیە، ئاواش کوڕی هەژار و خەڵکی دەستەنگی کوردستانە. رەنجبەر موڵکی سەرجەم خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشە. لەم سۆنگەیەوە رەنجبەر بۆ هەمووومان وەکو یەکە. وە پێویستە هەمووومان بکۆشین تا روحی رەنجبەر ئاسوودە بکەین. بەڵێ لەم گۆشەنیگایەوە ئەم نامەیەتان ئاڕاستە دەکەم و هیوادارم ئێوەش وەڵامەکەم بۆ بنووسنەوە.

لەگەڵ رێزم بە ئاسوودەیی بتان بینم.

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)

١٢ی شوباتی ٢٠١٥

کەنەدا

وەڵامی هەرباری جەمیل ڕەنجبەر بۆ عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)

ئەمڕۆکە هەرکەسێك ناوی جەمیل ڕەنجبەری بیستبێت، بێ یەك و دوو شیعرەکان و مەبدەئی نەتەوایەتی و ئاستی ڕۆشەنبیرییەتی جەمیل ڕەنجبەری دێتە بەر چاو دوور لە بیروباوەڕی تەسك و ئینتیمای حزبایەتی، هەموو بەیەك چاو سەیری شەهیدێکی کورد دەکەن کە جێدەست و هزری خەباتی لە نێو کۆمەڵانی خەڵك تاوەکوو ئێستا هەرماوە. بۆیە هەر کەسێك چەند خولەکێك لەگەڵ ئەم شەهیدە مەزنە هەڵسوکەوتی کردبێت، ئەوسا لە نەمان و دووری ئەم جەوهەرەی بەنرخە تێدەگات بەتایبەتی لە بارودۆخی هەنوکەی کوردستان. . کاتێك ویستم بیرەوەرییەکانی شەهید کۆبکەمەوە، هەر هەموو هاوڕێ و کەس و کارەکانی بەوپەڕی سەربەرزییەوە بەسەرهات و بیرەوری و قسەخۆشەکانی شەهید کە پڕبووە لەعیبرەکانی ژیان، بەشێوەیەکی ئەفسانە ئامێز و بەوپەڕی شانازییەوە هەریەکەو بەگوێرەی بەسەرهاتێك یان دانیشتینێك یان ڕووداوێك ئەو بیرەوەرییانە بە خاڵ و سەروبۆری وورد و درشتیان تۆماریانکردبوو، دەگێڕاوە، کە خۆی لەخۆیدا ئاماژەیە بۆ گەورەیی کەسایەتی شەهید کە داستانێکی پڕ لە تێکۆشان و خەبات و قدوەی نەتەوایەتی مەردایتی بەرخودان و ڕۆشەنبیریی بوو. ئێمەش وەك بنەماڵەی شەهید، وێڕای سوپاس وپێ زانینمان، دەستخۆشی لە بەڕێزت دەکەین بۆ ئەو وەفادەریی و دڵسۆزییەی ناخت بۆ شەهیدی جەمیل ڕەنجبەر لە کۆکردنەوەی بیرۆکەی بابەتی نووسینەکەت دەربارەی شەهیدی نیشتیمان و دواتر گۆڕینی بۆ پڕۆژەی بە چاپ گەیاندنی کتێبێك دەربارەی شەهید و بۆ

گەیانـدنی پـەیامی جـەمیل رەنجبـەر لـەڕێگای بـیرەوەری هاوڕێکانییـەوە بـۆ کۆمەڵانی گەلی کوردستان و خوێنـەری بـەڕێز، کـە مـن هـیچ جیاوازییـەك نـابینم لەگـەڵ تـەواوکردنی خـەباتی ئـەوان و بـۆ گرتنەبـەری ڕێـچکەی شـەهیدانمان. لـە کۆتایدا دەمەوێت تەنها ئەندە دەڵـێم، راسـتە شـەهید تەمـەنێکی کـەم ژیـا بـەڵام کەڵ ژیا و مێژوویەکی مەزن وپڕ لە سەربڵندی بۆ گەلی کورد تۆمـار کـردووە، بۆیـە وەك جەنابت ئامـاژەت پـێ کـردووە کـە جـەمیل رەنجبـەر تـەنها مـوڵکی کـەس و کاری نییە، بەڵکو برای گەل و نیـشتیمان وهـاوڕێ شـاخ و کوردسـتانە، بـا هـەموو لایەك هەوڵ بدەن بە بـەرز راگـرتنی نـاوی شـەهیدە مەزنـەکانمان چـونکە ئەمانـە مێژووی راستەقینەمانن و دەسکەوتی گـەل و نیـشتیمانن، پاراسـتنی ئـەوانیش لـە ئەستۆی میللەت و هەموو لایەك دایە. دووبارە دەستخۆشی لە جـەنابت دەکـەین و نموونەت هەمیشە زۆر بێت.

هەریار جەمیل رەنجبەر

سێ نامەی جەمیل ڕەنجبەر
بۆ سەعادەت خانی هاوسەری

لە میانی خوێندنەوەی ئەم نامانەوە دەگەین بەو تێگەیشتنەی کە :

یەك : نامەکان لێوڕێژن لە خۆشەویستی، خۆشەویستی دوو عاشق، دوو ئینسان کە دڵیان پڕە لە ئەوین. دوو مرۆڤ کە بۆ یەکتر دەسووتێن، دوو تامەزرۆ کە زەمانە لێکی کردوون و هەلومەرجی سیاسیی بۆتە باعیزی پێکەوەبوونیان.

دوو : لیوانلیوە لە ڕێنوێنی و هۆشیارکردنەوە. ئەم ڕێنوێنییانە درێژەی هەر هەمان ڕێنوێنی و هۆشیارکردنەوەیە کە جەمیلی ڕۆشنبیر و پارێزەری مافی ژنان لەگەڵ هاوسەرەکەی بەر لە زینیدانیکردن لەژیانی کۆمەڵایەتی ئاسایی خۆیدا پیادەی کردووە، جەمیل وەك خەباتگێڕێك هەمیشە هەوڵیداوە دەوروبەرەکەی هۆشیار بکاتەوە.

سێ : ئامادەیی ئاماژەی ناو وەك باوەڕ بە مەسەلەیەکی گەورە و ئینسانی زیندوو. ئەمەش دەلیلی باوەڕی پتە و بە هێزی جەمیل ڕەنجبەری شاعیر نیشاد دەدا، دەربارەی مەسەلە گرنگەکانی ژیان و بەرگری و خەبات. بۆ نموونە (بوێر) کە ئاماژەی بوێری شاعیر و هاوسەرەکەیەتی لە ڕووبەڕووبوونەوەی ستەم و زۆر.

چوار : دواجار تەنکە سێبەرێك لە تەنیایی و غەریبیش لەنێو دێر و پاڵ وشەکانا دەبینین. ئەو ئەگەر چی لە زیندان لەگەڵ ژمارەیەك لە هاوڕێکانیدا بوو، بەڵام تەنیایی و دوورکەوتنەوە لە ئەتمۆسفیری خەبات برێك جەمیلی بێتاقەت کردووە.

نامەی یەکەم

لەشاخ نوسراوە پێش بەندکردنی لە بندیخانە

بۆ خۆشەیستەکەم دایکی هەروەز

سڵاوێکی گەرم هیوام خۆش وسەرکەوتنتانە. چاوەکانت ماچ دەکەم وچاوی هەرەوەز ماچ دەکەم ودەستی دایك و باوکت ماچ دەکەم وسڵاو لە باقی ئەندامانی خێزانەکەت دەکەم بەتایبەتی ئیسماعیل و نەجات و... هیوادارم ساغ وبەختیارین.

گیانەکەم : لە زمانی مەجید هێرش بیستم کە ماڵی ئێوە باشە خۆشحاڵ بووم گیانەکەم ئەو رێگایەی گرتومانە رێگای بیروباوەر و نەتەوایەتیمە و وەك ئێوە لام پیرۆزە لێت ناشارمەوە زروفی ژیانی من و ئەو توهمانە لە سەرمە ئیعدام کردنی تیایە بۆیە ناتوانم بەئیجازەش بێمەوە. بەڵام ورە بەرزی و بەرخودانمان لە پێناوی ئێوە و نیشتیمانە.

من ئەحواڵم زۆر باشە وهیچ خەمی منت نەبێت وە لەم چەند رۆژانەی رابردووش لە ئێستگەی دەنگی کوردستان شیعریکم خوێندەوە پێشەکەش بوو بەتۆ و هەرەوەز هیوادارم گوێت لێ بووبێت.

گیانەکەم: بۆچی هێندە بی ورەوی و گریان وفرمێسك رشتنت لەچیە ؟ شتێکی باش نییە تازە دەبێت دان بە واقیعی وەزعی من بێنێ ناتوانم ناشبێت خۆم تەسلیم بکەمەوە ئەو وحوکومەتە فاشیە. دووری و تەنیایی بە نسبەت هەردووکمان هەر ناخۆشە، دەبێت لە پێناوی یەکتر تەقەبولی بکەین وتەحەمولی ئازارەکان بکەین،

سڵاوم بەگەیەنە بە ماڵی باوکم و بەتایبەتی دەستی دایك و باوکم و باقی تر ماچ دەکەم ، خۆشەویستی من جێم زۆر خۆشە .

دلسۆزت: باوکی هەرەوەز

لە هامشی نامەکە نامەیەکی ئەرسلان بایزی نوسراوە :

بەرێز دایکی هەرەوەز.... رۆژباش

سڵاوێکی برایانەی گەرم.. تکایە ئەم نامەیە من بۆ سلێمانی و هەر بەم عینوانە رەوانەی بکە، بەڵام تکایەکی تریش کە ئەم زەرفە بگۆریت وبیخەیتە زەرفێکی تر بە هەمان عینوان.

ئیتر سوپاس

برات ئەرسۆ

تێبینی : ئەم نامەیە لە شاخ نووسراوە پێش بەندکردنی شاعیر لە بەندیخانە.

نامەی دووەم

بۆ بەرێز دایکی هەرەوەز

خۆشەویستەکەم چاوەکانت ماچ دەکەم و هیوادارم باری تەندروستیت باشتر بووبێت هەر خۆش و سەلامەت بن لە قوڵایی دڵمەوە هەواڵت دەپرسم وپیرۆزبایی لە خۆشمان دەکەم بە بۆنەی زیاد بوونی ئەندامی خێزنەکەمان ولە دایك بوونی کێژۆلە جونکیلەکەمان بوێر خان بەڵی من ناوی لیَ دەنێم" بوێر" کە تەعبیر لە خۆراگری ئێمە دەکات لە بەندیخانە، هیوادارم بەزوترین کات بۆنی کەم ولە ئامێزی بگرم یاخوە هەر بۆیەکتر بمینێن.

گیانەکەم: بە پەلەپەل و نەبوونی کات نەمتوانیوە زۆر درێژە بە نووسینەکەم بەدەم، ئەونەدە نەبێت سڵاوم بگەیەنە هەموو ئەندامانی ماڵی باوکم و باوکت دەستیان مەچ دەکەم هیوادرم هەر باش بن.

گیانەکەم: ناتانم هیچ تەعبیرێك بکەم جونکە لە کاغەزێك جێگەی نابێتەوە، ئەوندە نەبێت دەتوانم لە دوورەوە یادت بەکەمەوە خۆزگە لات دەبووم.

چاوەکەم پانتۆلەکی سپیم بۆ بدوورن بە قانیعەی خێزانی شەهید جەعفر عەبدلواحێد بڵی.

کەلو پەلەکانی مێرەگەسۆر لەگەڵ دایکم بۆ بنێرە، ئیشم بە رادیۆ و تەسجیلکە هەیەلەگەڵ هەندێك کەل وپەلی تایبەتی وەك لیفکەیەك و نەعلێك وکالەیەکی سپی و سێ چوار شریتی بەتاڵ و لەگەڵ قاموسی ئینگلیزی و کوراسەی ئینگلیزی ئەمانە پێداویستییەکانم بە پێ توانا بۆم دابین بکە.

من لە ئەبوغریب لەگەڵ کاك جبار فەرمان مێردی سەبیحە خانە لەگەڵ کاك دارۆ و کاك ئەرسەلان زۆر باشین و زۆر سڵاویان هەیە وپیرۆزبایی لەدایکبوونی بوێر خانت لێدەکەن

سەعادەت ناوی کچەکەمان لێ دەنێم بوێر لە بیر نەکەی بوێر بە مانای بوێر بە و تۆش هەرەدم بوێری . ئاگاداری خۆت بە تا باشتر نەبیت مەیە لام.

جەمیل ١٧-٧-١٩٧٧

نامەی سێیەم

بۆ ژنە خۆشەویستەکەم

ژنە خۆشەویستەکەم دەستەکانت دەگوشم و سڵاوێکی گەرمت پێشکەش دەکەم، هیواخوازم لە خەم خواردن بە دوور بێت و تەندروستییت باش بێت. لە دڵتەنگی

و غەریبی و بیر لـە دوا ڕۆژ کردنـەوە بـە دووربێـت. چـونکە بـە خـۆڕاگرتن و بـڕوا بەخۆبوون بەسەر هەموو تەنگە چەلەمەیەك زاڵ دەبی.

ئـەم نامەیـەت لـە ٩-١-١٩٧٧ گەیـشتە دەسـتم خـۆم پـێ ڕانـەگیرا یەکـسەر وەلامەکەت بۆ دەنووسم

سـەعادەت وەك خۆشەویـست کـە نوێنـەری ڕێگـای سـەخت وخـەم و ناخۆشـی وخۆشی ژیان و ئارەزووەکانمی، لەشوێن هەنگاوەکانم چـرپەت دێت. لـە ڕوونـاکی سەدای دەنگما بـیری سـەربەرزی ژیـان بەسـەرتا زاڵـە، ئومێـدم وایـە ئـەو مەرجـە تایبەتیانەی کە هەمووجار داوام لێ دەکردیت وابـی. نووکـەی بـاری مـەوزوعی لـێ هێنابێتەدی پیاوانە.. دڵسۆزیت.. بدوورمەوە، تا منـیش لێـرە ئـارام و دڵخـۆش لـە ڕووباری دیاردەکان تاوی ناخۆشییەکان بدەم . دڵنیاشم هەروای.

پێـت نـاڵێم دایکـی هـەروەوەز لەگـەڵ ئەوەشـا دایکـی منالـەکانمی. بـەلام لەبـەر ئەوەی بەژنێکی دڵسۆز و برادەرێکی خۆشەویستت دەزانم نـاوت دەهێـنم چـونکە ناو نەهێنانت سیفەتێکی شـەرمۆکی دەرەبەگییـە وەك هـەموو جـار پـێم دەوتـی. بۆیە دەڵێم لە جیاتی من هەرسێ

منالە جوانەکانم ماچ بکە و ئەمانەتت بـن لـە هـەموو ڕووێکـەوە تـا دووبـارە بۆتـان دەگەڕێمەوە.

ژنە دڵسۆزەکەم لە نامەکە وتبووت دوای مانگێك دێمـە لات.. سوپاسـت دەکـەم و بەخێر بێت. کە هاتی هیچ بارێك لە گەڵ خـۆت هەڵمـەگرە وەك خـواردن نامـەوێت ببمە ئەرك بەسەر ئێوە ناز لەسەرت بکەم ،و ئەگـەر هاتنـت بـۆ لای مـن لـە ڕێگـا، باری تەندروستیت تێکدەدات یان بۆت دەرناهێنێ هـەموو جـار پەلـە لـە هاتنـەلام مەکە، نەرمینی دەستەخوشکت خێزانـی "شـێخ دارو" هـات بـۆ ئێـرە و هەنـدێك شتی هێنا بوو

ئەگەر هاتیە لام زۆر شت هەیە بۆتی باس بکەم بە نامە ناتوانم ناکرێت شەرحی کەم

خۆشەویستەکەم سەعادەت دەستی دایکت ماچ دەکەم وهیوادارم تەندروست باش بیت، دەستی باوکت ماچ دەکەم سڵاوم هەیە بۆ کاك نەجات و ئازاد و وریا وهۆشیار چاویان ماچ دەکەم سڵاوم هەیە بۆ ئیسماعیل و نازەنینی خێزانی بە بۆنەی ژیانی هاوسەرگیریان پیرۆزبایان لێدەکەم.

سەعادەت ئەگەر هاتی ئەمانەم بۆ بێنە :

–دوو مەتر لە قەدیفە لە رەنگی سوور و شین وکەسك هەندێك شتی دەستکردیم دروست کردوە لەبەری براوە

–نامیلکەی "رازوسکالا" هۆنراوە پەراوەکەم بۆ بێنە،

لەگەڵ سیرو حامچ وسەوزە وتەماتە پێویستی سەرەکی منن

لەگەڵ ئەو شتانەی لەنامەی پێشتر ناوم بردوبوو. دیسان دەڵێم بەپێ توانات بیانهێنە

ئیتر سڵام بگێنە بەگشت خزم ودڵسۆز و مامۆستا خۆشەویستەکانت.

ئیتر بەجێت دێڵم و تا دەست لە ناودەستی یەکجاری. بە پەرۆشەوە چاوەڕێ هاتنت دەبم

دڵسۆزت جەمیل رەنجبەر

١٠–٠١–١٩٧٧

لەژێروە نوسراوە

یادی پار ئەوکاتەم بکەرەوە.

تێبینییەك سەبارەت بە رێنووسی نامەکان :

لەبەر ئەوەی نوسخەی دەستوخەتی نامەکانی جەمیل ڕەنجبەرم لەبەر دەست نییە و نازانم چ ڕێنووسێکی بەکار هێناوە. ئەوەی کە هەیە لە سایتی شەهید جەمیل ڕەنجبەرەوە وەرگیراوە و پڕە لە هەڵەی تایپ و ڕێنووس. منیش هەوڵمداوە ئەو هەڵانە چاك بکەمەوە. بۆیە ڕێنووسی ئەم نامانە، ڕێنووسی جەمیل ڕەنجبەر نییە.

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)

گفتوگۆیەکی گرنگ
سەبارەت بە یادەوەری و ژیانی منداڵی رەنجبەر و شیعرەکانی

لەیەکێك لە رۆژەکانی پایزی ٢٠١٦ رووم لە مامۆستا سابیر ساڵح گۆران (برای جەمیل رەنجبەر) نا بۆ ئەم چاوپێکەوتنە، کە بەبڕوای من گرنگییەکی زۆری سیاسیی و ئەدەبیی و مێژوویی و کۆمەڵایەتیی هەیە. من وەڵامەکانی مامۆستا سابیرم وەکو خۆی داناوەتەوە جگە لە چاککردنی رێنووس و رێزمان، دەستکاری هیچم نەکردووە. وەڵامەکانی مامۆستا سابیر گەواهیدەرن لەسەر رێبەری و بەرچاو رۆشنی سیاسیی و رێنیشاندەری کۆمەڵایەتی و ئینجا سەرکەشی و باوەڕی بەهێزی رەنجبەر بە مەسەلە ئینسانییەکان و هەڵوێستگیریی چینایەتی و ئەو غەدرەی کە لە جەمیل رەنجبەر کراوە. گرنگی ئەم وەڵامانە لەوەدایە کە :

یەك : لە زمانی کەسێکی هەرە نزیکی جەمیل رەنجبەرەوە (برای رەنجبەر) وەك ئەندامێکی بنەماڵەکەیان جگە لە دەربڕینی سۆز و هەستی برایەتی، کۆمەڵێ راستی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی دەوروژێنێ و باسی دەکات.

دوو : هاوڕابوونی وەڵامەکانی مامۆستا سابیر لەگەڵ هێڵی گشتی ئەم پرۆژە ئەدەبییەم. ئەمەش هەقانیەتی ئەو تێزە دەردەخات کە ئەم پرۆژەیەی لەسەر بنیاد نراوە، ئەویش تێزی سۆشیالیست بوونی شیعرەکانی جەمیل و مارکسبوونی جەمیل رەنجبەرە.

سێ : ئاراستەکردنی رەخنەی جیددی روو بە هاوڕێ و ئەو لایەنە سیاسییەی کە جەمیل رەنجبەر بوو بە قوربانی.

چوار : ئاماژەکردن بەو هەوڵە دژی مارکسییەی کە لە کاتی چاپکردنی دیوانەکانی رەنجبەردا و شیواندنی بیروباوەڕی جەمیل رەنجبەر لە دەقە شیعرییەکانیدا ئەویش بە لابردن یان دەستکاریکردنی وشەکانی شۆشیالیست و چینی کرێکار و مارکس و لینین.

جا لەم ئاستانەیەوە ئەم چاوپێکەوتنە و بەدەم هاتنەوەی مامۆستا سابیر کەلێنێکی گەورەی ئەم پڕۆژەیەی پڕ کردەوە و شایانی ستایش و رێزە.

چاوپێکەوتنێك لەگەڵ مامۆستا سابیر ساڵح گۆران (برای جەمیل رەنجبەر) سەبارەت بە یادەوەری و ژیانی منداڵی رەنجبەر و شیعرەکانی

سازدانی : عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) : تۆ بەو پێیەی کە ئەندامێکی بنەماڵەی جەمیل رەنجبەریت(برای رەنجبەریت)، تا ئەو جێگەیەی یادوەریت کۆمەکت پێدەکات، دەتوانی تیشکێك بخەیتە سەر ژیانی منداڵیی جەمیل رەنجبەر؟ ئایا رەنجبەر منداڵێکی بزێو بوو یان هێمن؟ شەرمن بوو یان قسە لەڕوو؟ بە وشەیەکی تر، ئێوە چۆن کارەکتەری منداڵی رەنجبەر هەڵدەسەنگێنن؟

سابیر گۆران : ئەوەی بەبیرم مابێ بەکورتی لەسەردەمی منداڵی لەگوندی گۆمەگڕووی بووین باس هەر باسی ئاغا و سوغرە و بزووتنەوەی جوتیارانی دەشتی هەولێر بوو. بەوپێیەی جەمیل رەنجبەر نزیکەی دوو ساڵ و نیو لە من گەورەتر بوو، هەموو ژیانی منداڵیمان پێکەوەبوو. باوکم بچووکترین کوڕی عەزیز گۆران بوو، ئەویش جووتیارێکی دەسترۆیشتوو و گوزەران باشبوو. حەوت کوڕی هەبوو. باپیرم هەرچی کاری سەخت بووا بەوی دەسپارد چونکە وەك لەخۆیم گوێ لێبووە متمانەی پێیبوو. دوای مردنی باوکی, باوکم تووشی گوزەرانێکی سەخت دەبێ، بەڵام زۆر خۆڕاگر و ئیشکەر و چالاك دەبێ شان دەداتە بەر بەخێو کردنی ماڵ و منداڵ بەکاسبی و فەلاحەتی. دوای مردنی باپیرم، باوکم تووشی نەهامەتی و دەردەسەری وبێبەشی زۆر دەبێت. بەڵام هەرخەریکی مەڕداری و دەغڵ و دان چاندن دەبێت. لەساڵی پەنجاو سێش (١٩٥٣) کە بزووتنەوەی جووتیاران هەڵدەگیرسێ،خەڵکی بەگشتی بڕیاریان دا لە ئاغا

هەڵگەڕێنەوە و سوغرە بۆ دەرەبەگ نەکەن. خەڵکی سوێندیان خوارد هەندێکیان تەڵاقیشیان خوارد، بەڵام باوکم وتی من لەگەڵتانم بەس سوێند و تەڵاق ناخۆم. بەڵام بەڵێن دەدەم لەگەڵ ئێوەم بەهیچ جۆرێك سوغرە بۆ ئاغا ناکەم. پیاو قسەدەکا..باوکم دەیوت من گومانم هەبوو لەسەرکەوتن و پاشگەزبوونەوە، بۆیە سوێند و تەڵاقم نەخوارد. وەختی کە بزووتنەوەکە سەری نەگرت وردە وردە خەڵکی چوونەوە دیوەخانی ئاغا و لەجاران پترکەوتنە ژێر رکێفی سوغرە و غەدری ئاغا کەچی سالح گۆرانی باوکی رەنجبەر ملی نەدا و نەچووە ماڵی ئاغا و رکەی لەگەڵ کرد.

ئاغاش رقی لێ هەڵگرت و باوکیشم بەڵێنی خۆی بردە سەر و تەسلیم نەبوو تاساڵی ١٩٥٧، لێی لەڕکاچوو دوای ئەوەی دڵنیا بوو خەڵکە چوونەوە سوغرە و گوێڕایەڵی ئاغابوون ، بە باوکم دەڵێ :

ـ مادام پێم رازی نیت گوندەکەم چۆڵ کە ..ماڵت بارکە.. باوکیشم زۆر پەست دەبێ و بێمنەت وەڵامی دەداتەوە

دەڵێ ئەمساڵ هاوینێ دەڕۆم ئاغا گوندەکەت بۆ جێدێلم..هاوینی ئەوساڵە ١٩٥٧ باردەکا بۆ هەولێر و لە گەرەکی بەلاشاوە (ئینگلیزاوەی ئەوسا) نیشتەجێ دەبێ. رەنجبەر ئەوسا تۆساڵان دەبێ بەڵام ئەو ساڵە ناچێتە بەر خوێندن چونکە خەریکی خانووکردن دەبێ لەگەڵ برایەکانی هەر ئەوساڵە دوای سێ چوار مانگ کرێچێتی خانووەکە تەواو دەبێ. رەنجبەر زۆر ئیشی دەکرد لەگوندی شەغرەکێشان و چوو نەکن بەرخان و ئاوهەڵکێشان لەبیر واتە (دۆلاب) کردن. لەساڵی دواتر واتە ساڵی ١٩٥٨ من و جەمیل دەبرێینە قوتابخانە و لەپۆلی یەکەم لە قوتابخانەی ئەربیل ئولە (اربیل اولی) دەست بەخوێندن دەکەین. دواتر لەپۆلی چوارەوە بۆ قوتابخانەی سۆرانی سەرەتایی دەگوازرێینەوە. تا لەساڵی

١٩٦٣ پـــۆلی شەشـــەمی ســـەرەتایی و لەســـاڵی ١٩٦٦ قۆنـــاخی ناوەنـــدی بەسـەرکەوتوویی دەبڕێ،لێـرەدا پێویـستە بگـوترێ رەنجبـەر لەقوتابییـە هـەرە چالاکەکانی قوتابخانە بوو لەبواری خوێندن و چالاکی وێنەکێشان و هـەروەها لـە وەرزشیـــشدا زۆر بـــەتوانابوو. چـــونکەلە خێزانێکـــی شۆڕشـــگێڕو خوێنـــدەوار پەروەردەبوو، رۆژبەڕۆژ پتر تێکـەڵاوی کـاری سیاسـی و شـیعر و ئـەدەب دەبـوو، بەتایبەت شیعری نەتەوەپەروەری و بەرەنگاری ستەمکاری، هەمیـشە پـشتگیری کرێکاران و چەوساوەکانی دەکـرد. جـەمیل منـداڵێکی ژیـر و بزێـو و چـاونەترس بـوو. بـاوەڕی بـە گۆڕانکـاری هـەبوو دەیـوت دەتـوانین ئـەم دنیایـە بگـۆڕین بەدنیایەکی باشتر، بەڵام قوربانی دان و خۆڕاگری دەوێ. لەناو گـەڕەك و کـۆڵان و بـازارو قوتابخانــە و خـزم و کــەس و کـاردا هەمیــشەلە کـوێ بوایــە ئــەودەبووە دەمڕاســت و رابـــەر و رێنـــوێنی دەوروبـــەری خـــۆی دەکـــرد. هـــەر لـــەقۆناغی سەرەتاییەوە ساڵی ١٩٦٣ خولیای شیعرنووسینی لاپەیدا بـوو تـا لـە سـاڵی ١٩٦٨ نامیلکەی شیعری خۆی (ڕازو سکاڵا)ی بڵاو کردەوە.

عەبـدوڵا سـلێمان (مەشـخەڵ) : پـێ بـە پێـی هـەراش بـوونی جـەمیل رەنجبـەر و ئاشنابوونی ئاشنابوونی بە دەرد و ئازار و ستەم، سـەرەتا لـە یـەکێتیی قوتابیـانی کوردسـتان بـاڵی مەکتـەبی سیاسـیی چـالاکی دەنـوێنێ و دواتـریش لـە کۆمەڵـەی مارکسی – لینینی کوردستان، ئـەم سیاسـەتکردنە چ ئـاڵوگۆڕێکی لـە رەنجبـەردا بەدی هێنا بەتایبەتیش لە بوارەکانی سیاسیی و کۆمەیەتی؟

سابیر گۆران : من لەوەڵامی پرسیاری یەکەم باسی شەهید رەنجبـەرم کـرد کـە لـە قوتابخانە لە هـەموو قۆناخـەکان پێکـەوەبووین ، تۆسـاڵان لەیـەك شـوعبە بـووین. هـەر لەگـەڵ سـەرەتای شۆڕشـەوە، کـە شـەهید (یاسـین)ی بـرام پەیوەنـدی بـە

شۆڕشەوە کرد ماڵەوەمان ببووە فێرگەی شۆڕشگێڕی و کوردایەتی و حیزبایەتی. باس هەر باسی پێشمەرگە و خەبات و شۆڕش و قوربانی دانبوو. ڕەنجبەر هەرلەقۆناخی ناوەندییەوە لەڕێکخراوی یەکێتیی قوتابیاندا دەستی بەکاری سیاسی کرد. لەناکۆکی جەلالی و مەلاییشدا لەگەڵ باڵی مەکتەبی سیاسی بوو بەهۆی ئەوەی یاسینی برام لەو باڵە بوو تا لە ساڵی شەست و هەشت ئەو شەهید بوو. شەهیدبوونی یاسینی برامان کاری لەهەموومان کرد بە تایبەت ڕەنجبەر. ئەو لە یەکێتیی قوتابیان گەیشتە پلەی لێپرسراوی یەکەمی شاری هەولێر و لە کۆڕ و کۆبوونەوە و کۆنگرەکانی هەولێر و سلێمانی و بەغدا ئامادە دەبوو. ڕەنجبەر چەوسانەوەی گەلەکەی و زوڵمی چەوسێنەرەکان زۆر کاری تێدەکا و هەمیشە بەرەنگاری عەقڵی سەقەتی عەشیرەتگەری و دینداری تەسك دەبۆوە،کە بە هۆیەوە تووشی چەندین کێشە بوو. بەڵام ئەو هەربەردەوام بوو لەسەربیر و باوەڕەکانی. هەردەم نموونەی ڕەوشتبەرزی و ئازایەتی و پشتگیری کردنی قوتابیە نەدارەکانی دەکرد تا خوێندن تەواو بکەن و ڕێنوێنی دەکردن بەڕاستی لە هەموو ڕووێکەوەپێشەنگبوو. ڕەنجبەر لەسەرخوێندنەوە و خۆپێگەیاندن بەردەوامبوو هەرخەریکی کڕینی کتێب و ڕۆژنامەبوو. هیچ کاتێکی بەفیڕۆ نەدەدا و هەمیشە من و هاوڕێکانی هاندەدا بخوێنینەوە و خۆمان پێگەیێنین. هەمووجار دەیوت بخوێنەوە و گومان بکە و بە گیانێکی ڕەخنەگرانەوە بخوێنەوە و سەیری مێژووی کۆن و نوێ بکە. ڕەنجبەر تادەهات گەرم تر دەبوو لەسەر تێکۆشان بە تایبەت کەلەساڵی ١٩٦٩ کتێبە مارکسییەکانی دەخوێندەوە. ماتریالیزمی دیالیکتیکی دەخوێندەوە من وهاوڕێکانی هان دەدا بۆخوێندنەوە. تائەو رادەیە هەستم بە گۆڕان لە کەسێتی ڕەنجبەردەکرد کە هەنگاو بە هەنگاو هەستی پێدەکرا تاکو بووە ڕۆشنبیرێکی دیاری شاری هەولێر. لە هەموو چالاکی و

بۆنەکاندا رەنجبەر لە ناوە دیارەکانی شاری هەولێر بوو. رەنجبەر گەنجێکی جوان و رووخۆش بوو. گرنگی بە کێشەی خەڵکی دەدا، زۆر خۆشەویست بوو لەناو جەماوەر و خەڵکی بە توانا و لێهاتوویی ئەو سەرسامبوون و کەسایەتییەکی کاریزمایی هەبوو، مەکتەبەکەی ماڵەوەمان پڕ لە کتێب و رۆژنامەوگۆڤار بوو. لەپاڵ شیعر و ئەدەبدا هەر خەریکی خوێندنەوەی کتێبی فەلسەفی بوو. رەنجبەر بۆ من قوتابخانەیەك بوو چەند هەوڵم دەدا نەیدەگەیشتمێ!

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) : جەمیل رەنجبەر ئینسانێکی راستگۆ بوو لەگەڵ خۆی و باوەڕەکەی و دەوروبەرەکەی، ئایا رەنجبەری مارکسی –لینینی چۆن دەیڕوانییە ژن ؟ پێگەی ژن لە جیهانبینی رەنجبەر چۆن بوو؟ ئایا جەمیل تەنها لە باوەڕدا بڕوای بە مەسەلەی ئازادی ژنان هەبوو، یان لەژیانی رۆژانەیدا باوەڕەکەی تەرجەمەی واقیع دەکرد؟

سابیر گۆران : بەڵێ رەنجبەر ئینسانێك بوو بە مەعنای ئینسانیەت راستگۆبوو لەگەڵ باوەڕەکەی و ئەمەش رەنگی دابۆوە لەسەر رەفتار و هەڵسو کەوتی لەگەڵ دەوروبەرەکەیدا و زۆر رێزی لەخەڵکی دەگرت بە تایبەت چینە هەژار و زەحمەتکێشەکە .لەژیانی خۆشیدا زەحمەتی زۆری کێشاوە تا بەوەڕا دەگا کرێکاریشی کردووە. هاوینی ساڵی ١٩٦٦ دەچووە بەغدایێ بۆ کرێکاری، لەکارگەیەکی بەفر(بوون)دا ئیشی دەکرد. ئەوسا نامەیەکی بۆ من نووسیبوو باسی بەفر و کارگە و کرێکاران و ئێش و ئازارەکانیانی تێدا کردبوو. جگە لە سەلام و قسەی خۆش بۆ ساڵی دوایی ١٩٦٧ منیش لەگەڵی چووم بۆ دەرهێنانی جنسیەی عێراقی و کرێکاری بۆ ماوەی دوو هەفتە پتر کرێکاریمان کرد. جگە لەوەش رەنجبەر لە بەغدا رۆشنبیران و شاعیرانی بەغدای دەبینی ئەو بە

شارستانییەتی ئەو شارە زۆر سەرسامبوو. ئەوان زۆر لەپێش ئێمەوە بوون. رەنجبەر باوەڕی تەواوی بەفەلسەفەی مارکسیی هەبوو ،هەر لەسۆنگەی باوەڕەکەیەوە زۆر رێزی لەژن دەگرت و باوەڕی بەیەکسانی ژن و پیاو هەبوو. هەر ئەوهاش رەفتاری دەکرد چ لە مالەوە و چ لەگەڵ هاوژینەکەی، دوای هاوسەرگیری کردنی لەسالی ١٩٧٢ دا، لە بیرمە هیچ جیاوازی لە نێوان کوڕ و کچدا نەدەکرد، بەلگەش ئەوەیە ئەو سێ کچی هەبوو پێیان دەوت با مندالتان بێ تاکو کوڕێکتان ببێ، ئەو گالتەی پێدەهات و هیچ گوێی بەو قسانە نەدەدا.

عەبدولا سلێمان (مەشخەڵ) : لە خیلالی خوێندنەوەی یادەوەرییەکانی کەسە نزیکەکانی جەمیل رەنجبەر، چ ئەندامانی بنەمالەکەی یان هاوڕێ نزیکەکانی، رەنجبەر وەك شەهیدی حیزبیی یان لایەنێکی سیاسیی ناوزەد دەکەن. زۆر بە سەرپێیی باس لە جەمیلی رادیکاڵ و شۆڕشگێر دەکرێ. تۆ چی دەڵێی لەم بارەیەوە ؟ ئایا ئەمە غەدرێك نییە لە رەنجبەری شۆڕشگێڕ دەکرێ؟

سابیر گۆران : ئەو پرسیارەم زۆر بەدلە، شەهید هەر شەهیدی گەل و نیشتمانە نەك حیزب و لایەن. هەندێ کەس لە یادەوەرییەکانیان وایان نووسییوە، بەلام من و زۆربەی بنەمالەکەمان هەرگیز جەمیل رەنجبەرمان وەك شەهیدی حیزب یان لایەنێکی سیاسی پێناسەو ناوزەد نەکردووە. چونکە شەهیدان هەر دەبێ شەهیدی گەل و نیشتمان بن، نابێ مۆری حیزبییان پێوەبندرێ و بۆ مەرامی هەندێ بەکار بهێندرێ، بە تایبەتیش رەنجبەری شۆڕشگێر چەوساوەپەروەر چۆن دەبێ و دەشێ بچووك بکرێتەوە بۆ شەهیدی تاقم و دەستەیەك، بەتایبەت گەر ئەوانەش دووربن لەڕێبازی پیرۆزی ئەو. چونکە رەنجبەری ئازادیخواز و

مارکسیی"خەباتی بۆ گۆڕینی کۆمەڵگە بوو، ئامانجی بەدیهێنانی یەکسانی و عەدالەتی کۆمەلایەتی بوو نەك خۆپەرستی و جەردەیی و ملهوڕی!.

من لێرەوە بەو کەسانە دەڵێم کە رەنجبەریان وەك شەهیدی حیزبێك بەکارهێناوە یان وایان ناو هێناوە شەکریان خوارد! من دژی ئەوەم کە رەنجبەر بەشەهیدی حیزبێك دابندرێ ،خۆ شەهید جەمیل لەسەنگەردا شەهیدبووە نەك لە شەڕی خۆبەخۆیی کوردکوژی کە رەنجبەر زۆر رقی لێبوو. لەو باوەڕەدام کە رەنجبەر لەبەر باوەڕبوون بە خەباتی چینایەتی کرێکاران و رێبازی مارکسی – لینینی نەبوایە قەت ئامادە نەدەبوو بچێتە سەنگەر و خۆی بکاتە قوربانییەکی حیزبیی و کوردێنییەکی خێڵەکییانە و دەرەبەگییانە. رەنجبەری پێشمەرگەی رۆشنبیر و ئاسۆفراوان، بیرو باوەڕە چەوساوەپەروەرییەکەی وای لێکردبوو خەباتی کوردایەتی خۆش بوێ بچێتە مەیدانەوە و قوربانی بۆبدا نەك بە پێچەوانەوە. بەداخەوە هەندێ کەسانی نزیك لە حیزبەکەی وەك شەهیدی حیزبییان دەناساند لەدوای راپەڕین، بەلام ئێمە بەسەرپەرستی یەکێتیی نووسەرانی کورد مەڵبەندی گشتی ،یازدەمین ساڵیادمان لەساڵی ۱۹۹۱ دا کردەوە وەك یەکەمین ساڵیادی ئاشکرا لە هۆڵی میدیا ،هەولێر.بەلام سالانی دواتر حیزب هەوڵی دا بیکاتەوە هی خۆی و ناکۆکیش بخاتە نێوان ئێمەو منداڵەکانی. ئەوەش راستە ئەوان زۆر بەسادەیی و سەرپێی باسی رەنجبەری شاعیری شۆڕشگێڕ و چەوساوە پەروەر کراوە ئەویش لەبەرچەند هۆکارێکە لەوانە"

یەك : باوەڕیان بەرێبازەکەی رەنجبەر نەبووەو لێیان لێ لاداوە.

دوو : لەبەر خۆبەزلزانین و خودپەرستی بۆ بزر کردن و دەرنەخستنی کەسایەتییە بەهێزەکەی و شیعر و شاعیرێتیە چەوساوەپەروەریەکەی،چونکە

ئـەوان بەرامبـەر ئـەو هەسـتی کێماسـییان هـەبووە لەئاسـت نـاو و دەنـگ و خۆشەویستییە جەماوەرییەکـەی ئـەودا کـە بـە تـۆزی رێـی رەنجبـەر و شـیعری ناوازەی رەنجبەر نەدەگەیشتن.

سێ : لەبەر ئەوەی بنەماڵەکەمان بشکێنن کە پێیان وابوو رەنجبەرێك رێی بۆ چۆڵ کردوون با یەکێکی تر لەبرایەکانی بەدەرنەکەون، بە تایبەت مامۆستا سدیق ساڵح و من. بۆیەش بەداخەوە ناکۆکیان خستە نێوان ئێمە و منداڵەکانی شەهید تا بگەن بەو مەرامەیان،بۆ ماوەیەك سەرکەوتن. بەڵام لەدواییدا ئەوانیش بۆیان روونبۆوە.

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) : بە بڕوای تۆ ئەگەر رەنجبەر ئێستا زیندوو بووایە، چ پێشبینییەکت دەکرد بۆ کارەکتەری رەنجبەر ؟ ئایا رەنجبەر لەنێو بزاوتی ناسیونالیزم دەتوایەوە و وەکو ئەم سەرکردانەی ئەمڕۆ خەریکی گەندەڵی دەبوو، یان شێلگیرانە وەك پارێزەرێکی چینایەتی خەڵکی کریکار و زەحمەتکێشی کوردستان تێدەکۆشا ؟

سابیر گۆران : ئەگەر ئێستا رەنجبەر زیندووبووایە (هەرچەندە داری ئەگەریش بێبەرە !)کاراکتەرێکی دیار و کۆڵنەدەری دژە ناسیۆلیستی گەندەڵ و پیسخۆر و راوڕووت چی دەبوو، هەگیز قبووڵی ئەوخوار وخێچی و زوڵم و زۆرییەی ناو کۆمەڵی کوردەواری نەدەکرد. قەت ناتوانم بەوە قەناعەت بکەم وەك هەندێ دەڵێن رەنگبێ ئەویش بتوابایەوە لەناو ئەو لێشاوی شەڕەخۆری کوردەوارییەدا ! .چونکە ئەوتەنها بۆخۆی سیاسەتی نەدەکرد، بەڵکو وەك چەکێك بوو بۆ گەیشتن بە ئاسوودەیی کۆمەڵگە و دابینکردنی خۆشگوزەرانی و بنبڕکردنی عەقڵ و رەفتاری دەرەبەگایەتی و بورجوازی ستەمکاری ئەڵقەلەگوێی

خۆویستی دژەچەوساوە. ڕەنجبەر باوەڕی بە ململانێ و خەباتی چینایەتی هەبوو بۆ گەیشتن بەکۆمەڵگەیەکی ئازاد و کامەران،تەژی لە خەونی ئینسانیی نەك بەخێڵەکی کردنی کۆمەڵگە و بەحیزبی کردنی تۆتالیتاریانەی ناڕەوا بۆ خزمەت کەسەخۆسەپێن و قۆرخچییەکان لەپەنای کوردایەتییەکی رووکەشی درۆزنانە چینە چەوساوەکانی پێ بەکوشت بدەن و بیان کەن بە سووتەمەنی مەرامەگڵاوەکانی خۆیان و دواتریش هەر ئەو سەرەخێڵەکی بوورجوازییە نا بەرپرسە ساختەبازانە،چەوساوەکان لێبخوڕن و چۆنی بیانەوێ بیان چەوسێننەوە و بە دروشمی جیاجیا بیانخەڵەتێنن! . ڕەنجبەر دەیوت دەبێ ڕۆشبیرە شۆڕشگێڕەکان بێن خەڵکە ستەمدیدەکە رزگار بکەن و کۆمەڵگە بەرەو پێش ببەن نەك بڕبڕو ونجڕونجڕی بکەن وەك ئێستا کردوویانەو دەیکەن، بەداخەوە ! .ئەودەیوت کوردایەتی و سیاسەت و حیزب ئامڕازن بۆ خەبات لەپێناو نەهێشتنی چەوسانەوەی مرۆڤ لەلایەن مرۆڤەوە. بەپێچەوانەی چینەچەوسێنەرەکان جا هەردەمامك و ناوێکیان لە خۆیان نابێت. دەبێ ڕێیان لێبگرین و بەرەنگاریان ببینەوە و ریسوایان بکەین. ڕەنجبەر بە هیچ جۆرێك بۆ پارە و پوول و بۆ کورسی ئامادە نەدەبوو لەگەڵ ئەو گەندەڵچییانە تێکەڵاو بێ و پۆست وەربگرێ ،حاشا هەرگیز ناتوانم باوەڕ بەوە بکەم وەك من ڕەنجبەرم ناسیوە و خەڵکی ڕەنجبەریان وا بەپاکی و جوانی و بە هەڵوێستی و گەلپەروەری ناسیوە نەك بە خۆویستی و ئارەزووی دەغەڵ و حەزی چەپەڵ. ئەو جیاواز بوو پێچەوانەی ئەو چەشنە مرۆڤانە بوو کە بازرگانییان بە ئارەقە و خوێنی شەهیدان کرد، ئەگەر ئێستا بمابووایە بێگومان نەفرەتی لێدەکردن و بە گژیاندا دەچووەوە.

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) : بۆچی ئەدەبیاتی بورژوا ناسیونال لیبراڵی کوردیی بایەخ بە شیعر و شاعیرێتی جەمیل رەنجبەر نادات؟ لە کاتێکدا رەنجبەر شاعیرێکی بە سەلیقە و خاوەن شیعری بەپێزی سیاسیی – چینایەتییە. تۆ هۆکارەکەی بۆ چی دەگەڕێنیتەوە؟

سابیر گۆران : من گرنگی نەدانی ئەدەبی بورژووای ناسیۆنالیستی لیبراڵ بۆ ئەوە دەگەڕێنمەوە چونکە بە دیارخستن و گرنگی دان بە بە کەسایەتی رەنجبەر و شاعیرێیتی و شیعری رەنجبەر بە قازانجی ئەو بەرپرس و ئەدیبە دەستڕۆیشتووە بوررژووایانە ناگەڕێتەوە! کەست دیوە وەك مەسەلەی مەلای مەشوور داری ژێر خۆی ببڕێتەوە. ئەوان لەسەر کەلاکی گەندەڵی و خۆبەزلزانین و بێنرخکردنی هەرچی شتە جوان و داهێنانەکانی خەڵکە چەوساوەپەروەکان و شوون بزر کردنی مێژوویان کاریان کردووە. تا خۆیان و دار و دەستەکەیان بە دیار بخەن و شیعر و خەباتی ئەو کەسانەش شوونبزر،یان بێنرخ بکەن، تا ئەو رادەیە باسیان بکەن بۆ بەرژەوەندی کەسی وحیزبی بەکاری بێنن .وە ئەوەی بەرامبەر شەهید جەمیل کرا دەقاو دەق وابوو. بەلام ئەو هەوڵەیان پووچەڵبووەوە، رەنجبەر سەرەڕای تێپەڕینی سی و شەش ساڵ هێشتا شیعرەکانی و شاعیرێتییەکەی جێگەی رێز و لێ توێژینەوەیە، باشترین هەوڵی راستکردنەوەی ئەوغەدرەش کە لە کەسایەتی رەنجبەر کراوە لەلایەن هاوڕێ عەبدوڵا مەشخەڵەوەیە. بۆیە وا رەنجبەریان پەراوێزخستووە، دەنادەبووا تا ئێستا چەندین تۆژینەوەونامەی دکتۆرا لەسەر شیعر و شاعیرێتییەکەی وەربگیرایە. هەندێ جار دڵتەنگ دەبم بەو گرنگی نەدانە هەندێ جاریش دەڵێم باش بوو وابوو، چون پشتگوێ خستنی شیعر و ئەدەبەکەی نیشانەی بەرزییەکەیەتی. رەنجبەر لە ماوەی سی و چوار

ساڵی تەمەنییەوە کە نزیکەی هەژدە ساڵ خەریکی شیعر و ئەدەب بوو وەك چەکێك بەکاری دەهێنا بۆ بەرگری لە چەوساوە و زوڵملێکراوانی نەتەوەکەی. دەبێ لێرەدا گلەییەکیش لە هاوڕێ هەولێرییەکان بکەم کەمتەرخەمبوون. دەبوا پتر هەوڵی دەرخستن و ناساندنی کەسایەتی ڕەنجبەر بدەن، بەداخەوە ڕەنجبەر ئەگەر هەولێری نەبووایە زیاتر دەهێنرایە پێشەوە و گرنگیشی زیاتر پێدەدرا. ڕەنجبەرێك لەتەمەنێکی واکەمدا ئەو هەموو بەرهەمە جوانەی داهێنا، ئەدی گریمان تا ئێستا لە ژیاندابووایە دەبێ چەند شاکار و بەرهەمی تری بەپێزی بخستبایە سەر ئەوهەموو شیعرە بە سەلیقە و جوانانەی ئێستایەوە؟ دیسانەوە دەڵێم ئەو گرنگی نەدانە بەئەنقەست بووە، وە بە غەدرێکی تری دەژمێرم کە لە ڕەنجبەریان کردووە نەیانهێشتووە شاعیرێتییەکەی و لەسەنگەر شەهیدبوونەکەی و چەوساوە پەروەریەکەی بە باشی بگاتە جەماوەری شیعردۆست. چونکە دیوانە بڵاو کراوەکەشی کە لە ساڵی ١٩٩٥ دەرچووە و چاپکراوە، شتیشی لێ لابردراوە و هەڵەی چاپیشی زۆر تێدایە. لەو ٢٥ساڵەی حوکمی خۆماڵیشدا هەوڵێکی زۆردراوە ،پارەکی زۆر تەخشان کراوە، بۆناشیرین کردنی شیعریی بەرگری و کارگەریی ،بۆیە شیعر و نووسینی سەقەتیان پاداشت کرووەو ئەوانی لە خزمەت بەرژەوەندی چینە مشەخۆرە نابەرپرسەکان نەبووبێ بەلایان ناوە،تاوای لێهاتووە شیعر و شاعیرێتیشیان ناشیرینکرد لەپێش چاو زۆربەی جەماوەرە شعردۆست و نیشتمانپەروەرەکان.

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) (دوا پرسیار) : لە کۆتاییدا زۆر سوپاستان دەکەم مامۆستا گیان. دوا پرسیارم دەکەم بە دوا دەرفەت بۆ بەڕێزتان تا ئەگەر شتێکتان ماوە و دەتانەوێ باسی بکەن، یان ئیزافەیەکی ترتان هەیە بفەرموون.

سابیر گۆران : زەحمەتە بۆمن وەڵامی پرسیارێکی وابدەمەوە پڕ بەپێستی خۆی بێ لەسەر شەهید ڕەنجبەری شاعیری چەوساوە و زوڵم لێکراوانی نەتەوەکەم ،کە هەم لە ژیانی و هەم لە شەهید بوون و هەم دوای شەهیدبوونی بە هۆیەوە ئازاری زۆرم

چێشتووە و تا ئێستا بەو داخەوە بە ئاکامەکانی ئەو ڕووداوانەوە کە بەسەر خانەوادەکەمان بەگشتی و خۆم و ڕەنجبەر بە تایبەتی هاتووە دەتلێمەوە.

لەدوای شەهیدبوونی ڕەنجبەر بە هۆی شەهید بوونەکەیەوە تووشی دەیان گیروگرفت و سەر ئێشە بووم تاڕادەی ئەوەی کاری کردە گۆڕینی ڕێڕەوی ژیانم ،لەلایەکەوە خەڵکانێك هەبوون کە شانازیان بە ڕەنجبەرەوە دەکرد،لێم نزیك دەبوونەوە قسەی دڵی خۆیان بە بێ ترس لەلا دەکردم. لەلایەکی تریشەوە خەڵکانێك هەبوون خۆیان لێم بەدوور دەگرت بە تایبەت لەپێش ڕاپەڕین تاتووشی بەڵا نەبن! . تا ئەو ڕادەیەی جارێك مامۆستایەکی هەولێری کە زۆر دوور بوو لە سیاسەت ،ماوەیەك، هەموو ڕۆژێ بەلامدا دەهات سەلامی لێم نەدەکرد ،ڕووی وەردەگێڕا نەیدەهێشت سڵاوی لێبکەم لەدڵم بووە مەرەق تا لە شوێنێکی لاچەپ دیتم، پێم وت: ئەرێ مامۆستا.. بۆ کە من دەبینی ڕووی خۆت وەردەگێڕی؟. وتی مامۆستا سابیر چیت پێ بڵێم بە خوا من دەترسێم نەوەك بەعسییەکان و ئەمنەکان بمبینن سەلامت لێدەکەم! یان قسەت لەگەڵ دەکەم نەخۆ تووشی بەڵایەکی یان لێپرسینەوە ببم! بڵێن ئەتوو ئەو کابرایەی کوو دەناسی؟ منیش وەڵامم داوە ،لۆمن ئەوهاخەتەرم نەوێری مەرحەبام بکەی؟

ـ ئەدی ئەنگۆ تێکەڵ سیاسەتن و ئەتوش برای جەمیل ڕەنجبەری ڕەحمەتیت! لۆیێ ناوێرم بەڵام عادز نەبی بەخوا ئەمن ئەتوشم زۆر خۆش دەوێ!

ئـەوەم بۆیـە گێـڕاوە تـا بڵـێم ئێمـە هێنـدە لەخەتـەر دابووین و چـەندە ژیانمـان دژواربـوو بـۆ بـەردەوامی دان بـە شـۆڕش کەچـی دواتـر خـەڵکانێکی تـر کـە لـە سـەنگەری دژبـوون بـە کـوردێنی و نیـشتمان پـەروەری بـوون بـە خـاوەنی ئـەو راپەڕینە و بە هەق ئەوقسەیە زۆر راستە کە دەگوترێ :کێ کردی وکـێ خـواردی! ..لێرەدا مە بەستم ئەوە نییە کە مەغدوور بووینە لە چنینەوەی بەرهـەمی خـوێنی شەهیدان و ئەوخـەبات و قوربانییانـەی ئێمـە داومانـە، بـەڵکو بـۆ ئەوەمـە کـەبڵێم بەداخەوە ئەو ئامانجەی رەنجبەر بۆی تێکۆشا ،ڕێڕەوی گۆڕدراو لێـی لایانـدا. مـن لە دوای شەهید بـوونی رەنجبـەریش گومانـەکی زۆرم لەلاپەیـدا بـوو کـە رەنجبـەر چۆن وا زوو شەهید بوو ؟بۆ شەهید بـوو؟ هەنـدێ جـار تـا رادەی بێئومێـد بـوون، بـــەلام هـــەر بـــەردەوام بـــووم لەســـەر پرســـیار کـــردن لەســـەر چـــۆنییەتی شەهیدبوونەکەی کە ئەوەیان بۆم بووە پرسـیارێکی بـێ وەلام. هەرچـەند هەنـدێ سەرەداویش بـە دەسـتەوەیە ، کـە نـزیکن لەڕاسـتییەوە،بە تایبـەت لەچۆنیەتی هاتنـە خـوارەوەی ئـەو هێـزە و پەیـدابوونی لـە ناکـاوی ئـەودوو کۆپتـەرە کەبـە ناکاوی لە دۆڵەکەی بەرامبەریانـەوە بـە نزمـی دەگاتـە سـەریان و تـەنها ئـەو پۆڵـە پێشمەرگەیە دەپێکێ کە لەگەڵ رەنجبەر بوون کە لـە دۆڵـی ماخۆبزنانـەوە نزیـك دێی پیرانەڕەش بەرەو خۆشاوەتی دەهاتن؟ زۆرپرسیاری تریش هەیە کـە لێـرەدا پێڕاناگـەین هـەمووی بخەینـە روو. شـەهید بـوونی رەنجبـەر و هاوڕێیـەکانی لـە کوردسـتان وەك کارەسـاتێکی گـەورەیان دانـا و دەنگـی دایـەوە خـەڵکێکی زۆر لەدۆست و برادەرانی، شیعر و بیرەوەری یان بۆ نووسی .منیش هـەر لەوسـاوە کـە ئەو شەهید بووە بەگوێرەی توانام هەوڵم داوە رەنجبـەر بناسـێنم ،چ بەشـیعر؟ چ بەنووسین ؟چ بە بەردەوامی دان بەرێبازەکەی؟ هەر ئەوەش وای لە من کـرد خـۆم بە دوور بگرم لە کارکردن لە حیـزب هـەر لـە سـاڵی ١٩٨٣ دا تـادوای راپـەڕینیش

چـونکه مـن پـێم وابـوو کـه ئـەوە ئەوحیزبـە نییـە کەڕەنجبـەر بـاوەڕی پێیهـەبوو .مەبەستیشم دەسکەوتوو پارە وپوول نەبوو کە بە هۆیەوە خۆمی پـێ دەوڵەمەنـد بکـەم، وەك هەنـدێ کـەس پێیانـدەوتم،،تۆ نـازانی لێـی بخـۆی؟ دەیـانوت : وای ئەگەر ئێمە لەجێی تۆ دەبووین! ئـەوان راسـتیان دەکـرد ئەگـەر مـن وەك هەنـدێ کەس تەنازولم لە بیروباوەڕەکەم بکردایە بێـشك زۆرسـوود مەنـد دەبـووم! بـەڵام هەرچـەند مـن بـە بـارودۆخی سـەختی ئابووریـدا رەتبـووم هـەرگیز کـۆڵم نـەدا و تەسلیم نەبووم و نەهاتمە ژێر باری رێکخستنێ کە باوەڕم پێی نەبوو.

هەندێ برادەریش پێیان دەوتم : دنیا گۆڕاوە تۆ بۆ ناگۆڕێی؟ تۆ بۆ ناتوانی خـۆت بگونجێنی؟! بۆ لەسەرباوەڕی خۆت مکوڕی؟

منیش بە هـیچ جۆرێـك ئـەو جـۆرە سیاسـەت کردنـەی کـە خـۆی لـە راوەڕووت و ئاودیوکردن و غاردان بە دوای حەز و ئارەزووە خودپەرسـتییە زێـدە قێزەونـەکان دەبینیەوە قەبووڵ نەکرد و خۆم لێ بە دوورگرت کە وردەبورژواکـان وەك ئـەوەی نانیان کەوتبێتە رۆن و دوونگێکی چەوریان بە دەسـت کـەوتبێ بـەدوای ئـارەزووە چڵکنەکانیان کەوتن و ئەو بیرو باوەڕەشی کەپێشتر خۆیـان پێدەناسـاند بـەلاوەنا ..بـەبیانووی خۆگونجانـدن. دیـارە پێـشتر وەك مـۆدە یـان هەڵخەڵەتانـدن باسـی رزگـاری گـەل و عەدالـەتی کۆمەڵایـەتی ئـازادی بـیروڕا و دەیـان دروشمـی تریـان کردووە .لێرەدا پێویستە بوترێ ئەوقسەیە هەمووان ناگرێتەوە، بـەڵام زۆریـان بـە خۆشی یان ناچاری یـان کـەمبڕوایی رەگـەڵیان کـەوتن! .مـن پـێش ئـەوەیی کاکـە رەنجبەرم خۆی بگەیێنێتە چـیا ئـەو وەك مامۆسـتای زینـدان دەرد و چەرمەسـەری زۆری چێشتبوو بۆیە کـە جـاری دووەم لـە زینـدان بەرلێبوردنەکـەی سـاڵی ١٩٧٩ دەکـەوێ، دوای چـەند مانگێـك بڕیـاری یـەکجارەکی رۆیـشتنی دا ،هەرچـەند ئـەو دەیزانی ئەو رێبازە سەختە وپڕی لـە گێرەوکێـشە وپـیلان و ملـشکاندنە. کـە لـە

وبارەیەوە بەر لە رۆیشتنی پێم وت: مادام هەر دەڕۆی ئاگات لە خۆت بی ،تۆ بەتەنیا موڵکی خۆت نیت ،هەموومان پێویستمان بە تۆیە.ئەو دەیوت دەبێ بچم لەوێ شۆڕش بکەین جیهانێکی تر ،ژیانێکی باشتر بۆ هەژارەکانی نیشتمانەکەم دروست بکەین، یەکسانی بهێنینەکایەوە بەهەموو چەشنەکانییەوە. هەر پێمدەوت کاکە ئاگات لە خۆت بێ ، لە ئاخیر جاردا کە خوا حافیزیم لێکرد چەندین جار دووبارەم کردەوە ئاگات لەخۆت بێ لەپیلانی دەرەبەگ و بورژوا سیاسییە تەڵەکەباز و دڵڕەشەکان نەوەکا تووشی کێشە یان کەمینێکت لۆدابنێن! ئەو هەردەیوت دەزانم هەوڵ دەدەم ئاگام لە خۆم بێ لەپێناوی ئێوە و منداڵەکان و ڕێبازەکەشم بە گوێرەی توانا خۆم دەپارێزم و شەڕی خۆترین ناکەم ..گۆزەی ئاویش لەڕێی ئاوێ دەشکێ!.

دوا جار جەمیل رەنجبەر شەهید بوو، خەم و خەفەتەکەشی بۆ هاوژینەکەی و کچەکانی و دایکم و باوکم و من و برایەکانم و خوشکەکانم مایەوە بووە داخێکی گەورە و پێمانەوەنرا، هەرچەند سەربەرزییەکی گەورەشە بۆمان هەتا هەتا بەگیڤارای ئەوسەردەمە دادەنرێ و یان من وای دادەنێم! .

لە دوای مەرگی رەنجبەر،دایکیشم بەوداخ و کەسەرە دوای ساڵێك و سێ مانگ بە گڕی ئاگری جەرگ سوتان و ئاگری پەلەمێزەوە سەردەنێتەوە،ئای لەوڕۆژە کە خەبەری سووتانی دایکم ،کەلە بناغەدا تووشی نەخۆشی دڵ و فشاری خوێن و چەندین نەخۆشی تربوو کە بە هۆیانەوە لە نەخۆشخانەی کۆماری بەشی ،سووتان کۆچی دوایی کرد ،لەبیرمە باوکم چۆن گڕی تێبەربووبوو و هاواری لێ هەڵسابوو بۆن کڕووز لەجەرگییەوە هەڵدەستا و دەیگۆت ودەیگۆتەوە،دایکی شەهیدانم رۆ..دایکی شەهید جەمیل رەنجبەر و یاسینم رۆ..دایکی کاکەجەمیلم رۆ ،بە هەردوو دەستان لە چۆکی خۆی دەدا،من نەمدەزانی خەمی دایکی

سوتاوم بخۆم یان هی باوکی جەرگبڕاوم،وای چ رۆژە رەشێك بوو. مردنی دایکم بۆ من بوو بە کۆستێکی تر کە هەرگیز جێگەی ئەو دایکە مەزنە بۆ من پڕ نابێتەوە.کاتێکیش ئیسماعیلی برای گەورە و بەجەرگ و خۆڕاگرم بەداخی (سەگۆڵ) : واتە سەدام، بە قەولی ئیسماعیلی برام کە وای بەسەدام دەوت. لەشەوێکی ساڵی ١٩٨٤کە گوێی لە قوتابیانی دارالمعلمات دەبێ گۆرانی: سەدام زێڕە: دەڵێن لە داخانافشاری خوێنی زۆر بەرز دەبێتەوە و لە تەمەنی چلوچوار ساڵیدا جوانەمەرگ دەبێ یان بەلای منەوە بەو داخەوە شەهید دەبێ ئەو مەرگە لە ناکاوەی ئسماعیلی برای جوانەرگم زامەکانی باوکمی کە هێێشتا قەتماغە نەببوون دووبارە کولاندەوە. باوکم هەمیشە رادیۆکەی بەم هیوایەوە بە دەستەوەبوو تا گوێی لە هەواڵێکی خۆشی شۆڕش و چالاکییەکانی پێشمەرگە و سەرکەوتنەکان و ناوی شەهید جەمیل رەنجبەری رۆڵە شەهیدەکەی ببێ کە بەردەوام لەسەر زاری بوو وشانازی پێوە دەکرد .کە لە دوکانەکە بچووکە عەتاریەکەیدا برادەران و دۆستان دەهاتنە لای دڵیان دەدایەوە و باسی دەنگوباسی شۆڕش و پێشمەگەیان دەکرد هەواڵی کەسوکاری پێشمەرگە و شەهیدانیان بە یەکتری دەگەیاند لە بازاڕی شێخەلا،دوکانەکەشی وەك بارەگایەکی شۆڕش وابوو ،خەڵکی لای باوکم بێترس قسەیان دەکرد ،هەرچەند رژێم جاش وسیخوڕیشی زۆر بوو بەلام ئەوان ئەوەندە گوێیان پێنەدەدا. کە شۆڕشیش بەرەوکزی و توانەوە چوو. لەساڵی ١٩٨٨ دوای وەستانی شەڕی ئێران و عێراق، باوکم زۆر خەمبار بوو پێی چونکە چالاکییەکان وەك جاران نەمابوون ئەوی تووشی جۆرێك لە بێئومێدی کردبوو باوکیشم هەرچەند نەخۆشی فشاری خوێنی هەبوو، بەلام زۆر گوێی بەخۆی نەدەدا،چەندجار پێمان دەوت

سەردانی دکتۆر بکە و چارەسەر وەرگرە،وەك پێویست گرنگی بە خۆی نەدەدا و دەیوت

دوای ئەو ئازیزانەم من ژیانم بۆ چییە ؟ هەرچەند تا مابوو هەر خەریکی کار بوو لە دوکانەکەی .زۆر بەگوڕ بوو هەموو بەیانیان بەپێیان لە گەڕەکی بەلاشاوەوە،دەچووە بازاڕی شێخەڵا.هەشت مانگ پێش راپەڕین لە ١٦ی ئایاری ١٩٩٠لە تەمەنی حەفتاوحەوت ساڵی باوکیشم بەرەبەیانیەکی هاوینە لەسەر قەڵەوێرەکەی لە حەوشەی ماڵەوەدا بە ناکاوی جێمانی هێلا. بێ ئەوەی کەس گوێی لە دەنگی بێ ،بە یەکجاری چاولێك دەنێ .کە ئەوەش بۆ من کۆستێکی زۆر گەورەبوو ،کە هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە ،ئەویشمان لە گۆڕستانی سەید مەعروف لە باداوەی هەولێر لەلای شەهید یاسین و شەهید جەمیل و دایکم و شەهید ئیسماعیل بە خاك سپارد.

لەم دەرفەتەشدا رێز و سڵاوم هەیە بۆ هەموو ئەوانەی رۆژێك لە رۆژان خزمەتی رەنجبەریان کردووە،هاوڕێ و هاوخەباتی بوون ،رێزیان لێگرتووە، وەك خۆی باسیان کردووە چ بەنووسین و یادەوەری گێڕانەوە چ بە باسی کەسایەتییەکەی لە پێشمەرگایەتی و ژیانی نێو زیندان و ژیانی ئاساییدا. درود بۆ رۆحت کاکە رەنجبەر تۆ رۆیشتی و ئازارەکانت بەو شەبەقە برینەگەورەیەی کەلە کەلەکەتدا پەیدابوو، کە من لەگەڵ خزمان بەو دەستانەم لە گۆڕەغەریبەکەت لە دێی پیرانە رەش ، بەجلی پێشمەرگانەت ،تۆم بینی و دەرمان هێنایت و تەرمەکەتمان هێنایەوە شاری هەولێر.

(ئای کەجوانبووی

وای چەند بەرزو قارەمانبووی

کە بەوجلە پێشمەرگانە

لەناو گۆڕێکی ساکارو هەژارانە
بە دڵنیایی خەوتبووی
کە سمێڵە قەترانییەکەی تۆم بەدی کرد
کاتێ سەرەکوێستانیەکەی تۆم بەدی کرد
کە دەتوت تازەچیای قەندیل
بەفری بەدیاری هێناوە
بۆسەری بەرزی کاک جەمیل)
(کەهێنانەوەی تەرمەکەشی حیکایەتێی ترە، ئەوەش بەپێداگری هاوژینەکەی بوو ،باوکم بڕیاری داو بەهەوڵ وتێکۆشانی هەمووان جێ بەجێبوو وگەێنراوەگۆڕستانی سەیدمارف.)
بەوناوە جوانەتەوە بەو هەموو سەروەریەتەوە بەرهەمێکی جوانت بەجێهێشت لە شیعری شۆڕشگێڕانە و ئاکاری مرۆڤانەت، منیش بەتاقی تەنها بۆ داخ و حەسرەتی ژیانی نالەباری پڕکێشە و ناکۆکی کوردەواری مامەوە ،کەوتمە ناو گێژاوی تێڕامان و دۆخی بێچارەیی و کوێرەوەری و نەبوونی رێگە چارەی تێکۆشان ،بێ دەرەتان و بەردەباز ..کە تا ئێستاش بێ تۆییمان پێوەدیارە نەك هەر من زۆر لەهاورێکانیشت دەڵێن،
بێ جەمیلیمان پێوەدیارە و پێوەی دەناڵێنین. لە هەمووی حەسرەتبارتر خۆی و رێبازەکەی خەریکە فەرامۆش دەکرێن. ئەوەشم لە بیرچوو مامۆستا سدیقی برام کە نزیکەی سێ مانگبوو لە زیندان بوو کە لەڕێی گوندی نازەنیندا لەگەڵ (سەردار کاکەحەمە) ی پوورزامان کە ئەو دەیویست ببێتە پێشمەرگە و بگاتە لای رەنجبەری کوڕەخاڵی بەڵام لەڕێی خائینێکەوە زمانیان لێ دەدرێ و دەکەونە کەمینێکەوە، هەردووکیان دەگیرێن و دەبرێنە ئیستخباراتی عەسکەری

هەولێر و لەژووری ئینفیرادیدا زیندانی دەکرێن تاماموٚستا سدیقی برام زیندان دەشکێنێ و دەگاتە ریزەکانی پێشمەرگە، بەداخەوە سەرداریش دوای هەڵاتنی ماموٚستا سدیق بیست ساڵ حوکم دەدرێ و دەرفەتی دەربازبوونی نابێ .ماموٚستا سدیقیش کە لە زیندان هەڵدێ بە جەمیلی برای شاد نابێ،چونکە رەنجبەر لە رێگای هاتنە خوارەوەدا هەر لەو مانگە شەهید دەبێ، شەهیدبوونی رەنجبەریش ماموٚستا سدیقی برای تووشی شوٚك دەکا،ئاواتەکەی نایێتەدی و کاکە رەنجبەری بوٚیەکجاری نایبنێ ،تەنیا چەکەکەی شەهید دەکاتە شان و لەسەر رێگاکەی بەردەوام دەبێ لەپێشمەرگایەتی.

نازانم باسی چی رەنجبەر بکەم. ئاخر شەهیدبوون بە جێی خوٚی، بەلام گرنگی نەدان بەو شاعیرە چەوساوە پەروەرە،بەو ماموٚستا جوانەمەرگە داخێکی گەورەیە لەسەردڵمان،سەرباری هەموو خەمان لادان لە رێبازەکەی و هێنانەکایەی جوٚرە بەناو دەسەلاتدارییەکی سەقەتی شەل و گێڕ کە شایەنی ئەوجوٚرە قوربانییە نییە. رەنجبەرێك لە پێناویدا شەهید ببێ و ئەوەی لێشین بێ!، زوٚر بەداخەوەم کەوا دەڵێم.

جگەلەمانەش بە چاپ گەیاندنی دیوانەکەشی دیوانی جەمیل رەنجبەر لەساڵی ١٩٩٥دڵخوٚشکەر نەبوو ،چونکە :

ـ زوٚر بە خراپی چاپکراوە و هەڵەیەکی زوٚر ی چاپی تێدایە..

– سەرەڕای ئەوەش برگە و وشەی لێ لابردراوە و نوقاتیان (خاڵیان)....... لەجێی هەندێك وشە داناوە و دەسنووسەکەیان یان پێنەخوێنراوەتەوە یان بەئەنقەست وایان خوێندوٚتەوە، کەلەنرخی تێکستەکانی کەمکردوٚتەوە .

لێرەدا دەبێ ئەوە بلێم ئەگەر من دەست نووسەکەیم بخوێندباوە هیچ هەڵەیەك رووی نەدەدا چونکە دەسخەتی ئەو ورد بوو، منیش

شارەزای خەتی ئەو بووم چون لە منالّییەوە بەیەکەوە بووین،بەلاّم ئەو ناکۆکییەی هەندێ دلّڕەش خستیانە نێوان ئێمەوە،واتە مام و برازاوە،وای کرد خەلّکانێکی تر ببنە خاوەن و برایەکان پەراوێز بخرێن، کە ئەو دەرئەنجامەی لێکەوتەوە،دیوانەکەی وا بەخراپی چاك بکرێت. ئەگەر دەسخەتەکانی کەلای هاوژینەکەیەتی بەراورد بکرێ لەگەلّ دیوانەکەی بێگومان هەلّەکان چاك دەکرێنەوە. بەلاّم ویستوویانە لە کۆلّ خۆیانی بکەنەوە و ئەو بۆشاییانەش کە ناوی مارکس ،لینین ، ماو ،..هتد لە دەستنووسەکەیدا هەبوون لێی لابراون ،بە هەر نیازێك بێ بەخیانەت لە گەیاندنی ئەمانەتی ئەدەبی دەژمێردرێ.

لێرەدا پێویستە ئەوە بلّێم خەلّکی کوردستان بێ جیاوازی حیزبایەتی رەنجبەریان خۆشویستووە و بە باشە باسیان کردووە. لەوسی و شەش سالّەی دوای شەهیدبوونیشی خەلّکێکی زۆر لە رۆشنبیران و شاعیران رەنجبەریان بە هاوڕێی خۆیان ناساندووە نازانم ئەو هەزاران هاوڕێیەی چۆن هەبووەو ناسیوە ؟ .

بەڕاستی سەرسامم پێت براشەهیدە سەربلّندەکەم،رۆحت شاد کاکە هەند بەرز و پاکبووی خەلّکێکی زۆر نان و پیازی پێوەخواردی دژایەتی ئێمەشیان کرد، دەیانوت کەس نابێتە رەنجبەر ،بەلاّم بەڕای من نەیاندەویست رەنجبەرچ ناوی و چ هەلّگرانی بیروباوەڕەکەی و رێبازەکەی لە گۆڕەپانەکە هەبن تاخۆیان تەنیا بن تەڕاتێنی تێدابکەن،بەلاّم خۆشەویستی جەماوەر و کاراکتەرە بە هێزەکەی رێی بەو کەسە نەخۆشانە نەدا کە ئەو شاعیرە شەهیدە بچووك بکەنەوە و کەس وکارەکەشی بشکێنن.

بەڕاستی من بە تەواوەتی و بەپڕاکتیکی بینیم خەلّکی ئێمەلە ململانێی سیاسیدا زیندوو کوژی مردوو پەرستن! .

سوپاسی کاك عەبدوڵا مەشخەڵیش دەکەم کە هەوڵی بەدەرخستنەوە و هێنانە پێشەوەی کاراکتەری رەنجبەری رادیکاڵ و شاعیری کرێکار و چەوساوەکانی هەڵبژاردووە و قۆڵی مەردایەتی لێ هەڵماڵیوە..تا رۆشنایی بخاتە سەر ژیانی رەنجبەر و شیعرەکانی شەهید. من هەڵسەنگاندن و نرخاندنی شیعرەکانیشی بۆ هاوڕێ رەخنەگر و تۆژێنەرەکان بەجێ دێلم. داوای لێبووردنیش دەکەم گەر وەك پێویست مەبەستەکانم نەگەیاندبێ.

خوات لەگەڵبێ براوهاوڕێ ئازیزەکەم

ئەی مامۆستا کۆڵنەدەروجەربەزەکەم

ناوەجوان و هەڵوێستە پڕ شانازیەکەت

بوویتەئۆلگۆو وێردی زمانی میللەتەکەت

بەم چەند دێرە کۆتایی بەم وەڵامە دێنم :

ڕەنجبەر بۆ ئەوەشەهید بوو

تاداگیرکەر لێرە لاچێ

چی زوڵمی بورجوازی هەیە

بنێژرێ و لەقوڕێ راچێ!

تانان و یەکسانی پێکرا

لە کوردستان دەستەبەربێ

نەك ئاغای کۆن بەهی تازە

بگۆڕین گەل قوڕ بەسەربێ!

هەولێر ٢٨-١١-٢٠١٦

تێبینی : ئەم دیدارە تایبەت بۆ کتێبی (جەمیل رەنجبەر ئەو شاعیرەی رۆژێ بێ تێکۆشان نەژیا!) سازدراوە.

بینینی جەمیل رەنجبەر
لە میانی هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی نامیلکەی
(چەپکێك گوڵی سوور بۆ چلەی شاعیر و پێشمەرگەی کورد
مامۆستا جەمیل رەنجبەری شەهید)

نووسینی " عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)

بەڕێز نەوزاد عەلی ئەحمەد لە لاپەڕەی خۆی لە تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبووك دەبارەت بەم نامیلکەیە دەنووسێت " چەپکێك گوڵی سوور بۆ چلەی شاعیر و پێشمەرگەی کورد مامۆستا جەمیل رەنجبەری شەهید" ناوی نامیلکەیەکە بۆ چەندان ساڵ دەچێت لە کتێبخانە و ئەرشیڤەکەم دایە شوێنێکی شایستەم بۆ تەرخانکردووە. نامیلکەکە بریتیە لە ٧٠ لاپەرە و قەبارەی گرتووە"ئەم بابەتانەی لەخۆگرتووە: A5

- وشەیەك.... بنکەی نووسەری پێشمەرگە
- نامەیەك لە کوردستانی ئێرانەوە بۆ شەهید جەمیل رەنجبەر... ص. مهتدی " سەلاحەددین موهتەدی"
- یادنامەی شەهید..... هەوراز
- کاك جەمیل.... ه کوێستانی " هەڤاڵ کوێستانی"
- هوزان و شۆڕەش و شەهید رەنجبەر... هیڤی
- جەمیل رەنجبەر تەنیا شاعیر نەبوو!... شێخ عەلی
- چۆن رازەکانم بدرکێنم؟.... ئەرسۆ " ئەرسەلان بایز"
- بۆ شەهید رەنجبەر.... ف.ج

- ئەڤینا خوین و ئاخێ.... هشیار " هشیار عابد"
- مامۆستا جەمیل رەنجبەریش شەهید بوو.... حاجی مەمۆ " عەبباس محەمەد حوسێن"

ئەم نامیلکەیە لە چاپخانەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان چاپکراوە و لە رۆژی چلەی شەهید جەمیل رەنجبەردا بڵاوکراوەتەوە". دوای ئەم کورتە ناساندنەی کاك نەوزاد عەلی ئەحمەد دەتوانین نامیلکەکەی چلەی گیانبازی رەنجبەر ئاوا ببینین: ئەم نامیلکەیە لەسەر راستەهێڵێکی فیکریی نووسراوە کە بریتییە لە جیهانبینی ناسیونالیزم. واتە بە تێڕوانینێکی کوردایەتییەوە نووسەرانی شاخ و هاوسەنگەرانی جەمیل، ئاخ و داخ و کەسەری گیانبەختکردنی جەمیل رەنجبەریان خستۆتە روو. لەم نامیلکەیە ئەوەندەی باسی جەمیلی کوردپەروەر و پێشمەرگە دەکرێت، ئەوەندە باسی جەمیلی شاعیر و مارکسیست ناکرێ. کاتێکیش باسی شاعیرێتی جەمیل رەنجبەر دەکەن، وەك شاعیرێك لەبەر گەل و نەتەوە ناوزەدی دەکەن. ئەمەش غەدرێکە لە جەمیل. غەدرە لە بیروباوەڕی کرێکارانەی جەمیل، غەدرە لە مارکسیست بوونی جەمیل، غەدرە لەو ئینتمایەی کە جەمیل رەنجبەر هەیبوو بۆ ریالیزمی سۆشیالیستی. ئەگەر غەدرەکانی نووسەرانی شار لە دەیەی حەفتاکان لە جەمیل لەبەر کۆمەڵێ هۆکاری سیاسیی ئێستا پەڵەیەکی رەش بن بە نێو چەوانی یەکێتی نووسەرانی کوردی سالانی حەفتاکانی سەدەی رابردوو و ئەو ئەدیب و نووسەرانەی کە دانی خێریان بە جەمیل دانەدەنا، ئەوا غەدرەکانی هاو سەنگەرەکانی دەرهەق بە جەمیل کە لەم نامیلکەیەدا خراونەتە روو، تاوانە و دەتوانم بڵێم تیرۆرکردنێکی ماقوڵانە و بەناو هاوڕێیانەی جەمیل رەنجبەرە کە بنکەی نووسەرانی پێشمەرگەی کۆمەڵەی مارکسی - لینینی کوردستان پێی هەستاون. ئەم

ناميلكەيە هەر ئەم كورتە هەڵسەنگاندنە هەڵدەگرێ گەر بە هەموو پێوەرە سياسييەكانی ساڵی ١٩٨٠ بيپێوين جگە لە ئەستێرە سوورەكەی سەر بەرگی ناميلكەكە ئيتر ئينتمايەك نييە ئەو ناميلكەيە بە ئەدەبياتی كرێكاريی و ماركسييەت و شۆڕش و خەباتەوە ببەستێتەوە.

٢٠١٧ كەنەدا

دواوتە

نووسینی : عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)

لە سیاقی ئەم کتێبەدا دوو هێڵی فیکری و دوو بۆچوونی جیاواز سەبارەت بە شیعری جەمیل رەنجبەر و جێ و شوێنی جەمیل لە بزووتنەوەی ئەدەبی کوردیی بەرچاو دەکەوێ. من هەردوو بۆچوونەکەم وەك خۆیان داناوەتەوە. بۆچوونێکیان لە بەشێك لە بیرەوەرییەکاندا خۆی بەرجەستە دەکاتەوە ئەویش زیاتر هاوڕێی و کەس و کاری جەمیل رەنجبەرن کە بە پێی بەرژەوەندی ئێستایان تێڕوانینەکانیان خستۆتە روو. بە ئاشکراش بەرژەوەندییەکان خۆیان لە حیزبی بووندا دەبیننەوە. لەم رێیەشەوە جەمیل رەنجبەر وەك شەهیدێك لەپێناو خاك و کوردایەتی و رزگاری نیشتمانی وێنا دەکەن. بۆچوونی دووەم خوێندنەوەی واقیعیانەی شیعریی جەمیل و مەوقیعیەتی جەمیلە لە کۆمەڵگەی ئەوسای کوردستان. ئەم بۆچوونەی دوایی خۆی لە تێڕوانینەکانی بەشداربووانی و ئامادەکەری کتێبەکە بەرجەستە دەکات. لەڕووی مێژووییەوە و پاشان لەڕووی سیاسیشەوە هەست بە غەدرێکی گەورە دەکەم کە لە جەمیل رەنجبەر کراوە و دەکرێ. جەمیل رەنجبەر گیانبەختکردووی رێگای خاك و نیشتمان نەبووە و نییە، جەمیل رەنجبەر خەباتگێڕێکی کورد و کوردایەتی نەبووە و نییە، بەڵکو شۆڕشگێڕێکی خەباتی چینایەتیی، تێکۆشەرێکی بیروباوەڕی مارکسیزم و سۆشیالیزم و نوێنەری رادیکالیزم بوو لە ململانێی نێوان کۆنەپەرستی و پێشکەوتووخوازیدا. جەمیل تینووی دادپەروەری و یەکسانی کۆمەڵایەتیی بوو.جەمیل خەونی بەوەوە دەبینی کە کۆمەڵگەی کوردستان بگۆڕێت بە

کۆمەڵکەیەگی مۆدێرن و پێشکەوتوو. جەمیل سەنگەری لە کۆنەپەرستی سیاسی و ئایینی دەگرت و بەگژ داب و نەریت و پەیوەندییە فیودالییەکانی کۆمەڵگەدا دەچووەوە. بۆیە ئەگەر بزووتنەوەی ناسیونالیزم بەگشتی و یەکێتیی نیشتمانی کوردستان بەتایبەتی خاوەندارێتی جەمیل رەنجبەر دەکەن بەو پێیەی جەمیل رەنجبەر پێشمەرگەی کۆمەڵەی مارکسی –لینینی کوردستان بووە و لەرپزەکانی ئەو حیزبەدا شەهید بووە. ئەوا دەبێ ئەو راستییە بزانین کە ئەو مارکسییانەی سالانی بەرایی کە لە نێو ئەو رێکخراوەدا خەباتیان کردووە و ئەو خۆشباوەڕییەیان هەبووە کە یەکێتیی نیشتمانی کوردستان شوێنێکی گونجاوە بۆ خەبات و بردنەپێشەوەی باوەڕی چەپ و کۆمۆنیستی. جەمیل رەنجبەر زۆر تێکۆشەری تر قوربانی ئەو خۆشباوەڕییەن. چونکە کارنامەی سیاسی یەکێتیی نیشتمانی کوردستان هەر لە ساڵەکانی بەرایی خەباتی چەکداری بە روونی و ئاشکرا دژایەتی هەر باوەڕێکیان کرد کە لەگەڵ خەتی زاڵی نێو ئەو حیزبە نەدەهاتەوە.

لەڕووی ئەدەبیشەوە شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر(جگە لە شیعرە بەراییەکانی نیوەی دەیەی شەستەکان تا نیوەی سەرەتای دەیەی حەفتاکان کە مۆرکێکی ناسیونالیستییان پێوە دیارە) خۆیان گەواهی دەرن لەسەر چەپ بوون و مارکسیست بوونی شاعیر. گەواهیدەرن لەسەر ئەنتی کۆنەپەرستبوونی بیروباوەڕی شیلگیرانەی جەمیل. ئیتر لەم نێوەدا هەو هەوڵێك بۆ فریودانی خەڵك و بەلاڕێدابردنی ئەم واقیعیەتەی ژیان و خەباتی جەمیل رەنجبەر جگە لە خزمەتکردنی کۆنەپەرستی هیچیتر نییە. ئایدێندتی ئەدەبیی جەمیل رەنجبەر چینایەتییە و خۆی لە خەبات دژ بە بۆرژوازی کۆنەپەرست چڕ دەکاتەوە. جەمیل رەنجبەر وەك چۆن لەدەیەی حەفتاکانی سەدەی رابردوو ئایکۆنێکی

درەوشاوەی دونیای نووسین و بڵاوکردنەوە بوو، ئاواش لە دیدی رۆشنبیران و نووسەران و خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان وەك هەتاوێکی گەش بۆ هەتا هەتا دەدرەوشێتەوە.

تشرینی یەکەمی ٢٠١٥

بەسەرهاتی ئەم کتێبە

دوای ئـەوەی دەسـتم دایـە ئـەم پڕۆژەیـە وەك پێـشبینیم دەکـرد، رووبـەڕووی چەندین کێشە و گرفت هاتم، لەوانە نـەبوونی سەرچـاوەی پێویـست سـەبارەت بـە جیهـانی شـیعری جـەمیل رەنجبـەر و هـەروەها لەبەردەسـتدانەبوونی نووسـینە رەخنەییـەکانی رەنجبـەر سـەبارەت بـە ئـەدەب و هونـەر، لـەپاڵ ئەمانەشـدا بەتەنگەوە نەهاتن و خەمساردیی کەسە نزیکەکانی رەنجبەر بۆ ئەم پڕۆژە گرنگە دووچاری جۆرێك لە بێئومێدیان کردم. دیارە من لـە جێگایـەکی تـری ئـەم کتێبـە باسـم لـەوە کـردووە و سوپاسـی هـەریاری کـچی جـەمیل رەنجبـەرم کـردووە و ئێـستاش سوپاسـی دەکـەم کـە لـە سـەرەتای پڕۆژەکـە رێـی پێـدام کـە لـە زانیارییەکانی نێو سایتی شەهید جەمیل رەنجبەر سوود وەربگرم، بـەڵام جگـە لـە یەك دوو زانیاری لەسەر چەند وێنەیەکی جەمیل رەنجبەر هیـچی تـری بـۆ نـەناردم گەرچـی ئەرشـیفی جـەمیل رەنجبـەری لایـە و چـەندجار داوام کـردووە کـە هـەر شیعرێ یان نامەیـەك یـان بابـەتێکی لایـە بـا لـەم کتێبـە بـڵاو بێتـەوە و تەنانـەت چەندین جار داوام لێکردووە کە زۆر گرنگە قسەی لەگـەڵ بکـەم و باسـی بایـەخی ئەم پڕۆژەیەی بۆ بکەم، کەچی ئێستاشی لەگەڵدا بێـت هـەریارخان ئامـادە نـەبوو ١٠ دەقیقە لە ژیانی خۆی تەرخان بکـات لـەپێناو پرۆژەیـەك کـە یەکـەمین کتێبـە لەسـەر بـاوکی و گـەورە شـاعیرێکی شۆڕشـگێڕی کوردسـتان دێتـە بەرهـەم. بەهەرحاڵ ئەم گرفتانە نەیانتوانی ساردم بکەنـەوە و هەوڵمـداوە هەرچـۆنێك بێـت ئـەم کتێبـە وەك یەکـەمین کتێـب لەسـەر ئـەو شاعیرە خۆشەویستەی هـەژاران و کرێکارانی کوردستان تا ئەوپەڕی توانام جوان و بـە سـوود و پـڕ زانیـاری و پـڕ لـە دیـدی رەخنـەیی بێـت و توونـد پێـی لەسـەر ئـارگیومێنتی مارکـسیی بـوون و شۆشیالیست بوونی رەنجبەر داگرتبێ. سەرەنجام دوای چـەندین مـانگ پڕۆژەکـە

هاتـه تـەواو بـوون. ئینجـا کێـشەی چـاپ و بڵاوکردنـەوە هاتـە پێـشێ. سـەرەتا لەرێگـەی هاوڕێیەکـەوە داوای کتێبەکـە کـرا تـا وەزارەتـی رۆشـنبیری حکومـەتی هەرێمی کوردستان چـاپی بکـات. منـیش کتێبەکـەم نـارد و هـەر بـۆ رۆژی دوایـی ئاگـادار کرامـەوە کـە کتێبەکـە چـاپ نابێـت چـونکە لەسـەرووی ٣٥٠ لاپەڕەیـە و وەزارەت کتێبی تەنها ١٥٠ لاپـەڕە و کـەمتر بـڵاو دەکاتـەوە. منـیش بـۆ ئـەوەی بیانووی وەزارەت ببڕم پێشنیارم کرد کـە کتێبەکـە تـا ئاسـتی ١٥٠ لاپـەڕە کـەم بکەمەوە.. ئەو هاوڕێیە وتی نا غەدرە ئـەو کتێبەکـە کـەم بکرێتـەوە. مـن دڵنیـام ئـەوەی کتێبەکـەی رەت کـردەوە ئـەو رێنماییـە بێمانایـەی وەزارەت نییـە(ئەمـە ئەگەر رێنمایی لەو جـۆرە بـوونی هـەبێ). هۆکـار و بیـانووی سـەرەکی وەزارەتـی رۆشنبیری ناوەڕۆکی کتێبەکەیە نەك قەبارەکەی. ئـەوکات ویـستم ئـەم مەسـەلەیە بکەمە مەسەلەیەکی گەورە و وەزارەت رۆشـنبیری بخەمـە ژێـر کۆمـەڵێ پرسـیاری گەورە گەورەوە، بەڵام لەبەر خاتری هاوڕێیەك(بۆ ئەوەی تووشـی گرفـت نـەبێت) ئـەو کـارەم نـەکرد. ئینجـا وەك هـەنگاوی دووەم رووم لـە دەزگاکـانی چـاپ و بڵاوکردنـەوەکان نـا، لەوانـە دەزگـای هـزری شـەهید ئـارام و دەزگـای رۆشـنبیری جەمال عیرفان و ناوەندی رۆشـنبیری ئەندێـشە و هـەروەها ناوەنـدی غـەزەلنووس کەسیان وەڵامیان نەدامەوە. ساڵی ٢٠١٧ بـە هاوکـاری هـاوڕێی ئـازیزم کـاك دیـدار مەسیفی کە بەرگێکی جوانی بۆ کتێبەکە دروست کرد هەستام تەنها دوو نوسـخەم لێ چاپ کرد هەر بۆ ئەوەی نەفەوتێ. هەر لەو سـەروبەندەدا هـاوڕێم کـاك ئاشـتی خاوەنی کتێبفرۆشی خانەی ئاشتی لە هـەولێر لەگـەڵ بـەرێز کـاك حەسـەن عـەلی خاوەنی دەزگای ئاوێر لە هەولێر قسەی کردبوو دەربـارەی ئـەم کتێبـەی جـەمیل رەنجبەر. کاك حەسەنیش وتبووی باشـە چـاپی دەکـەین. بۆیـە خێـرا پەیوەنـدیم بەو بەڕێزەوە کرد، وتی حەز دەکەم شتێك بۆ جەمیل رەنجبەر بکەم بەڵام ئێـستا

قـەیرانی دارایمـان هەیـە و نـاتوانین. ئـیتر بێئومێـد بـووم. لـە سـی و حەوتـەمین ساڵڕۆژی گیانبەختکردنی رەنجبەرواتە لـە هـەژدەی یـانزەی ٢٠١٧ پۆسـتێکم لـە تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیـسبووك کـرد سـەبارەت بـە کتێبەکـەی جـەمیل رەنجبـەرو پاشان هاوڕێی هێژام کـاك رزگـار عومـەریش پۆسـتێکی هاوشـێوەی کـرد و بـڵاوی کردەوە. لە یـەکێك لـە کۆمێنتـەکانی پۆسـتەکەی کـاك رزگـار عومـەر کۆمێنتێـك سەرنجی راکێشاین. ئەویش کـۆمێنتی بـەرێز ئەحـە شـوان بـوو کـە نووسـیبووی (ئامادەم هەموو هاوکارێکی کاك عەبـدوڵا بکـەم بـۆ چـاپی ژمـارەیی زیـاتر) منـیش پەیوەنـدیم بـە کـاك ئەحـە شـوانەوە کـرد و ئـەویش ئامـادەیی مـادی و مەعنـەوی دەربڕی و دواجار شانی دایە بەر ئەم کـاری چـاپکردنە و لەسـەر ئـەرکی بـەڕێزیان ئەم کتێبە لەسەر رەفـە تاریکـەکانی ونبوونـەوە کەوتـە سـەر رەفـە رووناکـەکانی کتێبفرۆشـەکانی کوردسـتان. دواجـار دوای ئـەوەی دەسـتی کـاك ئەحـە شـوان دەگووشم بۆ چاپکردنی کتێبەکە، ئومێـدەوارم ئێـوەی خوێنـەریش لـە دەرەوەی ماندووبوون و نیگەرانییەکانمان بتوانن هەم سوود و هەم چێژ لەم کتێبە ببینن.

عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)

کەنەدا/ دووی کانوونی یەکەمی ٢٠١٧

بەشی حەوتەم

ئەلبومێك پڕاوپڕ لە ژیان

ئەم وێنانەی جەمیل رەنجبەر هەر هەمووم لە (سایتی شەهید جەمیل رەنجبەر) لە تۆڕی کۆمەلایتی فەیسبووکەوە وەرگرتووە، دوای وەرگرتنی رەزامەندی بەرێوەبەری سایتەکە و بنەماڵەی جەمیل رەنجبەر. جگە لە یەك وێنە نەبێت کە بەڕێز کاك نەسرەدین مەنتك بۆی ناردم،هەریار خانی کچی جەمیل رەنجبەر لەبەخشینی زانیاری سەبارەت بە وێنەکان یارمەتی داوم، بەلام هێشتا بۆ روونکردنەوەی کەسەکانی نێو وێنەکان و شوێن و ساڵی چرکاندنی وێنەکان زانیاری زیاتر پێویستن. لە رێگەی ئەم وێنانەوە دەتوانین جەمیلێك ببینین شاعیر و شەیدای خوێندنەوە و رۆشنبیریی، شەیدای وشە و هەڵبەست و هونەر، تێکەڵ بە کوڕ و میهرەجانەکان، نزیك بە نووسەران و ئەدیبان. جەمیلێکی تریش دەبینین عاشق.. هەڵوەدای ژیان و سەوداسەری خەبات. پڕاوپڕ لە ئومێد. لە هەردوو بارەکەدا جەمیل رەنجبەری ئینسان پێمان دەڵێ ئەوە منم خەمی گۆرانییەکانی ئێوەم پێیە و ئەوە منم لەڕێگای گەیشتن بە خۆشگوزەرانی ژیانی مرۆڤەکان ئامادەی گیانبازیم.

جەمیـل ڕەنجـبەر لە کـۆڕێکی شـیعریی هەرچەنـد بە وردی نـازانرێ کەی و کـوێیە، بەڵام زۆرتـرین بۆچوونی بنەماڵەی ڕەنجبەر ئەوەیە کە دەڵێن پێدەچێت کەرکووک بێت ساڵی ١٩٦٩

جەمیل ڕەنجبەر .. ساڵ و شوێنی دیار نییە.. بەڵام لە پشت وێنەکە نووسراوە
یاری بە لەنجەم، بە کەمەنجەم
پێشکەش بێ نەغمە و بەستەکەم
لە دەیەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو گیراوە.

جەمیل ڕەنجبەر لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی ئەم وێنەیە لە شاری بەغدا لە دەیەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو چرکێنراوە.

جەمیل ڕەنجبەر لە کۆڕێکی ئەدەبیی لە شاری بەغدا لە دەیەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو

ئاهەنگی دەرچوونی خوولی کادیرانی کۆمەڵەی مارکسی – لینینی کوردستان خڕی ناوزەنگ ساڵی ١٩٨٠ جەمیل ڕەنجبەر و هەڤاڵ کوێستانی و شەهاب عوسمان شیعر بۆ هاوسەنگەرەکانیان دەخوێننەوە.

جەمیل ڕەنجبەر و مامۆستا سەعادەت محەمەد ساڵح هاوسەری ڕەنجبەر و هەرمۆزی کچیان ساڵی ١٩٧٦ هەولێر

جەمیل ڕەنجبەر و سەعادەت خانی هاوسەری و هەرمووەزی کچیان هەولێر ساڵی ١٩٧٥

جەمیل ڕەنجبەر لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی لە یاریگای(مەلعەب)ی شاری هەولێر دەیەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو.

لەڕاستەوە مەجید هێرش، محەمەد حەسەن مەنگووری، جەمیل ڕەنجبەر، جەواهیری شاعیر و مدحەت بێخەو و مستەفا رابەر، جەوهەر کرمانج ئەم وێنەیە لە شاری بەغدا لە دەیەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو گیراوە.

جەمیل ڕەنجبەر،سەعادەتی هاوسەری و وریای برای هاوسەری ڕەنجبەر. ئەم وێنەیە لە شەقڵاوە گیراوە.

جەمیل ڕەنجبەر و هەڤاڵەکانی زەڵێ ساڵی ١٩٨٠

هەڤاڵ کوێستانی، جەمیل ڕەنجبەر، فەرهاد(بورهان مستەفا مەعروف)، فوئاد، ماموستا ئەنوەر، کاک ئازاد

جەمیل ڕەنجبەر و ئەرسەلان بایز ساڵی ١٩٨٠

جەمیـل ڕەنجبەر لەگەڵ چەنـد هـاوڕێیەکی لە ئەوجـی لاوێتیـدا لە گەشـتێکیان بـۆ کـانی مـاران لە ١٩٧٢/٥/١

لەڕاستەوە سیامەند عەبدوڵڵا بەندەر ، سەعدوللا پەرۆش ،سامی شۆرش ، جەمیل ڕەنجبەر شاری هەولێر شەقامی باتا ٢٩ ی کانوونی دووەمی ١٩٧٢ لە پەیجی کاک سەعدوڵا پەرۆشەوە وەرگیراوە.

جەمیل ڕەنجبەر لە ڕێپێوانێکی جەماوەری شاری هەولێر بەبۆنەی بەیاننامەی یانزەی ئازار ١٩٧١ هەولێر.

جەمیل ڕەنجبەر پێدەچێت ناوەڕاستی دەیەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو بێت لەشاری هەولێر گیراوە.

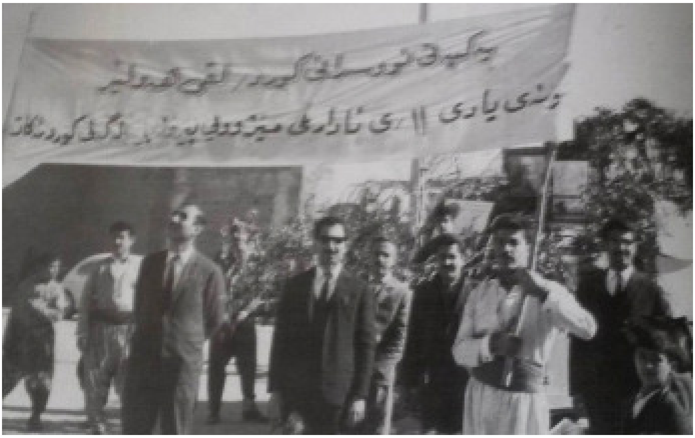

ڕیزی پێشەوە لە ڕاستەوە : موحسین ئاراوە، کەریم شارەزا، مەدحەت بێخەو
لەڕیزی دواوە لەلای ڕاستەوە : حەمەکەریم هەورامی، جەمیل ڕەنجبەر، محەمەد حەسەن مەنگووری
لەیادی یانزەی ئازار ساڵی ١٩٧١ هەولێر.
ئەم وێنەیە لە پەیجی تایبەتی فەیسبووکی دکتۆر فەخرەدین تاهیرەوە وەرگیراوە.

جەمیل ڕەنجبەر لەنێوان کۆمەڵێ هاوڕێ و هاوسەنگەر پێدەچێت ئەم وێنەیە ساڵی ١٩٨٠ چرکێندرابێت.

جەمیـل ڕەنجـبەر و فەریـد زامـدار هەولێـر ١٩٦٩ دوای تەواوبـوونی کۆبـوونەوەی کۆمەڵەی مارکسی – لینینی یەکەمین خانەی ڕۆشنبیریی ئەو ڕێکخراوە گیراوە.

جەمیل ڕەنجبەری شاعیر لەپەنای سێبەری درەختەکانی کوردستان

شەهید جەمیل ڕەنجبەر لە کۆڕێک لەلایەن بەڕێز کاک نەسرەدین مەنتکەوە نێردراوە..

دانیشتنێکی خێزانی جەمیل ڕەنجبەر کە پێدەچێت سەردانیکردنی خێزانەکەی بێت بۆ لای لە گرتووخانەی ئەبوغرێب لە ساڵەکانی ١٩٧٨ یان ١٩٧٩.

جەمیل ڕەنجبەر لە کۆڕێکی ئەدەبی یان مەراسیمێکدا (کە دیار نییە چ جۆرە مەراسیمێکە) وێنەکە پێدەچێت لە دەیەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو چرکێنرابێت.

جەمیل ڕەنجبەر و هاوڕێکانی لە یەکێک لە سەیرانگاکانی کوردستان دەیەی حەفتاکان چرکێنراوە.

جەمیل ڕەنجبەر لەسەر لێواری پاشماوەی یەکێک لە دیوارە شوێنەوارە دێرینەکانی کوردستان کە بە داخەوە نازانرێت کوێیە و کەی وێنەکە چرکێنراوە.

هەر سێ جگەرگۆشەکەی جەمیل ڕەنجبەر بوێر و هەریار و هەرمەز پێدەچێت لە ناوەڕاستی دەیەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو چرکێنرابێت.

سێ وێنەی جیاواز کە شەهید جەمیل ڕەنجبەر وەکو وەرزشوانێک لەنێو ئەو لاوانەدا دیار و دەرکەوتووە و پێدەچێت لەئاستێ بەرزی وەرزشی بووبێت. وا لێکدەدرێتەوە کە ئەم وێنەیە لە نیوەی یەکەمی دەیەی حەفتاکان چرکێنرابێ.

جەمیل ڕەنجبەر و هاوڕێکانی لە سەیرانێک کە لە دەیەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو چرکێنراوە.

پۆستەری گیانبەختکردوو جەمیل ڕەنجبەر لە کاتی ڕاپەڕین

پۆستەری گیانبەختکردوو جەمیل ڕەنجبەر لە کاتی ڕاپەڕین

سوپاس و پێزانین

زۆر سوپاس بۆ بەڕێوەبەری سایتی شەهید جەمیل رەنجبەر کە رێگەی دام بیرەوەرییەکانی ناو ئەو سایتە و وێنەکانی رەنجبەری شاعیر وەربگرم و لەم کتێبەدا بڵاویان بکەمەوە.

زۆر سوپاس بۆ هەریارخان کچی جەمیل رەنجبەر کە بەپێی توانای خۆی، لە بەخشینی زانیاری یارمەتی دام.

سوپاسی یەکە بە یەکەی ئەو بەڕێزانە دەکەم کە نووسین و شیعر و بیرەوەرییەکانیانم لێرەدا بڵاو کردونەتەوە.

زۆر سوپاس بۆ کاک نەسرەدین مەنتك کە وێنەیەکی بڵاونەکراوەی جەمیل رەنجبەری بۆ ناردم.

زۆر سوپاس بۆ مامۆستای ئازیز سابیر ساڵح گۆرن برای جەمیل رەنجبەری شاعیر کە ئامادە بوو لەڕێگەی چاوپێکەوتنێکەوە باسی وردکاری ژیان جەمیل رەنجبەر و یادەوەری و شیعرەکانی جەمیل رەنجبەر بکات.

زۆر سوپاس بۆ برای نووسەر کاک ئەوزاد عەلی ئەحمەد دەکەم کە کتێبی (چەپکێك گوڵی سوور بۆ چلەی شاعیر و پێشمەرگەی کورد مامۆستا جەمیل رەنجبەری شەهید) و هەروەها دوو وتاری سەلام محەمەدی و حەمەی حەمەباقی بۆ ناردم هیوادارم نموونەی زۆر بێت.

زۆر زۆر سوپاسی هەر یەك لە بەڕێزان گۆران عەبدولا، جەماڵ کۆشش، رزگار عومەر، فەرید زامدار ، رێبین ئەحمەد خدر و بایەزید کاوێس دەکەم کە بە تەنگ پرۆژەکەمەوە هاتن و وەلامی پرسیارەکانمیان دایەوە و بەوپەڕی پەرۆشییەوە

وەك خەمخۆرێك سەباری سەرقاڵییان بە پڕۆژەكانییانەوە، كاتیان تـەرخان كـرد و دەستی پڕۆژەكەمیان گرت.

زۆر سـوپاس بـۆ بـەڕێز بورهـان سـلێمان سەرنووسـەری هەفتەنامـەی هـەواڵ كـە زەحمەتی زۆری كێشا و ئاسانكاری زۆری كرد بۆ چاپكردنی ئەم كتێبە.

دواجاریش زۆر سوپاس بۆ برای بـەڕێزم كـاك ئەحـە شـوان كـە بـە بـڕی ٥٠٠ دۆلار ئەركی لە چاپدانی ئەم كتێبەی گرتە ئەستۆ

پێڕست

١– پێشكەشە...ل٥
٢– بۆچی جەمیل ڕەنجبەر! ؟...ل٧
٣– دەلاقەیەك بۆ خوێندنەوەیەكی تری جەمیل ڕەنجبەر نووسینی : عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)...ل١١

بەشی یەكەم ..چەند لێكۆڵینەوەیەكی ڕەخنەیی دەربارەی شیعرەكانی جەمیل ڕەنجبەر..ل٢١
١– جەمیل ڕەنجبەر نووسینی : مارف خەزنەدار...........................ل٢٣
٢– جوانكاری و داهێنان لە شیعری نوێی كوردیدا جەمیل ڕەنجبەر وەك نموونە نووسینی : كەریم شارەزا...ل٣٤
٣– جەمیل ڕەنجبەر شاعیرێك لێوانلێو لە تووڕەیی و لە ئومێد نووسینی : عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)...ل٦٠
٤– پێشەكی دكتۆر مارف خەزنەدار بۆ دیوانی جەمیل ڕەنجبەر............ل٨٦
٥– دەق و ڕەخنە نووسینی : یوسف ئەحمەد دەرگەڵەیی.....................ل٩٨

بەشی دووەم ... جەمیل ڕەنجبەر لە ئاوێنەی یادەوەری........................ل١١٥
١– دوای هەر ناخۆشییەك خۆشی دێت نووسینی: هەریار جەمیل ڕەنجبەر...ل١١٧
٢– بیرەوەرییە زیندووەكان بە یادی شەهید جەمیل ڕەنجبەر نووسینی : مەهدی كاوانی...ل١٢٣

٣– یادت بەخێر برا قارەمانەکەمان نووسینی : مەجید ساڵح گۆران ..برای
جەمیل رەنجبەر..ل١٢٥
٤– بەڵێنت لە دڵمایە کاکە جەمیل نووسینی : نەجیبە ساڵح گۆران ..خوشکی
جەمیل رەنجبەر..ل١٢٨
٥–لە ساڵیادی شەهید جەمیل رەنجبەردا نووسینی : مامۆستا سدیق ساڵح
گۆران ..برای جەمیل رەنجبەر..ل١٣٠
٦– جەمیل رەنجبەر تەنیا شاعیر نەبوو نووسینی : شێخ عەلی...........ل١٣٤
٧– شەهید جەمیل رەنجبەر و یادێکی زیندان نووسینی: سەردار
بەرزنجی..ل١٣٧
٨– جەمیل بەس هاوسەرم نەبوو نووسینی : مامۆستا سەعادەت خێزانی جەمیل
رەنجبەر..ل١٤٠
٩– بۆ ساڵیادی هاوڕێی شەهیدم جەمیل رەنجبەر نووسینی : هیوا
سەرهەنگ...ل١٤٤
١٠–لە ساڵیادی شەهید جەمیل رەنجبەردا نووسینی : بەکر مستەفا
سەعید..ل١٤٦
١١– بۆ چلەی شەهید جەمیل رەنجبەر نووسینی:هەڤاڵ کوێستانی.........ل١٥٠
١٢– بە کەلەپچەوە لە هەولێرەوە بۆ کەرکووك نووسینی:خالید هەرکی....ل١٥٢
١٣– نامەیەك لە رۆژهەلاتی کوردستانەوە بۆ جەمیل رەنجبەر نووسینی:
سەلاحەدین موهتەدی..ل١٥٦
١٤– ئامۆژگاری نووسینی : خەلیل نازەنینی................................ل١٥٩
١٥– داخ و پرس نووسینی : مستەفا حەسەنە گەورە.........................ل١٦٢

١٦– یادەوەرییەك كە زۆر جار باسم كردووە و باسی دەكەمەوە نووسینی: عەبدولا سلێمان (مەشخەڵ)..ل١٦٤
١٧– هەستێكی جوان بیرەوەری نووسینی : شوكور گۆران..............ل١٦٧
١٨– بیرەوەرییەك نووسینی : سەعدی ئەحمەد پیرە...................ل١٦٨
١٩– جەمیل رەنجبەر لە یادەوەری داپیرە فەوزییەدا...............ل١٦٩
٢٠– دوا دیدار.. نووسینی : مامۆستا سعادەت ل١٧٦
٢١– خەونی جەمیل رەنجبەر... نووسینی : عەدنان مامە.............ل١٧٩
٢٢– من و جەمیل: نووسینی : عارف روشدی............................ل١٨١
٢٣– جەمیل رەنجبەر خاوەن پێكەنینكی پڕ لەژیان بوو: نووسینی : شێركۆ جەلال..ل١٨٣
٢٤– لە ساڵرۆژی شەهیدبوونی یەكێك لە رۆڵە هەڵكەوتوەكانی شاری هەولێردا شەهیدبوونی جەمیل رەنجبەر و هەشت پێشمەرگە، نووسینی:حاجی مامۆ...ل١٨٥
٢٥– رەنجبەر و رۆژی راپەڕین، نووسینی:مامۆستا مەعروف جەژنە.........ل١٩١
٢٦– یادەوەریم لەگەڵ شاعیری چەوساوەكان شەهید جەمیل رەنجبەری نەمر...ل١٩٣

<u>بەشی سێیەم</u> ... ئەو دەقانەی بۆ جەمیل رەنجبەر نووسراون..............ل١٩٥
١– شیعری هەولێر بۆ یادی ٣٤ ساڵەی شەهیدبوونی جەمیل رەنجبەر نووسینی:عیسا حوسێن..ل١٩٦
٢– شیعری سلاو لە تۆ جەمیل رەنجبەر نووسینی:حەمەڕەشید هەرەس...ل١٩٧
٣– شیعری یادی تۆ ..بۆ یادی باوكم نووسینی:بوێر جەمیل رەنجبەر......ل١٩٩

٤- شیعری پیره هەولێر نووسینی:عوسمان هورمزیار..............ل٢٠١
٥- شیعری لە یادی تۆ نووسینی : ئازاد عەزیز...........ل٢٠٣
٦- شیعری پایزی بێ جەمیل رەنجبەر نووسینی : کاروان عەلی..........ل٢٠٤
٧- حەوت نامەی خوێناوی بۆ جەمیل رەنجبەر نووسینی : سابیر گۆران ساڵح برای جەمیل رەنجبەر..............................ل٢٠٧
٨- شیعری کۆچی زاوایەکی نامۆ نووسینی : جەوهەر کرمانج............ل٢٢٤
٩- شیعری میوان نووسینی : شێرکۆ بێکەس.......................ل٢٣٠
١٠- شیعری هۆزان نووسینی : کەیفی کوردستانی.................ل٢٣٨
١١- جەمیل رەنجبەر جێی نەهێشتووین نووسینی: عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ)...ل٢٤٠
١٢- یادت دەخەینە سەر سەر نووسینی : سیروان باڵەکی...............ل٢٤٣
١٣- رەنجبەر کێیە ؟ نووسینی : سابیر ساڵح گۆران برای شەهید جەمیل رەنجبەر..ل٢٤٤
١٤-نووسین نووسینی : سەباح رەنجدەر...........................ل٢٥١
١٥-بۆ شەهید رەنجبەر نووسینی : ئەبوبەکر خۆشناو.....................ل٢٥٣

__بەشی چوارەم__ ... بەشی پرسیار و وەڵام سەبارەت بە شیعرییەت و هەڵوێستی چینایەتی جەمیل رەنجبەر...................................ل٢٥٥
١- وەڵامی بەڕێز رزگار عومەری شاعیر و رۆژنامەنووس.................ل٢٥٦
٢- وەڵامی بەڕێز جەماڕ کۆششی نووسەر و رەخنەگر.................ل٢٦٦
٣- وەڵامی بەڕێز گۆران عەبدوڵای شاعیر و رۆژنامەنووس و بەڕێوەبەری سایتی دەنگەکان..ل٢٦٩

٤– وەڵامی بەڕێز فەرید زامداری شاعیر و هونەرمەند..................ل٢٧٢
٥– وەڵامی بەڕێز ڕێبین ئەحمەد خدری شاعیر و ڕۆماننووس.............ل٢٧٥
٦–وەڵامی بەڕێز عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)ی شاعیر و نووسەر............ل٢٧٨
٧–وەڵامی بەڕێز بایەزید کاوێس ل٢٨٠

بەشی پێنجەم : چەند شیعرێکی جەمیل ڕەنجبەر ل٢٨٥
١– چەپکە گوڵێ بۆ یەخەی هەڵوێستی ژنەکەم..............................ل٢٨٦
٢– زەنگی شۆڕشی کرێکاران..ل٢٩٠
٣– هەر دێمەوە...ل٢٩٤
٤– ئەو نووسەرانەی دوروونیان چاڵی بەفرە..........................ل٢٩٦
٥– شیعرێکی بڵاونەکراوەی جەمیل ڕەنجبەر یەکترناسینێك لەگەڵ خانزادی سۆراندا..ل٣٠٠
٦– خۆری برسی بە هیچ هێزێ داناگیرێ.....................................ل٣٠٢

بەشی شەشەم : کۆمەڵێ نووسین و وتار و نامە..........................ل٣٠٥
١– چەند سەرنجێك لەسەر دیوانی جەمیل ڕەنجبەر نووسینی : عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ) ل٣٠٦
– نامەی عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ) بۆ هەریار جەمیل ڕەنجبەر.............ل٣٠٩
٣– نامەی هەریار جەمیل ڕەنجبەر بۆ عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ).........ل٣١٢
٤–سێ نامەی شەهید ڕەنجبەر بۆ سەعادەت خانی خێزانی...............ل٣١٤
٥– گفتوگۆیەکی گرنگ سەبارەت بە یادەوەری و ژیانی منداڵی ڕەنجبەر و شیعرەکانی..ل٣٢١

٥–چاوپێکەوتنێکی گرنگ لەگەڵ مامۆستا سابیر ساڵێ گۆران برای شەهید جەمیل رەنجبەر سەبارەت بە ژیان و بیرەوەری لەگەڵ جەمیل رەنجبەری شاعیردا..ل٣٢٣
٦– بینینی جەمیل رەنجبەر لە میانی هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی نامیلکەی (چەپکێك گوڵی سوور بۆ چلەی شاعیر و پێشمەرگەی کورد مامۆستا جەمیل رەنجبەری شەهید)..ل٣٤٤
٧– دوا وتە نووسینی : عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)...................ل٣٤٧
٨– بەسەرهاتی ئەم کتێبە...ل٣٥٠

بەشی حەوتەم: ئەلبومێك پڕاوپڕ لە ژیان...........................ل ٣٥٣
– سوپاس و پێزانین..ل٣٧١